БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ
ПМс II 7
1972 / Инв. Св. 20. 1.

ЗБОРНИК МАТИЦЕ СРПСКЕ

ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК

Уређивачки одбор

ЖИВОЈИН БОШКОВ, ИВАНКА ВЕСЕЛИНОВ, др БОЖИДАР КОВАЧЕК, МЛАДЕН ЛЕСКОВАЦ, др БОШКО НОВАКОВИЋ, ЛАЗАР ЧУРЧИЋ

Главни и одговорни уредник

МЛАДЕН ЛЕСКОВАЦ

КЊИГА ДВАДЕСЕТА, СВЕСКА ПРВА

1972.

МАТИЦА СРПСКА, 1972.

САДРЖАЈ

Светозар Бркић, *Елизабетанска драма и мрачни ликови у комадима Лазе Костића* — — — — — — — — — — — — — — — — 5

Др Никша Стипчевић, *Поглавља италијанско-српских културних веза. 2. Винченцо Миагостовић и његов превод „Песме о песми"* — — — 20

Лазар Чурчић, *Једно непримећено издање „Цвета добродетељи" у преводу Викентија Ракића и један његов непознати превод са славеносрпског на грчки језик* — — — — — — — — — — — — — 29

Иванка Веселинов, *Једна песма Константина Студеничког из 1751. године* 37

Ристо Ковијанић, *Срби који су учили у Словачкој (XVIII—XIX* век) (II) 47

Захарија Орфелин, *Представка Марији Терезији* (III) — — — — — 92

Франц Штефан Енгел, *Опис краљевине Славоније и војводства Срема* (III) 154

Ситни прилози

Светозар Матић, *Италијанска песма о заузећу Београда 1789. године* — 204

Светозар Матић, *Допуна Вуковој биографији Стефана Јовановића* — — 204

Душан К. Петровић, *Неколико података о Вишњићевој песми „Почетак буне против дахија"* — — — — — — — — — — — — — 205

Др Владан Недић, *Две народне песме у запису из 1823. године* — — — 206

Душан К. Петровић, *Два писма Милице Стојадиновић-Српкиње* — — — 208

Милана Бикицки, *„Слога" и „Нада", листови ђачких дружина карловачких и новосадских ђака* — — — — — — — — — — — — 210

Оцене и прикази

Др Радмила Маринковић, *Српска Александрида* (Светозар Матић) — — 216

Бенана Бутуровић, *Епска традиција источне Херцеговине* (Светозар Матић) — — — — — — — — — — — — — — — — 216

Бенана Бутуровић, *Народне пјесме Муслимана у Босни и Херцеговини* (Светозар Матић) — — — — — — — — — — — — — — 217

Слободан Ж. Марковић, *Књижевни покрети и токови између два светска рата* (Бошко Новаковић) — — — — — — — — — — — — 217

Нова фототипска издања (Др Милорад Живанчевић) — — — — — — 219

Из Уредништва — — — — — — — — — — — — — — — — — — 222

ЗБОРНИК МАТИЦЕ СРПСКЕ

ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК

Уређивачки одбор

ЈОВАНКА БОШКОВ, ИВАНКА ВЕСЕЛИНОВ, др БОЖИДАР КОВАЧЕК, МИЛАДИН ЛЕСКОВАЦ,
др БОШКО НОВАКОВИЋ, ЛАЗАР ЧУРЧИЋ

Главни и одговорни уредник

МИЛАДИН ЛЕСКОВАЦ

КЊИГА ДВАДЕСЕТА, СВЕСКА ПРВА

1972.

МАТИЦА СРПСКА, 1972.

САДРЖАЈ

ЗБОРНИК МАТИЦЕ СРПСКЕ

ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК

Уређивачки одбор

ЖИВОЈИН БОШКОВ, ИВАНКА ВЕСЕЛИНОВ, др БОЖИДАР КОВАЧЕК, МЛАДЕН ЛЕСКОВАЦ, др БОШКО НОВАКОВИЋ, ЛАЗАР ЧУРЧИЋ

Главни и одговорни уредник

МЛАДЕН ЛЕСКОВАЦ

КЊИГА ДВАДЕСЕТА, СВЕСКА ПРВА

1972.

МАТИЦА СРПСКА, 1972.

Инв.бр. 166 184

МАТИЦА СРПСКА
БИБЛИОТЕКА
НОВИ САД

ЕЛИЗАБЕТАНСКА ДРАМА И МРАЧНИ ЛИКОВИ У КОМАДИМА ЛАЗЕ КОСТИЋА

Светозар Бркић

Лаза Костић је први увео у српску драму психолошки сложене мрачне личности. И у све своје три драме он им је дао знатно места: у *Максиму Црнојевићу* то је Надан, у *Пери Сегединцу* тројица — Вићентије Јовановић, митрополит српски, Вукић, један од заставника уза самога Перу, и Матула, повереник будимске општине, а у *Гордани* Михат.

Ови ликови могли су настати као последица и потреба бујности и разиграности романтичарске стваралачке маште, као потреба Лазине теоријске мисли да се принцип „укрштаја" и „супротности" уметнички оваплоте и конкретизују, могли су настати као нужност структуре саме драме да се поларизацијом између „негативних" и „позитивних" ликова дође до потребне драмске напетости, то јест, да би се избегло да се радња сведе на хроничарско бележење догађаја. А можда су настали и из свих тих разлога.

Мора се одмах нагласити да ови негативни ликови нису главни носиоци драмске радње, протагонисти, хероји, као на пример у Шекспировој трагедији *Ричард III*. Они чак и не учествују увек до краја у драмској радњи: Надана, који се појављује само у II и IV чину, погубиће Иван Црнојевић на крају IV чина; у *Пери Сегединцу* Вићентије Јовановић, митрополит српски, и Матула појављиваће се до пред крај III чина, а Вукић до краја IV чина, док ће Михат, у *Гордани*, имати улогу све до краја драме, али он је свакако и најбезазленија од негативних личности у Костићевом опусу. И како нису протагонисти драмске радње, ови ликови и нису, рекли бисмо, баш у самој жижи песникова интересовања за психолошко или метафизичко истраживање зла у појединцу или историји, или служе за то само делимично. Ово *делимично* кажем зато јер, мада је Лаза Костић првенствено заокупљен другим проблемима у својим драмама, ипак се у њима налази и проблем зла, и његова универзалност се истиче и на тај начин што су представници зла и мали људи — Надан, Михат, Матула, Вукић — као и високи црквени великодостојник, близак самом цару, Вићентије Јовановић. Међутим, моралну поруку која би проистицала из постојања зла, његовог дејства у свету и његових последица, по оног који зло чини или над ким се зло чини,

Лаза Костић није апсолутизовао; она је редовно модификована уметничким захтевом: у *Максиму Црнојевићу*, чија је радња смештена у XV век, дакле удаљена, и чије је друштво још увек племенско и херојско колико и феудално, убијање Надана као представника зла од стране Ивана Црнојевић, ма колико драмски и психолошки оправдано, не представља уништење зла и победу добра. Иван Црнојевић убија Надана у тренутку када је Надан спреман, због својих разлога — без обзира што су ти његови разлози себични и циљеви мрачни —, да обелодани једну *истину* пред дуждем, тј. да открије да се ту одиграва превара, која је опет код Ивана последица предрасуда, потеклих из једног племенског морала. Своје хваставе речи Иван Црнојевић мора да потврди због претеране самосвести о сопственој вредности, дакле он не убија Надана зато што је у њему, Надану, зло, него да би заштитио једну сопствену лаж и криво схваћену част, као, свакако, и из очинске љубави да орошављеном сину прибави жену лепотицу и од угледа, а себи моћног савезника у дуждu млетачком. У *Пери Сегединцу* мали интригант Матула ће избећи казни, а сладострасник и частољубац, митрополит Вићентије, успеће да избегне мач којим Пера хоће да га пробурази зато што је хтео да му оскрнави ћерку Јулу, а успеће да побегне и пред мачем који на њ потеже његова „рођака" Љубица, а и Вукић ће се извући некажњен иако је виновник Миланове смрти и Јулине трагедије и одговоран за издају, хватање и предају Пере Сегединца националном непријатељу, Пере, тог симбола зрелог и свесног херојства. Дакле, зло ће и даље слободно и некажњено да хода по свету. У *Гордани*, глуми у четири чина, Михат-бембер, бривач, заљубљен у Гордану, пристаје да пође с њом до Алила Бојичића, беја у Крајини, коме је на превару био предао Вукосава, ускочког четовођу и мужа Горданина. Само он тиме искупљује зло које је направио и, већ према комаду, мелодраматског карактера, успева и срећно да се ожени са злостављаном и ослобођеном братаницом Алиловом, Златијом.

Две прве драме су трагедије и отуд значајније за став Лазин према злу као феномену. Поред уметничке нужности која тај став модификује, постојали су за такав став и друштвени и субјективни разлози. Прва трагедија, *Максим Црнојевић*, писана је кад је Л. Костић имао двадесет и две године, у јеку омладинске ужарености и заноса за један национални традиционални морал, и са младићким поверењем да свако зло мора да буде кажњено одмах и на лицу места, а без оног зрелог сазнања да историја не наплаћује дугове злу у току живота оних са којима се то зло поиграло, сазнања до којег је дошао око 1875—6, када је написао *Перу Сегединца*, а после личних страдања, затвора, и политичких посредовања, успелих и неуспелих, између владара самовласних, и политичара славољубивих и често ограничених, после устанака дизаних и угушиваних, и ратова вођених и губљених.

Видимо дакле да је Лазин однос према злу у свету и злу у човеку имао свој развој, да се мењао и сазревао не нарушавајући никад унутрашњи уметнички интегритет дела, него поклапајући се са изабраним милијеом и одабраном темом.

Ови мрачни ликови Лазини нису остварени само црно-белом техником — Лаза је од свих сликара највише волео Рембранта и његова валерска *chiaro-scuro* решења —, јер иако им је психологија нешто поједностављена, бар код неких ликова, она никад није сасвим једноставна, поступци су им готово увек корисни, па и неопходни, за развој драмске радње, а мотиви јасни и недвосмислени.

И сад, ако се баш задржимо на мотивима — и за тренутак одбацимо све друго што је за ове личности везано —, па почнемо испитивати њихово порекло, то ће нас одвести ка испитивању извесних сличности између Костићеве и Шекспирове драматургије. Та сличност није додуше измакла готово ниједном нашем критичару и књижевном историчару који је нешто допринео „Лазиани". Но они су се на тим сличностима задржавали са понешто уопштеним, па и произвољним, констатацијама о утицајима, о формалном инструменту, десетерачком јамбу којим су Лазине трагедије писане, не објашњавајући одређено очигледније и непосредније подстицаје који су потекли из Костићевог додира са Шекспиром и његовим искуствима. И задржавали су се скоро редовно само на Шекспиру када се говорило о Костићевом драмском раду,[1] јер је Шекспир нашим критичарима био или доступнији, или једино познат међу енглеским трагичарима Елизабетиног периода. Испуштали су из вида општу атмосферу елизабетанског времена, узбурканог, немирног, пуног ломова и заносног, који је доводио и до стварања мрачних ликова у драми, као што су превиђали и другог елизабетанског драматичара, кога Лаза у више наврата спомиње, а чији индиректни подстицај на Костића је несумњив, испуштали су из вида Лазино дуготрајно интересовање за Марлоа, и његово велико поштовање према овом енглеском трагичару.[2]

Међутим, до стварања мрачних ликова и у Шекспировим и у Марловљевим драмама, па и у трагедијама читаве елизабетанске епохе уопште, дошло је поступно. Било је то последица многобројних околности у којима су исто толико заступљена непосредна животна збивања, појединачне или масовне људске судбине, колико и дејство филозофске и политичке мисли која је настојала да артикулише једну новонасталу ситуацију. У мноштво покушаја који су се у том смислу појављивали у то време посебни значај за драму одиграла је некад схваћена а некад потпуно искривљена мисао једног страног филозофа.

У интелектуалној, па и у емотивној и практичној, позадини готово читавог XVI и делимично XVII века у Енглеској стајало је дело италијанског писца Николе Макијавелија — *Владар* исто колико и *Разговори* и остали његови списи. Посебни књижевни дар овог филозофа историје и моралисте да хладно представи сурове политичке поступке и нескрупулозну праксу владара као чињенице био је тако успешан да је изазвао забуну и пометњу код оних који су пишући дотле о држави, правима и поступцима владара увек те проблеме разматрали у духу постојећих моралних конвенција или уверења, настојећи да подвуку какав владар *треба* да буде (ако хоће да буде у сагласности са божјим законима и користан по себи потчињене и поверене), а не какав *јесте* кад се одржава на власти. И тако је,

најчешће, непристрасна Макијавелијева констатација моралне изопачености владара, уместо да послужи као средство за раскринкавање зала, схваћена као морално и практично упутство тиранима и онима који се боре за власт, а његово име у свакодневном, па и књижевном, животу постало симбол за разнолика зла у човеку.

Дело је посебно одговарало моралним недоумицама једног прекретног доба какво је било Ренесанса, са масовним наступањима у просвећеност једних, који за собом нису имали никакво искуство владања нити моћ одлучивања, и других, који су то искуство поседовали али који су пред све оштровидијим оком својих поданика морали мењати, прилагођавати или *прикривати* своје поступке. Дело *Владар* обојило је духовну атмосферу времена, доживљавало је, из деценије у деценију, различита прихватања, одбацивања и тумачења, већ према друштвеним и политичким ситуацијама у целом западном свету. Колико је значај тог дела био велик и посебан у развоју социјалне и теоријско практичне политичке мисли, најречитије сведочи податак у најновијој студији Феликса Рааба, који говори да се број већих или мањих радова писаних о видовима и значају Макијавелијеве мисли само у току XIX и XX века пење негде на између четири и пет хиљада.[3]

У Енглеској био је озбиљна лектира кардинала и политичара интелектуалаца па и саме краљице Елизабете, која је једно издање Макијавелија добила на поклон.[4] Кардинал Поул (Pole) се није устручавао да проучава Макијавелија и да, схвативши га, пише против њега зато што је Макијавели као хуманиста хтео подвргнути под световну власт највећи део политичких поступака и отргнути их и одвојити их, према Поулову мишљењу, од јединог позваног суда религиозне мисли, и, доследно, религиозне јурисдикције и санкција. Том свом ставу, доцније — кад је Хенри VIII прекинуо односе са папом —, Поул је спремно жртвовао и своју породицу и своје пријатеље.[5] У периоду одвајања од папе користили су Макијавелијево име теолошки и политички писци: једни не као појам нечег погрдног него као поуздан извор за напад на папинство које је према њима, главни разлог политичке неслоге у хришћанском свету, а други, насупрот, руковођени борбом против свега страног и настајалим националним осећањима, наводили су Макијавелија да покажу како су власт и владари у католичкој Италији морално изопачени. Тако су Макијавели и макијавелизам постали појам који се постепено мењао у нешто сасвим друго од оног што је Макијавелијево дело садржавало, а они који му дело нису ни читали претварали су тај појам у симбол за свакојаког неваљалца и свакојаку врсту неваљалства. Читав сложени развој макијавелизма у периоду енглеске ренесансе било би, па и овако сажето, излишно овде пратити и осветљавати кад се одбацивањем тог проблема не би испустиле неке релевантне појединости које имају и непосредне везе са проблемом који нас овде интересује — са ренесансном енглеском трагедијом и њеним посредним утицајем на нашег писца.

Марио Праз у својој студији *Machiavelli and the Elizabethans* (Макијавели и Елизабетанци) пише:[6]

> Популарна легенда о Макијавелију, порочном политичару, поникла је у Француској, као што је то добро познато, у време Катарине де Медићи: та легенда представља врхунац анти-италијанских осећања која су се природно развила код француског народа за време владавине ове флорентинске владарке.[7]

И даље:

> Извесне основе за националну и религиозну мржњу код Француза према Италијанима могу се наћи и проучити у чудном памфлету написаном на енглеском језику ускоро после ступања Анрија IV на престо Француске, памфлету који је вероватно написао неки француски хугенот. У њему откривамо да се то анти-италијанско осећање, у својој последњој фази, расцветало у привидно научну теорију. Наслов памфлета гласи: Откриће велике вештине и чудесне мудрости Италијана, помоћу којих они владају над највећим делом хришћанског света, понашајући се лукаво да би извукли суштину из џепова народа: Овде се опширно расправља о начинима на које они то врше и у том истрајавају: и, напослетку, о погодним лековима како да се спречи та њихова политика.[8]

Закључак овог памфлета је да су Италијани измислили доминацију папе само да би извукли и однели у Рим „суштину народних кеса", а тај новац, једном тамо однесен, „испари с невероватном брзином". Оно што они желе, „то је наш новац" — тако гласи узвик хугенотског писца, који је врло добро знао како да користи тај најубедљивији од свих аргумената.

Други писац који се дуго сматрао најзначајнијим за развијање легенде, мита, о Макијавелију у Енглеској, јесте Француз Иносан Жантије (Innocent Gentillet), чије дело, обично називано скраћеним насловом *Contre-Machiavelle*[9], садржи исту мисао као и памфлет поменутог хугенотског анонимног писца. У *Предговору* првом делу своје књиге Жантије каже:

> Очигледно је и опипљиво на први поглед да нас шкртост Италијана (макијавелиста) црпе и упропаштава, и исисава сав сок из нас, и не оставља нам ништа.[10]

Raab ће оповргавати примарни значај Жантијеовог дела за развијање појма и симбола који стоји иза Макијавелијевог имена, јер сматра, с правом, да је макијавелистичка хуља или нитков већ постао традиционална фигура у драми Елизабетиног времена пре 1602, када је штампан Патриков превод, и каже:

> Полемисати да је Патриков превод извршио тако огроман утицај у рукопису очигледно је смешно, кад се има у виду велики број Макијавелијевих дела у Енглеској; а немамо никаквог доказа да се Жантије више читао него сам Макијавели на италијанском, латинском, француском или енглеском пре 1602. или пак доцније.[11]

Ова Раабова констатација изгледа веома убедљива и несумњиво је значајна, али кад имамо на уму да он пише студију која се првенствено односи на политичку историју и развој политичке мисли, а да су друга два поменута писца заинтересована за испитивање и стварање легенде и мита о Макијавелију, онда нам њихови цитати,

који — као што смо видели — подстичу разбуктавање људских страсти (реч је о новцу!), изгледају значајнији него интелектуалне ситуације које су често могле само подстаћи људску мисао на спекулацију, а не на емотивну распламсалост, јер ће, како је сам Макијавели рекао, „човек пре заборавити смрт свога оца него губитак своје очевине" (Principe, XVII). И мада Раабове примедбе могу имати своје пуно оправдање кад се прати хронолошки појава Макијавелијевог дела на разним језицима у Енглеској, два цитата из XVI века формулишу на известан начин оно што се као неспоразум већ одиграло, оно до чега је већ дошло, тј. до искривљавања и произвољног тумачења Макијавелијевог учења, и говоре нам да је оно као такво, и као погодно, већ ушло у литературу. А и било је ушло и то најпре у баладе (*Нитковски превејанац из јазбине Макијавелијеве*),[12] 1570, а после и у драмску књижевност тог времена, тј. XVI па затим и XVII века у којој је Мајер (Meyer)[13] нашао 395 алузија на Макијавелија. Но директни помени Макијавелијевог имена, ма у каквом се контексту оно затекло, још не значи и стварање лика превејаног ниткова или злочинца у драми.

Према Празу,[14] међу већ утврђеним и традиционалним ликовима којима је Сенека обдарио ренесансну драму налазио се већ лик свирепог подлог тиранина са амбициозним циљевима и непринципијелним максимама владавине од којих је Атреј најтипичнији Сенекин јунак. И није се само ова фигура појављивала преобучена у рухо прихваћено од Флорентинца, већ га је овај позајмио и другим старим ликовима који су већ постојали у драми, а позајмиће га и Барабасу у *Јеврејину са Малте* од Марлоа, као одећу подесну за окорелост, смишљену освету, сребролубље и тврдичлук, а и Јагу је — уз наслеђени папак самог ђавола из старијих комада — дао одећу светољубивог рогоње, док се најзад није преоблачио у свако „нељудско чудовиште и бранитеља свега што се као антикрист појављивало"[15]. Ту да не заборавимо и Ричарда III. Временом се име Макијавелија спојило са још једним именом које је у току противреформације постало такође симбол свега страног, лицемерног и суровог новом протестантском менталитету, са именом Лојоле, тако да је настао појам Loyola Mach Evil (игра речи која би могла значити и Лојола одговара Злу, односно Лојола равно Макијавели).[15] У популарној машти Макијавели је симболизовао све оно што је одбојно, зло и мистериозно, али истовремено и привлачно у ренесансној Италији;[16] постао је и симбол „злобе без мотива".[17] Дакле: „Макијавелистички лик на позорници Енглеске из периода ренесансе израстао је из три елемента: неспособности елизабетанаца да схвате Макијавелија, чему су допринели и напади цркве; из сенекијанског „хероја-превејаног злодеја"; и из самог ђавола отелотвореног у ранијој традиционалној и домородној енглеској драми."[18]

Сажето речено, национална, верска и остала друштвена превирања под којима је улазио тај страни филозоф са својом политичком и моралном мишљу у Енглеску у најузбудљивијем тренутку њене историје, била су потпуно посебна и стога је та мисао искривљавана. Потребно је било изнети како је та мисао послужила да се створе одређени драмски, мрачни ликови, препређеног злодеја, чији су

мотиви за њихове сурове или лицемерне поступке веома различити. Било је то потребно изнети због опрезних аналогија које стоје пред нама, које нам се намећу и које треба извести и у погледу друштвених и политичких ситуација у периоду кад је наш песник стварао и првенствено у погледу врсте мотива код мрачних ликова које је наш песник, Лаза Костић, створио.

Можда треба нагласити „опрезних аналогија" зато јер се никако и не може говорити о истоветности друштвених ситуација у Енглеској XVI века и код нас у XIX веку, а још мање се може говорити о подражавању нашег песника енглеским драматичарима. А ово задње не може на првом месту зато што би било нетачно и на другом, јер нас сам песник свесно опоминье, индиректно, да се такав подражавалачки став коси са његовим здравим односом према страној култури. И тај став је изнео баш кад је писао есеј о позоришту — *Српско народно позориште и Лепа Јелена: два нова сада у Новом Саду*. У њему он каже:

> Ми тиме не кажемо, да народно позориште треба да је китајски зид против просвете напреднијих, ма и туђих народа, ал' оно треба да је стража, да пропусти сваког поштеног путника, а крijомчаре да стегне; оно треба да је сито што ће добро процедити страначки чај, да не уђе немало талога у купице жедног и озеблог народа.[19]

И нарочито ово даље:

> Просвета страних народа само онда користи и облагороћава кад је мањи и млађи народ прими путем својих завода и своје књижевности; кад је прима из прве руке, заједно са целим прилогом и талогом, онда само одраћа, онда убија.[19]

Међутим, мислим, исто толико колико није могуће говорити о утицајима, могуће је говорити о подстицајима који су дејствовали кад је млади Костић први пут дошао у додир са великом енглеском трагедијом, могуће је говорити и рећи како је он искуства те трагедије са уметничким инстинктом и правом мером могао и умео користити. А зато постоје и извесна сведочанства.

У једној малој свесци, нотешчићу, из 1862, у који је Л. Костић уносио различите белешке, а који се чува у Рукописном одељењу Матице српске у Новом Саду[20], међу осталим белешкама се налази и један Марловљев стих на енглеском записан обичном оловком и Лазиним рукописом. И зато не може бити никакве сумње да је Лаза већ тада читао и познавао Марлоа, о чему он много година доцније исцрпно и пише, 1907, у есеју *Око Ромеа и Јулије. Историја једног превода*. У том чланку, писаном на Лази омиљен дијалошки начин, говорећи најпре само о јамбу, он каже:

> То су разлози, тада, у првом почетку моје младићке одлуке, пола знани и свесни, а пола тек слућени, што су ме приволели, да се више поведем за Есхилом и — Ма'ловом, него за слободнијим Шекспиром, и ако ми је он ближи.[21]

И, даље, наводећи најпре шта Свинберн мисли о Марлоу, а шта о Шекспиру, он каже:

Свинбо'н зове Ма'лова „ранијим мајстором", и ако Ма'ло није био ни два месеца старији од Шекспира, само што је врло рано почео писати. Али је погинуо у својој тридесетој години. Шта би било да је живео бар до педесет треће — Шекспиров век? Зар не би сад на небу енглеске драме била два сунца једнаке величине те би се критичари препирали које је светије, топлије, лепше, као што се немачка критика дуго бавила око питања, да ли је већи песник Шилер или Гете?

Толико мислим да је требало напоменути о Ма'лову да би се могла бар назрети његова вредност у опште, и осим чистоте и лепоте стиха.[22]

Посебно је питање да ли се и колико се „повео" за Марловљевим стихом, тј. јампским неримованим десетерцем, међутим, тај први цитат говори — што је овде знатно значајније — да је познавао Марлоа *пре* него што је почео писати *Максима Црнојевића*. Из тог есеја сазнајемо да је читао *Тимурлена Великог*, јер из њега наводи десетак стихова, из чина 5, сцена 2 (стр. 18). Тешко је при том веровати да није читао и остала Марловљева дела, па и *Јевреjина са Малте*. А у овој трагедији Марло на сцену изводи самог Макијавелија, који говори пролог, а Барабас, главна личност трагедије, прототип је сребролюпца и тврдице, а истовремено и частохлепца. Исто тако знамо да је у раним младићким годинама, Костић, поред *Ромеа и Јулије*, преводио и *Ричарда III*. А Ричард III, још као војвода од Глостера, каже на једном месту за себе:

..... Боје могу
Камелеону позајмљивати;
Обличја као Протеј мењати
И крвавог Макијавелија
Узети да код мене шегртује.[23]

(Истакао С. Б.)

Но иако постоје непосредне референце где се Л. Костић могао срести с појмом Макијавелија и макијавелизма, у оном значењу и смислу какав је тада у енглеској драми тај појам попримио, много је значајније што се срео са већ драмски остварeним ликовима такозваног превејаног злодеја, макијавелисте, психолошки сложеним и вариранim, и то у разним драмама тог периода.

И Лаза Костић у својој првој драми већ гради врло сложени лик Надана. Надан је вешт, спретан, довитљив, груб, ироничан, али и похлепан на богатство, лицемеран и нескрупулозан, па и, а можда и првенствено, частохлепан. Власт и богатство су оно за чим он у првом реду чезне и у ком смислу управља своје поступке, а чулна задовољства ће онда сама од себе као последица уследити. Подсетимо се. Кад је Иван Црнојевић, отац Максимов, испросио од дужда млетачког ћерку Анђелију, онда се пред њим хвалио и клео да од његовог сина Максима лепшег момка на свету нема. По повратку кући сазнаје да је Максим „охрапавео" од богиња и одлучује да побратим Максимов, Милош, пође у Млетке као младожења и да, по повратку у Црну Гору, Максиму преда невесту. Но он треба да сакупи сватове и да се прикаже дужду као снажан и достојан сродник. Међутим, као феудални и племенски господар, замерио се многим својим људима. И шаље Надана да види какво је расположење и колико ће сваки од његових „војвода" моћи и хтети да сакупи сватова. И ту

ступа Надан у акцију и открива свој карактер. Наговара војводе да пођу у сватове и истовремено их подбуњује говорећи им да је сад прави час да сваки од њих од Ивана тражи поравнање за учињене му неправде. Сваком он обећава посредство код Ивана, али од сваког тражи награду. Од неког новац, од неког воденице или благо, а од Ликовића — да би му избавио сина из тамнице — и кћер за жену. Што Ликовић одбија. Но кад војводе одлазе, Наданови циљеви постају јасни кроз речи самог Надана:

Надан (сам): *Опомињем се, још ко дететом,*
Да мати моја беше Латинка.
Ох, мајко моја, осећам ти крв!
Пресавијам се, просим, молјакам,
Попузујем пред њуди свачијом.
За дукатом, бајаги, погибох,
Ал' пеном лаком пудљивости те
На главама им зидам тврди мост
До престола, до силе Ивине!
. . . . . .
А Ликовић, мој несуђени тост,
Кад војводе донесу свак свој дар,
И даровима таким поставим
Прогнана Иве господарски сто:
Пиленце своје донеће ми сам,
На чанку већ, печено, готово;[24]
(II, 3)

Власт, новац да би до ње дошао, и чулна уживања, то су мотиви типични и за макијавелистичке типове сва три главна макијавелистичка лика самога Марлоа.

У *Пери Сегединцу* имамо три мрачна лика, три превејана злодеја. Двојица од њих експлицитно и јасно, и на драмски оправданом месту, говоре о мотивима својих поступака — Матула и Вукић, док о мотивима трећег, митрополита Вићентија, сазнајемо посредно, преко других, и непосредно, преко његових поступака.

Од њих тројице за интимне судбине главних јунака најкобнији је Вукић, заставник. Несигуран да би га Јула, Перина кћи, могла волети, он најпре сумња, па затим сазнаје да Јула воли другога, Милана. Он каже:

Од момаштва му не б' ми био страх,
ал' боље је одевен него ја,
оружје му је позлаћеније,
од мене јаше бољег ђогата —
а девојкама то заноси свест. (II, 1)[25]

Бањањијев изасланик покушава да га потплати да успе код Пере да овај поведе војску на Француске. Он то најпре одбија, па кад прикривен чује како Јула саопштава мајци Мари да воли Милана, он прихвата понуду изасланикову, узима новац и смишља освету Пери и Јули, и Милану на првом месту, осећајући се преварен у љубави. Он каже:

Сад ова (изасланика) мисли ја сам заљубљен!
Хажха! Ха-ха! Будало глупава!
Да није тако, зар би тол'ко дао,
да радим против оца Јулина?
Ја заљубљен? А, злато, моје, да,
. . . . . .
Дуката требам, злата требам ја,
Да Јула буде моја невеста;
да буде моја не рад милости
већ ради мржње и рад освете;
та тисућ кеса оваквих би дао,
за једно само, једно њено ј а о!
Јер ја је мрзим смртном омразом,
па мрзим и тог њеног Милана![26]
(II, 1)

Зна се како он вешто изазива сумњу код Пере против Милана којега Пера и убија. На тај начин он успева да се свети Милану и Јули, а доцније ће помоћи Баћањију да цесарови људи ухвате и Перу. Мотив му је јаговски, безразложна љубомора, завист и самоникла пакост.

О Вићентијевим мотивима сазнајемо најпре из његовог разговора са грофом Цинцендорфом, првим министром римско-немачког цара Карла VI. Сам цар, који жели превести у унију Србе из Војводине, да би их чвршће везао за себе и имао потребне војнике за ратовање не само против Турака, какву су гаранцију Срби дотле имали, него сад и против Француза, хоће обећањима на трајни положај да придобије најпре митрополита, а преко њега и српске главешине. Преко Цинцендорфа поклонио је Вићентију златни кавез са птицама.

Цинцендорф: . . . . . .
Шта ради наша драга перјанчад?
Вићентије: *У свом се златном шире кавезу,*
непрестано вам славу цвркућућ',
високом дароваоцу свом.
Цинцендорф: *Даровалац је само светли цар.*
Вићентије: *Цесарска рука, ваша порука.*
Цинцендорф: *Тако је светли оче, тако је.*
Досетљивост је ваша велика;
заслужујете, да вам слава та
у породици вашој остане.
Вићентије: *У породици?! Како, светлости?*
Цинцендорф: *Да митру носи навек ваша крв.*
Вићентије: *Ал' народ бира.*
Цинцендорф: *Народ бира зар?*
У нашој цркви намешта га цар.
Вићентије: *У нашој? Да — у вашој. Простите,*
од умишљења сметох с ума ја
да благочести једна ј' основа.[27]
(I, 1)

У другој сцени видимо кроз Матулин говор мотиве истовремено и Вићентијеве и Матулине:

Матула: *Дивота, слава, пријатељу мој,*
господин ће се осилити наш.
И краљеви ће завидети му!
По милостивој царској повељи,
— потписаће је цесар који дан —

господину ће нашем припасти
четвртина од сваке поповске
и владичанске заоставштине.
То чини, побро, једно на друго,
по мом рачуну, сваке године
на двадесет тисући дуката...
Од обиља ће, ваљда, толика
и на нас који зрачак да засја.[28]
(I, 2)

Из разговора Матуле и Вићентија сазнајемо даље нешто о обојици, кад Матула лажно тврди да је са успехом завршио посао код српске господе која ће пристати на оно на шта је Вићентије већ пристао, тј. да над једним стадом буде и један пастир, мада уз велике тешкоће. Вићентије му каже:

Свладаћемо их, склонићемо их,
па онда, Мато, живи без бриге;
ћесарски ти спахилук не гине.[29]
(III, 2)

И док је Матули, свакако мање важном и мање сложеном, мотив новац и богатство, Вићентију, који је сложенији и декадентнији (треба се само сетити са коликим искреним заносом говори о слици, Рафаеловој мадони, и којим поводом говори о њој: у тренутку кад угледа Јулу коју му Пера доводи да је прими као искушеницу и чија га лепота сексуално привлачи), Вићентију је мотив власт колико и раскош, удобност и лепота колико и сладострашће, а основно оружје му је лицемерје.[30]

Оба ова лика нису емотивно везана за било коју од осталих личности у драми. Њихови поступци су испуњени прљавштинама, у главном на друштвеном плану, па су и мање узглобљени у крваву гужву трагичких страдања. Али како је ово и друштвено-политичка трагедија, ти поступци нису неважни. Но код Вукића је други случај.[31] Он је узрочник директних, унутарњих промена, патњи и страдања главних лица, отуд је он и значајнији по суштину драме, отуда је он у том погледу и у погледу нашег истраживања типичнији за Лазин додир са Марлоом и Шекспиром. И мада је његов мотив донекле, привидно, замућен сложенијом психологијом у самом почетку, његови доцнији поступци су савршено одређени — он комплекс „ниже вредности", који је у његовом случају и класног карактера, разрешава осветом, а потиснуто љубавно осећање, и осећање одбачености у љубави за коју се није ни борио, садизмом — сетимо се да њему није злато циљ него средство да би се њиме домогао Јуле и да је тако и пристао на издају, — да би, дакле, све злато дао само за једно њено *„јао"* (подвукао Л. Костић). Код Вукића се Лаза Костић ослободио и једног елемента који је историјски, чини нам се, условљен — наиме да су му негативни ликови иначе или делимично странци, као Надан, у чијим жилама тече крв мајке латинке, или да пристају уз страначку власт, као Вићентије и Матула. То иначе не мора да изненађује код једног од првака Омладине српске као што је био Лаза Костић и код човека који је, као дете, чији је отац био шајкашки, граничарски капетан, слушао о четрдесетосмој.[32]

Поред мотива, нашло би се у разради поступака извесних сличности између мрачних ликова енглеске ренесансне драме и мрачних ликова код Костића. Међутим, постоје и знатне разлике. — У све три велике Марловљеве драме главне личности су мрачни хероји. Мрачне личности су исто тако значајне и још бројније код Шекспира. Прве које се намећу јесу личности Ричарда III, Јага и Макбета. Код Лазе Костића мрачни ликови нису никад, ни у једној драми, главни јунаци трагедије.Чак кад је и желео да и такве ликове створи, то је остајало само на жељи. Код енглеских трагичара страдањем мрачних ликова постиже се морална порука (најчешће би она, упрошћено речено, гласила: зло ће и само себе уништити). Код Лазе Костића до моралне поруке пут је другачији. На пример, унутар људског побратимства — или модерно речено: људске солидарности — и најмање неповерење и најмања страст може да уништи ту лепоту и ту људску могућност, а да при том не мора да постоји неко спољни који би је уништио: то у *Максиму Црнојевићу;* а у *Пери Сегединцу* у првом плану је чврстина зреле херојске одлучности да се у људскости опстане и на личном и на друштвеном плану — а то двоје се не може и опасно је одвајати — без обзира какве патње такав став може донети. То је она светлост коју Лаза Костић постиже у својим трагедијама, а не постиже је уништењем зла као енглески трагичари, јер — видели смо — код Костића зло и даље може да баца своје сенке на природне тежње човековог моралног бића. Злодеји енглеских трагичара, кад су главне, или скоро главне, личности трагедије, не доживљавају моралну катарзу, не носе тиме поруку и не бивају тиме спасене (с изузетком др Фаустуса), већ бивају уништене физички и на тај начин се околина ослобађа зла и трагедија се „срећно" завршава победом добра. У том погледу Лаза је другчији, и ближи животној истини. Та битна разлика произишла је не само из естетског става, него, чини нам се, можда и несвесно из укупне религиозно-етичке конституције Лазе Костића у којој нема места оном што се назива *felix culpa,* срећна кривица, а што је произишло из теолошко-филозофских преокупација превасходно протестантског типа. Према Лази, онако како се то манифестовало у његовим ликовима, уништење зла није главна човекова преокупација већ је истрајавање у моралној чврстини, одолевање насртајима који се споља или изнутра увек на њу врше.[33]

Пренесено на драму, то је борба у којој сваког часа у историји бића овде може доћи до пада, као што сваког часа може доћи и до спаса, а из једног или из другог часа, излази се у ванвременску димензију. Данас негативни херој, јасно у измењеним видовима, постао је садржина прилично великог броја савремених књижевних дела света, па и драме, а, разуме се, првенствено „театра суровости". Уза све то оним што је поменуто као основно у ставу Лазе Костића, он постаје један од антиципатора једног моралног схватања, важног за уметничко дело, које се већ понегде може понова наслутити у остваривањима не малог књижевног значаја.

[1] Једна од карактеристичних оцена у овом смислу јесте Скерлићева. Он каже: „*Максим Црнојевић* је имао да буде нека врста црногорског Хамлета, зетски краљевић по угледу на данског краљевића". И затим: „Најзад, то [*Максим Црнојевић*] је прва српска драма испевана јамбом, који у српској метрици има нечега особено крепког и енергичног". Јован Скерлић, *Омладина и њена књижевност*, Београд 1925, pp. 400—401. Како је овако ни на чему заснована тврдња могла да промакне једном Јовану Скерлићу, право је чудо, јер најобичније читање ове две драме показује да овај „зетски краљевић" није прављен „по угледу на данског краљевића", нити је требало „да буде нека врста црногорског Хамлета", јер се не могу те две личности — а још мање та два комада — поређивати нити у погледу основних покретачких мотива у личностима, нити изградње ликова, ни у вођењу заплета, ни основне „трагичне кривице", а нити у погледу језика, синтаксе и слика, а ако и може са неким више спољним елементима да се и то дело Костићево упоређује са Шекспиром, онда свакако пре са неким другим његовим комадима.

[2] Једино је онај други многозналац, Станислав Винавер, заиста уочио и први подвукао и истакао везу између Марлоа и Костића, и то у двема значајним стварима. Прво, истакао је разлику између, како их он назива, „опаких личности" Лазе Костића и Марлоа, пишући да: „Опаке личности Лазе Костића нису само макијавелистички хладне и прорачунате, као макијавелистички обрасци код Марлоа; оне су код Лазе Костића поприште горостасне борбе добра и зла. Издајник митрополит Вићентије Јовановић, код Лазе Костића, свестан је и доброг и лепог,... У личностима Лазе Костића и пакао је и рај. Клавијатура је његових чувстава огромна." И друго, говорећи о Лазином стиху, каже: „Размер којим се Лаза Костић послужио у својим трагедијама јесте Шекспиров, односно Марловљев, плахи јамб, што је могућно више задичен једносложним речима и изванредним кованицама. Углавном код Костића преовлађује нешто узбуркано, што бих ја назвао „психолошким јамбом", нешто што је кадро да слогове повуче у небеса." Станислав Винавер, „Лаза Костић", *Књижевни Јадран*, бр. 7—8, за 1952.

[3] Felix Raab, *The English Face of Machiavelli*, London 1965, p. 28. Raab бележи и сва издања и преводе Макијавелијевих списа који су се појавили у Енглеској од 1563—1695. године (на странама 274—275) и који су сви — где друкчије није означио — штампани.

[4] Ibid. p. 31.

[5] Ibid. p. 62.

[6] Mario Praz, „Machiavelli and the Elizabethans", *The Flaming Heart*, New York 1958, pp. 109—144.

[7] The popular legend of Machiavelli, the wicked politician, originated in France, as is well known, at the time of Catherine de' Medici: it represented the culmination of the anti-Italian feeling which naturally spread among French people under the rule of the Florentine sovereign. — *Ibid.* p. 110.

[8] The several grounds of national and religious hatred against the Italians in France can be well studied in a curious pamphlet written in English soon after the accession of Henry IV of France, possibly by a French huguenot. There we find that anti-Italian feeling, in its final stage, has blossomed into a seemingly scientific theory. The title runs: A Discovery of the great subteltie and wonderful wisedom of the Italians, whereby they beare sway over the most parts of Christendome, and cunninglie behave themselves to fetch the Quintenscence out of the peoples purses: Discoursing at large the meanes, howe they prosecute and continue the same: and last of all, convenient remedies to prevent all their policies herein. — *Ibid.* p. 115.

[9] Innocent Gentillet, *Discours sur les Moyens de bien gouverner et maintenir en bon paix un Royaume ou autre Principauté: Divisé en trois parties: à Savoir du Conseil, de la Religiom et Police que doit tenir un Prince: Contre Nichola Machiavel, Florentin. A Très haut et Très illustré Prince Francois Duc d' Alencon fils et frère du Roy* (Paris, 1576). — Ово дело превео је Сајмон Патрик (Simon Patricke) на енглески језик 1577, и оно се у рукопису читало у Енглеској. Штампано је тек 1602.

[10] Nous voyons a l'oeil et touchons au doigt l'avarice des Italiens (Machiavellistes) qui nous ..et ruine et qui succe toute nostre substance, et ne nous laisse rien. — Текст наводи Марио Праз у поменутој студији.

[11] Felix Raab, op. cit. p. 56.

[12] *Satirical Poems of the Time of Reformation*, ed. by J. Cranston, 1891—1893. — Праз ће их у поменутој студији, на страни 52, такође цитирати.

[13] Edward Meyer, *Machiavelli and the Elizabethan Drama*, Weimar 1897.

[14] Mario Praz, op. cit. p. 120.

[15] Mario Praz, op. cit. p. 124.

[16] Роџер Ашем (Roger Ascham, 1515—68) који је посетио Италију вероватно 1551, стекао је веома неповољан утисак о њој. Као побожни протестант у Италији он је видео само атеизам, с једне стране, и папизам, с друге. О Макијавелију је још раније стекао неповољан утисак и створио негативно мишљење, јер у делу *A Report and Discourse... of the Affaires and State of Germany* везује Макијавелија за паганство и опортунизам и устаје против оних који: „with consciences confirmed with Machiavelles doctrine... thincke say and do soever may serve best for profit and plaesure" („са савешћу коју учвршћује Макијавелијева доктрина... мисле говоре и раде што год најбоље може послужити добити и задовољству"). R. Ascham, *English Work*, Cambridge 1904, p. 160. — Повезивање папства и макијавелизма, како каже Рааб, биће доцније опште место у Енглеској. — Могло би се рећи да је и код нас, бар код оних који нису директно студирали Макијавелијеву доктрину, појам „макијавелизам" служио, а и служи, да изрази нескрупулозност, сурово небирање средстава да би се дошло до циља, лицемерје туђинско и туђе нашем менталитету, и да се чудно везивао за језуитизам, што је овде релевантно.

[17] Irving Ribner, „The Significance of Gentillet's *Contre-Machiavel*" M. L. Q., X (1949), p. 156.

[18] The stage „Machiavel" thus grew out of three elements: the Elizabethan inability to understand Machiavelli's method, which was aided by attacks upon it from the Church; the Senecan „villain-hero"; and devil-incarnate tradition of the native English drama". — Irving Ribner, Ibid p. 156.

[19] *Застава*, бр. 101, од 19 децембра 1868.

[20] Рукописно одељење Матице српске, бр. М. 11.272, p. 20.

[21] Л. М. С. 1907, књ. 243. св. III pp. 20—21. У истом дијалогу Костић претходно каже да би био „при једнакој лепоти мисли и осећања Ма'ловљев стих јачи од Шекспирова, и ако је, и по својој прилици управо за то што је — мање слободан."

[22] Ibid. pp. 17—18.

[23] Краљ Хенри VI, III део, чин III, сцена 2. Превели Саша Петровић и Бранимир Живојиновић. Издање Култура, Београд 1963.

I can add colours to the cameleon;
Change shapes with Proteus for advantages;
And set the murderous Machiavel to school.
Can I do this, and cannot get a crown?

[24] Др. Лаза Костић, *Драме*, СКЗ, Београд 1922, pp. 42—43. — Где год се даље појаве наводи стихова из драма Лазе Костића, биће наведени према овој књизи.

[25] Ibid. p. 119.

[26] Ibid. p. 122—123.

[27] Ibid. 108—109.

[28] Ibid. p. 113.

[29] Ibid. p. 145.

[30] Лаза Костић ће одређено писати о једној ситуацији у којој се свештенство, виши клер, „оснива на неприроди, на наопаком тумачењу светог писма. Тај сталеж, та каста, тежише и тежи и сада, да покупи све душевно благо народа у своје руке, па као каматар-тврдица раздавала би народно благо туђину уз камате од ордена, а из кањуга свога изобиља гледала би леденим срцем, где јој народ под прозорима скапава од духовне глади. Гледала би, бацала би се каменьем на оне што покушавају да се народ и осем њихове помоћи спасе.." (*Омладинска заједница* за 1868 годину. На свет издала Уједињена омладина српска, св. I, p. 82) и из оваквог расположења и става могао је искрснути лик Вићентија Јовановића. У тексту се налазе неке ближе одреднице лика „злодеја", превејанца. Лик припада вишем слоју који даје благо народно туђину ради ордена, тј. положаја, сем тога је „каматар-тврдица". О буквалној историјској веродостојности лика Вићентија Јовановића овде није реч. Велько Петровић оправдано каже: „Па, ипак, иако лик тог Лазиног Вићентија не одговара стално болешљивом и супериорно интелигентном Вићентију у историји, историјске истине има у погледу на односе митрополита, уопште, између народа односно народних великана, и Беча. Аустрија је на разне начине растакала наш народни организам:

један од главних начина то је претварање високих архијереја и манастирски старешина, братије црноризаца, у феудалце западног кова. Тиме је архијереје одвајао од народа а привукао себи, да се њему предаду на милост и немилост." Вељко Петровић, „Пера Сегединац и Лаза Костић", *Календар Матице српске* за 1960. годину, p. 59.

[31] Вукића ће Миша Димитријевић оправдано назвати „diabolus rotae" што подсећа на отелотворење самог ђавола и из шекспировске трагедије. М. Димитријевић каже: „Вукић, који је већ у другоме чину diabolus rotae — оруђе Бањањијево — и са киме се пре него са Пером упознајемо, ради и у четвртом чину — потајно иза Перини леђа — свој ђаволски издајнички посао." *Лаза Костић*, СКЗ, „О Пери Сегединцу", p. 170.

[32] „Док су се у нашој ранијој драмској литератури, од Козачинског и Рајића до Стерије, узроци свих националних недаћа приписивали редовно неслози наших феудалних великаша и њиховој похлепи за влашћу, романтичари туђинцима додељују улогу кобних личности с којих народ пати." Васо Милинчевић, „Уједињена омладина и српска драма шездесетих година", *Уједињена омладина српска*, Зборник радова, Матица српска, Нови Сад, pp. 205. — Ова Милинчевићева констатација може се односити делимично и на Вукића, мада је Лаза Костић овде најдаље отишао у стварању мрачног лика независног од историјских услова, јер је Вукићева издаја само последица једне посебне „злобе без основе".

[33] Знамо да је личност Вукашинова стално привлачила Костића. У више наврата он спомиње да хоће да напише трагедију о Вукашину. Он то није остварио. Можемо само нагађати зашто. Но Вукашинова сложена личност, морално и интелектуално, могла би да наведе сваког писца, па и нашег песника, на онакав поступак који би довео до онога до чега је, по мишљењу Колрица, обрада Ричарда III довела Шекспира, тј. „до ужасних конзеквенци да морално биће нас мање заокупља од интелектуалног бића", и да нас наведе да више саосећамо са злодејем него са његовим жртвама. А да ли би то Л. Костић могао?

ПОГЛАВЉА ИТАЛИЈАНСКО-СРПСКИХ КУЛТУРНИХ ВЕЗА

2. ВИНЧЕНЦО МИАГОСТОВИЋ И ЊЕГОВ ПРЕВОД „ПЕСМЕ О ПЕСМИ"

Никша Стипчевић

Винченцо Миагостовић је међу онима који нису споминьани у енциклопедијама. Мада га у често узоритим далматинским библиотекама радо бележе као „Вицка", уписан је по националном осећању, по језику, по култури, у сведени круг оних далматинских талијанаша који су се последњих деценија деветнаестог века коначно осетили Италијанима без остатка и без слуха за зов „словенске крви" која је колала њиним жилама. Данас, већ без зазора и ресантимана које су имали наши дедови и очеви, можемо смирено говорити о „овим ископицама нашега народа"[1], како су их с омразом називале присталице Народне странке, у овом случају дисиденти „земљаши", као о припадницима друге нације и културе, без жеље да их укључимо у класификације наших ововремених националних култура, нити да их и даље проказујемо зато што су били противници наших националних освешћивања, окупљања и уједињавања. Потомак старе шибенске породице Миагостовића, један му је предак, Зване Миагостовић, капетан, учествовао у Кандијском рату[2], Винченцо Миагостовић је неговао „завичајно" списатељство, тако често у Италији, земљи комуна и муниципија, у којој се дуго отаџбина поистовећивала са градом, а домовина са завичајном постојбином. Није он по својим идејама и усмерености више „аутономаш-талијанаш", ни „slavo-dalmata", ни „italo-slavo", већ свесни Италијан. Такав преображај су доживели многи „slavo-dalmati" после 1874. године када је и настала „италијанска странка" у Далмацији[3].

Саборски избори у Далмацији 1870. године, који су донели победу Народној странци, били су од одлучног значаја за потискивање аутономашког и талијанашког утицаја у Далмацији.[4] После овог догађаја многи „Талијанци-Далматовци", који су до тада исповедали двојство својих опредељивања, постали су чисти и доследни Италијани. Италијанско чиновништво, које је победа 1870. године озбиљно угрозила, као и релативна промена аустријске политике према њима после битке код Виса, изгубило је „далматински патриотизам" и претворило се у иреденту која од Италије очекује ослобођење и заштиту.

И усмерености појединаца биле су одређиване тим општим током догађаја. Винченцо Миагостовић се није извукао из општег тока свести малобројне скупине талијанаша, од којих су само неки, одупирући се том општем кретању, иако по језику, култури а понекад и етничком пореклу Италијани, постали горљиве присталице Народне странке. Добар део живота Миагостовић и није живео у Далмацији. Професор у Трсту, у овоме граду писао је и издавао свој *„Il Nuovo cronista di Sebenico"*, који је излазио од 1893. до 1898,[5] у коме је он безмало све текстове сам писао. По овом годишњаку је и остао познат у историји културе. Међутим, Миагостовић је био разнописац и није се бавио само историјским трагањима и бележењима. И у овоме је хтео да личи свом духовном оцу, Николи Томазеу.

Да размотримо неке трагове његовог списатељства. Као релативно млад човек, 1868. године, написао је и објавио спев *Херувим водопада*[6], којим узноси лепоте реке Крке (Tizio) и њеног бука славећи уједно светог Јеронима: бук је њему „место Далмације с којим се могу ласно повезати најблиставије гласовитости домовине"[7]. Лепота природе и лепота светаштва (оног истог свеца који је изјављивао „parce mihi Domine quia Dalmata sum") предмет су Миагостовићевог опевања. Претпоставка да је велики преводилац Светог писма рођен у околини Шибеника и Скрадина повод су пишчевом патриотском заносу који он размешта у стихове данас прилично тегобне за читање. И овде Миагостовић следи Томазеа који је волео да саставља стихове, а саставио их је поприлично, у славу светаца и светачких догађаја. Светог Јеронима помиње и у много доцнијој песми *Dalmati*[8]:

Nel mondo universo si spande latino
Col verbo d'un dalmata il verbo divino.

У овој песми Миагостовић исповеда аутономашки, потпуно томазеовски идеал прожимања Словена и Италијана у домовини која је, за њега, заједничка:

La possa possente del serbico Achille
Destata da un nostro con poche scintille,
D'incendio scintille, ma incendio d'amor.
. . . . . .
Od itali o slavi, siam nostri e fratelli
Di quanto sien gli uomini, antichi o novelli,
O liberi o servi, nel gaudio e nel duol.
No dritto la forza, sia legge l'amor.
. . . . . .
Le Muse e le Vile ripetano: amor.

Жали Миагостовић у песми за оним временима када су Словени и Италијани били једно, када су постојале „две цркве и један олтар", када је „Далмација далматинска" била: једном речју, тужбалица је то Италијана коме је идеал политичко стање у Далмацији пре шездесетих година, пре Народног препорода, док је италијански израз преовлађивао.

Врло рано, и професорским позивом наведен, Миагостовић се почео бавити Дантеом. Један од првих радова његових у вези са Дантеом јесте спомен слово које је одржао својим ученицима о кра-

љу Јовану Саксонском-Филалетеу, једном од оснивача, заједно са Карлом Витеом (Karl Witte), Немачког дантеовског друштва и преводиоцем *Комедије* на немачки језик у слободним јамбовима[9]. Неколико година доцније Миагостовић је објавио одломак о Дантеовој *Гозби (Convivio)* у коме разматра смисао и значење наслова дела и говори о италијанском језику којим је *Гозба* написана[10]. У истој публикацији, на страни 5, има једно карактеристично писмо Винченца Миагостовића Сабалићу у коме каже да је: „. . . жива жеља свих оних који су прави Далматинци да „Pro Patria" напредује и користи надаље међу нама у одбрану италијанског језика и за његов раст, језика нашег, не мање но словенског, чак већма због нужности грађанског живота . . .". Данте је Миагостовићу, на начин који је био чест у италијанској дантологији XIX века, симбол италијанства пројектованог у прошлост, подстицај за грађење националног осећања, симбол јединствене Италије. Највећи Миагостовићев дантолошки рад јесте студија *Луцифер у Божанственој комедији*[11]. Овом студијом, коју наводи и познати италијански књижевни историчар и велики зналац средњег века Артуро Граф[12], Миагостовић се укључује, доста позно, у неогуелфску струју италијанске дантологије са типичним методолошким приступом Дантеовом делу. Он настоји да Дантеа објасни Дантеом, да све значајне чињенице у *Комедији* и у другим Дантеовим делима повеже како би испитао и објаснио лик и симбол Сотоне у Дантеа. Држи се Томазеовог начела у тумачењу *Комедије* по коме се стално мора имати целина спева у виду да би се појединост могла протумачити. Миагостовић добро познаје дантологију свога времена, врло добро реконструише Дантеову космогонију, анализује начело зла и начело добра, Сотоне и Бога, доказује прожимање физичке конструкције и моралног начела у Дантеовој визији уређења васељене. Ово је најбољи рад Миагостовићев, који говори о његовим знатним аналитичким способностима.

Историја и архивски документи, изгледа, били су посебна страст Миагостовићева. *„Il Nuovo cronista di Sebenico"* је пун његових бележака, хроника, исписа из историје Шибеника. На основу извештаја Пијетра Квиринија (Pietro Quirini) описао је, боље реконструисао је, драматичну приповест о путовању овог морепловца 1431—2. по Северном мору[13]. Сакупио је и протумачио необјављене документе о грађењу шибенске катедрале[14]. Бавио се чак и феничанским алфабетом! Бузепе Барцилаи (Giuseppe Barzilai), Томазеов пријатељ, познавалац Дантеа и Библије, објавио је 1876. године спис о феничанском алфабету[15], а Миагостовић га приказује и напомиње да „у овом алфабету опажа прст Божји". Свог љубљеног Томазеа овај писац помиње скоро свуда, али је посебно сакупио и издао предлоге за споменик Николи Томазеу, који су културно-историјски веома занимљиви.[16] Када је откривен Томазеов споменик у Шибенику, одржао је узбуђен говор[17] у коме истиче Томазеово далматинство, италијанско далматинство, дабоме.

На годишњицу Миагостовићеве смрти (умро је 5. јануара 1918) његови суграђани и поштоваоци објавили су брошурицу у коју је сабрано дванаест његових патриотских и иредентистичких састава[18]. Из те брошуре се може сазнати да је био дописни члан Regia Depu-

tazione Veneta di Storia Patria. У његовој осмртници је писало: „Вазда је и јако волео Бога и Италију". То су уједно и две битне одредбе његове духовне упућености. Најоштрији национализми посвуда зазивају Бога и нацију.

Већ смо рекли да је Миагостовић изишао потпуно из Томазеовог духовног окриља. У првом делу свог живота Италијан-аутономаш, у зрелим годинама постаје чисти Италијан по политичкој концепцији. Имао је растегнуту духовну радозналост, али само у правцима у којима се кретао и један део Томазеовог рада: историјска ерудиција, сакрална поезија, дантологија. Његово поимање књижевности је ретроградно и анахроно, италијански књижевни израз који он употребљава је патетичан, свечарско-романтички, и то у време када италијанска књижевност почиње поново да хвата корак са оним што се остварује у другим европским књижевним републикама. Када се његов рад упореди са књижевношћу и књижевном публицистиком на српскохрватском језику у Далмацији, са књижевним схватањима која се исказују у Далмацији у то време, мора се закључити да је духовно заостао. Књижевни листови далматински, *Искра* Николе Шимића (1884) и *Вук* Марка Цара (1885), на пример, показују на парадигматичан начин колико је књижевно напреднија била српскохрватска средина од италијанске у Далмацији.

Године 1881. Миагостовић је у засебној брошури објавио превод *Песме о песми* Јована Јовановића Змаја[19]. Назначио је да се превод издаје на седму годишњицу смрти Николе Томазеа (умро је 1. маја 1874. у Фиренци), а новац сабран продајом брошуре (цена 40 новчића) намењује се увећању фонда за подизање споменика Томазеу у Шибенику. Занимљива је посвета коју је Миагостовић исписао: *„A / STEFANO DUCOVICH / che / opera prima del suo scalpello/ con intelletto d'amore / ritraeva / Niccoló Tommaseo / intitolo questo primo tentativo / di versione dal serbico idioma / non a ricambio del dono / di quella venerata effigie / ma con voti / che congiunte quali vivono nell'anima sua / gloriose gli arridano / arti e lettere / SLAVIA e ITALIA."*[20] Оригинал и превод је наштампао паралелно: на левој страници превод, на десној оригинал, а пагинација је јединствена, лева и десна наштампана страница имају исту пагинацију.

Ваља нам се упитати: зашто је Винченцо Миагостовић одабрао баш *Песму о песми* за „први покушај превода са српског језика"? Колико смо успели да установимо, то је и једини његов превод са нашег језика на италијански. Покушајмо одговорити на ово питање. Полазни разлог за овакво опредељивање треба, мислимо, потражити у Томазеовом духовном свету, у коме је Миагостовић живео. Позната је Томазеова љубав према српском народу и народној песми. Ученик је и ту морао да следи учитеља. Томазео је ценио поезију за децу, морао ју је ценити и Миагостовић, па је сазнавши за Змајеву песничку делатност морао за њу имати поштовања. Романтичка рационалност, или рационална романтичност Змајева, „целисходно применљива разборитост", како каже Лесковац[21], била је сродна Томазеовом књижевном схватању. Томазео је веровао у поезију као окрепитељицу човечанства. Има и он, кратку, песму о поезији *(La Poesia)*. Томазео, као и добар део италијанског романтизма, исказује

имплицитно или експлицитно утилитарна, национално-утилитарна, схватања о поезији. Змајев поетски утилитаризам и обузетост националним врло су сродни тој поетичној линији италијанског романтизма. Миагостовић, закаснели романтичар, националну компоненту је сузио у иредентном смислу, али му је остало поимање поезије као делатности која национално освешћује. Идеју о корисности поезије Змај је органски развио управо у *Песми о песми*, ту је легло много „применљиве разборитости", која је могла бити драга и Миагостовићу. Уосталом, у италијанској књижевности је био и тада обичај, као и у другим књижевним поднебљима, да се пишу песме о поезији, о сонету, о оди (Кардучи, на пример). Змајев песнички састав о песми укључивао се у Миагостовићев песнички видокруг, италијански, једини који је добро познавао.

Поред ових општих разлога има их, свакако, непосреднијих, који су конкретно довели до овог преводилачког огледања. Био је један тренутак, последица клерикалног војујућег национализма Миховила Павлиновића и његових следбеника, када се српска интелигенција у Далмацији осетила угроженом, када „odvojeni Srbi, u odbrani svoje nacionalne posebnosti, politički se vezuju — jer samostalno ne mogu predstavljati neki ozbiljniji faktor — za one društvene snage (autonomaštvo) protiv kojih su se u prvo vreme borili"[22]. Тај тренутак управо јесте почетак девете деценије XIX века. Срби су се тада одвојили од Народне странке, основали су посебну Српску странку и почели издавати *Српски лист*. Уредник *Српског листа* био је Сава Бјелановић, који је, супротно од Миховила Павлиновића, заговорника теорије о постојању хрватског *политичког* народа по којој су сви становници Хрватске политички Хрвати, „проповиједао етнографско и политичко Српство, које неће да зна за разлику вјере"[23]. Национална искључивост је морала довести до приближавања Срба и Италијана, јер су се као мањинске скупине осетиле битно угроженим. Винченцо Миагостовић је добро познавао Саву Бјелановића и био му је пријатељски наклоњен. Када је Бјелановић умро, 15. марта 1897. године, Миагостовић је у свом годишњаку објавио топао некролог[24], у коме, поред осталог, каже да се Бјелановић поносио својом италијанском културом, да је волео своје земљаке Италијане а да му је та љубав искрено била узвраћана. Миагостовић истиче, даље, да је Сава Бјелановић штитио италијанске културне вредности. Када је, раније, изишла брошура са Миагостовићевим преводом, Бјелановић је објавио белешку у свом *Српском листу*, у којој, поред података о издању, вели: „Госп. Миагостовић је одвећ познат као нежни пјесник и укусни преводилац, а да овој књижици треба reclame. — Рећи ћемо просто да кад један преводиоц успије — као што је овдје случај — сачувати уз ритмичку љепост превода и вјерност и краткоћу оригинала, — заслуга је то која се не да процијенити".[25] Бјелановић и Змај, као што је познато, били су у преписци, некад и у неспоразумима[26]. Змај је баш 1880. године објавио белешку *„Српски лист" у Задру*[27]. Треба с разлогом претпоставити да је управо Бјелановић препоручио Миагостовићу да преведе *Песму о песми*, а овај је то урадио јер је улазила у круг његових схватања о функцији поезије.

Змај је тада боравио у Бечу, размењивао је *Стармали* и *Невен* са српским и хрватским листовима[28], а у *Невену*, трећем броју за 1881. годину, управо је наштампана *Песма о песми*, прештампана потом у *Јавору* бр. 9, од 1. марта 1881. (стр. 257—260). Претпостављамо да се превод појавио на годишњицу Томазеове смрти, 1. маја 1881, па је, према томе, сасвим разложно мислити да је Миагостовић превео *Песму о песми* са текста објављеног у *Невену*.

Када знамо неке разлоге Миагостовићевог опредељивања за *Песму о песми*, исходишта његове преводилачке жеље, можемо, даље, да се упитамо какав му је превод, има ли у њему „ритмичке љепости", „вјерности" и „краткоће" оригинала, како каже Сава Бјелановић.

Миагостовић је, углавном, преводио стих стихом; у преводу има само један стих више: оригинал има 146 стихова, а превод 147. Понегде је сажимао, другде је ширио. Себи је наметнуо сложен преводилачки посао. Тешко је, скоро немогуће, Змајев кратки стих, који је почесто четверац, преточити у италијански стих, чувајући ритам оригинала. У овој песми Змајевој карактеристична је смена осмераца и четвераца. У италијанској поезији ретки су парни стихови из посебних разлога. Наша версификација је претежно силабичка, италијанска је ритмичко-силабичка. Није у италијанској поезији битан број слогова, већ распоред ритмичких нагласака. Највећи број италијанских речи има нагласак на другом слогу од краја: типичан италијански стих има последњу реч у слогу са нагласком на претпоследњем слогу. Ритам стиха се завршава последњим наглашеним слогом. Код једанаестерца то ће бити десети слог, код десетерца девети, итд. Ритам стиха се не ремети ако после последњег наглашеног слога има још ненаглашених слогова. Стих може имати већи или мањи број слогова од номиналног. Једанаестерац — десет, једанаест, дванаест, а и тринаест слогова; седмерац — шест, седам, осам или девет слогова. Скакутави и монотони ритам парних стихова није имао успеха у италијанском стихотворењу. Непарни стихови су најчешћи у италијанској поезији, међу њима једанаестерац и седмерац. Ови последњи пружају велике могућности за ритмичке комбинације: једанаестерац обично има најчешће три главна ритмичка нагласка, на 4, 10; 4, 8, 10; 4, 7, 10; итд, а седмерац два главна ритмичка нагласка — други увек на шестом, а први на 4, 3, 2, 1 са могућностима споредних нагласака. Са тих разлога Миагостовић није могао преводити парни Змајев стих италијанским парним стихом. Миагостовић је настојао, с друге стране, да однос другог и кратког стиха сачува. Понегде је и успевао:

Ella dev'esser cosa tutta pura;
Ella dev'esser santa;
Siccome stella che in eccelsa altura
Di suo fulgor s'ammanta

Pesma mora biti sveta,
Biti čista,
Baš k'o zvezda, u visini
Što se blista. (стр. 8)

Осмерце је претварао у једанаестерце, а четверце у седмерце, само делимично чувајући распоред рима. Није свуда успевао да одржи једанаестерац, па је преводио двоструким шестерцем:

Dovunque la gioia gli umani consola
Poesia la echeggia.
Di quanto é ineffabile ad ogni parola
Poesia n'é lingua.

Gde su ljudi dobre ćudi,
Pesma s' ori;
Što ne možeš drukče reći,
Pesma zbori. (стр. 7)

Највећи број стихова у преводу су једанаестерци и седмерци, понегде би сковао десетерац. Гдекад би распоред сасвим мењао:

Da regïon remote
In lagrime la madre il figlio aspetta;
E il figlio anch'ei la madre sua diletta
Sogna e la canta con tenere note.
E il canto vola via per tutto il mondo,
E non si stanca mai:
— „Confida, o madre; il buon Iddio, vedrai,
Ci darâ un dì giocondo!" —

Suzna majka sina čeka
Iz daleka;
A i sinak o njoj sneva,
Pa popeva.
Pesma ide kroz svet ceo,
Ne mori se:
— „Mila mati, Bog će dati,
Nadaj mi se!" —

Почесто у Миагостовића стих сасвим изгуби ритам и претвори се у прозу са мањом или већом ритмичношћу. Онде где се слободније односио према оригиналу, превод му је постајао успешнији. Колико је могао, преводио је верно. Разуме се, није могао очувати неке вредности: *„сиви соко"*, стални епитет наше народне песме, мора се претворити у *„grigio falcone"*, што на италијанском нема ту вредност. Прожетом Дантеом, Миагостовићу понекад изиђе испод пера дантеовски једанаестерац, па ће *Tako im je gorko / Tako teško bilo* постати *Tal fu la sorte loro acerba e ria*, што сасвим подсећа на Дантеов стих *Ed ha natura sí malvagia e ria* (*Inf.*, 1,97). *Ili ćemo podivljati* постаће опет дантеовско: *O che fatti sarem belve selvagge.*

Ономе ко је још од школских клупа навикао на ритам Змајеве *Песме о песми*, који чува почесто крок наше народне лирске песме а казује сасвим други садржај, Миагостовићев превод мора изгледати извештачен. Миагостовић није успео да сачува тај однос безазленог ритма и рационалног садржаја.

Међутим, овај превод је својеврсно сведочанство о додиру двеју култура. И један од сасвим ретких, ако не и једини, од превода Змаја на италијански. И зато су превод и преводилац били предмет наше пажње.[29]

[1] *Talijanci-Dalmatovci, „Zemljak"*, Zadar, br. 18, 4 lipnja 1873, 1—2.

[2] *„Il Nuovo cronista di Sebenico"*, per l'anno 1893, a. I, Trieste 1893, 29.

[3] B. Luigi Voinovich, *Dalmazia, Italia ed Unitá jugoslava*, Genéve—Lyon 1917, 144—145.

[4] Међу последњим радовима о овом проблему, поред основне и драгоцене књиге др Радета Петровића *Nacionalno pitanje u Dalmaciji u XIX stoljeću*, Svjetlost, Sarajevo 1968, в. и dr Josip Beroš, *Narodna pobjeda na saborskim izborima 1870. Prekretnica u životu Dalmacije*, *„Zadarska revija"*, rujan—listopad 1970, g. XIX, br. 5, 445—471.

[5] *„Il Nuovo cronista di Sebenico"*, calendario cattolico e greco, strenna e giornale, per l'anno 1893, a. I, Trieste 1893, pp. 214; *idem*, per l'anno 1894, a. II, Trieste 1894, pp. 214; *idem*, per l'anno 1895, a. III, Trieste 1895, pp. 222; *idem* (annuario), a. IV, 1896, Trieste 1896, pp. 237; *idem*, a. V—VI, 1897—1898, Trieste 1898, pp. 360.

[6] *Il Cherubino della Cascata*, cantica di Vincenzo Miagostovich, Tipografia Battara, Zara 1868, pp. 31.

[7] *Исто,* 4.

[8] Vincenzo Miagostovich, *Dalmati,* Sebenico, 25 febbraio 1906, pp. 7.

[9] *Filalete,* commemorazione letta il giorno 4 novembre agli studenti dell'ottavo corso del Ginnasio comunale di Trieste da Vincenzo Miagostovich, professore di lingua e letteratura italiana, Trieste 1873, pp. 11. О почецима рада Немачког дантеовског друштва в. Hans Rheinfelder, *La „Deutsche Dante Gesellschaft", у Atti del Congresso internazionale di studi danteschi* (20—27 aprile 1965), Sansoni, Firenze 1966, vol. II, 31—35.

[10] Prof. Vincenzo Miagostovich, *Da uno studio sul Convito di Dante (frammenti),* „Pro Patria", numero unico a favore dell' Associazione „Pro Patria", Artale, Zara, 18 dicembre 1887, 24—26.

[11] Vincenzo Miagostovich, *Lucifero nella Divina Commedia,* Programm der Städtischen Ober—Realschule in Triest, Trieste 1878, 4—63.

[12] B. Arturo Graf, II Diavolo, Treves, Milano 1889[2].

[13] Vincenzo Miagostovich, *L'avventuroso viaggio di Pietro Quirini,* Artale, Zara 1903, pp. 33; — estratto dalla *„Rivista dalmatica",* a. III (1903), vol. VI, 5—33.

[14] *I nobili e il clero di Sebenico nel 1449 per la fabbrica della Cattedrale,* documenti editi e annotati da Vincenzo Miagostovich, Ugo Forco & C. i, Sebenico 1910, pp. 72.

[15] *Le lettere dell'alfabeto fenicio maestre di sapienza, con aggiuntovi un saggio d'ideografia,* di G. Barzilai, Dottore in legge, Trieste 1876.

[16] *Per il monumento a Niccoló Tommaseo in Sebenico,* proposte edite e inedite, raccolte da Vincenzo Miagostovich, Balestra, Trieste 1888, pp. 60.

[17] *Discorso del professor Vincenzo Miagostovich,* letto addí 29 maggio nella sala maggiore della Societá del Casino di Sebenico, Artale, Zara 1897, pp. 3.

[18] *Onoranze tributate nel primo anniversario dalla morte del professor Vincenzo Miagostovich dai suoi concittadini,* Sebenico, 5 gennaio 1919, Hrv. zadr. tiskara u Šibeniku, pp. 16.

[19] *La Poesia,* canto di Giovanni Jovanovich, traduzione di Vencenzo Miagostovich, Balestra, Trieste 1881, pp. 9. Овај превод, у фусноти, помиње A. Cronia у своме делу *La conoscenza del mondo slavo in Italia,* Padova 1958, 550.

[20] Стефану Дуковићу / који / првим делом свога длета / разумевањем љубави / изваја / Николу Томазеа / наслоњујем овај први покушај / превода са српског језика / не за узврат поклону / оног обожаваног лика / већ са жељама / да спојене како живе у души његовој / склоне му буду/ уметности и књижевност / Славије и Италије. Иако смо трагали, нисмо успели да се обавестимо подробније о овом делу Стефана Дуковића. По свој прилици је у питању барељеф с ликом Николе Томазеа. Не знамо ни то да ли је ово дело сачувано. Требало би да буде у оставштини Винченца Миагостовића, која би се морала налазити у Трсту. Очекивати је од наших историчара уметности да нам донесу вест о раду Стефана Дуковића. Стефан Дуковић се бавио руском књижевношћу. Преводио је на италијански у фирентинском часопису „Rassegna nazionale" Тургењева, као и друге руске писце у фирентинском недељнику „Il Marzocco". Написао је и чланак о Салтикову-Шчедрину у „Il Marzocco" 1898. године (в. Arturo Cronia, *La conoscenza del mondo slavo in Italia,* Padova 1958, 565 i 568). Објавио је *Impressioni estetiche della esposizione di Parigi,* per S. Ducovich, Firenze 1891. О овој књизи објављен је приказ у „Отаџбини" (г. X, 1892, књ. 30, стр. 319—320, с потписом J.; претпостављамо да га је написао Др Милан Јовановић, а можда и Љубомир Јовановић, који је од Симе Матавуља могао бити обавештен о С. Дуковићу). Корисно је пренети неколике реченице из овога приказа: „Дуковић је Србин по пореклу и по вери, али, као што видимо, не по језику. Од ране младости у талијанском свету, бавиће се сликарством и вајарством, он је присвојио изразе народа, што му даде одлично уметничко успитање, али они који га познају, знају, да ни часак није престао српски мислити и осећати за свој, у уметности тако сиромашан народ. У додиру са изврсним Србима, као што је Вуличевић, и др., Дуковић је осетио сласти српске појезије, и није жалио жртава, да прикаже Талијанима оно, што је најлепше у њојзи" (стр. 319). „Писац је, као што се види, имао намеру да напише о изложби један литераран преглед, па је занесен својом задаћом, израдио једно големо уметничко дело, које је по богатој садржини својој један драгоцени збир рефлексија по свим гранама уметности. Ми немамо сличне књиге у нашој литератури,

а могли бисмо завидети талијанској, коју је овом књигом богато обдарио плодан дух једнога српског уметника.

Колико је млади Дуковић мајстор у уметничким дисциплинама, толико је вешт језику, којим је написао своју књигу. Таквим стилом могла би се поносити најбоља пера талијанска, и мало их је рођених Талијана, у стилу којих је прецизност и елеганција тако хармонично спојена као у њему" (стр. 320).

[21] Младен Лесковац, *Јован Јовановић Змај*, предговор *Песмама*, у „Српска књижевност у сто књига", Матица српска — СКЗ, Нови Сад—Београд, 1960, 7.

[22] Dr Rade Petrović, Nacionalno pitanje u Dalmaciji . . ., nav., 366.

[23] С. Матавуљ, *Биљешке једног писца*, Просвета, Београд 1953, 19.

[24] *„Il Nuovo Cronista di Sebenico"*, a. V—VI (1897—98), 153—154.

[25] Srpski list, br. 17, od 28. aprila (10. maja) 1881, у рубрици „Књижевне вијести", 4в. Препис ове белешке љубазно нам је дао Младен Лесковац, на чему му срдачно захваљујемо.

[26] В. Младен Лесковац, *Белешке о Змају, Зборник МС за књижевност и језик*, XVI/2, 1968, 333, 337—340.

[27] *Стармали*, 3/1880, 2, 11.

[28] Младен Лесковац, *Јован Јовановић Змај (хронолошки подаци)*, посебан отисак из *Одабраних дела* Ј. Ј. Змаја, књ. I, Минерва, Суботица 1969, 79.

[29] У нас је име Винченца Миагостовића једном давно поменуто. Наиме, Миагостовић је дао писмену потврду Марку Петрановићу да су исправке на једном примерку Кукуљевићевог издања *Искрица* Томазеових (1844) исписане руком Томазеовом. Ово писмо је синовац Данило Петрановић објавио у предговору познатом издању *Искрица* Српске књижевне задруге (Београд 1898, стр. XXVI). О овоме предговору, с поузданим доказима да га је наново написао С. Матавуљ, биће речи на другом месту.

ЈЕДНО НЕПРИМЕЋЕНО ИЗДАЊЕ ЦВЕТА ДОБРОДЕТЕЉИ У ПРЕВОДУ ВИКЕНТИЈА РАКИЋА И ЈЕДАН ЊЕГОВ НЕПОЗНАТИ ПРЕВОД СА СЛАВЕНОСРПСКОГ НА ГРЧКИ ЈЕЗИК

Л. Чурчић

Забележено је већ да постоје две варијанте књижице *Цвет добродетељи,* штампане у Будиму, 1800, у преводу Викентија Ракића.[1] Тај први помен о варијантама књижице није потпун, у њему је тек указано на неке од разлика. Све разлике, додуше, тада и нису могле бити примећене, јер су у виђеним примерцима недостајале. Нема сумње то што је 1960. године уочено није било довољно да др Георгије Михаиловић у томе види нешто више од интервенције коректора у време штампања, није га то могло уверити, разуме се, да је потребно да те разлике вреди да региструје у својој *Српској библиографији XVIII века,* а најмање га је то обавезивало да у томе види ново издање књижице. Пажљивијим прегледом уочених варијанти дало се, додуше, и раније утврдити да је В. Ракић два пута штампао тај свој превод. Како се, међутим, нико није прихватао посла да утврди два могућна издања овог превода из 1800. године, остало је да се сачека неки нов повод за решавање овог проблема. За нови разговор о *Цвету добродетељи* побринуо се један до сада небележени и непримећени примерак књижице у библиотеци манастира Хиландара.

У библиотеци манастира Хиландара, још ни изблиза познатој и испитаној, налазе се два примерка *Цвета добродетељи* који нуде, поред већ уочених, па и оних у брзини непримећених, и сасвим нове елементе за разговор о разликама међу примерцима књижице. Текст превода В. Ракића сасвим је, дабогме, истоветан у оба хиландарска примерка, а само разлике настале током двају штампања упућују на закључак да је морало бити два њихова издања. Хиландарски примерци су уза све и веома добро очувани, па су тако још значајнији и драгоценији за поређење. И на први поглед, та два примерка указују на несумњиве разлике. Ни један од њих није касније поново повезиван, ништа на њима није одузимано нити је додавано, а ипак у њима постоје, сасвим лако уочљиви, различити фронтисписи. На једном фронтиспису је дрворезно распеће са ћирилским иницијалима изнад крста и латиничним на крсту. Други примерак има на фронтиспису познати бакрорезни ћивот са моштима св. Спиридона, постављен, мало необично, усправно. Уз друге разлике у књи-

жици, то је, чини се, најлакше уочљиви доказ о два издања *Цвета добродетељи*. Ваља, међутим, рећи да тиме што су наслућена два издања овог превода В. Ракића нису решени и сви проблеми везани за њих. Било би најпоузданије, када би то дабогме било могућно, да се потврде о целом овом проблему нађу у архивској грађи. Таква позната документа, бар за сада, нису позната у архивама. Остаје стога да се ово питање решава, и ако је могућно реши, сложеном анализом разлика у књижици. У оваквим поступцима било је одувек много препрека и још више нејасних места. Она, дабогме, нису изостала ни овде. Прва тешкоћа је у томе што се хиландарски примерак књижице са дрворезним распећем у свему слаже са примерком Библиотеке Матице српске, који је очуван тако добро да искључује свакү каснијү интервенцијү, при томе у том примерку за фронтиспис је у њему употребљен бакрорезни живот св. Спиридона, а не распеће како би се очекивало према хиландарском примерку. Та два, једнако добро очувана, примерка могла би бити доказ да је током штампања књижице у једном тренутку могло понестати довољно отиснутих листова са бакрорезним животом св. Спиридона, те је уместо њега употребљено дрворезно распеће, чији је клише било могућно наћи и умножити и у Будиму у Универзитетској штампарији. Још сложеније је, међутим, питање није ли бакрорез каснио у штампарију, што је исто тако било могућно; у том случају дрворезно распеће употребљено је раније, да књига не чека на увез и продају. Ако је, дакле, бакрорез каснио, ваљало би закључити да је дрворез употребљен у првом издању, а ако је бакрорез био исцрпен, био би дрворез доказ да је употребљен у другом издању.

Нову, и никако мању тешкоћу, у решавању овог сложеног проблема ствара примерак *Цвета добродетељи* из раније збирке др Георгија Михаиловића, ком је недостајао бакрорезни фронтиспис и који је он однекуд набавио и додао свом примерку. У хиландарском примерку који се подудара са примерком из збирке др Г. Михаиловића нема дилема. Он је добро очуван и у њему је фронтиспис одувек био бакрорезни живот св. Спиридона. Прими ли се да је и примерак из некадашње збирке др Г. Михаиловића ваљано допуњен и да тај други хиландарски примерак нема двојника, остало би да се некако другачије утврди које је прво, а које друго од два утврђена издања.

Само два различита издања Ракићевог превода нису, јамачно, довољна да реше загонетку његовог првог и другог издања. Тешкоћу око утврђивања реда издања *Цвета добродетељи* увећава још једна књижица В. Ракића са бакрорезним животом св. Спиридона. Реч је о, код нас сасвим непознатом, преводу В. Ракића са оновременог језика српске књижевности на оновремени грчки књижевни језик, а штампаном у Трсту 1801. године[2]. Могућно је, дакако, да је историчарима новије грчке књижевности и грчким библиографима позната ова књижица, они, вероватно, не знају за књижицу намењену српским читаоцима са бакрорезним св. Спиридоном. Историчари српске књижевности нису међутим примећивали, нити су открили, и Ракићеве преводе на грчки језик. Значај те књижице неће бити никако мали, јер је она потврда о сигурном знању грчког језика В. Ракића и о

једном, од малобројних, раних превода са славеносрпског на грчки језик. О књизи, вредности њеног превода, њеном евентуалном утицају и њеном извору биће потребно да кажу своју реч позванији, они који знају грчки језик и познају грчку културу с почетка XIX века. У овом случају књига је значајна, пре свега, по томе што има фронтиспис начињен за српску књигу, чак и са српским текстом. Да би се објаснило како је бакрорез доспео из српске у грчку књигу има само једно решење: издавач, В. Ракић, очигледно је имао довољно отиснутих слика са бакарне плоче, па их је искористио и за своју грчку књигу. И овде ваља напоменути да примерак ове хилендарске књиге не дозвољава никакве дилеме о накнадном стављању бакрорезног фронтисписа.

Наизглед, и најлакше, дало би се закључити да је В. Ракић књижицу преведену са славеносрпског на грчки језик штампао између два издања *Цвета добродетељи*. Чак би било могућно тврдити да је за грчку књижицу утрошио много бакрорезних отисака, па их, отуда, и није имао довољно за друго издање *Цвета добродетељи*. Ако су ствари тако текле, морало би се примити да је Ракићев превод са грчког у другом издању штампан најраније 1801. године. Ово једноставно и, свакако, веома прихватљиво објашњење доводи под знак питања анализа разлика насталих поновним слагањем Ракићевог превода са грчког.

Пажљивим прегледом свију страница оба издања *Цвета добродетељи* лако се уочавају разлике које, несумњиво, потврђују два издања књижице. Те разлике ваља имати на уму за разликовање двају издања, те ће оне овде бити дате упоредо, прво место имаће примерци издања у ком је фронтиспис био и са дрворезним распећем. Разлике које може приметити само бољи познавалац технике штампања књига овде неће бити навођене. Лако уочљиве разлике иду овим редом:

1, на насл. стр. изнад података о издавачу штампана је дебља а испод ње тања линија у првом случају, и обрнуто, танка и дебела у другом случају, изнад године издања у првом случају је линија, кружић и линија, а у другом само линија мало удесно;

2, посвета је штампана тако да реч преосвященнѣйшему заузима 53 и 71 мм, Стефану 63 и 56 мм, Кулпинъ 40 и 35 мм, укупна висина посвете је 93 и 85 мм, кустоде су: Ваша и Ва-;

3, у посветној епистоли реч: милостивѣйшій дуга је 32 и 36 мм, господине и архіпастырю 67 и 70 мм, висина прве стр. посветне епистоле са кустодом је 81 и 77 мм, иницијално слово С је високо 10 и 7 мм;

4, изнад Предисловіа су различите линије, дебља и тања у првом случају и обрнуто, тања и дебља, у другом, испод наслова су различити графички украси, текст предисловија на првој страници има 8 и 7 редова, према том тексту су и различите кустоде: хоће и нашъ;

5, друга страна предисловија има 5 и 6 редова, различите графичке знаке на крају текста и крупнију кустоду: ГЛА у првом случају и ситнију у другом;

6, текст: ГЛАВА 1. је од 35 и 44 мм;

7, стр. 11, кустода: ГЛА штампана је крупније и ситније;
8, стр. 12, текст: ГЛАВА 2. је од 35 и 44 мм; у другом случају погрешно је штампано: ГЛАВА. 2.;
9, стр. 16, текст: ГЛАВА 3. је од 33 и 41 мм;
10, стр. 17, у 4. и 5. реду одоздо различито је преломљена реч: по-клоненія и покло-ненія, сигнатура табака В је испод речи: имао и велику, кустода је: Госпо- и Го-;
11, стр. 18, текст: ГЛАВА 4. је од 34 и 41 мм; а наслов: О любви къ ближнѣму ради Бога. 64 и 56 мм;
12, стр. 19, текст: ГЛАВА 5. је од 37 и 41 мм, наслов: О естественной или природной любви. 73 и 63 мм, сигнатура табака В2 дата је на левој страни испод речи любов и на њеној десној страни, фуснота је штампана у три реда али са три речи и са једном речи у трећем реду;
13, стр. 21, текст: ГЛАВА 6. је од 35 и 41 мм, наслов: О полученной любви или дружествѣ. је од 65 и 61 мм;
14, стр. 24, наслов: О любви коя быва отъ похоти. је од 60 и 55 мм;
15, стр. 26, Текст: ГЛАВА 8. је од 41 и 37 мм, наслов: О любви плотской. је од 47 и 43 мм;
16, стр. 28, кустода: ГЛА велика, односно мала;
17, стр. 29, наслов: О веселіи или радости. је од 57 и 55 мм;
18, стр. 32, текст: ГЛАВА 12. је од 45 и 37 мм;
19, стр. 34, кустода: ГЛА крупнија и ситнија;
20, стр. 37, последњи ред завршен са: дѣи и кустодом: ствіе, а у другом случају реч завршена са: дѣст- са кустодом: віе;
21, стр. 38. почиње са: ствіе и віе;
22, стр. 44, у првом случају ГЛАВА 17., а у другом погрешно: ГЛАВА 15.;
23, стр. 47, у трећем реду одоздо иницијално слово П 10 и 7 мм;
24, стр. 48: текст: ГЛАВА 19. од 47 и 45 мм;
25, стр. 50, у 10. и 11. реду одозго различито преломљена реч: вы- ша, у другом случају цела реч у 11 реду;
26, стр. 51, ГЛАВА 20. од 47 и 45 мм;
27, стр. 54, текст: ГЛАВА 21. 44 и 37 мм;
28, стр. 57, штампарска грешка: ПРИѢРЪ и тачно у другом случају: ПРИМѢРЪ;
29, стр. 60, тачно: ПРИМѢРЪ и штампарска грешка ПРNМѢРЪ;
30, стр. 62, текст: ГЛАВА 24. 44 и 42 мм; и
31, стр. 101, штампарска грешка: УПОДОБЛЕ и тачно у другом случају: УПОДОБЛЕНІЕ.

Сем последње грешке, која је од оних по којима се разликују варијанте, и која је настала током штампања (из неког разлога испала су слова), све остале разлике упућују на неопозив закључак о два издања *Цвета добродетељи*. Међутим, пада одмах у очи да после 62. странице нема уочљивих а од 64. више и никаквих разлика између та два издања. Чак и најпажљивије око неће наћи разлике у другој половини књижице. Тај податак може бити, чини се, веома важан за решавање загонетке у овом издавачком послу В. Ракића. Од-

мах ваљa рећи да је, несумњиво, прва половина књиге два пута слагана, а друга само једном. То што је једна половина књиге два пута слагана омогућило је да се утврди да је цео тираж био, морао је бити, два пута умножаван. Била су, дакле, два штампања, два издања. Ваљa само после свих ових компликованих трагања, који су, нема сумње, више збуњивали, потражити могућни одговор где се крије прво издање ове књижице.

Чини се да би се после свега што је уочено и наслућено дало закључити да је Викентије Ракић 1800. године дао у штампу *Цвет добродетељи*, и уговорио да се књизи дода фронтиспис; биће да се у почетку одлучио за дрворезно распеће. У време, међутим, док је у Будиму штампана књижица, В. Ракић је, највероватније, наручио бакрорезну слику, живот св. Спиридона. Када је бакрорез био завршен послао га је у Будим, где је део тиража већ био увезан са дрворезним распећем. Један део неувезаних примерака стигао је, ипак, да добије бакрорезни живот св. Спиридона. Колико је књижица имало један а колико други фронтиспис тешко да ће се икада и утврдити. Ту, међутим, није и крај овој загонетки. Морао је Викентије Ракић пожелети да повећа и тираж књиге која се штампала у Будиму. У штампарији је тада већ морало бити увезаних примерака књижице док су неки табаци још увек доштампавани. Првих 64. страница морало је бити већ давно завршено, те је и њихов слог био растурен. Настала је тада занимљива ситуација, ваљало је повећати тираж, а слога више није било. У таквој ситуацији биће да је пештанска Универзитетска штампарија завршила штампање тиража из првог уговора, а потом поново сложила и растурени део текста, и поново штампала још једно издање. Вероватно је да В. Ракић није рачунао на два издања својег превода из 1800. године. Када је пожелео да повећа тираж, он је рачунао да неће морати поново плаћати слог и коректуру. Жеља да уштеди, чини се, није му се у свему испунила. Половину књиге морао је, вероватно, платити као и код сваког новог издања. Но ако он није успео да што уштеди на доштампавању, он није хтео ни да одустане од повећаног тиража. У таквој ситуацији било је могућно само ново издање књижице.

У овом сложеном трагању о издањима *Цвета добродетељи* најлакше је наслутити и објаснити бакрорезну слику живот св. Спиридона, коју је В. Ракић чак три пута употребио за фронтиспис. Однекуд је он дошао до новца и начинио бакрорезну слику коју је, могућно је и то, продавао и појединачно у тршћанској цркви св. Спиридона. До израде бакрореза дошло је, како је напред већ наслућено, у време када се у Будиму већ штампала Ракићева књижица. Биће да је он пожелео да у њој види и нови бакрорез, тим пре што је и на тај начин књигу везивао за тршћанску цркву у којој је служио. У Будим је бакрорез стигао нешто касније него што је то пожелео В. Ракић, па је Универзитетска штампарија, испуњавајући уговор, у књигу стављала дрворезно распеће. Штампајући у Трсту 1801. свој превод на грчки, В. Ракић је још једном пожелео да види бакрорезну плочу у књизи. Биће да их је и тада још имао довољно. Ако је било тако, онда је она издата после оба издања *Цвета добродетељи*, а никако између њих.

Ваља још рећи да В. Ракић није крио ни једно од два издања *Цвета добродетељи*. Он је у манастир Хилендар послао оба издања. Са Хилендаром и Хилендарцима он је имао добре односе па је, судећи по свему, њиховим трошком штампао свој превод *Хранилишта душа* те исте 1800. године, али у Венецији, код Теодосија.[3] За Хилендар и његове потребе он је могао обићи привилеговану будимску Универзитетску штампарију и у Венецији штампати књижицу за њих. Биће да је или тираж *Хранилишта души* морао бити велики или га Хилендарци нису растурили када и данас онде има неколико стотина примерака те књижице, чак и упаковане у Венецији, у Теодосијевој штампарији, оне далеке 1800. године. Такве односе какве је В. Ракић имао са Хилендаром могао је имати и другде, али о томе, на жалост, није остало трага као што нигде није остало тако видљива трага о његова два издања *Цвета добродетељи*. Срећом, он је у Хилендар послао, без предрасуда, оба издања, и срећом, онде су и једино оба сачувана у изворном облику. Однос В. Ракића према Хилендару и према својим књигама помогли су да се и толико касно реши ова, додуше мала али и занимљива, загонетка. У истим, малим, размерима допуњен је и животопис вредног Викентија Ракића и српска библиографија XVIII века.[4]

[1] *Библиотекар*, XII, Београд, 1960, стр. 168. Пуни наслов књижице видети код Др Георгије Михаиловић, *Српска библиографија XVIII века*, бр. 411, Београд, 1964, стр. 361—362.

[2] Проигуман Мојсије превео је наслов књижице на следећи начин: Приручник приступачан свим православним који садржи молитве за све прилике светих тајни, како је преведено од Илирског на наш дијалекат од преподобног Господина Викентија Ракића Фенечког, старешине тршћанске цркве посвећене светом Спиридону, штампан и издат о трошку преводиоца, у Трсту, 1801. По овоме се не да закључити која је књига била извор Викентију Ракићу. Оцу Мојсију и овом приликом најлепше захваљујем на помоћи.

[3] Др Г. Михаиловић, *Српска библиографија XVIII века*, бр. 409, стр. 360.

[4] Дугујем и најлепшу захвалност оцу Митрофану, који ми је начинио снимке за овај рад.

ЦВѢТЪ

ДОБРОДѢТЕЛИ

ПРЕВЕДЕНО СЪ ГРЕЧЕСКАГО

НА

СЛАВЕНО СЕРБСКІЙ ЯЗЫКЪ,

ВІКЕНТІЕМЪ РАКИЧЕМЪ

Архимандритомъ Фенечкимъ, урожденцемъ Земунскимъ: При церкви святаго Спиридона, въ Свободномъ Градѣ и Пристанищѣ Грековъ сущимъ.

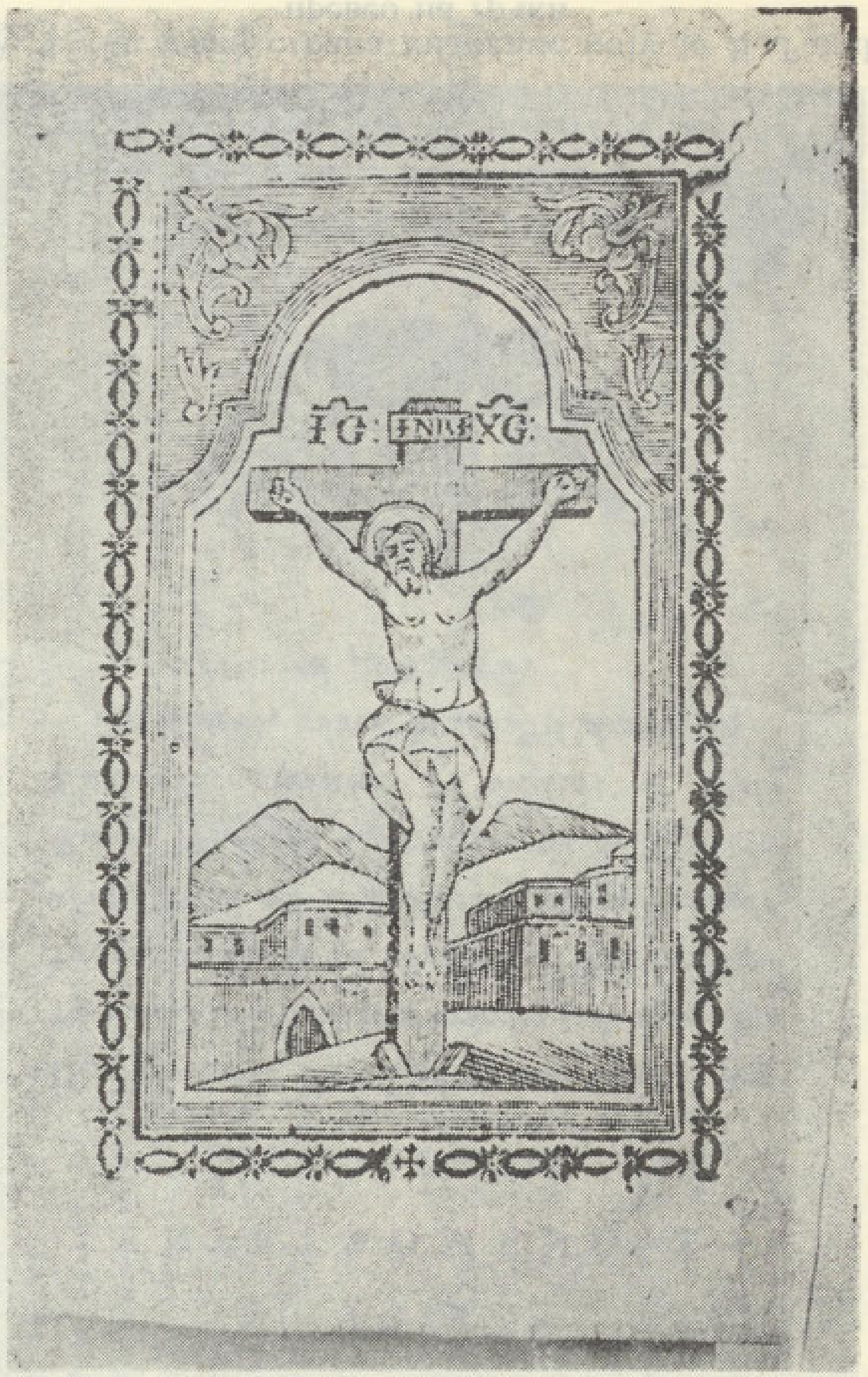

ВЪ БУДИМѢ,

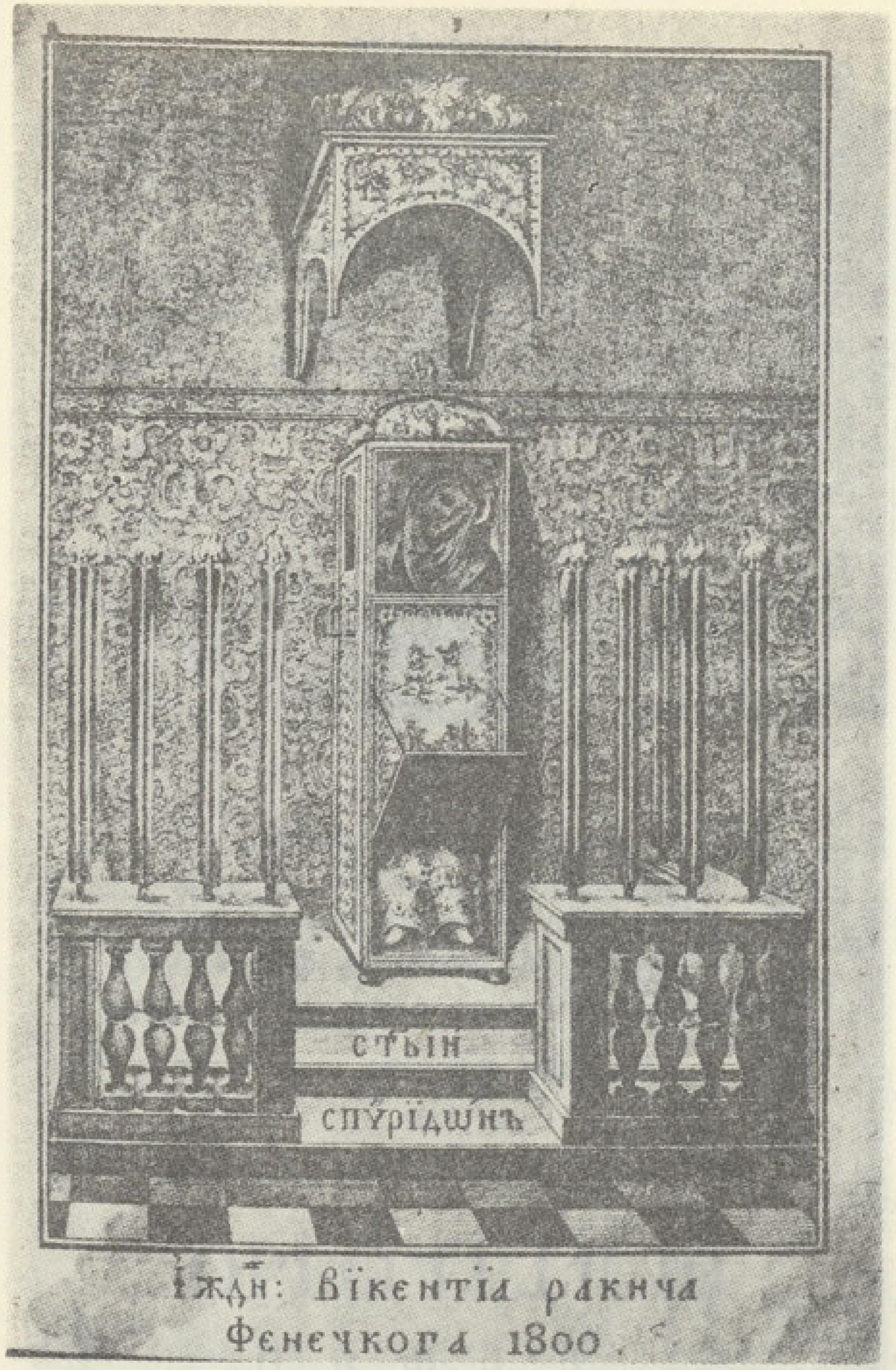
Печатано писмены Славено-Сербскія Печатни Краљевскаго Всеучилища Пештанскаго.

1800.

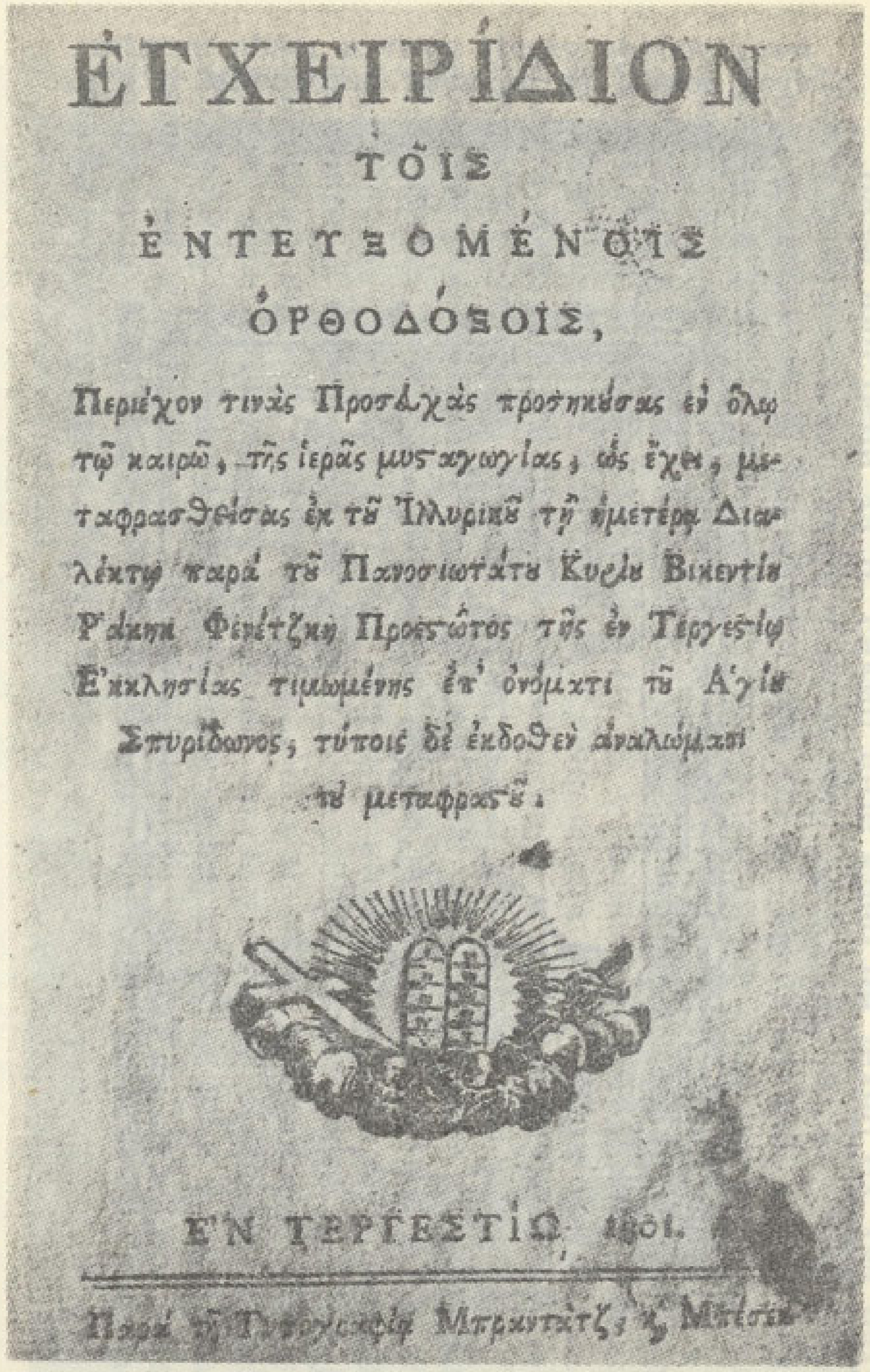
Сл. 1. Насловна страна првог издања *Цвета добродетељи*

Сл. 2. Дрворезно распеће из једног дела тиража првог издања *Цвета добродетељи*

Сл. 3. Бакрорезни ћивот св. Спиридона из *Цвета добродетељи* и књижице коју је В. Ракић превео на грчки

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ

ΤΟΪΣ

ΕΝΤΕΤΥΧΟΜΕΝΟΪΣ

ΟΡΘΟΔΟΞΟΙΣ,

Περιέχον τινὰς Προσλαλὰς προτεινόμενας εἰ ὅλῳ τῷ καιρῷ, τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας, ὡς ἔχει, μεταφρασθείσας ἐκ τῆ Ἰλλυρικῆ τῇ ἡμετέρᾳ Διαλέκτῳ παρὰ τῆ Παναγιωτάτῃ Κυρίᾳ Βικεντίᾳ Ῥάκιτη Φενέτζκη Προεστῶτος τῆς ἐν Τεργεστίῳ Ἐκκλησίας τιμωμένης ἐπ' ὀνόματι τῆ Ἁγίᾳ Σπυρίδωνος, τύποις δὲ ἐκδοθεὶ ἀναλώμασι τῆ μεταφρασαντος.

ΕΝ ΤΕΡΓΕΣΤΙΩ, 1801.

Παρὰ τῷ Θεοδοσίῳ Μητρωνιτζᾳ τῷ Μαϊστρο

Сл. 4. Насловна страна књижице коју је В. Ракић превео на грчки

ЈЕДНА ПЕСМА КОНСТАНТИНА СТУДЕНИЧКОГ ИЗ 1751. ГОДИНЕ

Иванка Веселинов

Име песника Константина Студеничког историја наше нове књижевности не познаје. О њему се зна само као преписивачу, једном од најзначајнијих, међу четрнаестак преписа и извода *Славеносербских хроника* Ђорђа Бранковића, преписиваних крајем и током целог XVIII века. Његов је препис најпотпунији и допуњава изгубљене делове оригиналног рукописа. Међутим, Константин је аутор песме *Стихи на архијерејскаја знаменија*[1]. Песма је сачувана у рукописном Архијерејском чиновнику, из 1751. године, у манастирској библиотеци у Ковиљу.[2]

Није тешко утврдити непосредни повод и подстицај постанку ове песме. *Стихи на архијерејскаја знаменија* резултат је поетских настојања Константинових да што искреније искаже хвалу Синесију Живановићу, чије заслуге у то време нису биле мале.

Као ексарх патријарха Арсенија IV и администратор Темишварске епархије, Синесије Живановић је 1745. године, на збору настојатеља сремских манастира у Хопову, био изабран за њиховог провинцијала. Поред тога што је и сабор у Карловцима 1744. захтевао да се признају права фрушкогорских манастира, по упутству Арсенија IV, Синесије Живановић је, у току свога боравка у Бечу од 1745. до 1749, „поднео две представке, једну за копије привилегија Јосифових и Карлових за десет манастира, другу, да се за два манастира издаду нове привилегије за земљишта и шуме које ти манастири у незапамћеном времену уживају".[3] Истинским настојањем и бригом Синесија Живановића потврђене су привилегије у Бечу 1746, а ради веће сигурности, добивене су потврде и од Угарске дворске канцеларије 1747. године. После овога био је једно време архимандрит манастира Раковца, где је припремао *Србљак,* зборник српске средњовековне поезије, штампан у Римнику 1761. и у Венецији 1765. Као један од угледнијих и заслужнијих, посвећен је 1. септембра 1751. за епископа арадско-јенопољског.[4]

Није тешко указати на узоре које је могао имати Константин у свом „привјетствију" Синесију Живановићу. Оваквих панегиричних стихова морало је бити доста; у првој половини XVIII века још

увек има текстова везаних за култ светаца, стваранних у то време, а у стилу старе српске књижевности: то су „слова повесна" или „слова похвала". У XVIII веку ове похвалне песме биле су обично посвећиване патријарху или архијерејима. Готово цела српска књижевност, прве половине XVIII века, сачувана је у рукописима. Са пуно вероватноће налазе се и налазиће се још песнички текстови, исписани у записима на маргинама преписиваних књига.

Тако у *Стихослову* Никанора Мелетијевића из манастира Крушедола 1717. има стихова посвећених архиепископу и митрополиту Вићентију Поповићу. У књизи *Первоје ученије отроком,* Римник 1727, налази се похвална песма митрополиту Мојсеју Петровићу, *Стихи служени.* А 1735. Козачински је саставио један панегирик Вићентију Јовановићу уздижући његове врлине. Године 1741. ученик Емануила Козачинског, Павле Ненадовић саставио је похвалну оду аутору *Стематографије* Жефаровићу, у истом духу испевану као што је то учинио и његов учитељ Козачински. Године 1742. у Жефаровићевом *Канону воскресном* похвална је песма Арсенију IV *Стихи к' Господину Блаженом Патријарху.*

За стварање својих песничких слика користио се амблемима из грба арадско-јенопољске епископије. Певао је о срцу Пастира које је „на жертвенику возложено", о „гербовном сердци крилами много очитима вперившимсја" — баш као што у грбу постоји, срце са два ока и два крила. Овим архијерејским „знаменијем" украсио је скоро све орнаменте, заставице и иницијале у Архијерејском чиновнику, који је за новог архијереја преписао. И као што орао учи своја младунчад да лете и у сунце гледају, „обадве очи в солнце возносити, жадним оком от солнца низносити" — тако и његово срце има две зенице „љубве јако чистој голубици" а „крилами љубве за њим летети". Заокупљен бригом о судбини српске цркве песник се обраћа Пастиру:

Пастирју добри, ти кокош мислена,
Милост и истина крила ти двојствена,
Под сих церков собираеш крила,
что јастребова завист разорила.
Зри и церков свјатују нињe в сердци сем,
јаже сугубим разумјенијем.

Велича новога архијереја због многих врлина које га красе: „таков нам Пастир, таков подобаше", који

јакоже орел гнездо покривајет,
јакоже кокош птенци согревајет,
јако пеликан кормит своја птенца.
Тако должен Пастир не жалети сердца.

И у овом су поређењу амблеми грба: пеликан који кида срце и храни младунчад своју.

Поборник је принципа верске толеранције у времену жестоких борби за политичка и друштвена права, присталица напредних схватања која га приближују Доситеју и јозефинистима. Он зна да је

Дано иногда церкви двоја крила
Восток и Запад во једино тело имела,
Но древни чермни змији се растерзаше,
Иже пред њеј јад свој излијаше.
Јешче и нињa таже јест јадовитост,
редка бивајет братска милост.
Многи лутују завист полагајут
и Церковније крила раздирајут.

Потресни и судбоносни доживљаји које је имао Константин у новој домовини могу се назрети у стиховима кад са огорчењем прима Соломона

Реци Соломоне, что то сут за стражи,
Иже на церков јад лут имејут вражи.
Не токмо из верхније ризи обнажиша
но и о плоти церкве разориша.

На крају приноси одану захвалност Пастиру: „прими от нас ту сњед молитвену . . . тако твоје сердце да увеселитсја и долгодејствено жизн да укрепљајетсја."

У песми има реминисценција и цитата из Библије, метафоричности и симбола, осећања опште потиштености и неизвесности, али нема дубљих песничких елемената, крупнијих и изразитих мисаоних доживљаја; својом метриком, стилом и мотивом подсећа на „привјетствија" каквих је било током целог XVIII века. Песма је занимљива и својим обликом: парно римовани стихови, у схеми аабб, од једанаест слогова са цезуром после петог слога, већим делом, и од десет и дванаест слогова, у мањем броју.

Константин Студенички скрио је своје име у иницијалима I. I. K. C. C., у запису после завршене песме:

Вашего Преосвјашченства и Пастирја, в Духа свјатаго Оца и Премилостивејшаго Добродеја нижајши послушник и недостојни богомолец І.[еромонах] І.[гумен] К.[онстантин] С.[вјато] С.[туденички] и Архиепископско Митрополитски Питомец и Свјашчено Служитељ.

2

Константиново писмо је лепо и правилно, са изразитом складношћу и симетријом делова сваког слова. Општи изглед писма је смирен, потез пера сигуран а морфолошка устаљеност код свих слова очигледна. Изразита је јединственост у општем изгледу и писма и сваког појединог слова. Текст песме је написан вештом и сигурном руком монаха преписивача у најбољој писарској техници. Вероватно добро зашиљено перо могло је израдити слова једнаке величине и исте висине у једном реду.

Од слова која су карактеристична за Константиново писмо треба пре свега поменути омегу и фиту, а затим З. Његова омега има средњи део исте висине као и спољни лукови. Константинова фита је високог, овалног облика, са оштрим врхом који прелази горњу линију реда а пречка је на доњој линији и има квачице, нешто дуже

и мало искошене: облик какав се јавља у XV и XVI веку. З је као тројка, која је мањим делом у доњем међупростору. Д је са кратким и једнаким ножицама. Т има две варијанте, једноног са дужом десном квачицом и високо Т, као бројка 7. У је недовршена правилна осмица. Ѣ је са продуженим стаблом изнад горње линије реда и равном пречком на линији. Слова В, И, К и Н имају пропорционалне и симетричне потезе, а слова Е, О и С јесу уска овална слова. Код слова Р, Ц, Ч и Щ треба приметити да је репић написан танком цртом.

Константин је у своме рукопису бележио четири акценатска знака, спиритус и пајерак — све према правилима рускословенског правописа. Од интерпункционих знакова има тачку, зарез, тачку и зарез и две тачке. Од надредних знакова има титлу — равна црта са квачицама на крају. Од надредних слова има Д у речи сердце и Х, М и Т у финалном положају у речима.

Аргументација о језику Константина Студеничког нужна је да би се што потпуније сагледао његов лик у времену и простору новије српске књижевности. Песма Стихи на архијерејскаја знаменија испевана је у рускословенском језику без икаквих одступања у правцу народног језика. Писао је азбуком и правописом који одговара нормама овога језика, који су имали и други писци и преписивачи његова времена.

Анализа његове графије осветљује истовремено и фонетске особине његовог језика; из ње се види и његов однос према традицији и новим правописним нормама. На првом месту нема посебну графему Ј него Й у новый, добрый, Мавријскаго. Ређе употребљава Ы — стрѣлы, мудрыя, овцы, мы. Графема і према општем маниру рускословенског језика најчешће је пред вокалима; јавља се и у речима пастірь, стіхи, партіархъ; знак V само у речима Сумеѡна и Ѳезвутянинѣ. Знак ѣ долази у примерима где је његово писање етимолошки оправдано: тѣло, стрѣлы, срѣтаху, сѣнь, завѣта, совѣта, человѣку. Има и примера где је Е место ѣ: гнѣздо и гнездо. Већина примера са ѣ показује да се Константин држао традиције, нарочито у речима које припадају рускословенској лексици. Поред Ю и Є, има три знака за гласовну групу ЈА употребљени различито, према положају у речи: ѩ у иницијалном положају ѩкѡ, ѩдите, ѧ у финалном — сіѧ, знаменіѧ, и я у свим положајима — жряше, мудрыя, спя. Што се тиче полугласа, употребљава највише тврди полуглас и то на крају речи. Примера без полугласа нема. Меки полуглас је у речима пастірь, церковь, днесь, завистъ, суть, милость, любовь.

У фонетском погледу његов језик карактеришу рускословенски рефлекси вокалног Р — сердце, жертва, гербовни; вокалног Л — долженъ, долго, солнце; полугласова — отець, орель, агнець и любовь. Употребљава руске облике предлога-префикса въ-во, къ-ко, съ-со, возносити, восхождаху, воздѣвши, совѣта, сокрушенъ.

У анализи морфолошких особина Константинова текста минимална су одступања према народном језику. Употребљава вокатив једн. Соломѡне, Пастірю, али има и изједначен вокатив са номинативом; у локат. једн. въ сосудѣ, въ силѣ, али има и на жертвеннику, на крилу, на раму; ген. множ. трудѡвъ, добродѣтелей; акуз. множ. птенцы, анггелы: облике заменица из' него, къ ней: глагол у 1. л.

једн. наслаждуся, надѣюся, у 3. л. једн. лѣтаетъ, укрѣпляется; у аор. звахъ, видѣ.

Лексички фонд Константиновог књижевног језика, с обзиром на смисао текста, није карактеристичан искључиво само за његов језик. То су махом речи из домена црквенословенске лексике: агнець, богомолець, богопріемець, плотъ, елей, собраніе, совѣтъ, сосудъ и сл. Али како у некима има руске вокализације — све то заједно даје тексту руски колорит. Народских и дијалекатских речи нема.

3

Животни пут Константина Студеничког једва је познат: само на основу неколиких података из записа, кратких помена о њему, могуће је реконструисати скромну биографију овог вредног сарадника, монаха преписивача и песника. Студеница је у његовом животу заузимала посебно и по много чему прво место: у њој је боравио највећи део свога живота; вештину и технику преписивања понео је из студеничке скрипторије; углед међу монасима уживао је као игуман, касније архимандрит Студенице, велике лавре српске, у коме се чувала вековна традиција образованих игумана и монаха. Одатле је пошао понесен сеобом 1737, када је патријарх Арсеније IV Шакабента, бежећи са народом склонио се једно време у Студеницу.[6] Догађаји из 1737—1739. довели су братство манастира Студенице у тежак положај. Има архивских података да је студенички архимандрит Василије тада скупио све драгоцености из манастирске ризнице и са монасима избегао у Варадински Шанац.[7] Са пуно вероватноће пошао је, понесен сеобом, и Константин, постриижник, јеромонах и игуман студенички. Он је морао учинити добар утисак на патријарха својом ученошћу и вештином писања, па је као „архијерејско-митрополитски питомец и свјашченослужитељ" постао „еуфимериј" у Пешти, као што сâм вели у запису преписаних Бранковићевих Хроника,[8] а по Шафарику Pharradministrator.[9]

Први и најранији податак о њему је из 1742. године, када је почео преписивати Славеносербске хронике. Преписивање је предузео „повељенијем . . . Архипастира и Питатеља нашего и јего љубезних и ближњих Епископов всјаким тшчанијем и понуждењијем Господина Павла Ненадовича Епископа Плашскаго и Карловачкаго и Патријаршескаго Генерал Ексарха и Господина Јоана Георгијевича Епископа Осјечкаго".[10] Преписао их је у традицији најбоље писарске вештине. Према истом запису преписивање је завршио 1748. године у Студеници. Ова спорост у преписивању није само резултат његове претеране монашке савесности и стрпљивости. Узрок томе биле су друге тешкоће: обиман рукопис оригинала на 2600 страна написан на српскословенском језику, Константин је, вероватно по налогу патријарховом, преписивао на рускословенском; повратак у домовину и низ непредвидљивих тешкоћа на које је наишао у опустелом манастиру, свакако су морали продужити наручено преписивање *Хроника*.

Иако нема података када се вратио у Студеницу, ни зашто се вратио — није тешко утврдити, тим пре када се зна, по речима Ми-

лутина Јакшића, после сабора у Карловцима 1744... „да се народ и црква налазили у то доба у доста жалосном стању. Гаранције за слободу цркве и народа нису биле довољне... Да претња сеобом није била само гола претња, показало се после неколико година кад се толики народ због инкорпорације одселио у Русију а многе су се породице вратиле у Турску."[11] Искрена и дирљива љубав према Студеници и нежна брига за њену судбину, затим верност према завичају и своме народу, све је то навело Константина да се, и поред многих тегоба, врати у стару домовину. Према једном запису из 1744. године Константин је био у Старом Влаху, у Новој Вароши, у дому „благопочтеног господара" Марка Цуце и ту је преписао „библијицу на простом језику саписану которују саписал проигумен Исаија от манастира Светого Павла у Светој Гори 1676."[12]

Око 1750. године помиње се Константин у иницијативама око обнављања опустелог манастира и уз повремене прекиде настављао је са уређењем све до смрти. Са највишим црквеним властима у Аустрији одржава директне везе и упућује писма „превасходительнејшем" митрополиту Павлу Ненадовићу јер духовна заједница између старог завичаја и нових српских земаља трајала је и даље. Из ових година сачувана су два писма која је послао у Карловце Павлу Ненадовићу. Писма заслужују пажњу не само као сведочанства историјских збивања око Студенице, већ и као речити документат о личности њиховог аутора.[13]

Старешине манастира Студенице често су одлазили у Русију, добијали иконе, богослужбене књиге, разне црквене утвари и помоћ у новцу. Из једног записа на летопису у Шафариковој збирци казује се да је Константин с „братем Рувимом и Пајсијем" боравио у Русији 1758, и то у Москви, годину дана а од добијеног новца од царице Јелисавете Петровне обновљена је црква манастирска 1762. године.[14] Писао је два писма из Москве, намеснику студеничком и митрополиту пећком Василију Петровићу и једно писмо из Кијева 1759. године.[15]

Запис на рукопису манастира Раваница „ва подкрилији Врушкој гори", из 1764. године, каже да је проигуман Стефан Зорановић нашао код „пречестнејшаго господина оца архимандрита кир Константина постријника обитељи царскија Студеници" историју српских царева и да ју је преписао.[16] Податак скоро усамљен и несигуран, па ипак можда би требало поверовати да је препис рукописа *Хроника* био код Константина све до 1764. и да је, враћајући рукопис у Патријаршијску резиденцију у Карловцима свратио у Врдник. Године 1766. Константин је у Крушедолу, вели један запис на руској штампаној књизи Гедеонова проповед.[17] Ово се може прихватити тим пре јер према једној белешци митрополита Стратимировића, датираној 28. децембра 1801, да је јеромонах Мојсеј своју прераду Бранковићевих *Хроника* извео са оригинала који се тада налазио у Крушедолу. Према истој белешци Мојсијеву прераду преписивао је 1774. и 1775. године крушедолски јеромонах Вартоломеј.[18]

Према једном запису Софронија Стефановића, игумана фенечког Константин је умро 14. децембра 1767. године у манастиру Војловици и ту је сахрањен.[19] Није случајно да су 1790. пред навалом неприја-

тељa калуђери манастира Студенице, са моштима Стефана Првовенчаног, склонили се у Војловицу, знајући да је манастир примио и њиховог архимандрита Константина.

СТИХИ НА АРХИЈЕРЕЈСКАЈА ЗНАМЕНИЈА

О средци на жертвенику возложеном

Готово сердце моје Боже, готово сердце моје. Псалом 107
Христос предложи овцам своје тело.
Јадите, рече, алчушчи зјело.
Наш Пастир в жертву сердце предлагајет
И гербовними стрели раздробљајет.
Жертва Богу Дух сокрушен;
Арон телци чужди Богу жрјаше
Соломон из чуждих трудов храм созидаше.
Сије же сердце, жертва положена,
Бољше Арона боље Соломона.
Јегда в жертву сердце закољено,
телци уже Богу возложено.
Сам Пастир в сердци жертва и жертвеник,
Сам Пастир и церкви поборник.

О томже сердци.
Мудрија же пријаша јелеј в сосуде: Матеј 104
Мудрија деви сосуди ношаху,
И со јелејем жениха сретаху.
Пастир наш, сосуд сердце своје носит,
И љубве јелеја жениху приносит.

О Гербовнем сердци крилами много очитима вперившимсја:
Таков нам Пастир, таков подобаше,
Аз спљу а сердце бодро кто вјешчаше.
Толкуштему должно отверзати,
И погибшаго должен взискати.
Јакоже орел гнездо покривајет,
Јакоже кокош птенци согревајет.
Јако пеликан кормит своја птенца,
Тако должен Пастир не жалети и сердца.

На Архијерејскаја знаменија подобни сложеније стихи.
Виде Патријарх лествицу иногда,
Добрих пастир сен бјаше тогда.
Восхождаху во вдол и нисхождаху,
Ангели падших горе возношаху,
Так Пастир добри крила должен имети,
А не токмо пред овцами ходити.
Јако отец грјадушчаго сретати,
За заблудшими должен летати.
Да не в полудне что в песнех вјешчајет
рече, где пасеши: Јегда и шукајет.
Да не речет, звах, звах, не јединошчи,
и не послуша, в глубокој спја ношчи.
Не всује многи херувимов очи,
Бодрост се јест в њих во дни тако и во ношчи.
В њих мудрост, а гордост ничтоже,
А зависти нам нест удива Боже.
Много очите криле здје предано,
сердцу пастирску чесому придано.
В њем же и љубве огњ всегда паљајет,
В њем же духовне Христос сја раждајет.

Два бо завета сут си крије,
К Богу и ближњему љубов во јединој силе.
Сију же Љубов кто потшчитсја имети,
Отец, Син и Дух свјатиј в нем будет жити.
Сим крилами то сердце летајет,
Милост и правду присовокупљајет.
Та милост Бога до пастирска сердца,
Изјавила из њего Божија первенца.
Високопарно то сердце не земљено,
Ашче от земљи Богом сотворено,
Ибо не прилпе земљи но Богу,
Јаков в сију летајет дорогу.
И на ветрењу крилу возносит,
Јегда молитви к Богу приносит.
А тамо јако орел храними у вишњи,
Птенци возносит руце си воздевши.
Восхожденије в сердци полагаја,
Крилами гнездо своје покриваја.
Јакоже отец грјадушчаго сретајет
За своја овци душу своју полагајет.
Дано иногда церкви двоја крила,
Восток и Запад во једино тело имела.
Но древни чермни змији се растерзаше,
Иже пред њеју јад свој излијаше.
Јешче и нинье таже јест јадовитост,
Редка бивајет братска милост.
Многи љутују завист полагајут,
И церковније крила раздирајут.
Реци Соломоне что сут за стражи,
Иже на церков јад љут имејут вражи.
Не токмо из верхније ризи обнажиша,
Но и о плоти церкве разориша.
Пастирју добри ти кокош мислена,
Милост и истина крила ти двојствена.
Под сих церков собираеши крила,
Что јастребова завист разорила.
Јакоже орел учит птенци зрети,
обадве очи в солнце возносити.
Сам в породи очи обадве возносит,
жадним оком от солнца низносит.
Так и твоје сердце сије две зеници,
Љубве имат јако чистој голубици.
И сија же очи птенци учит имети,
Крилами љубве висперити за ним летети.
Зри и церков свјатују нинье в сердци сем,
јаже сугубим разуменијем.
Знаменујет, Всех верно приходјашти к њеј, Собраније,
Јеште же Соборнаја и Католическаја, глаголема, но ложно Спасеније
Се пастир добри сердце в небо вниде
Се пастир добри из њего в сердце сниде.
Ангел на земљу велика совјета,
Ангел до неба новаго завјета.
Заблудшеје взем на раму десну,
Принесе оба ко оцу небесну.
Пријат Аврам Ангела троиствена
у Мавријскаго дуба неплодствена.
Ко злом учреди хлеба не имјејаше,
И непорочна агнеца тамо не бјаше.
Пастурју добри, нови ти служитељ.
Нови Аврам нови свјатитељ.

Три ипостасни Ангел гое родисја,
во твојем саде мислено јависја.
Не удуба же не при плодовитом,
Добродјетељеј всем древом обситом.
Благопријатну сњед уготовљајеш,
Сердце смирено јему представљајеш.
А Питије зде исходишта во дна,
Дух свјати точит от срца удобна.
Зоје агнец божији, зоје јест хлеб жизни,
Се в твојем сердци обед нињье жизни.
Кто даст ми криле јако голубињье,
Церков желајет да полешту нињье
По сем древа љубве наслаждусја,
Јеја сен крилу твојеју надејусја,
К сему же и ми припадајем свјатитељу,
Сердце смирено подстналем долу.
От крупици падшеје да и ми днес јами,
Сподобите нас Пастирије с вами.
Не тошчи приходим не носим сњед малу малу в руках,
Но и в сердци не малу.
Тако человеку сердце укрепљајет,
Бога и ангели тој увесељајет.
Тој хлеб одожди при Тезвитајанињье,
Тој предтечу насити в пустињье.
Тој Симеона укрепи видети Бога во плоти,
И Конец благ зрети.
Ашче же имејеши Аврама нови,
В сердцу духовни образ днес готови,
Прими от нас ту сњед молитвену,
Предложи Богу днес новорождену.
Тако твоје сердце да увеселитсја
Долгодејственo жизн да укрепљајетсја.
Да јако нињье Бога в сердци зриши,
Богопријемца в жизни уравниши.

[1] Први помиње песму *Стихи на архијерејскаја знаменија* Лазар Чурчић: *Христифор Жефаровић, преписивач рукописних књига, Библиотекар,* Београд, 1965, бр. 5—6, 432—439; затим Милорад Павић: *Историја српске књижевности барокног доба,* Београд 1970, 138.

[2] Сигнатура 226 II 5, инвентарни број 13.

[3] Милутин Јакшић: *О Арсенију IV Јовановићу Шакабенти.* — У Карловцима, 1899, 136.

[4] Д. Руварац: *Синесије Живановић, ексарх и провинцијал фрушкогорских манастира. Архив за црквену историју српске православне митрополије,* 1913, св. 4, 289—307.

[5] Л. Чурчић: *Непознати „Канон воскресни" Христифора Жефаровића. Зборник Матице српске за ликовне уметности,* 4, 309—316.

[6] Исто под 3, стр. 2.

[7] Д. Руварац: *Писма студеничких калуђера. Српски Сион,* 1904, 666.

[8] Љ. Стојановић, II, бр. 2964, стр. 159.

[9] P. J. Šafariks *Geschichte der serbischen Literatur,* III, 303.

[10] Исто под 8.

[11] Исто под 3, стр. 119.

[12] Исто под 8, бр. 2889, стр. 144—145.

[13] Исто под 7, стр. 667.

[14] Љ. Стојановић: *Стари српски родослови и летописи,* Београд, СКА, 1927, бр. 1554, стр. 334; и Љ. Стојановић, III, бр. 5340, стр. 102.

[15] Исто под 7, стр. 666.

[16] Исто под 8, бр. 3240, стр. 215.

[17] Исто под 8, бр. 3289, стр. 225.

[18] С. Петковић: *Опис рукописа манастира Крушедола,* Ср. Карловци, 1914.

[19] Д. Руварац: *Ко је тај Софроније Стефановић. Јавор,* 1887, бр. 9, 137; и Д. Руварац: *Извод из Кроника деспота Ђорђа Бранковића о српским владаоцима и родословије краљева и царева дома Немањина. Јавор,* 1887, бр. 13, 199—200.

Стихи на Литургии Благовещения

(О стихах написанных в Азбуковниках:

Готова сердце мое Боже готово сердце мое:

Христос предложи Оцамъ свое тѣло
Адите рече славящи зѣло
Нашъ Пастырь къ жертвѣ сердце предлагаетъ
И Горлицими крилы раздвояетъ
Жертва Богу Духъ сокрушенъ
Аарнъ телцы чюжди Богу жряше
Соломонъ изчюжди трудомъ Духа изнидеше.
Сіе же сердце, жертва положена
Болше Аарона боле Соломона
Когда къ жертвѣ сердце заколено
телцы чюже Богу положено
Самъ Пастырь к сердцу жертва и жертвенникъ
Самъ Пастырь и цркви посвященикъ
О тѣмже сердцу
Мидяня же пріяша Елен к сребрѣ: мѣ: ѧ.
Мидяня дары сребри нашахъ
и Съ елеемъ женихъ срѣтахъ
Пастырь нашъ, сребрѣ сердце свое вѣнчатъ
И Анъкке Елеа женихъ приносятъ
О Горлицѣ сердцу крилами мнѣ очитыми крѣпкишимся:
Тлѣнъкъ намъ Пастырь, чаекъ подобаше
Азъ спанъ а сердце бодра кто вѣщаше
Плакущемъ должно покрѣпати
И погибшаго должно възыскати

Не тощи пѣхеди не неси ничтоже малъ малъ крилъ
Не и къ сердцу не малъ
Тако человѣкъ сердце всякъ имѣетъ
Бгъ и Ангелы тѣи оукрѣпляетъ
Тѣи хлѣбъ одежди пріемъ безкончанныхъ
Тѣи пѣтіи имѣти къ пѣснѣ.
Тѣи сумѣсна всякыи видѣти Бга во плоти
И Конецъ какъ зрѣти
Аще же имѣеши Авраама вѣрѣ
Въ сердцѣ духовныи образъ днесь вопотовѣи
Пріими ѡ нлсѣ тѣ тѣлесъ мѣчтвенныхъ
Предложи Богу днесь новорождены
Тамо твое сердце да оукрѣпитеся
Дондеже тѣлесно жизнь да оукрѣпляетеся.
Да тако нѣкъ Бгъ къ сердцу зрѣнии
Бгъ пріемлетъ къ жизни оурѣкшихъ.

Нашего Пришествіе и Пастыря къ Дѵ Стаго Ощ и Пре Миленчнѣишаго Да вождя книгиніи послѣдящихъ и Недѣ ственнаго Бгомлца: І:І:К: СС: и Архі Епископа М: Пѣсмѣ и Сщенна Славителя.

СРБИ КОЈИ СУ УЧИЛИ У СЛОВАЧКОЈ
(XVIII—XIX ВЕК)

(II)

Р. Ковијанић

Кадић Ђорђе, Вршац (Serbien Werschatz), 21, о. Тодор, трговац, м. Катарина, БГ VIII разред и матура 1851—2.

Камбер Андрија (др медицине, новосадски лекар) учио је у Братислави (БЛ?) крајем XVIII века (в. Стајић, *Новосад. биографије*, II, 175—84).

Камбер Ђорђе (новосад. адвокат и капетан), Н. Сад, р. 1822, о. Јован, БЛ филозофија I (logicus) 1839—40; ПЛА права 1844—5.

Камбер Јован (адвокат, новосад. градоначелник и посланик на државном сабору у Братислави 1840), Н. Сад, БА права I—II 1794—6.

Камбер Павле (адвокат, брат Ђорђа), Н. Сад, 18, православни, о. Јован, новосадски капетан, БА филозофија II 1833—4.

Капетан(овић) Анастасије, Јегра, 12, православни, БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV) 1776—8.

Капетан(овић) Георгије, Јегра, 12, о. трговац, БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV) 1777—9.

Капра Александар (из познате „цинцарске" породице), Баден, Аустрија, 19, православни, м. Ружа, удова Константина, племића, помоћника жупана, БА права I—II 1838—40.

Капрић(Капра) Жига, Кикинда, 20, православни, о. Сима, КЛ год. III студија (primanus III) 1829—30, учио лицеј у Сегедину.

Карајан Александар (из „цинцарске" породице), Комарно, 11, БЛ деклинисга (cl. VI) 1787—8.

Карајанковић Василије, Сегедин, 17, Србин (Rascianus), БЛ донатиста (cl. V) 1745—6.

Карајанковић Јован, Даљ, 17, православни, о. Андрија, трговац (на другом месту Анастасије), БЛ филозофија I (cl. I) 1819—20.

Каракашевић Јован, Физеш (источ. Банат), 20, православни, о. Михаило, БА права II 1838—9.

Каралић Илија, Сомбор, 12, Србин (Rascianus), БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV) 1749—51.

Карамат Марко, Земун, 16, православни, о. Јован, БЛ филозофија (cl. I) 1832—3, учио у Карловцима.

Карановић Љубомир, Сивац, Бачка, 18, Лазар, МГ филозофија I 1844—5.

Карановић Михаило, Гај, Банија (Bánsagban), 28—31, о. Живота, БЛ хуманитарни разреди (поетика и реторика) 1839—40, филозофија 1841—2.

Карапанџић Зефир, Велика Кањижа, 18, православни, о. Петар, КЛ год. I студија 1833—4, учио у Сегедину.

Карачоњи Арсеније, Печка, Арад, 21, православни (g. r. n. u.), о. Василије, свештеник, КЛ год. II студија (филозофија-права) 1821—2 (прота Василије Карачоњи посланик на Карловачком сабору 1842).

Карачоњи Димитрије, Печка, Арад, православни, о, Јосиф, БЛ филозофија II (physicus) 1843—4.

Каулици Стефановић Дамјан (учио књиговезачки занат у Братислави око 1778—9; в. Стајић, *Новосад. биограф.* II, 195).

Каћански Симеон (Сергије, епископ, стриц песника, писац, Србобран, р. 1813, о. Гаврило, учио је у Братислави филозофију и права око 1833—4, БЛ, БА?).

Кенђелац Атанасије, Кикинда, 26, православни, о. Александар, КА права II 1831—2.

Кенђелац Јефтимије (Емилијан, професор, епископ вршачки, писац, народни добротвор), Кикинда, 19, православни, старатељ: Лука Кенђелац, КЛ права (год. III), 1825—6.

Кенђелац Павле (научни радник, историчар и природњак), В. Кикинда, (20), православни, КЛ разред граматике (синтаксе и реторике?) 1786—7 (Paulus Kengyélaz, Nagy Kikinda Temenssiensis, graeci ritus non uniti, ignobilis, gramaticus); према аутобиографији, учио је БЛ филозофију I 1787—8 (в. чланак *О Павлу Кенгелцу, писцу прве српске јестаственице,* Наука и природа, VI—4, Београд 1953.

Кенђелац Христифор, Кикинда, 19, православни, о. Лука, директор православних школа, (судија Кикинд. округа), БА права II 1830—1.

Кесовић Павле, Будим, 15, БЛ синтакса (cl. III) 1746—7.

Килица Георгије, Комарно, 14—15, православни, о. трговац, БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV), 1778—80.

Килица Никола, из Македоније, „Грк" (Graecus), 14—16, о. трговац, БЛ донатиста, граматиста и синтаксиста (cl. V, IV, III) 1768—72.

Кирица Димитрије, Земун, 14, о. трговац, БЛ деклиниста, донатиста и граматиста (cl. VI, V, IV) 1761—4.

Кириловић Александар, Бечеј, Банат, 17—18, о. Димитрије, БЛ филозофија I (logicus) 1851, БГ VII раз. 1851—2, становао у улици Nonnenbahn 78.

Кириловић Стеван, Ердехед, Арад, р. 1879, грко-католик (gör. k. kath.), БЛ V раз. гимназије 1894—5.

Кирјаковић Живан (Vitalis), Петровац, Срем, 19, о. Стефан, трговац, БЛ филозофија-права (primanus) 1837—8 (био је бележник за Ј. Суботића и Ј. Живковића).

Кирјаковић Павле, Фаркас, Бачка, 15—16, о. трговац, БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV) 1765—7.

Кирковић в. *Бирковић.*

Киркозић Владислав, Сент-Андреја, 16—18, Србин (Rascianus), о. трговац, БЛ донатиста, граматиста, синтаксиста, ретор (cl. V, IV, III, II) 1757—60.

Кировић Григорије (код Хлебе: Илиновић), Карловци, 22, православни, о. Тодор, виноградар, КЛ год. II студија (primanus II), 1824—5, учио у Сегедину.

Кировић Борђе (сомборски сенатор), Сомбор, 16, о. Јаков, БЛ филозофија I (logicus) 1846—7.

Кирковић Јаков („Керовић"), Сомбор, 21, о. Никола, КЛ год. II студија (филозофија-права) 1819—20 (ово ће бити отац Борђа Кировића, према томе неће бити „Керовић", како је записан; учио је заједно с Лајошем Кошутом).

Кировић Јован, Суботица, КЛ год. II студија 1813—14.

Кировић Лазар, Pelisiensis (Подунавље Пешта—Српски Ковин), о. трговац, БЛ синтакса (cl. III) 1758—9.

Кировић Милан, Сомбор, 18, о. Јаков, БЛ филозофија I (logicus) 1846—7 (ове године Милан Кировић је члан Читаонице и Друштва српског при лицеју, у уписницу је уписан погрешно „Јаков", према имену очеву; то је брат Борђа Јаковова).

Кировић Петар, Пешта, 13, Србин (Rascianus) БЛ, донатиста (cl. V) 1776—7.

Киру Лазар, Трансилванија, „Graecus" (Србин или Румун?), БЛ донатиста (cl. V) 1763—4.

Кнежевић Димитрије, Будим, 13—16, Србин (Rascianus), о. трговац, БЛ донатиста, граматиста, синтаксиста (cl. V, IV, III) 1753—7.

Кнежевић Јаков (адвокат), Кањижа, Банат, 21, православни, о. Гаврило, КЛ год. III студија 1819—20.

Кнежевић Павле, Будим, 15, о. трговац, БЛ синтаксиста (cl. III) 1746—7.

Кнежевић Шпиро, из околине Задра, 23, православни, Србин (Knezsovich Spiridon, 23, graecus ritus non uniti Serbus, Pagine circ. Jadrensis), БА филозофија I 1829—30.

Ковачевић Владислав („Ulászlo"), Србобран, р. 1841, о. Јован, БЛ VII раз. гимназије 1861—2.

Ковачевић Димитрије, Сомбор, 19—20, о. Петар, занатлија, БЛ филозофија I—II 1844—6, учио у Халашу.

Ковачевић Емило, Ковиљ, Шајкашка, р. 1853, о. Лазар, свештеник, БЛ VII раз. гимназије 1872—3.

Ковачевић Јован, Грдановци, 20, о. Јулије, парох, КЛ год. II студија (primanus II) 1829—30.

Ковачевић Петар, Беодра, Банат (Wojvodina), 21—25, о. Василије, парох, БЛ филозофија I (logicus) 1851, БГ VII раз. гимназије 1851—2, становао у Nonnenbahn 78, БЛ VIII раз. гимназије (1852—3), ТГ матура 1854.

Ковачић Василије (протојереј сомборски, писац, учесник сабора 1837), БА филозофија I 1798—9.

Ковачић Василије, Осијек, 19, православни, о. Борђе, КЛ год. III студија 1835—6.

Ковачић Георгије . . . БА филозофија I 1785—6.

Ковачић Стеван, Бур, БЛ граматика (cl. IV) 1804—5.

Ковиљац Андрија (адвокат у Иригу), Срем, 22. о. Тодор, парох, КЛ год. III студија 1827—8, учио у Јегри.

Којић Георгије (адвокат), православни, БА филозофија II 1795—6.

Коларовић Јован . . . БА филозофија I 1798—9.

Коларовић Јован, Сент-Андреја, 20, старатељ: Павле Белгради, сенатор Сент-Андреје, КЛ права 1840—1, прије тога учио теологију у Карловцима, свједочанство оверено на Факултету у Пешти.

Коларовић Младен (адвокат), Карловци, 17, о. Емануило (писац, назван „три наести апостол"), БЛ—МГ—БЛ филозофија I 1845—6.

Комадиновић Тодор, Гложани, Бачка, 26, православни, о. Јован, КЛ год. III студија (primanus III) 1829—30, учио у Мезе-Берењу (источно од Сарваша).

Комленовић Григорије, Осијек, 17, православни, Илир (g. r. n. u., Illyrus), БА филозофија I 1814—15.

Конде Георгије, родом из Македоније (позната „цинцарска" породица), 17, о. трговац, БЛ граматика и синтакса (cl. IV, III) 1759—61 (Јован и Михаило Конде живе у Токију 1762).

Кондороши-Рус (Condorus Rosa) в. Роса.

Константин Анастас, из Македоније, 14, о. трговац, БЛ граматиста (cl. IV) 1754—5 (из познате „цинцарске" породице).

Константин Андрија, Остригон, 16, БЛ, синтакса (cl. III) 1785—6.

Константин Владислав, Остригон, 16, о. трговац, БЛ граматика (cl. IV) 1786—7.

Константин Михаило, Остригон, 15, о. трговац, БЛ синтакса (cl. III) 1792—3. (тада је у Остригону било познато српско насеље).

Константин Михаило, Толчва (код Шарош Патака), православни, КЛ синтакса (cl. III) 1814—15.

Константиновић Александар, Беч, Аустрија, 18, православни, о. Стеван, трговац, БА филозофија I—II, права I—II 1821—5 (Стеван Константиновић, жена му Дионисија Јовановић и њихови синови: Дим., Конст., Александар и Јован добили племство 1821).

Константиновић Василије, Арад, 20, православни, о. Димитрије, трговац, КЛ год. II студија 1826—7, прешао са Пештанског универзитета.

Константиновић Василије, Н. Сад, 21, о. Драгутин, племић, КЛ права год. III—IV 1827—8 (в. чланак Едмунда Хлебе).

Константиновић Георгије, родом из Македоније, 17, православни, БЛ граматика (cl. IV) 1750—1.

Константиновић Данило, Корона, Трансилванија, 12—13, Србин (Rascianus), о. писар, БЛ деклиниста, донатиста и граматиста (cl. VI, V, IV) 1750—3.

Константиновић Борђе, Шарош Патаки, 13, о. Гаврило, трговац, племић, ЛЛ ретор (cl. II) 1804—5.

Константиновић Борђе, Арад, 18, православни, о. Димитрије, трговац, КЛ год. II студија 1826—7, прешао са Пештанског универзитета (као и брат му Василије).

Константиновић Јевгеније, Беч, православни, старатељ: брат Александар, БА филозофија I—II 1837—9.

Константиновић Јован, Пешта, 15, о. трговац, БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV) 1741—3.

Константиновић Нестор, Темишвар, 18—20, православни, м. Ана, БА филозофија II 1836, напустио школу почетком новембра (scholas deseruit 4 Novembris 1836), ЊЛ филозофија II 1837—8.

Контић Ђорђе (адвокат Вуковара, члан Матице српске и претплатник Летописа), Петровци, Срем, 22, православни, КЛ год. III студија (primanus 3) 1823—4, прешао с Пештанског универзитета.

Коњовић Давид (градоначелник Сомбора, дародавац Матице), Сомбор, 21, православни, о. Аврам, БА права II 1807—8.

Коњовић Јован, Сомбор, р. 1885, православни, Србин (Szerb), о. Младен, БА права I—IV 1907—11.

Коњовић Милош, Сомбор, 18, православни, о. Петар, БА права II 1838—9.

Королијевић Христифор (Риста?), православни, БА филозофија II 1800—1.

Козма Јован, Весприм, родом из Македоније, „Graecus", 17, православни, племић, БЛ донатиста (cl. V) 1762—3, ретор (cl. II) 1766—7.

Козмановић Игњатије, Албен (јужно од Тате, Мађарска), 12, православни, о. трговац, БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV) 1771—3 (Петар Козмановић био је правосл. свештеник у Вуковару).

Коста Александар, Бекеш (северно од Арада), 12, о. Григорије, трговац, КЛ синтакса (cl. III) 1834—5, учио у Варадину.

Коста Антоније, Бекеш, 14, о. Григорије, трговац, КЛ граматиста (cl. IV) 1826—7 (из познате „цинцарске" породице).

Костић Антоније, Баја, 20, православни, отац Стефан, трговац, БА права II 1835—6.

Костић Георгије (будимски нотар), Пешта, 15, БЛ филозофија I 1800—1, учио у Пешти (in patria).

Костић Димитрије, Пешта, 13—15, БЛ синтакса, реторика, филозофија (cl. III, II, I) 1800—3, брат предходног (prioris germanus frater).

Костић Ђорђе, Карловац, Загреб, Хрватска (Horvat. Károlyvár, Zagrab), 22, православни (n. e. g.), БА права II 1844—5.

Костић Константин (Коста), Свилајнац, Србија, р. 1838, православни (orientalis), о. Ђорђе, економ, МГ граматиста и синтаксиста (cl. IV, III) 1854—6 (Становао је код Људевита Штура у Модри; то ће бити брат песника Јанићија).

Костић Петар, Стара Паланка, р. 1851, о. Димитрије, БЛ донатиста (cl. V) 1870—1.

Котољар Никола, Сегедин, 18, КЛ права (primanus) 1817—18 (в. чланак Ж. Милисавца уз поменути чланак Е. Хлебе).

Кочић Ђорђе, из Македоније, 12, о. молер (faber murarius), БЛ граматика (cl. IV) 1759—60.

Коцио Јован (Kotzio), 15, Србин (Rascianus), БЛ донатиста (cl. V) 1750—1.

Крагујевић Аксентије, („Kragoevits"), Суботица, 20, православни, о. Тома, ПЛА год. III студија 1830—1.

Крагујевић Стефан, Осијек, Славонија, 17—19, православни (g. r. n. u.), старатељ: очух Матија, КЛ год. II студија 1820—1, БА права II 1821—2 (један је протосинђел и представник на сабору у Карловцима 1837).

Краић Јован . . . православни, БА, права II 1800—1.

Крајован Павле, Арад, 17, православни, „Мађар", о. Коста (Szilárd), БЛ филозофија II (physicus) 1846, БА филозофија II, права I 1846—8.

Кречаревић Александар Емилијан, Сент-Андреја, р. 1884, православни, о. Никола, БА права I—II 1903—5.

Кречаревић Петар (проф. I београдске гимназије), Сент-Андреја, 19, о. Димитрије, БЛ филозофија II (physicus) 1845—6.

Кривокућин Никола, Лалић, Бачка, р. 1884, православни, Србин (Szerb), о. Јован, БА права I—II 1903—5.

Кристифоровић Јован, Терезиопол (између Темишвара и Арада), 21, православни, БА права II 1832—3.

Кристифоровић Јован, Терезиопол (између Темишвара и Арада), 18, православни, о. Павле, БЛ филозофија-права (primanus 2) 1838—9.

Кронић Стефан, Сомбор, р. 1852, о. Андрија, БЛ VI—VIII раз. гимназије и матура 1869—72.

Крстановић Јевта, (Kresztanovics), Кикинда, р. 1827, о. Василије, „поп", ПЛА год. I студија 1846—7.
Крстић = Крестић?
Крестић Аркадије (Kresztits), Темишвар, 14—17, о. протојереј, БЛ синтакса, реторика, филозофија I (cl. III, II, I) 1777—82.
Крестић Димитрије (адвокат у Араду и Београду), Арад, 14, БЛ филозофија I (logicus) 1846—7.
Крестић Јован (др медицине, почасни члан Матице српске), Арад, 16, православни, о. Михаило, трговац, БЛ филозофија I (cl. I) 1816—17.
Крестић Јосиф, Арад, 16, „Армен", БЛ филозофија I (cl. I) 1817—18.
Крестић Лука, Петрово Село, Бачка, 19, православни, о. Сава, парох, БА права II 1832—3.
Крестић Марко (сенатор Земуна), Тител, Бачка — Neoplanta, о. Петар, трговац, КЛ граматиста старији (cl. IV) 1814—15, БЛ синтаксиста (cl. III) 1815—16.
Крестић Михаило, Мохач, Барања, 20, православни, о. Борђе, трговац, БА права II 1836—7.
Крестић Мојсије, Арад, 20, православни, м. Јевронија (Јевросима?), КЛ год. III студија 1827—8, учио у Пешти.
Крстић Петар (Krisztitsch), Митровица, 14, о. трговац, БЛ граматика (cl. IV) 1793—4 (у кући Крстића у Митровици Доситеј Обрадовић био је учитељ).
Крстић Јован (адвокат у Бечкереку), Бечкерек, р. 1845, о. Александар, БЛ VIII раз. гимназије 1863—4.
Крстић Лазар, Бечеј, Бачка, 17, православни, о. Михаило, бележник, КЛ права 1826—7, учио у Сегедину.
Кртица Никола (Kartitza), из Македоније, 14—15, православни, Србин (Rascianus), о. трговац, БЛ донатиста, граматиста (cl. V, IV) 1767—9.
Кузмановић Игњат (Kozmanovits, Koszmanovits), од Столног Београда (Albensis), 12, православни, о. трговац, БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV) 1771—3.
Кузмановић Јован (Kuzmanovits), Суботица, Бачка, 18, православни, о. Тимотеј, КЛ год. II студија 1827—8, учио у Пешти.
Куткутаки Константин, Ковиљ, Бачка, 22, православни, о. Јулије, свештеник, КЛ права (primanus III) 1830—1 (в. поменути чланак Едм. Хлебе).
Кушевић Светозар (сремски жупан, члан Матице), Пожега, Славонија, 19, православни, о. Никола, трговац, БА права II 1841—2.
Кушевић Тодор, Мишколц, р. 1894, православни, Србин (Szerb), о. Тодор (?), БА права I 1913—14.
Лазар Борђе (из познате „цинцарске" породице), Арад, 21, православни „Hungarus", ПЛА год. III студија 1830—1.
Лазар Константин, Арад, 23, православни, о. Александар, КЛ права 1836—7.
Лазар Наум, из Македоније (ex Macedonia, opido Politoriundus), КЛ донатиста (cl. V) 1794—5.
Лазар Павле ... КЛ 1770—1.
Лазаревић Александар, Кубин (Темишвар), 18, о. Голуб, православни, БЛ филозофија I (logicus) 1842—3.
Лазаревић Василије, Кубин, Темишвар, 17, православни, „Illyrus", о. Данило, племић, ПЛА год. I студија (права) 1832—3 (један је с Ј. Хаџићем радио законе у Србији).
Лазаревић Василије, Кубин, Темишвар, 19, православни, о. Голуб, племић, БА права II 1834—5 (један је мајор и градоначелник Земуна, учесник Карловачког сабора 1842).
Лазаревић Димитрије, Јегра, 16, БЛ граматика (cl. IV) 1788—9.
Лазаревић Борђе (писац) Ириг, Срем, 20, православни, о. Лазар, занатлија, КЛ год. II студија 1827—8, учио у Пешти, ПЛА (филозофија-права-теологија) III год. студија 1829—30.
Лазаревић Борђе, Бановци, 19, о. Александар, трговац, БЛ филозофија I (primanus) 1837—8.
Лазаревић Борђе, Средиште, Темишвар, р. 1844, о. Василије, БЛ V раз. гимназије 1861—2.

Лазаревић Емануило, Осијек, Славонија, 16—18, православни, м. Агрипина, Земун, КЛ год. I—II студија 1825—7, учио у Темишвару.

Лазаревић Јован (песник, књижевни критичар, историчар, проф. Карловачке гимназије, инспектор срп. народ. школа у Срему), Карловци, 15, БЛ синтакса, реторика, филозофија I (cl. III, II, I) 1788—91.

Лазаревић Лазар (књижевник, проф. Новосадске гимназије), Карловци, 20 (о. Јован, песник), старатељ: Григорије Гершић (Lazarevics Lazarus, 20, Carlovitz, Reg. Petrovarad., curator Greg. Gersits), КЛ год. III студија (права) 1826—7, учио у Сегедину.

Лазаревић Федор, Велико Средиште, Темишвар, 19, православни, Србин (Szerb), о. пок. Борђе, БА права I 1888—9.

Лазић Димитрије, Земун, 19, о. Тодор, БЛ филозофија I (logicus) 1847—8.

Лазић Петар (пештански адвокат), Пешта, р. 1817, православни, о. Михаило, ПЛА теолог III год. студија 1839—40.

Лазић Урош, Сомбор, 19, православни, о. Живко, КЛ год. I студија (право или филозофија, cl. I) 1830—1, учио у Кечкемету.

Лакић Јован, Н. Сад, 20, православни, Србин (Szerb), о. Сава, БА права II 1898—9.

Лаковић Александар (Луковић? Лукић?), Кикинда, 20, православни, отац или старатељ: Борђе Лукић (Georgius Lukits Кикинда), КЛ год. III студија (primanus III) 1829—30, учио у Сегедину.

Лалошевић Димитрије, Сомбор, 16, о. трговац, Србин (Rascianus), БЛ донатиста, граматиста, синтаксиста (cl. V, IV, III) 1751—4.

Лалошевић Јован, Сомбор, 18, православни, о. Јаков, сенатор, КЛ год. II—III студија (primanus 2, 3) 1825—7.

Лалошевић Јован, Сомбор, р. 1854, о. Стеван, БЛ VII раз. гимназије 1871—2.

Лалошевић Никола, Сомбор, 21, православни, о. Јаков, сенатор, КЛ права (III год. студија) 1830—1, студирао у Пешти.

Лалошевић Никола, Сомбор, Српска Војводина (Serbische Wojvodina), р. 1835, о. Стеван, градоначелник Сомбора, БГ VII—VIII раз. гимназије и матура 1851—3, становао на Берглу 127 код Јакова Тихог (школски друг Павла Мудроња и Венделина Кутлика), БА права 1854—5.

Лалошевић Стеван (адвокат, сомборски градоначелник), Сомбор, 16—18, православни, о. Јаков, КЛ год I студија 1819—20, год. III 1821—2.

Латрач Јован (Latracs, Србин?), Нађ Лак, Чанад, 21, православни, о. Борђе, племић, ПЛА год. III студија 1831—2.

Лацко Борђе, Земун, 19, православни, о. Павле (из „цинцарске" породице), БЛ филозофија I 1836—7, прешао са Пештанског универзитета.

Летић Павле, Н. Сад, 18, православни, о. Мојсије, КЛ год. II студија 1826—7, учио у Сегедину.

Лисуловић Лука (Liszulovics), Кикинда, 23, православни, о. Валентије, КЛ права 1840—1.

Локић Јоаким, Госпођинци, Бачка, 18, православни, БЛ реторика (cl. II) 1804—5.

Лолић Сима, Сент-Андреја, 16, православни, о. Сима, трговац, БА реторика (cl. II), филозофија I 1820—2, БЛ филозофија II 1822—3.

Лугумерски Никола (адвокат?), Сомбор, 20, православни, о. Давид, КЛ год. III студија (права) 1826—7, учио у Сегедину.

Лугумерски Петар, Сомбор, 14—17, Србин (Rascianus), о. трговац, БЛ донатиста, граматиста, синтаксиста (cl. V, IV, III) 1749—52 (с Павлом Јулинцем).

Лудајић Димитрије, Суботица, Бачка (Theresiopol Bacsiensis), 20, православни, о. Јован, парох, БА права II 1843—4, стан: Дунавска ул. 559.

Лудајић Максим (адвокат, писац), Суботица, Бачка, 20, православни (g. r. n. u.), о. Исак, парох, БА права II 1838—9, становао у Михалској ул. 183, прешао с Пештанског универзитета.

Лујановић Василије, Српски Свети Мартин, р. 1823, м. Персида, ПЛА теолог I 1845—6.

Лукач Димитрије, Чаково, Темишвар, 20, православни, о. Никола, КЛ права 1832—3, учио у Мезе-Берењу (код Сарваша).

Лукић Андрија, Петроварадин, 16, Србин (Rascianus), БЛ донатиста (cl. V) 1764—5.

Лукић Вићентије, Сомбор, 26, о. Тома, БА права I—II 1851—3.

Лукић Игњатије, 14—15, БЛ деклиниста, донатиста (cl. VI, V) 1736—7.

Лукић Никола (омладински писац, васпитаник Милована Видаковића у Кежмарку и Братислави), Н. Сад 17—18, о. Петар, КЛ 1814—15 (школ. друг П. Шафарика), БЛ филозофија (cl. I) 1815—16 (школ. друг Франтишка Палацког).

Лукић Сима, Илок, 19, о. Андрија, МГ филозофија I 1843—4.

Луковић В. Александар, „Raus Berse" (?), Бачка, 15, о. Атанасије, свештеник, КЛ год. II студија од марта 1826, прешао из Братиславске академије (в. Ж. Милисавац, *Уз чланак југословенски студенти на лицеју у Кежмарку двадесетих година XIX века, Зборник Матице српске за књижевност* XVI—1, 1968. Овог Луковића нема у нашим исписима из архива Кежмарског лицеја, ни из архива Братиславске академије).

Луполов Петар (Лупа, културни радник, директор српских школа, учесник на Карловачком сабору 1872), Темишвар, 24, православни, о. Никола, ПЛА год. III студија 1832—3.

Лусканец Бертелан, Н. Сад, 22, православни, „Magyar" (Србин или Мађар? и Срби су записивани као „Мађари"), БА, права III—IV 1865—7.

Лучић Борђе, Н. Сад, 20, о. Коста, БЛ филозофија II (physicus) 1841—2.

Лучић Јован, Н. Сад, 18, о. Сима, КЛ права 1824—5, учио у Сегедину.

Луша Георгије, Комарно, 11—14, о. трговац, БЛ донатиста, граматиста, синтаксиста (cl. V, IV, III) 1798—1801.

Луша Михаило, Комарно, 11—14, о. трговац, БЛ граматика и синтакса (cl. IV, III) 1791—4.

Љубишић Игњатије . . . БА филозофија II 1777—8.

Магарашевић Борђе, Канижа (Török Kanizsa), 19, православни, о. Дамјан, парох, КЛ права 1840—1.

Магарашевић Леонтије, Канижа, Банат, 18, православни, о. Дамјан, парох. КЛ год. II студија (primanus II) 1824—5, учио лицеј у Сегедину.

Мађаров Михаило, В. Бечкерек (Зрењанин), р. 1844, о. Емануило, БЛ V—VI раз. гимназије 1864—6.

Мађаровић Младен („Juvenal"), Врањево, р. 1825, о. Јован, БЛ хуманистика I (poetica) 1841—2, ПЛА год. I студија (филозофија или права) 1845—6.

Мазић Давид, Варадин, 17, Србин (Rascianus), о. трговац, БЛ донатиста (cl. V) 1754—5.

Мајински Владимир, Врањево, Банат, р. 1845, о. Димитрије, БЛ VII раз. гимназије 1863—4 (пријатељ Милетића).

Мајински Драгутин, Петрово Село, р. 1854, о. Сима, БЛ IV и V раз. гимназије 1867—9.

Мајински Коста, Србобран, Бачка (Bácsszenttamás), р. 1890, православни, Србин (Szerb), о. Милутин, БА права I 1908—9.

Мајински Лука, В. Кикинда, р. 1874, православни, о. пок. Владимир, БЛ VII раз. гимназије 1890—1.

Мајински Милутин, Петрово Село, р. 1852 (на другом месту 1853), о. Сима, БЛ V—VIII раз. гимназије 1868—71, матура 1872.

Мајински Сима (парох у Србобрану), Петрово Село, 22, о. Јаков, БЛ филозофија I (logicus) 1847—8.

Максимовић Антоније, Славонија (ex regno Sclavonia), 19, БЛ реторика (cl. II) 1768—9.

Максимовић Георгије (адвокат и бележник), Сент-Андреја, 19, православни, о. Стеван, трговац, БА права I 1821—2.

Максимовић Борђе, Черевић, Срем, 20, православни, Србин (Szerb), о. Јован, свештеник, БА права I 1882—3.

Максимовић Јован, Бела Црква, р. 1850, о. пок. Арон, БЛ VIII раз. гимназије и матура 1870—1.

Максимовић Коста (правник), Рума, р. 1847, о. Јован, БЛ VII раз. гимназије 1867—8, матура 1869, учио у Винковцима.

Максимовић Милан, Бајша, Бачка, р. 1853, о. Лазар, БЛ VII и VIII раз. гимназије и матура 1868—70.

Максимовић Никола, Панчево, 20, старатељ: капетан Јефтимије Максимовић, КЛ год. III студија, права (auditor juris) 1829—30.

Максимовић Урош, Сомбор, 17, о. Гаврило, БЛ филозофија I (logicus) 1850—1, БГ VIII раз. гимназије 1851—2, становао на Берглу 127, ТГ матура 1853 (заједно са Змајем), учио: I—IV разред у Халашу, V—VII у Баји, VII

у Братислави, лицеј, VIII раз. у Царско-краљевској државној гимназији у Братислави, БА права I 1853—4.

Маленица Борђе, Темишвар, р. 1822, православни, о. Никола, племић („од Стаморе") ПЛА год. IV студија 1841—2.

Маленица Петар (старешина српског градског магистрата у Темишвару, син Јосифа Маленице, рођака Саве Текелије), Темишвар, 15, о. трговац, БЛ синтакса 1780—1.

Маленица Стеван (и Маленић, синовац Јосифа), Темишвар, 14, о. судија, БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV) 1753—5.

Малетин Арон (адвокат, код њега становао Милетић), Мошорин, 20, православни, о. Тодор, парох, КЛ права 1825—6, прешао из Архиепископског лицеја у Јегри.

Мандић Тодор (писац, јавни радник), Н. Сад, 17, православни, м. Марија, на приватном стану, БЛ филозофија II 1841—2, дошао из лицеја у Сегедину (Mandics Theodorus, g. r. n. u. 17, Neoplanta, Maria, domesticus, e Lyceo Szegedino, physicus).

Мандука Борђе (и Мандукић), из Македоније, 14. о. трговац (из познате „цинцарске" породице), БЛ граматика и синтакса (cl. IV, III) 1761—3.

Мандука Михаило, из Македоније, „Graecus", 16, православни, о. трговац, БЛ донатиста, граматиста, синтаксиста (cl. V, IV, III) 1769—71.

Мандровић Борђе (јавни радник), В. Бечкерек, р. 1834, о. Василије, БЛ VIII раз. гимназије 1857—8, учио у Карловцима.

Манего Јован, Беч, 18, православни, о. Никола, економ (Србин или Румун? из „цинцарске" породице) БЛ реторика (cl. II) 1834—5.

Манић Константин, Земун, 20, православни, о. Михаило, КЛ год. III студија, 1828—9 (в. чланак Едмунда Хлебе).

Мано Јован (Мано-Зиси?), Пешта, 14, православни, о. Димитрије, трговац, БЛ синтакса, реторика (cl. III, II) 1819—22.

Манојловић Димитрије, Суботица, Бачка, р. 1846, православни, о. Јован БЛ VIII раз. гимназије и матура 1865—6 (један је благајник Матице српске 1875).

Манојловић Душан, Суботица, р. 1883, православни, Србин (Szerb), о. Стеван, БА права I—III 1900—3.

Манојловић Борђе, Вршац, 18, о. Стеван, КЛ год. I студија (права или филозофије) 1830—1, учио у Дебрецину.

Манојловић Борђе, Србобран, 19, православни, о. Тома, БА права II 1841—2 (један је на сабору у Карловцима 1872).

Манојловић Борђе, Суботица (Szabadka), 19, православни, Србин (Szerb), о. Јован, БА права I—III 1861—4.

Манојловић Јанко („János"), Суботица (Szabadka), Бачка, р. 1848, православни, о. Јован, БЛ VIII раз. гимназије и матура 1865—6 (Омладински критичар у ђачкој дружини „Слобода" у Братислави, у време Грчића-Миленка и Симе Поповића, потписивао се: Јанко).

Манојловић Јован, . . . БА права II 1820—1.

Манојловић Јован, Суботица (Maria Theresianopolis), 20, православни, м. Сава, рођена Јовановић, КЛ год. III студија (primanus III) 1829—30, прешао са Пештанског универзитета.

Манојловић Јован, Суботица, 20, православни, Србин (Szerb), о. Самко (Самуило?), БА права III 1891—2.

Манојловић Лазар, Суботица, 17, православни, о. Атанасије, трговац, БА филозофија II 1828—9, ПЛА права I 1829—30 (један је капетан Бечејског дистрикта и посланик на сабору у Карловцима 1842).

Манојловић Милан, Огулин, Загреб (област), р. 1876, православни, о. Јован, обласни лекар (kerül. orvos) у Загребу, БЛ V раз. гимназије 1891—2.

Манојловић Петар, Ада, Барања, 25, православни, без родитеља (orphanus), БА права I—II 1817—19.

Манојловић Радослав (новосадски градски капетан, затварао Л. Костића, сударао се са Светозаром Марковићем), Ада, Бачка, старатељ: очух, БА права II 1841—2.

Манојловић Стеван, Србобран, 18, православни, о. Арсеније, БЛ уписао права 1847, БА права I 1847—8.

Мануеловић Лазар . . . православни, БА права I 1799—1800 (Мануеловић Максим, вршачки владика).
Маргаретовић Петар, Сент-Андреја, 17, о. трговац, БЛ реторика (cl. II) 1772—3.
Маргетић Павле, Митровица, Срем, 14, Србин (Rascianus), о. трговац, БЛ граматика и синтакса (cl. IV, III) 1867—9 (један је адвокат и сенатор).
Марго Јован (брат Теодора Марга, доктора филозофије и медицине, почасног члана Матице српске), Ерчен (источно од Столног Београда, северно од Српског Ковина), 15, православни, о. Георгије, пештански свештеник, БЛ филозофија I (cl. I) 1826—7, КЛ год. II студија (филозофија II) 1827—8.
Маринковић Константин (књижевник, отац др Вука), Н. Сад (р. 1784), православни, КЛ богословија-филозофија (cult. I anni) 1800—1.
Маринковић Марко, Карловци, 17, о. Петар, трговац у Н. Саду, БЛ филозофија I (cl. I) 1822—3.
Марковић Антоније . . . БА права I—II 1794—6.
Марковић Димитрије, Нашице, Срем, 17, БЛ филозофија (cl. I) 1796—7.
Марковић Василије, В. Кикинда, 21, православни, о. Борђе, КЛ год. I студија 1830—1, учио у Мезе-Берењу.
Марковић Јоаким (проф. Београдске гимназије), Темишвар, 21, православни, БА права II 1830—1.
Марковић Јован, Комарно, 14, БЛ донатиста (cl. V) 1734—5.
Марковић Јован . . . БА 1777—8.
Марковић Јован . . . БА филозофија II 1799—1800.
Марковић Јосиф . . . БА права I—II 1789—91.
Марковић Лазар (погинуо у револуцији 1848), Панчево, 18, мајка Анастасија, удова Јована, МГ филозофија I 1845—6, БЛ филозофија I 1845—6 (стипендиста Текелијанума).
Марковић Марко, Вршац, 24, православни, о. Јован, трговац, ПЛА год. III студија 1832—3.
Марковић Милан, Вршац, Банат, 18, православни, о. Стеван, свештеник, БЛ филозофија I (logicus) 1851, БГ VII раз. гимназије 1851—2, стан: Schöndorfengasse 184.
Марковић Никола, В. Кикинда, 20, о. Борђе, КЛ год. III студија (primanus III) 1821—2, учио у Темишвару.
Марковић Павле, Бур, 9, БЛ донатиста (cl. V) 1753—4.
Марковић Павле (Адамов, књижевник, уредник „Бранкова кола"), Нови Карловци, р. 1855, православни, о. Јован, трговац, дошао из Новосадске гимназије (Markovits Pál, 1855, gör. k., Új Karlovitz, János, kereskedő, Újvidéki gimn.), БЛ VI раз. гимназије 1872—3 (в. чланак *Павле Марковић Адамов у пожунској „Слободи", Зборник МС за књижевност,* III, 1955).
Марковић Петар, Винковци, Славонија, Србин (Rascianus), БЛ граматика и синтакса (cl. IV, III) 1779—81.
Марковић Петар, Вуковар, р. 1822, м. Ана, БЛ филозофија II (physicus) 1841—2, ПЛА теологија I (пап 1) 1842—3.
Марковић Сава, Вуковар, р. 1851, о. Петар, БЛ VIII раз. гимназије 1869—70.
Марковић Стефан (државник, председник владе Србије, члан Државног савета, редовни члан Српског ученог друштва), Н. Сад, 18, православни, о. Јован, БЛ ретор (cl. II) 1836—7, храни се у Алумниуму (Markovics Stephanus, graeci ritus non uniti, 18, Neoplanta, Bacsiensis, Joannes, Alumnium, 31 aug. 1836, rhetor 1).
Мартон Петар (Србин?), Комарно, 12, БЛ донатиста (cl. V) 1760—1 (презиме Мартон налази се код Срба).
Мартон Христифор (Риста), Пешта, родом из Македоније, „Graecus", 16, православни, о. трговац, БЛ граматика и синтакса (cl. IV, III) 1754—5.
Марчетић Јован, Српски Крстур, р. 1845, православни, о. Тимотије, БЛ III раз. гимназије 1861—2, учио у Карловцима.
Марчетић Стефан . . . БА филозофија II 1777—8.
Марчикић Илија, Суботица, 18, православни, о. Максим, ПЛА права I 1839—40.
Матејић Тома (Mataeits Thomas), В. Бечкерек, 18, о. Тимотије, сељак (colonus), ПЛА год. I студија 1832—3.
Матић Јован (адвокат), Н. Сад, КЛ синтакса (cl. III) 1796—7.
Матић Јосиф (коњички капетан), Карловци, 20, о. Андрија, сенатор, БЛ филозофија I (cl. I) 1819—20.

Матић Максим, Петроварадин (или Петровац?), 14, о. трговац, БЛ граматика и синтакса (cl. IV, III) 1767—9.
Матић Матија, Мали Бечкерек, р. 1848, о. Прокопије, БЛ VII раз. гимназије 1867—8.
Матковић Јован (Србин или Словак Јан?) . . . БЛ донатиста (cl. V) 1728—9.
Матковић Јован (Србин или Словак?), Ђур (Győr), 10—14, племић, БЛ граматика и синтакса (cl. IV, III) 1769—73.
Матковић Јосиф (Србин или Словак?), Ђур (Jauriensis), БЛ ретор 1747—8.
Матковић Павле (Србин или Словак?), Ђур, 10—14, о. трговац, племић, БЛ донатиста, граматиста, синтаксиста, ретор (cl. V, IV, III, II) 1753—8.
Матковић Петар (Србин или Словак?), Ђур, 10, племић, БЛ деклиниста (cl. VI) 1718—19.
Матковић Петар (Србин или Словак?), Ђур, 6, БЛ деклиниста (cl. VI) 1755—6.
Матковић Стефан (Србин или Словак?), Ђур, 15—16, племић, БЛ синтакса, реторика, филозофија (cl. III, II, I) 1767—72.
Матковић Стефан (Србин или Словак?), 11—14, племић, БЛ синтакса, реторика (cl. III, II) 1782—5.
Матовић Јован (Србин?) . . . БА филозофија II 1783.
Машировић Љубомир, Сомбор, 21, православни, БА права II 1839—40.
Машировић Сава (Машировић), Сомбор, 18, о. Аврам КЛ год. III студија (primanus III) 1820—1.
Машић Јован, Срем, 18, о. трговац, БЛ граматика (cl. IV) 1773—4.
Меанџић Милан, Србобран, р. 1855, православни, о. пок. Борђе, БЛ V раз. гимназије 1872—3.
Мађњански Давид (Mednyanszky) . . . БА филозофија II, права I 1796—8.
Међњански Јефтимије (Medianszky, Medyanszky), Стара Кањижа, Бачка, 19, православни, племић, БЛ права I (cl. I) 1801—2, БА права II 1802—3 (Лазар Међански, „лајтнант" из Кањиже, добио племство 1751).
Међњански Константин, Стара Кањижа, Бачка, 18, православни, о. Петар, племић, економ у Ст. Кањижи и Карловцима, БЛ филозофија-права I (cl. I) 1828—9, КЛ филозофија-права II—III (primanus II—III) 1829—31.
Међњански Милан (Medianszky), Стара Кањижа, Бачка, р. 1882, православни, Србин (Szerb), о. Сава, БА права I—II 1901—3.
Међњански Никола (Mednyanszky) . . . БА филозофија I 1795—6.
Месаровић Павле, Срем, 17, о. трговац, БЛ граматика и синтакса 1766—8.
Мештеровић Павле, Вршац, 18, православни, о. Георгије, трговац, КЛ год. I—III студија (филозофија II, права I—II) 1820—3, учио у Сегедину лицеј (филозофија I).
Мијатовић Борђе (др медицине), Н. Сад, р. 1847, о. Гаврило, БЛ VI—VIII раз. гимназије и матура 1865—8.
Мијатовић Милан (писац, проф. Београдске гимназије), Јазак, Срем, 21, православни, о. Василије, трговац, КЛ филозофија II, права I 1828—30, учио академију у Бурy (venit ex Academia Jauriensis).
Миковић Борђе, Славонска Бабота, Срем, р. 1822, православни, о. Антоније, поп (Antal pap), ПЛА теолог I 1843—4.
Миковић Јован (судија у Вуковару), Шид, Срем, р. 1826, православни, о. Димитрије, ПЛА год. студија I 1845—6.
Миковић Стефан (адвокат), Србобран, 20, племић, БЛ филозофија права I (cl. I) 1801—3, БА права II 1803—4.
Миладиновић Стефан, Велики Свети Никола, Темишвар, 17, о. трговац, БЛ синтакса и реторика (cl. III, II) 1795—7.
Миланковић Василије (новосадски писар магистрата), Петроварадин, Neoplanta, 12—15, Србин (Rascianus), о. сенатор (Пантелија), БЛ донатиста, граматиста, синтаксиста, ретор (cl. V, IV, III, II) 1765—8.
Миланковић Василије (срески начелник), Н. Сад (син Борђа „Комораша", новосадског благајника), православни, КЛ права I 1796—7, БА права II 1797—8.
Миланковић Лука (адвокат, нар. добротвор), Н. Сад, 17—19, православни, Србин (Serbus), м. Катарина, БА филозофија I—II, права I—II 1818—22.
Миланковић Тодор, (Даљ?), м. Анђелија, удова Василија, БА филозофија I—II, 1792—4, права II 1795—6.

Миланковић Урош (писац филозофских дела), Даљ, 17, о. Тодор (претходни), БЛ филозофија I (cl. I) 1819—20.

Миленковић Борђе, Панчево 18, православни, о. Стефан, племић, становник Жабра (Zsaber, Crassoviensis), БА права II 1836—7.

Миленковић Душан, Модош, р. 1852, о. Светозар, БЛ VIII раз. гимназије 1869—70.

Милетић Лазар (писац, адвокат), Н. Сад, КЛ синтакса (cl. III) 1798—9.

Милетић Светозар (др права, писац, публициста, градоначелник Н. Сада, народни вођ), Мошорин, Шајкашка, 18, православни, о. Сима, занатлија, храни се у бачкој трпези (доцније приватно, дошао из Српске православне гимназије у Н. Саду, БЛ филозофија I—II (logicus, physicus) 1844—6 (Miletics Svetozar, graecus ritus non unitus, 18, Moschorin, districtus Csakistiensis, Simeon, opifex, ibidem, Alumneum, e gr. n. u. r. gymn. Neoplantiensis, logicus); БА права II 1847—8 (прву год. учио на Пештанском универзитету), уписан као „Мађар", има 21 годину, станује у улици Suché mýto 306, код Ане Таубер, напустио студије 6. IV 1848 (услед револуције, пре свих других, са одличним успехом положио испит само из два предмета, из мађарског грађанског права и политичких наука (Miletics Svetozár, 21, n. e. g, Magyár Moschorin Csajkások kerület, atya Simon közműves u. ott, Szárasván kapunál 306, Tauber Anna. Elmaradt április 6 különben: a magy, polg. jog 1 rendű; a polit. tud. 1 rendű). БА полагао је накнадно недовршене испите 26 јула 1851, и „надокнадио оно што је пропустио", положио је са одличним успехом испит из предмета: кривичног права, меничног и трговачког права и политичких наука, а са првим редом испит из приватног права Угарске (Supplentis intermissis 1851, die 26. m. julii ex Jure criminali, cambio mercatili et Scientiis politicis examinibus: Eminentiis, ex Jure privato Hungariae vero Classis primae, vi benigno Resolutionis Excelsis Ministerii die 4 julii 1851, sub no 5999/544 editae).

Милијевић Павле, Рума, 17, о. Сима, БГ VII раз. гимназије 1851—2, напустио (ausgetretet) 19. XI 1851.

Милин Никола („Miklos"), Крушедол, Славонија, р. 1881, православни, Србин (Szerb), о. Јован, БА права I 1899—1900.

Милин, Павле, Конак (Kanok?), Банат, 21, православни, о. Сава, трговац, КЛ год. I—II студија 1827—9, учио у Араду.

Милиновић Јован, Сента, 20, племић, БЛ филозофија-право (cl. I) 1801—2.

Милиновић Стефан, Суботица, 17, племић, м. Ева, ПЛА год. I студија 1832—3, КЛ права 1833—4, дошао из Прешова (Eperiessino).

Милић Петар, Вршац, р. 1845, о. Живан (Vitalis), БЛ VII раз. гимназије 1864—5.

Миличевић Лазар (Miliczovits), Панчево, 17, БЛ синтакса (cl. III) 1757—8.

Миличевић Светозар, Баваниште, Војна граница (Milit. Grenze), о. Јован, свештеник, БГ VIII раз. гимназије 1850—1.

Милојевић Милоје, Србобран, Бачка, 21, православни, Србин (Szerb), о. Кузман, свештеник, БА права II 1885—6.

Милојевић Тома . . . православни, БА права II 1797—8.

Милорадовић Јован, Сент-Андреја, син лекара (Петра), КЛ граматика (cl. IV) 1786—7.

Милорадовић Петар (др медицине, писац), Н. Сад, 16, Србин (Rascianus), БЛ синтакса (cl. III) 1755—6. (в. чланак *Петар Милорадовић у Братислави. Зборник Југосл. друштва за историју медицине, фармације и ветерине,* IX 1962, Београд).

Милосављевић Василије, Суботица, 21, о. Арон, ПЛА год. III студија 1838—9.

Милосављевић Борђе. Вршац, 23, о. Матија, БЛ филозофија I (VIII раз. гимназије), приватно 1851—2, БГ матура 1852.

Милосављевић Стефан, Суботица, 18—21, православни, о. Јован, КЛ год. I студија (primanus novicius) 1825—6, ПЛА филозофија-права-теологија 1827—8.

Миодраговић Борђе (адвокат), Ковин, 19, о. свештеник, БЛ филозофија I (cl. I) 1801—2.

Милошевић Михаило, Бела Црква (Alba Ecclesia in Com. Reg. Valachiis Illyrici), православни, о. Рафаило, протопрезвитер, КЛ год. III студија 1826—7, учио у Пешти.

Милошевић Тодор, Вршац, р. 1820, православни, о. Михаило, ПЛА год. I студија (филозофија) 1838—9, БЛ филозофија II 1839—40.

Милутиновић Григорије, Рудна, Банат, 19, православни, БА права I—II 1824—6.
Милутиновић Тодор, Рудна, Банат, 19, о. Димитрије, КЛ права 1842—3, учио у Кечкемету.
Миљанић Иван (János-Јован?), Богачица, Србија (Bogacsicza, Szerbország), р. 1847, православни, о. Петар. БЛ VI раз. гимназије 1865—6, напустио школу, учио у Крагујевцу.
Мирић Михаило, Стари Сивац (Бачка), м. Пелагија, БЛ филозофија I (logicus) 1847—8.
Мирков Петар, В. Кикинда, р. 1842, о. Јован, БЛ VII раз. гимназије 1863—4.
Мирковић Игњатије, Пивнице (Бачка), 19, о. Милош, БЛ филозофија I (logicus) 1843—4.
Мирковски Георгије (адвокат), православни, БА права II 1797—8.
Мирослављевић Димитрије, Н. Сад, 19, православни, о. Анастасије, КЛ год. III—IV студија (primanus III, IV) 1829—31.
Митрић Борђе, Сент-Андреја, р. 1822, „Мађар", о. Илија, ПЛА филозофија I—II 1842—4 (питомац Текелијанума).
Михаиловић Абсолон (Михаловић), Сомбор, 22, православни, о. Михаило, КЛ права 1827—8.
Михаиловић Александар (Михајловић), В. Бечкерек, р. 1829, православни, о. Михаило, ПЛА теолог I 1847—8.
Михаиловић Андрија (Михаловић, Србин?) . . . БА филозофија II 1778—9.
Михаиловић Арсеније (Михајловић), Арад, 20, православни, о. Никола, БА права II 1838—9.
Михаиловић Атанасије, Херцег-Селеш (према Безданu), Барања, 21, православни, м. Јелисавета Ковачевић, ПЛА год. II студија 1833—4.
Михаиловић Валентије, Опатовац, Срем, 19, о. пок. Григорије, земљорадник, БЛ филозофија I (cl. I) 1827—8, учио у Карловцима.
Михаиловић Василије (Михаеловић), Брестиње (?), Хрватска, Војна крајина (Miles), 24, БЛ реторика (cl. II) 1779—80.
Михаиловић Василије (инжењер, ујак Бранка Радичевића), Вуковар, 18, православни, о. Јован КЛ год. I студија 1828—9 (заједно са Стеријом и Самом Томашиком, песником химне „Хеј Словени"), учио у Темишвару.
Михаиловић Гаврило, (адвокат), Корона, Трансилванија, 15, „Valachus", БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV) 1780—2.
Михаиловић Данило, Арад, 17, православни, о. Карло, занатлија, ПЛА год. I студија 1829—30.
Михаиловић Димитрије (писац, радио са Змајем у Новосадској општини), Н. Сад, 22, православни, м. Теодосија, КЛ год. II—III студија (primanus 2, 3) 1828—30, прешао са Пештанског универзитета.
Михаиловић Димитрије, Н. Сад, 20, м. Ана, БЛ филозофија II (physicus) 1841—2.
Михаиловић Димитрије („барон Мита", песник), Н. Сад, р. 1821, православни, „Мађар", м. Софија, ПЛА права I (bizontal 1) 1843—4.
Михаиловић Јован (Михаловић, Миаловић) . . . БА филозофија II, права I—II 1792—5.
Михаиловић Јован (писац) . . . православни (g. r. n. u.), БА филозофија II, права I—II 1793—6.
Михаиловић Јован . . . БА филозофија II 1795—6.
Михаиловић Јован (адвокат, сенатор Сомбора) . . . православни, БА филозофија II, права I—II 1802—6.
Михаиловић Јован, Н. Сад . . . БЛ донатиста (cl. V) 1815—16.
Михаиловић Јован, Жабаљ, Бачка, 16, православни, о. Антоније, трговац, КЛ ретор старији (cl. II) 1817—18.
Михаиловић Јован, В. Бечкерек, 20, православни, о. Теодор (Федор или Родион?), КЛ год. III студија (primanus III) 1829—30, учио у Сегедину.
Михаиловић Јован, Мало Ново Село (Kis Újszálás), 18, о. Стефан, КЛ год. II студија 1832—3, учио у Варадину.
Михаиловић Јован, Рума, 19, о. Милош, БЛ филозофија II (physicus) 1844—5.
Михаиловић Јован, Бела Црква, 23, о. Александар, БЛ филозофија I—II (VII и VIII раз. гимназије) приватно полагао, БГ матура 1852.
Михаиловић Јован, Јањино (?), Срем, р. 1884, православни, Србин (Szerb), о. Стефан, БА права I 1904—5, права III 1906—7.
Михаиловић Јосиф (Михаловић, Србин?), . . ., БА права II 1777—8.

Михаиловић Јосиф, Теплец, Бур, 13, племић, БЛ синтакса (cl. III) 1787—8, БА филозофија I—II, права I—II 1790—6.
Михаиловић Јосиф . . . БА филозоф I—II 1799—1801.
Михаиловић Јосиф . . . БА филозофија I 1819—20.
Михаиловић Јосиф, Мало Ново Село (Kis Újszálás), о. Стефан, КЛ год. II студија 1835—6, учио у Дебрецину.
Михаиловић Јосиф (Србин?) . . . БГ V раз. гимназије 1850—1.
Михаиловић Јосиф, Арад, р. 1884, православни, о. Александар, БА права I 1904—5.
Михаиловић Мојсије, (Србин?), Прандорф, Гарамсег, 11, 18, племић, о. службеник, БЛ донатиста (cl. V) 1754—5, реторика (cl. II) 1759—60.
Михаиловић Петар, Пешта, 18, Србин (Rascianus), о. војни службеник, племић, БЛ граматика (cl. IV) 1742—3.
Михаиловић Риста (јавни бележник), Вуковар, р. 1834, о. Јустин, ујак Бранка Радичевића, учио је у Братислави [БЛ реторику?] 1846—7, в. чланак П. Поповића у *Прилозима за књиж.* III, 1923, стр. 12.
Михаиловић Светислав, Карловци, р. 1882, православни, Србин (Szerb), о. Михаило, лекар, БА права I—II 1901—3.
Михаиловић Георгије (Михалић) . . . БА филозофија I—II 1798—1800.
Михалчић Тодор, Печуј, р. 1895, православни (görög keleti), о. Борђе, БА права I 1913—14.
Миховић Јефтимије, Стапар, Бачка, 19, православни, о. Григорије, племић, КЛ права 1826—7, учио у Пешти.
Михуц Јован, Шикло, Арад, православни (gr. r. n. u.), о. Тодор, БА права II 1807—8.
Мишић Лазар (представник на сабору у Карловцима 1769), Арад, 15, Србин (Rascianus), о. трговац и сенатор, БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV) 1765—7.
Мишић Петар, Арад, 18, БЛ реторика (cl. II) 1756—7.
Мишић Петар, Липа, Темишвар, 17, православни, о. Атанасије, БЛ филозофија 1849—50.
Мишић Стефан . . . БА поетика и реторика (cl. humaniora) 1777—8(9).
Мишка Анастасије, Мишколц, православни (gr. r. n. u.), КЛ 1789—90.
Мишко Јован, Петроварадин, 12, Србин (Rascianus), о. трговац, БЛ деклиниста (cl. VI) 1749—50.
Мишков Велизар, Свети Никола на Тиси, Банат, р. 1819, православни (g. n. e.), „Mađar", о. Јован, ПЛА теолог 1843—4.
Мишковић Атанасије, Карловци, 12, Србин (Rascianus), о. трговац, БЛ деклиниста (cl. VI) 1747—8.
Мишковић Жига — БА филозофија I 1795—6.
Мишковић Кирило, Н. Сад, р. 1820, православни, о. Матија, ПЛА теолог 1843—4.
Мишовић Андрија, — БЛ филозофија (cl. I) 1799—1802.
Мишовић Никола — БА 1777—8.
Младен Борђе, Земун, 18, православни, о. Јован, трговац, КЛ год. I—II студија, 1827—9, учио у Карловцима, ПЛА год. III студија 1829—30.
Младенов Љубомир, Вршац, 18, православни, о. Тимотије, ПЛА год. II студија 1833—4.
Младеновић Борђе, Панчево, р. 1821, православни, о. Константин, трговац, ПЛА теолог III 1841—2.
Младеновић Јован, Рума, Срем, р. 1825, православни, о. Петар, ПЛА, права I 1844—5.
Младеновић Константин, Рума, 19, о. Трифун (адвокат) МГ филозофија I 1851. (приватни испит), БЛ филозофија II 1851—2.
Младеновић Матија, Н. Сад. 14, о. свештеник-калуђер (sacerdoto), БЛ граматика, синтакса (cl. IV, III) 1765—7 (биће то син Јована-Софронија Младеновића, писца, новосадског проте, који се закалуђерио 1757, био игуман Московског манастира 1770—6, в. (В. Стајић *Новосад. биографије,* VI, 132).
Младеновић Методије, Рума, 17, православни, о. Трифун, БА права II 1847—8.
Младеновић Петар (судски пристав у Вуковару), Рума, Срем, р. 1827, о. Трифун, ПЛА права I (politica 1) 1846—7.
Младеновић Платон, Рума, 17, о. Михаило, племић, БЛ филозофија I 1839—40.

Мојић Милош, Осијек, 18, православни (gr. r. n. u.), м. Ева Јовановић, ПЛА год. I студија 1827—8.

Мојсиловић Данило, Срем, 18, о. Аврам, трговац, ПЛА год. I студија 1825—6.

Моловић Александар, Рума, 19, о. Адам, МГ филозофија I (приватни испит) 1851, БЛ филозофија II 1851—2.

Момировић Милослав, Сомбор, р. 1851, о. Јован, БЛ VII, VIII разред гимназије и матура 1869—71, учио у Баји.

Момирски Димитрије, В. Бечкерек, р. 1846, о. Јован, БЛ VII, VIII, раз. гимназије и матура 1865—7.

Монастерли Стефан (de Monasterli), Петроварадин, Карловци, 15—16, о. пуковник (Јосиф, син подвојводе Јована), БЛ граматика и синтакса (cl. IV, III) 1753—5.

Моцика Димитрије, Велики Свети Никола, Банат, р. 1822, о. Кирило, парох, племић, ПЛА год. III студија 1841—2.

Мразовић Јован (адвокат), Сомбор, 19, православни, „Illyrus", старатељ: Јосиф Мразовић, БА права II 1814—15.

Мраовић Тодор (Теодосије, београдски митрополит, добротвор), Баја, Бачка, 21, о. Петар, трговац, дошао из Печујског лицеја (Mraovits Theodorus Joannes, Baja Bacsiensis, Petrus, questor, ex Lyceo Quinque ecclesiensis), БЛ филозофија II 1835—6.

Мутибарић Кузман, Бегеч, Бачка, 23—4, о. Стефан, БЛ филозофија-права II (cl. I) 1834—5, КЛ год. III студија 1835—6, учио у Сегедину.

Мутибарић Тодор, Бегеч, 18—20, православни, „Magyár", (синовац владике Мутибарића), БЛ филозофија (logicus) 1845—6, БА права I—II 1846—8.

Мучаловић Јован, Темишвар, 16, БЛ синтакса (cl. III) 1748—9.

Мушицки Алексије (на другом месту Александар), Темерин, Бачка, православни, старатељ: Лукијан Мушицки, архимандрит (Lucianus archimandrita), БЛ филозофија (cl. I) 1813—14.

Мушкатировић Јован (адвокат, писац, историчар, први скупљач народних пословица), Сента, Бачка, 16, о. сенатор, БЛ ретор (cl. II) 1760—1 (Jo. Muskatirovits, Szenta, Batsiensis, senator, 16, adveni 26 nov., cl. II), БЛ филозофија-права (cl. I) 1765—6, уписан као Сенћанин, с напоменом да је својом даровитошћу и великом радиношћу изашао добро спреман (Joannes Muskatirovics, Zentesis feliciter ingenii et ultra industriae ... bene praeparatus in io anni 1766 abscessit).

Нако Александар, Беч, племић (Viensis, nobilis), БЛ донатиста (cl. V) 1796—7, БЛ, синтакса (cl. III) 1800—1, ту је уписан да је из Светог Николе, Банат, да има 16 година, отац трговац, племић (добио грофовство 1813).

Нако Александар, кнез (comes Nakó Alexander), Беч, 20, „Maђar", м. Катарина, БА, права I 1865—6.

Нако Константин, Свети Никола, Банат, 13, о. трговац, племић, БЛ синтакса (cl. III) 1800—1.

Нако Никола (Нако Аврамовић), Н. Сад, 18—19, православни, о. Јован, КЛ I год. студија 1814—15 (према подацима из Братиславе), БЛ права (cl. I, politica) 1815—16 (васпитаник Милована Видаковића у Кежмарку и Братислави).

Нанчић Борђе (адвокат), Вршац, 18, православни, о. Лазар, градски сенатор, БА права II 1834—5.

Настић Павле, Србобран, 23, православни, очух Никифор (Necephorus) Иванић, КЛ год. II студија 1827—8, учио у Сегедину.

Натошевић Борђе (др медицине, педагошки писац, директор Новосадске гимназије, реформатор школа), Сланкамен, Срем, р. 25. V 1821, православни, о. Павле, трговац у Сланкамену, стан: студентски дом. ПЛА год. IV студија 1840—1 (Natoschevitz Georgius, g. r. n. u., nat. die 25-a maji 1821, Sermiensis, Slankamen oriundus, pater est Paulus, mercator ibidem, convictor, politicus 3 1/2).

Недељко Димитрије (Nedelko), Лугош, Банат, 19, православни, „Hungarus", о. Дамјан, БА филозофија II 1831—2, ПЛА права (или теологија) 1832—3.

Недељковић Антоније, Темишвар, 18, племић, БЛ реторика и филозофија (cl. II, I) 1799—1801.

Недељковић Атанасије, Темишвар, 22, православни, о. Димитрије, ПЛА год. III студија 1832—3.

Недељковић Јован, Шид, Срем, 22, о. Сима, БЛ граматика (cl. IV) 1839—40.
Недељковић Марко, Бечеј, Банат, р. 1881, православни, Србин (Szerb), о. Јован, БА права I 1899—1900.
Недељковић Михаило, Петроварадин, 11, о. трговац, БЛ деклиниста и донатиста (cl. VI, V) 1735—7.
Недељковић Михаило, Варадин, 13, о. трговац, БЛ деклиниста (cl. VI) 1750—1.
Недељковић Петар, Чаково, Темишвар, 19, православни, о. Нестор, трговац, КЛ год. III студија (primanus 3) 1823—4, учио у Сегедину.
Недељковић Стефан (адвокат), Осијек, Славонија, 17, православни, о. Јован, трговац, КЛ год. II студија (primanus II) 1820—1.
Недић Јован, Н. Сад, 17, БЛ филозофија I (cl. I) 1801—2 (један је парох у Сент-Андреји и претплатник „Летописа").
Ненадовић Мојсије . . . БА филозофија I 1798—2.
Ненадовић Петар, Футог, КЛ синтакса (cl. III) 1800—1.
Ненадовић Петар, Панчево, 19, МГ филозофија I 1845—6, БЛ филозофија I (logicus) 1845—6.
Неорбић Георгије (Неортић?), Вршац . . . КЛ 1813—14 (в. чланак Ж. Милисавца у *Зборнику МС за књижевност* XVI—1, 1968; матрикула из тих година није се налазила у Лицеју, кад сам радио тамо).
Несторовић Антоније, Путнок, Гемер (Шафариков завичај), православни (gr. r. n. u.), о. Јован, трговац, ЛЛ I год. студија (филозофија) 1829—30.
Несторовић Константин, Вршац, 17—18, православни, о. Борђе, ПЛА филозофија I 1838—9, КЛ филозофија II 1839—40.
Несторовић Павле, Вршац, 18, православни, о. Борђе, трговац, КЛ фил. II 1821—2, учио у Сегедину.
Несторовић Стефан, Путнок, Гемер (Шафариков завичај), православни, о. Јован, трговац, ЛЛ 1829—30.
Нешић Димитрије, Вршац, православни, КЛ год. I студија 1802—3.
Нешић Димитрије (песник, директор Шабачке гимназије, редовни и почасни члан Српског ученог друштва), Вршац, 23, православни, м. Марија, КЛ год. I студија, учио у Вршцу (Neschits Demetrius, 23, g. r. n. u., Versetz, Maria, st. I, venit ex Versetz).
Нешић Борђе, Вршац, 18, православни, о. Петар, парох, КЛ год. I студија 1813—14, БА права I—II 1814—16.
Нешић Мојсије, Осијек, 20, православни, м. Софија Тенчевић, ПЛА, курс филозофије-теологије-права (schola philosophico-theologicae atque juridico-politicae) I 1827—8.
Нешко Јулије (Gyula), Сент-Андреја, 16, православни, о. Лазар, КЛ (ретор?) 1842—3.
Нешко Јефтимије, Сент-Андреја, 13, о. Лазар, КЛ синтакса (cl. III) 1843—4, учио у Вацу.
Нешковић Антоније, Будим, 13, о. трговац, БЛ граматика (cl. IV) 1798—9.
Нешковић Атанасије (писац), Земун, Срем, 18, БЛ реторика, филозофија (cl. II, I) 1795—7 (Neszkovits Athanasius, Semlino, Sirmiensis, ignobilis, 18).
Нешковић Димитрије, Сегедин, 19, православни, о. Димитрије (?), КА права II 1846—7.
Нешковић Борђе, Н. Сад, 20, православни, м. Јелисавета, КЛ права 1832—3, полагао приватни испит у Шарош Патаку (свештеник у Н. Саду).
Нешковић Никола (сликар и песник, Стеријин деда по мајци, р. у Пажаревцу поч. XVIII века, умро у Вршцу 1785), према подацима из његове биографије учио је сликарство у Братислави код једног Немца, око 1740.
Никола Георгије (Николић), из Македоније, Грк (Macedo, Graecus), 16, о. трговац, БЛ граматика (cl. IV) 1745—6 (један Никола-Николић добио племство 1693).
Николајев Василије (и Николајевић), Леополдово, Војна граница, 18, православни, о. Никола, парох, ПЛА год. I студија 1833—4.
Николајевић Александар, Сурдук, р. 1845, о. Стефан, БЛ VI раз. гимназије 1862—3.
Николајевић Димитрије, Пешта, 13, о. трговац, БЛ деклиниста, донатиста и граматиста (cl. VI, V, IV) 1736—9.
Николајевић Петар, Стејановци, Срем, р. 1854, о. Атанасије, БЛ V раз. гимназије 1870—1, VII раз. 1872—3, VIII разред 1878—9.

Николић Александар, Сента, 23, о. Сима, БЛ филозофија I (logicus) 1841—2.
Николић Александар, Сента, р. 1880, православни, Србин (Szerb), о. Милош, БА права I—III 1905—8.
Николић Андреја (адвокат), Сента, 20, м. Јелена, КЛ права 1843—4, учио у Сегедину.
Николић Аркадије (омладински песник, адвокат), Стапар, 20, потпороватељ: Никола Јовановић, БЛ филозофија I—II 1841—3, КЛ права 1843—4.
Николић Арон, Н. Сад, 19, о. протопрезвитер, стипендиста архиепископа Видака, БЛ синтакса и реторика (cl. III, II) 1775—7.
Николић Арон, Банат, 21, православни, старатељ: брат Борђе, трговац, ПЛА год. III студија (права) 1830—1.
Николић Василије, Загреб, Хрватска, православни (gr. r. n. u. Croata, Zagrabia), 20. о. Никола, трговац, БА права II 1840—1.
Николић Василије (песник, адвокат, затвореник у Олумуцу), Футог, Бачка, р. 1828, православни, о. Стефан, парох, БЛ поетика и реторика (cl. humanitatis I) 1839—40 (41), БА филозофија I 1842—3, ПЛА права 1845—6.
Николић Григорије, Черевић, „Szlavonia", р. 1883, православни, Србин (Szerb), о. Борђе, БА права I 1902—3.
Николић Данило, Н. Сад, 16—18, о. протопрезвитер, БЛ синтакса, реторика (cl. III, II) 1764—7.
Николић Димитрије . . . БА филозофија I 1788—9.
Николић Димитрије, Сомбор, 19, православни, БЛ права? (cl. I) 1803—4, БА права II 1804—5.
Николић Димитрије, Тител, 17, православни, о. Борђе, БЛ донатиста (cl. V) 1852—3.
Николић Димитрије, Н. Сад, р. 1855, о. Стефан, БЛ VI раз. гимназије 1871—2. (Николић-Владислављевић Мита, члан српске бачке дружине „Слобода" у Братислави 1871).
Николић Димитрије, Арад, 20, православни, Србин (Szerb), о. Борђе, БА права I—III 1871—4.
Николић Живан (Vitalis), Фелдвар, Бачка, Српска Војводина, р. 1837, о. Лазар, МГ реторика (cl. humanitatis) 1855—6.
Николић Исидор, Беч, Аустрија, 21, православни, Србин (Szerb), о. Владислав (Влада), стручни саветник министарства (osztalytanácsos Ministeriumban Bécsban), БА права III—IV 1888—90.
Николић Исидор (-Србоградски, омладински песник, писац, историчар, адвокат, велики жупан), Србобран, 19, православни, „Hungarus", о. Сима, племић, БА права I—II 1824—6.
Николић Јован (писац, судски службеник у Србији), Арад, 18, православни, о. Живан, квестор, КЛ права 1825—7.
Николић Јован, Свети Никола (Банат), 19, о. Арсеније, БЛ филозофија I (logicus) 1842—3.
Николић Јосиф, Пешта, 18, православни, о. Сима, трговац, БА права II 1828—9. (слушалац права у Бечу 1826).
Николић Јосиф, Вршац, 22, о. Димитрије, БЛ филозофија II (physicus) 1840—1.
Николић Константин, Н. Сад, 17, православни, старатељ (tutor): стриц Јован, БЛ права (politicus, cl. I) 1823—4 (један је био секретар српске агенције у Цариграду и члан Друштва српске словености).
Николић Коста, Крагујевац, Србија (Kragujevacz, Szerbia), р. 1844, Србин, о. Димитрије, БЛ VIII раз. гимназије и матура 1866—7, уписан 2. фебруара, учио у Крагујевцу.
Николић Кузман, Пешта, 8, о. трговац, КЛ деклиниста (cl. VI) 1816—17.
Николић Милош, из Македоније, 14, о. Борђе, племић (spectabilis dominus Georgius), БЛ граматика (cl. IV) приватни испит 1847.
Николић Микша, В. Бечкерек, р. 1844, о. Никола, БЛ VI раз. гимназије 1861—2.
Николић Павле, Темишвар, р. 1820, православни, о. Никола, ПЛА год. III студија (права?) 1839—40.
Николић Петар, Рудна, Банат, 17, православни, м. Алојзија Текели, удова, ПЛА год. III студија, 1833—4 (барон Јован Николић „од Рудне", муж кнегиње Јелисавете Обреновић).
Николић Стефан, Србобран, Бачка, 23, племић, БЛ филозофија (cl. I) 1800—1.
Николић Стефан, Камен, Кикинда, 18, о. Атанасије, БЛ реторика (cl. II) 1840—1.

Николић Тодор, из Македоније родом, Темишвар, 11, о. Борђе, племић (spectabilis dominus Georgius), БЛ граматика (cl. IV) приватни испит 1847.

Николић Тома (новосадски сенатор), Н. Сад, 15, о. трговац (Манојло, сенатор, градоначелник, добио племство 1789), БЛ синтакса (cl. III) 1777—8.

Новаковић Божан (синовац Петра Новаковића Чардаклије), Скадар, Албанија, 22 (Novakovits Boschan, Scutari, Albanus, Corps-Comend.) БЛ синтакса (cl. III) 1801—2.

Новаковић Игњатије, Темишвар, 18—19, Србин (Rascianus), БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV) 1754—7.

Новаковић Павле, Арад, 13—15, Србин (Rascianus), о. трговац, БЛ граматиста и синтаксиста (cl. IV, III) 1756—8.

Новић Аврам, Стари Кер (Ó Kér), Бачка, 19, БЛ реторика и филозофија (cl. II, I) 1799—1801.

Новковић Светозар, Стари Бечеј, р. 1849, о. Борђе, БЛ VI раз. гимназије 1870—1.

Обрадовић Доситеј (књижевник, просветитељ, први министар просвете у ослобођеној Србији), МГ приватни посетилац часова филозофије 1776—7, (вероватно и у БЛ 1778—9?)

Обрадовић Константин, Карловци, 20, православни, о. Јован, трговац, КЛ права 1826—7, учио у Сегедину.

Огњановић Борђе, Арад, 18, православни, о. Петар, трговац, КЛ год. I—II студија 1826—8, учио у Араду.

Орловић Борђе ... БА филозофија I 1803—4 (тих година Прокопије Орловић је учитељ у Н. Саду; помиње се Орлов у Сомбору).

Орловић Јосиф, ... БА филозофија II 1794—5.

Остојић Борђе, Темишвар, 18, православни, старатељ: брат, адвокат, КЛ права 1829—30.

Остојић Иван, Чаково, Темишвар, 20, православни, о. Петар, БА права I—III 1871—4.

Остојић Јоаким (новосадски сенатор), Н. Сад, 14, о. парох, БЛ синтакса (cl. III) 1774—5.

Остојић Сима (пријатељ Богобоја Атанацковића), Ириг, Бачка, 18, м. Јефимија (Euphemia), БЛ филозофија I (logicus) 1846—7, БА права 1852—3, 1862—3 (у својој 25. и 35. години).

Павић Јаков, Арад, 20, о. свештеник, БЛ реторика (cl. II) 1753—4, „не подноси дисциплину" (disciplinae impatiens).

Павишевић Борђе, Добринци, Срем, 19, о. Илија, учитељ (docens, описао га у свом животопису др Ј. Суботић), БЛ филозофија (cl. I) 1827—8.

Павишевић Стефан (Сава, крушедолски архимандрит, песник, преводилац Шилера и Гетеа, члан књижевног друштва у Франкфурту), Н. Сад, 16, о. Спиридон, БЛ филозофија 1841—2, учио у Новосадској гимназији (Pavischevics Stephanus, 16, Spiridonus, gymn. Neoplanta, logicus).

Павковић Никола, ... БА права II 1777—8 (Соларић помиње М. Павковића у Земуну 1816).

Павловић Александар, Трнава (Словачка), 20, православни, „Hungarus", м. Ана, удова Михаила Осјечанина (vidua Mich. Eszekini), БА права II 1838—9 (један Ал. Павловић написао је драму „Заробљена Милка").

Павловић Андрија ... БА, гимназијски разред: граматика 2 (cl. IV) 1782—3.

Павловић Антоније, Петроварадин, 18, о. трговац, БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV) 1736—8.

Павловић Арсеније, Темишвар, 12—15, БЛ граматика и синтакса (cl. IV, III) 1767—70.

Павловић Дамјан, Карловци, 21, православни, Славен (Slavicus), ПЛА год. I студија (cl. I, филозофија, права) 1824—5.

Павловић Димитрије, Халаш у Куманији, 15, о. Јован, трговац у Н. Саду, БЛ реторика (cl. II) 1821—2.

Павловић Бена (омладински песник, др права, сомборски адвокат), Оцаци, Бачка, р. 1850, о. Јован, Кула (Pavlovics Jenö, 1850, Hodzag, Bacsiensis, Janos, Kula), БЛ VI—VIII раз. гимназије и матура 1866—9.

Павловић Игњатије, Темишвар, 12, Србин (Rascianus), БЛ донатиста (cl. V) 1776—7.

Павловић Игњатије, Загајци, Темишвар, 24, православни, Србин (Szerb), о. Атанасије, БА права I—II 1873—5.

Павловић Јован, Кула, Бачка, р. 1870, православни, о. Исидор, БЛ I раз. гимназије 1881—2.
Павловић Јосиф, . . . БА филозофија I—II 1795—7.
Павловић Михаило . . . БА филозофија I 1786—7.
Павловић Михаило . . . БА филозофија II 1792—3.
Павловић Момир, Ада, Бачка, 19, православни, Србин (Szerb), о. Јован, свештеник, БА права 1880—1.
Павловић Павле, Фелдвар, Бачка, 20, о. Софроније, КЛ права 1830—1, учио у Дебрецину.
Павловић Петар, Фелдвар, Бачка, 17—18, православни, о. Софроније, бележник, ПЛА год. I студија (филозофије или права) 1832—3, КЛ год. II студија (primanus II) 1833—4.
Павловић Стеван (др права, књижевник, историчар, преводилац, публициста, политичар, председник Матице српске), Н. Сад, Бачка, 17, православни, м. Јелисавета Милетић, учио у Халашу, храни се приватно код Прендла, уписао се 13 септембра (Pavlovics István, 17 görög n. e., Új Vidék, Bács, anya Miletics Erzsébet, közasztal Prendl, 13 sept. 1 bölcsészeti). МГ филозофија I 1847—8.
Павловић Тодор (књижевник, публициста, уредник Летописа Матице српске, пријатељ Колара и Штура, први преводилац Коларева „Узајамности"), Карлово (Драгутиново), Банат, 20, православни, Србин, о. Павле, трговац у Карлову (Paulovics Theodorus, annorum 20, g. r. n. unit., Serbus, Hugarus, Carlova Torontaliensis, pater Paulus, mercator ibidem), БА права I—II 1823—5.
Павшић Јован, . . . БА филозофија I—II 1794—6.
Пајдак Никола (и Пајдаковић), Меленци, Банат, 20, православни, о. Гргур, КЛ год. I—II студија (права или филозофија) 1825—7, учио у Сегедину.
Паланачки Павле, православни . . . БА, права II 1801—2.
Палик-Учевни Петар (Palyk-Ucsevny Peter), Лугош, Темишвар, 20, православни, Србин (Szerb), о. Петар (!), поседник (földbirtokos), почасни члан Матице српске, стан: Велика Видрица (Nagy Vödricz) 209, БА права I—III, 1867—70 (заједно са Светозаром Хурбаном Вајанским).
Паликућани Тодор (Palikucsany, од тога изведено: Палик-Учевни), Темишвар, 18, православни, Србин (Szerb), БА права 1861—2, стан: Дунавска ул 42.
Палиновић Емил, Н. Сад, 18, о. Никола, КЛ филологија I 1817—18 (в. чланак Милисавца).
Палковић Павле, Сегедин, 18, православни, м. Ана, БА права I 1824—5.
Пампир Борђе (Pampery), Мишколц, православни (g. r. n. u.), БЛ филозофија (cl. I), 1808—9.
Панајот Теодосије (Panagiotes — из познате „цинцарске" породице), Букурешт, 17; о. трговац, БЛ синтаксиста (cl. III) 1774—5.
Панајотовић Александар (Panaotovics), Н. Сад, 17, православни, о. Јован, МГ филозофија I 1847—8, стан: код Прендла (са Стеваном Павловићем), учио у Халашу.
Панајотовић Јован (и Панајот), Темишвар, 16, о. трговац, БЛ граматиста (cl. IV) 1787—8.
Панакоста Борђе, Бур, 14, о. трговац, БЛ граматиста (cl. IV) 1779—80.
Панакоста Борђе . . . БА филозофија I 1795—6.
Панда Жига (Пандазић), Комарно, о. лађар (nauta-шајкаш), БЛ синтакса (cl. III) 1773—4, („цинцарска" породица Пандазић и Пандаши).
Пандазић . . . БЛ 1798—9, испит (Пандазић породица у Токају 1762).
Панин Јован (Панић), Сегедин, 11, Србин (Rascianus), о. трговац, БЛ донатиста, граматиста и синтаксиста (cl. V, IV, III) 1774—7.
Панић Константин, Чаково, Темишвар, 22, православни, о. Атанасије, управник поште, КА права I 1831—2, БА права II 1833—4.
Панић Људевит, В. Бечкерек, 22, православни, о. Борђе, м. Фема, БГ филозофија I приватно 1850, БЛ филозофија II 1850—1 (са Змајем), БА права I 1851, приватно.
Панић Михаило (проф. физике и математике у Војној школи у Београду, члан Српског ученог друштва), Српски Итебеј, Банат, р. октобра 1817, православни, о. Јован, ПЛА год. III студија 1838—9.

Паниħ Стеван, Чаково, Темишвар, р. јула 1820, православни, „Hungarus", о. Никола, ПЛА год. III студија (право или филозофија) 1840—1, опредељен за медицину (medicus, заједно с Натошевиħем).

Пантелиħ Василије, из Македоније (Macedonia), „Graecus", 14, о. Јован, БЛ граматиста (?) 1819—20.

Пантелиħ Георгије (и Пантелин, др медицине, писац, лекар у Земуну, прешао у Србију, члан Друштва српске словесности), Лединци, Срем, 18, о. Григорије, земљорадник (Pantelics Georgius, 18, Ledincze, Cottus Syrmiensis, Gregorius agricola), БЛ филозофија I—II (cl. I) 1821—3.

Пантелиħ Јован, Томашевац, Банат, 17, о. Константин, БЛ филозофија I (logicus) 1845—6.

Пантелинац Александар, Темишвар, 24, православни, „Маħар", о. Павле, БЛ VIII раз. гимназије 1891—2, БА права II 1894—5.

Пантелинац Гаврило, Темишвар, р. 1870, православни, о. Павле, БЛ V раз. гимназије 1887—8.

Пантиħ Димитрије (Тирол, писац, публициста, Вуков пријатељ, проф. гимназије у Темишвару, васпитач у кући Јеврема Обреновиħа, редовни члан Српског ученог друштва), Чаково, Темишвар, 19, православни, о. Пантелемеон, трговац (Pantits Demetrius, Tsacovia, Temesvar, 19, gr. r. n. u., Pentelemeon, mercator), БЛ реторика, филозофија (cl. II, I) 1811—13.

Пап . . . . . БЛ 1798—9.

Пап Александар, Кечкемет, 22, православни (gőr. n. egy.), КА права 1867—8 испит.

Пап Антоније, Пешта — Кечкемет, 13, племиħ, БЛ синтакса (cl. III) 1767—8.

Пап Виргил (Младен?), Шиклош, Арад, р. 1864, православни, о. Тодор, БЛ V раз. гимназије 1880—1.

Пап Димитрије, В. Варадин, 14—17, Србин (Rascianus), о. свештеник (sacerdotus, pastor), БЛ донатиста, граматиста и синтаксиста (cl. V, IV, III) 1749—52.

Пап Јован, из Бачке? (ex Bachiensis), БЛ филозофија (cl. I) 1765—6.

Пап Јосиф, из Папе, Весприм (Papensis, Veszprim), 12—13, Србин (Rascianus), о. квестор, БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV) 1750—3.

Пап Коста Јосиф Терје (североисточно од В. Варадина), жупанија Бихар, р. 1846, православни (görög keleti), о. пок. Јован, свештеник, Сент-Андреја, БЛ VIII (?) раз. гимназије 1870—1, учио у Белењешу (југоисточно од В. Варадина).

Пап Никифор, Мартонош (северно од Сенте), Бачка, 21, о. православни свештеник (pastoris graeci ritus filius), БЛ филозофија (cl. I) 1765—6.

Пап Тодор, Вилагош, Арад, 20, православни, о. Јосиф, насељеник (colonus), БЛ филозофија (cl. I) 1831—2, БА права II 1833—4.

Паниħ Богољуб, Тител, р. 1843, о. Микша (Никша?), ПЛА V раз. гимназије 1859—60, БЛ VI раз. гимназије 1860—1.

Папхази Гаврило, Сомбор, Бачка, православни, о. Борђе, трговац, племиħ, КЛ год. I студија 1813—14, стан: код проф. Даниела Михалика.

Папхази Јефтимије, Сомбор, 20, православни, племиħ. м. Јулијана, КЛ год. III студија 1826—7 (Дим. Папхази, Србин, адвокат 1810).

Папхази Никола (Поповиħ), Сомбор, 19, православни, о. Димитрије, БА права II 1847—8.

Паратиħ Жига (и Парадиħ, проф. гимназије), православни (Србин), БЛ филозофија (cl. I) 1795—6, БА права I 1796—7 (заједно са Атанасијем Стојковиħем, с којим је доцније одржавао везе за његова службовања на Харковском универзитету, в. *Прилози за књижевност* X, 184).

Парашковиħ Димитрије, Токај, 19, о. трговац, БЛ граматиста и синтаксиста (cl. IV, III) 1789—91 (Парашки Милош адвокат Сомбора 1864).

Патаки Јован Борђе, Комарно, 14—15, Србин (Rascianus), о. трговац, БЛ декли-ниста и донатиста (cl. VI, V) 1748—50.

Пачиħ Јован, Н. Сад, 18, православни, м. Марија, удова, БЛ филозофија (cl. I) 1822—3.

Пачу Јован (др медицине, лекар, композитор, ученик Сметане), Суботица, р. 1848, вере источноправославне (keleti ortodox), о. Јован, БЛ VIII раз. гимназије и матура 1865—6 (са Симом Поповиħем), учио у Кечкемету (Pacsu János, 1848, Szabadka, János, Kecskemét).

Пачу Михаило, Кечкемет, 20, православни, о. Григорије (Gergely), КА права 1867—8.

Пеичић Константин (др медицине, лекар, књижевник, публициста, историчар, чл. Српског ученог друштва), Борово, 19, православни, о. Јаков, земљорадник (Peicsics Constantinus, gr. r. n. u., 19, Borovo, Veröcziensi, Jacobus, agricola), БЛ филозофија I—II 1821—3, учио у Карловцима.

Пекаровић Гедеон, Српски Бечеј, Бачка, 19—20, православни, старатељ: брат Јован, управник поште, КЛ II год. студија (primanus anni 2, 3) 1828—30, учио у Карловцима.

Пеић Трифун ... БА права II 1796—7.

Пеленка Константин, Пешта, православни, КЛ граматика (cl. IV) 1788—9.

Пелишек Константин, Беч, р. 1854, православни (görög keleti), о. Тома, лекар, БЛ VII—VIII раз. гимназије 1870—2, у Бечу учио I—VI раз. гимназије.

Перенчевић Јован ... БЛ 1792—3.

Перенчевић Петар, Остригон, 17, о. племић, БЛ филозофија (cl. I) 1792—3.

Перић Аверкије (Мирослав), Мартонош, Бачка, 19—20, православни, о. Сима, БЛ филозофија I (logicus) 1845—6, БА права I 1847—8 (записан као Perics Béla).

Перишић Душан, Свети Иван, р. 1851, о. Борђе, БЛ VIII раз. гимназије 1869—70.

Перишић Јован, Велики Свети Никола, Банат, р. 1823, православни, о. Арсеније, поп, ПЛА год. I студија (филозофија, теологија, права) 1842—3.

Перишић Константин, Н. Сад ... КЛ реторика 1814—15.

Перишић Павле, Башахид (Мала Кикинда, источно од Српског Бечеја), Банат, р. 1825, православни, о. Арсеније, ПЛА права (jog) I 1844—5.

Перкић Јован, Сент-Андреја, 18—20, православни, о. пок. Никола, БГ VII—VIII раз. гимназије и матура 1852—4, БА права I—III 1854—7.

Перов Михаило, Шебеш (североисточно од Вилагоша), Арад, р. 1859, православни, БЛ VII раз. гимназије 1879—80.

Пескар Анастасије, Мишколц, православни, КЛ реторика 1814—15.

Пескар Борђе, Мишколц, православни, КЛ права (?) 1814—15.

Пескар Христифор, родом из Македоније, 15—18, о. трговац, БЛ донатиста, граматиста и синтаксиста (cl. V, IV, III) 1772—5.

Петко-Ловчански Марко (и Ловшански), Сент-Андреја, 14, Србин (Rascianus), о. квестор, БЛ граматика (cl. IV) 1763—4.

Пестанец Јован (Pesztanec), Каменица, Срем, 20, православни, о. Борђе, насељеник, ПЛА год. I студија (филозофија-теологија-права) 1827—8.

Петковић Андрија, Темишвар, 15, Србин (Rascianus), БЛ донатиста (cl. V) 1763—4.

Петковић Живан (Vitalis), Бечеј, Банат, р. 1821, православни, „Мађар", о. Константин, ПЛА год. I студија (богословија-филозофија) 1842—3, животни позив (vitae genus futurum: „kalugyer", jövendö életnem).

Петковић Јован, Мурај-Субота (Muray Szobatsiensis, Trans-Danubianus) ... КЛ 1813—14 (?).

Петковић Петар ... БА филозофија I—II, права I—II 1795—9 (један је прота у Ковину, написао оду Пантел. Живковићу).

Петраш Георгије (Србин?) ... БА филозофија I—II, права I 1797—1800.

Петрић Михаило, Велег, округ Столног Београда (Albensis), 14, племић, БЛ донатиста, граматиста и синтаксиста (cl. V, IV, III) 1801—5.

Петровић Александар, Суботица, Бачка (Theresianopoli, Batsiensis), 21, о. архиђакон (filius archidiaconi), БЛ филозофија (cl. I) 1797—8.

Петровић Александар (у матрикули, а у класиф. протоколу Јован), Сомбор, 18, православни, о. Јован, старатељ сирочади (orphanorum curator), БА права II 1829—30.

Петровић Андрија (Србин или Словак?), Пуста-Федимеш, Братиславска жупа (Puszta Födimes, Posoniensis, у близини Иванке), 13—18, племић, БЛ синтакса, поетика и реторика, филозофија (cl. III, II, I) 1767—72 (у близини тога места налазе се некадашњи бројни поседи, војничка лена, Павла Бакића, последњег српског деспота, на којима је било настањено доста Срба).

Петровић Андрија, Стари Бечеј, Бачка, 18, о. Андрија (!), КЛ права 1830—1, дошао из Шопроња (venit Sopronio).

Петровић Андрија, Арад, 20, православни, о. Борђе, протопрезвитер, БА права II 1838—9 (један је новосад. адвокат 1863).

Петровић Василије, Н. Сад, Бачка, 16—18, о. трговац, БЛ синтакса, реторика, филозофија (cl. III, II, I) 1747—50.

Петровић Василије (др медицине), Кикинда, 20, православни, м. Катарина, КЛ год. II—III студија (primanus 2—3), учио у Темишвару и Сегедину (студирао медицину у Бечу).

Петровић Вићентије, Фередија, Темишвар (Feregyháza, североисточно од Вршца), 20, православни, о. Кирило, парох, БА права I—II 1842—4.

Петровић Георгије (Гедеон, епископ бачки?), православни, БА права II 1794—5 (каже се: епископ Гедеон учио филозофију у Пожуну око 1790, в. *Прилози за књиж.* XVII—2, 266).

Петровић Георгије . . . БА филозофија I 1795—6, права II 1798—9 (један је адвокат 1804, један је цензор у Будиму пок. 1827).

Петровић Григорије, Ковиљ, 23, о. Јеврем, БЛ филозофија (primanus) 1837—8, дошао са Пештанског универзитета.

Петровић Данило (новосадски прота, директор Новосадске гимназије, претходник П. Шафарика), Темишвар, 20, племић, БЛ филозофија (cl. I), 1797—8.

Петровић Димитрије, Петроварадин, 14, о. квестор, БЛ граматика (cl. IV) 1763—4.

Петровић Димитрије . . . БЛ филозофија (cl. I) 1806—7 (један је проф. богословије у Вршцу).

Петровић Димитрије (— Славко Златојевић, песник, писац, преводилац, проф. Карловачке гимназије, зет Јунгмана), Н. Сад, 17, православни, о. Михаило, трговац, дошао са Пештанског универзитета (Petrovics Demetrius, 17, gr. r. n. u., Neoplanta, Michael, mercator, ex Univer. Pesthiensis, cl. philosophia 2), БЛ филозофија II (physicus) 1844—5 (заједно с Милетићем. У бачкој дружини потписао се Петровић Димитрије Бранислав).

Петровић Захарије (близанац поменутог Александра), Суботица, Бачка, 21, православни, о. архиђакон, БЛ филозофија I (cl. I) 1797—8.

Петровић Јаков, Шабац, 20, православни, о. Живојин, БЛ филозофија I (logicus) 1846—7, учио гимназију у Карловцима (службовао у Србији).

Петровић Јевта, Велики Лак, Чанад, р. 1867, православни, о. Александар (на другом месту: Стеван), БЛ II раз. гимназије 1879—80, V раз. 1882—3.

Петровић Јован (Србин или Словак?), Пуста-Федимеш, Братиславска жупа, 13, племић, БЛ донатиста, граматиста и синтаксиста (cl. V, IV, III) 1747—51.

Петровић Јован, Лугош, Банат, 24, православни, о. Димитрије, БЛ филозофија I (logicus) 1843—4, напустио крајем I семестра (elment).

Петровић Јован, Арад, 17, православни, о. Василије, сенатор, БЛ филозофија II (primanus 2) 1838—9 (три Јована Петровића јављају се као писци, в. Ст. Новаковић, *Библиографија.* Један је професор у Н. Саду, један је адвокат).

Петровић Константин, В. Кикинда, р. 1820, православни, о. Тодор, трговац, ПЛА год. III студија 1841—2, животно опредељење: економ (vitae genus futurum: oeconomicus; „свршени правдослов" 1842. у претплати *Летописа).*

Петровић Марко, Печка, Арад, 18—19, православни, о. пок. Манојло, м. Персида, БА филозофија I семестар I 1846—7, БЛ филозофија I семестар II (logicus) 1846—7, филозофија II (physicus) 1847—8.

Петровић Матија, Вршац, православни, КЛ год. I студија (филозофија или права) 1802—3.

Петровић Михаило, Шабац, Србија (Schabatz in Serbia), 24—26, православни, о. пок. Петар, м. покојна, (tutor: ob paupertatem nullus), БЛ реторика (secunda 2), филозофија (cl. I) 1838—40, учио у Карловцима, опредељење: световно (politicus 1).

Петровић Никола (писац), Кикинда, 23, православни, м. Софија, КЛ права 1840—1, учио у Киш Керешу.

Петровић Павле, Вуковар, Срем, 15—16, о. трговац, БЛ синтакса и реторика (cl. III, II) 1773—5.

Петровић Павле . . . БЛ донатиста 1797—8 (један је адвокат 1804).

Петровић Павле, Стара Пазова, Петроварадин, 19, православни, о. Јован, трговац, КЛ год. III—IV студија 1824—6, учио у Карловцима.

Петровић Петар (епископ темишварски, писац, пријатељ Јоакима Вујића), Карловци, Срем, 16—18, православни, о. трговац, БЛ синтакса, реторика, филозофија I—II, права I (cl. III, II, I) 1788—93, БА права II 1793—4.

Петровић Петар, Стари Арад, р. 1820, православни, о. Борђе, протопрезвитер у В. Варадину, ЛЛ филозофија II 1840—1, ПЛА год. III студија (права I) 1841—2 (један П. П. арадски адвокат 1855).

Петровић Сава, Карловци, 19, м. Пелагија, БЛ и МГ филозофија I 1845—6.

Петровић Сава, Велики Лак, Чанад, р. 1861, о. Александар, порезник, БЛ V раз. гимназије 1877—8.

Петровић Сима (адвокат, темишварски сенатор, правни писац), БА реторика (cl. humanitatis 2), филозофија I 1779—1781.

Петровић Стеван (новосад. адвокат), 17—19, православни, о. Лазар, трговац, КЛ филозофија и (philologia) 1817—18, БА права I—II 1819—21.

Петровић Стеван (Каћански? писац?), Сегедин, *18,* православни, о. Тома, КЛ год. III—IV студија (primanus 3—4) — права 1821—3, апсолвирао филозофију у Сегедину (Стеван Петровић-Каћански, пок. 1855, члан Државног савета и почасни члан Српског ученог друштва).

Петровић Тодор, Осијек, 22, православни, о. Андрија, КЛ год. I студија (права или филозофија) 1823—4, ПЛА год. II студија 1824—5 (пре Кежмарка) учио у Осијеку.

Печарски Бранислав, Сента, Бачка, р. 1884, православни, Србин (Szerb), о. Борђе, БА права I—III 1901—4, стан: улица Корвина, 5, учио гимназију у Новом Саду, добио 400 круна стипендије из Фонда Бене Брановачког и Иде Вујић.

Печарски Милутин, Сента, р. 1880, правосл. Србин, о. Борђе, БА права I—IV 1905—9.

Печеновић Андрија (адвокат), Н. Сад, 18—20, православни, о. Никола, трговац, КЛ филозофија I 1817—18, БА права II 1819—20 (заједно са Змајевим оцем).

Пеша Никола, Вршац, 19, православни, Србин, о. Светозар, БА права I—IV 1873—7.

Пеша Светозар (подбележник), Вршац, *18,* православни, о. Димитрије, племић, управник поште, БА права II 1834—5.

Пешић Гаврило, Ветрешева (Vetersova), Бачка, о. Јован, Врбас, МГ реторика (cl. humanitatis) 1853—4.

Пијуковић Јосиф, БА филозофија II 1793—4.

Пилта Борђе, Мишколц, 15, православни, о. Михаило, племић, КЛ реторика (cl. II) 1824—5 (в. чланак Е. Хлебе).

Пилта Адам, Мишколц (Мађарска), 13, православни, о. Михаило, КЛ ретор старији (cl. II) 1819—20.

Пилта Јован, Мишколц, 15, православни, о. Михаило, КЛ год. I студија 1819—20.

Пилта Михаило, Мишколц, 15, православни, о. квестор, БЛ граматика (cl. IV) 1778—9.

Пилта Тома (Мишколц?), родом из Македоније, 16, о. трговац, БЛ синтакса (cl. III) 1773—4.

Пилта Никола, Мишколц, 16, православни, о. Михаило, племић, КЛ год. I—II студија 1824—6 (в. Хлеба).

Пиперковић Петар, Балаша Бармат (североисточно од Ваца), 16—19, православни, о. Атанасије, трговац на велико (negociator) у Сент-Андреји, БЛ филозофија II, права I (cl. I) 1828—30, БА права II 1830—1.

Писаровић Аким, Футог, Бачка, православни, КЛ филозофија-теологија I 1800—1.

Пишпеки Јован (адвокат од 1803) . . . БА филозофија II 1799—800.

Пишпеки Михаило (Епископовић), Велики Варадин, 15, православни, о. квестор, БЛ граматика и синтакса (cl. IV, III) 1764—6.

Пишпеки Михаило (адвокат 1799), Србин, православни (gr. r. n. u.), БА права I 1795—6.

Плевицки Димитрије, Сент-Андреја, 16, БЛ филозофија (cl. I) 1799—1800.

Ползовић Гаврило (адвокат, градоначелник Н. Сада, почасни члан Матице), Стари Кер (Ó Ker), Бачка, 20, православни, „Hungarus", о. Андрија, насељеник, БА права II 1818—19 (са Змајевим оцем).

Ползовић Илија, Н. Сад, 21, православни, „Мађар", м. Јулијана, БА права II 1869—70.

Ползовић Јован, Н. Сад, 17, православни, о. Борђе (учитељ), БА филозофија I 1838—9.
Ползовић Мартин (или Марко) . . . БА права I 1777—8.
Полит Георгије (Полити), Јегра, 14, православни, „Graecus", о. трговац, БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV) 1777—9.
Полит Мартин (Полити), Јегра, 18—19, о. трговац, БЛ граматика и синтакса (cl. IV, III) 1786—8.
Понтицки Василије (Пондицки), Беч, родом из Македоније, 14, православни, о. Јован, трговац, БЛ реторика, филозофија (cl. II, I) 1818—20.
Поп Георгије (Поповић), из Македоније, Грк (Graecus, Macedo), 14, о. квестор, БЛ граматика 1760—1 (један је трговац у Вацу 1755).
Попа-Нешковић Василије, Сент-Андреја, 15, БЛ реторика и филозофија (cl. II, I) 1799—1801.
Попа-Нешковић Лазар (прозни писац), Сент-Андреја, 15, о. трговац, БЛ граматика и синтакса (cl. IV, III) 1798—1801 (Лазар Попа-Нешковић „от Литманове" претплатник *Летописа* 1827).
Поп-Јованов Борђе (Србин?), вере евангеличко-реформаторске, Стари Врбас, Бачка, о. Борђе, БЛ V раз. гимназије 1884—5, учио у Н. Саду.
Поповић Адам, Н. Сад, 20, Србин (Rascianus), БЛ филозофија (cl. I) 1771—2.
Поповић Александар, . . . БА филозофија I—II 1789—91 (један је свештеник у Бају).
Поповић Александар, Баја, 20, православни, о. Тодор, лекар у Бају, БА права II 1827—8 (један је почасни члан Матице 1850).
Поповић Александар, Сент-Андреја, о. Александар (Sándor), БА права III 1873—4.
Поповић Александар Аурел (Србин или Румун?), Стара Света Ана, Арад, р. 1876, православни, БЛ III разред гимназије 1888, VIII раз. 1893—4.
Поповић Анастасије, Ујхељ (код Шарош Патака), Земплин, православни (gr. r. n. u.), КЛ реторика (cl. II) 1802—3.
Поповић Андрија, Сент-Андреја, 14—16, Србин (Rascianus), отац трговац, квестор, БЛ донатиста, граматиста и синтаксиста (cl. V, IV, III) 1753—6.
Поповић Андрија . . . БА филозофија II 1777—8.
Поповић Арон, Сомбор, 16, о. сенатор, БЛ синтакса и реторика (cl. III, II) 1776—9.
Поповић Арон, Товаришин? Бачка, 15, о. трговац, БЛ филозофија (cl. I) 1805—6.
Поповић Арсеније, Бурђево, Бачка, старатељ: парох Поповић, ЛЛ год. I студија (primanus) филозофија 1805—6, дошао из Кежмарка.
Поповић Аксентије, Чучан (код Лугоша, источни Банат), 21, православни, о. Јосиф, БЛ филозофија I (logicus) 1845—6 (катихета српских ђака, постављен од Рајачића), учио у Карловцима.
Поповић Аурел (Златко, Србин или Румун?), Арад, 19, православни (görög n. e.), „Мађар", о. Јован (János), БА права II—III 1864—6.
Поповић Василије, Лученац, Словачка, православни (gr. r. n. u.), о. парох, КЛ 1801—2.
Поповић Василије, Кикинда, р. 1815, м. Катарина Чиковић, ПЛА год. III теологије (theologus 2 1/2).
Поповић Виктор (Вићентије? Србин или Румун?), Бекеш, р. 1863, о. Цвјетко („Florian"), БЛ VII раз. гимназије 1881—2.
Поповић Владислав (проф. Београдске I гимназије), В. Бечкерек (Зрењанин), 20, православни, о. Тодор, парох, КЛ год. III студија (права) 1828—9 (са Стеријом), учио у Сегедину.
Поповић Георгије, из Македоније, Србин (Macedo, Rascianus), 17, о. свештеник, БЛ донатиста, граматиста и синтаксиста (cl. V, IV, III) 1759—62.
Поповић Георгије, Сент-Андреја, 14, Србин (Rascianus), о. квестор, БЛ донатиста и синтаксиста (cl. V, IV) 1762—4.
Поповић Георгије, Вашархељ, Чонград, 17—18, о. трговац, БЛ синтакса, реторика (cl. III, II) 1781—3.
Поповић Георгије (писац?) . . . БА филозофија I 1796—7 (са Јоак. Вујићем и Атан. Стојковићем; можда је то сенћански свештеник, р. у Рибници 1770, „човек врло учен").
Поповић Георгије, православни, БА филозофија I—II 1801—3, права I—II 1803—5 (један је адвокат 1810).

Поповић Георгије, Була (северно од Арада), 19—23, православни, „Hungarus", о. Тодор, занатлија, КЛ филозофија или права (primanus) 1818—19, учио у Темишвару? БА права I 1822—3 (један је адвокат у Сент-Андреји и претпл. *Летописа,* један је хирург у Пешти 1851).

Поповић Григорије, Ада, Бачка, 19, православни, о. Василије, свештеник, КЛ год. II студија 1821—2.

Поповић Димитрије, Београд, потомак (рођак) попа српског (Belgrad, genus Popa Rasciani), 16, о. трговац, БЛ донатиста, граматиста и синтаксиста (cl. V, IV, III) 1737—9.

Поповић Димитрије, Арад, 20, православни, КЛ права 1818—19, учио у Шарош Патаку.

Поповић Димитрије, Темишвар, 18—20, православни, м. Јулијана, КЛ год. III студија (права) 1830—1, учио у Пешти.

Поповић Димитрије, Вршац, Банат, р. 1824, православни, „Мађар", о. Јосиф, ПЛА права 1842—3 (један је адвокат у Будиму 1845—7, а један адвокат у Сомбору 1877).

Поповић Димитрије, Н. Сад, р. 1825, православни, „Мађар", о. Константин, ПЛА теолог 1843—4 (један је парох у Сомбору и члан Матице 1864).

Поповић Душан, Ада, Бачка, р. 1845, о. Коста, БЛ VII и VIII раз. гимназије и матура 1870—2.

Поповић Борђе (Буро Даничић, знаменити слависта, писац, проф. Високе школе у Београду, први тајник Југославенске академије знаности у Загребу), Н. Сад, 17, православни, м. Ана, удова пароха, опредељен за правне науке, храниће се у бачкој трпези, дошао из Новосадске гимназије (Popovics Georgius, graecus ritus non uniti, 17, ius, Neoplanta, Bacsiensis, mater Anna, vidua parochi, ibi, Alumneum, ex gimn. Neoplant.), БЛ поета-ретор (cl. humanitatis 2, cl. II), 1841—2, у Индексу записан као слушалац поесије (poëta); филозофија I—II 1842—4 (в. наш чланак *Буро Даничић у Братислави,* Wollmanuov sborník, Brno-Praha 1958).

Поповић Борђе, Арад, р. 1851, православни, о. Никола, свештеник у Старом Араду, БЛ VI—VIII раз. гимназије и матура 1869—72, БА права I 1872—3.

Поповић Борђе, Александрово, Бачка, 19, православни, Србин (Szerb), о. Сима, БА права I 1873—4, стан: Вентурска ул. 109.

Поповић Борђе, Шиклош, Арад, р. 1862, православни, о. Борђе, БЛ VII—VIII раз. гимназије 1877—9, БА права I, 1879—80 (записан као „Роман").

Поповић Борђе из околине Сарваша, р. 1871, о. Илија, БЛ I раз. гимназије 1880—1.

Поповић Емил, Црна Бара, Банат, р. 1853, о. Василије, свештеник, БЛ VIII раз. гимназије, матура 1871—2.

Поповић Жига, Меленци, КЛ год. III студија 1814—15.

Поповић Игњатије, Бур, 13, БЛ граматика (cl. IV) 1781—2.

Поповић Игњатије, В. Бечкерек, 19, православни, о. Андрија, ПЛА год. III студија 1833—4.

Поповић Јефтимије, Сомбор, 13, Србин (Rascianus), о. сенатор, БЛ донатиста, граматиста и синтаксиста (cl. V, IV, III — нижи разреди гимназије) 1750—3, отишао добро оспособљен (valedix. bene profecit).

Поповић Јоаким, Сегедин, 17, Србин (Rascianus), о. квестор, БЛ граматика (cl. IV) 1751—2.

Поповић Јован, Темишвар, 13—16, православни, Србин (Rascianus), о. свештеник БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV) 1756—8.

Поповић Јован, Темишвар, 14—15, Србин (Rascianus), о. свештеник, БЛ донатиста, граматиста и синтаксиста (cl. V, IV, III) 1760—2.

Поповић Јован Билим, 18—20, о. трговац, БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV) 1783—5 (биће то учитељ у Н. Саду, В. Стаић, II, 198).

Поповић Јован, Н. Сад, БЛ реторика и филозофија (cl. II, I) 1788—90, КА филозофија II 1791—2.

Поповић Јован, Вавархељ, Чонград, 15, МГ синтакса (cl. III) 1796—7.

Поповић Јован, Сентеш, Чонград, православни, КЛ синтакса (cl. III) 1797—8.

Поповић Јован, Футог, Бачка, православни, КЛ теолог? 1800—1 (један је написао „Млађег Робинсона" 1807, један је адвокат 1804, један је сенатор у Суботици).

Поповић Јован (адвокат?) . . . православни, БА права I 1805—6.

Поповић Јован (Берић, др филозофије, писац, преводилац), Стапар, Бачка, 19, православни, о. свештеник. БЛ филозофија II, права I (cl. I) 1805—7, БА права II 1808—9; записан: има 23 године, православни, Илир (Illyrus), Сомбор, старатељ: Василије Ковачић, православни парох у Сомбору (његов школски друг је Јован (Иван) Амброзовић из Сомбора, римокатолик, Илир).

Поповић Јован (Стерија, књижевник, проф. Крагујевачког лицеја, начелник Министарства просвјете у Београду), Вршац, 21, православни, о. Сергије иначе Стерија, трговац у Вршцу, дошао из Пештанског универзитета (Popovics Joannes, annorum 21, graecus ritus non uniti, Versetz, Temesiensis, Sergius alias Steria, mercator Versetzini, venit ex Universitate Pestiensi), КЛ год. III студија права (juris stud.) 1828—9, стан и храна код Даниела Фирера (Führer).

Поповић Јован, Хумене (источна Словачка), Земплин, 16, православни (g. r. n. u.) о. Марко, трговац, КА филозофија I 1832—3.

Поповић Јован, Кубин, Арад, 18, о. Тодор, БЛ филозофија II (physicus) 1847—8, учио у Темишвару.

Поповић Јован (београдски адвокат, Вуковар, р. 1828, син. Димитрија, оца Богдана и Павла Поповића), по тврђењу Павла Поповића учио у Братислави (БЛ) и Прагу око 1850.

Поповић Јован, В. Кикинда, р. 1844, православни, о. Петар, БЛ V—VIII раз. гимназије и матура 1864—8.

Поповић Јован, Шиклош, Арад, р. 1864, о. Борђе, БЛ VIII раз. гимназије и матура 1880—1.

Поповић Јосиф, Пешта, 14, о. трговац, БЛ синтаксиста (cl. III) 1772—3 (породица Поповић живи у Пешти у другој половини XVIII века).

Поповић Јосиф, Ново Село, Банат, 21, о. свештеник, БГ VII раз. гимназије 1851—2, напустио 13 фебруара 1852 (један је проф. Београдске I гимназије).

Поповић Константин, Пешта, 16, БЛ граматика (cl. IV) 1784—5.

Поповић Константин (Кораш, драмски писац, правник, управник Новосадског позоришта), Н. Сад, 18, православни, старатељ: Борђе и Антоније Тајчевић, трговци у Осијеку, Славонија, БА филозофија II, права I—II 1814—17.

Поповић Константин, Бечеј, 19, м. Ана, учио у Сегедину, КЛ права 1846—7.

Поповић Константин, Долово, Војна граница (Militärgrenze), 21, о. Филип, свештеник, Долово, БГ VIII раз. гимназије 1850—1, први семестар.

Поповић Корнелије (песник, пок. 1849, проф. Београдске трговачке школе, члан Друштва српске словесности), БА свршени правник, члан српске ђачке дружине при лицеју 1841.

Поповић Корнелије, Моровић, Срем, 20, м. Катарина, МГ филозофија I, прив. испит 1851, БЛ филозофија II (physica) 1851—2.

Поповић Кузман, Н. Сад, 14—17, о. трговац, БЛ синтакса и реторика (cl. II, I) 1783—5.

Поповић Лука, Башахид, Банат, 16, БЛ филозофија I (logicus) 1847—8.

Поповић Максим, Панчево, Банат, 18, о. парох, БЛ синтакса (cl. III) 1781—2.

Поповић Марко, Темишвар, 19, православни, м. Марија, КЛ год. II студија (primanus II), филозофија 1821—2.

Поповић Марко (брат од тетке Бранка Радичевића), Вуковар, 18—20, православни, о. Димитрије, трговац, м. Катарина, МГ филозофија I 1845—6 I семестар, БЛ филозофија I (logicus), филозофија II (physica) 1845—7, БА права I 1847—8 (пре тога учио у Карловцима; он је јунак приповетке Вилиама Палини-Тота (Tótha), в. наш чланак *Један Бранков рођак,* Летопис МС, јануар 1940).

Поповић Милан, Нови Врбас, Бачка, 16, православни, о. Максим, управник поште, БЛ филозофија I—II 1839—41, учио у Н. Саду.

Поповић Милош, Нови Врбас, Бачка, 19, православни, о. Максим, БЛ филозофија I—II 1839—41, учио у Н. Саду.

Поповић Милутин, Башахид, Банат, 20—22, о. пок. Арсеније, старатељ: Ј. Поповић, свештеник, БЛ филозофија I 1840—1 (logicus), дошао из Пештанског универзитета (стипендиста Текелијанума).

Поповић Михаило, Јегра, 15, Србин (Rascianus), о. православни свештеник, БЛ граматика и синтакса (cl. IV, III) 1760—2.
Поповић Михаило, Јегра, православни, КЛ 1794—5.
Поповић Михаило, Вац, Пешта, 17, православни, „Hungarus", о. Јаков, трговац, БА права I—II 1825—7.
Поповић Никола, Комарно, 13, православни, Србин (Rascianus), БЛ донатиста, (cl. V) 1746—7.
Поповић Никола, Темишвар, 18, православни, о. Борђе, трговац, ПЛА год. III студија (права, I или II) 1834—5.
Поповић Никола, Митровица, 20, православни, Србин (Szerb), о. Јован, БА права I—IV 1871—5.
Поповић Павле, Н. Сад, 16, православни, о. сенатор, БЛ филозофија (cl. I) 1801—2.
Поповић Павле (-Шапчанин, омладински пјесник, пок. 1848, друг и сарадник Светозара Милетића, брат Милорада Шапчанина), *Шабац,* кнежевина Србија, 19, православни, о. Сава, градски сенатор у истом месту, дошао из Новосадске гимназије, уписао се 8. септембра на филозофију I, храниће се у бачкој трпези (Popovics Paulus, annorum 19, graeci non uniti ritus, Schabatz in princ. Serbiae, pater Sabbas, senator ibidem, die 8 sept., ex schola Neoplantiensi, classem philosophiam anno primo, Alumnus), МГ филозофија I 1845—6, семестар I, БЛ филозофија I (logicus) семестар II 1845—6 (elment Modorba 10 febr. 1846), филозофија II (physicus) 1846—7 (Popovics Pál, 20 Schabatz, Szerb, Sabbas, tanácsnok).
Поповић Павле (-Пословски) ... православни, БА филозофија I 1802—3.
Поповић Петар, Сент-Андреја, Пешта, 15—17, Србин (Rascianus), о. трговац, квестор (mercator, quaestor), БЛ граматика и синтакса (cl. IV, III) 1847—9.
Поповић Петар, Пешта, 14—15, о. трговац вином (mercator, quaestor vini), БЛ синтакса и реторика (cl. III, II) 1776—8.
Поповић Петар, Медоч, Темишвар, 21, православни, о. Мојсије, парох, БА права II 1843—4.
Поповић Самуило, Будим, 20, БЛ реторика (cl. II) 1750—1.
Поповић Светозар, Темишвар, р. 1854, о. пок. Милош, БЛ V раз. гимназије 1870—1.
Поповић Сава, православни, БА филозофија II 1800—1.
Поповић Жига (Sigismundus), Бачка, 19, о. свештеник (pastor), БЛ реторика (cl. II) 1770—1.
Поповић Жига (Sigismundus), Меленци, Банат, о. Јован, КЛ град. III студија (права) 1814—15.
Поповић Силвије, Ада, Бачка, 17, православни, о. Василије, парох, КЛ год. I студија (primanus), 1820—1, учио у Сегедину.
Поповић Сима ... КА права 1791—2.
Поповић Сима, Опово, Банат, 19, о. Димитрије, БЛ филозофија II (primanus 2) 1838—9, учио у Кечкемету.
Поповић Симо (песник, публициста, црногорски државник и војвода), Товарник, Срем, р. 13 октобра 1846, православни, о. Борђе (Popovics Simon, 13 okt. 1846, kel. orth., Tovarnik, Szerém, György), БЛ VIII раз. гимназије 1865—6, учио у Карловцима (в. наш чланак *Из младости Сима Поповића, Стварање,* март 1952, Цетиње). Матуру није полагао у Братислави — иступио у другом полугођу (био врло активан у бачкој дружини).
Поповић Стеван ... православни, Србин (Rascianus), БЛ реторика (cl. II) 1753—4.
Поповић Стеван, Сент-Андреја, 13—15, православни, Србин (Rascianus), о. трговац у Пешти, БЛ донатиста, граматиста, синтаксиста (cl. V, IV, III) 1754—8.
Поповић Стеван, Буковац, Славонија, 19, православни, о. Арсеније, парох, БЛ филозофија I (logicus) 1841—2, учио у Карловцима.
Поповић Стеван, Карловци, Срем, 19, православни, о. Никола, МГ филозофија I 1845—6, БЛ филозофија I (logicus) 1845—6, дошао са сведочанством из Модре 7 фебр. 1846, учио у Карловачкој гимназији.
Поповић Стеван, Мишколц, р. 1845, православни (görög n. e. u), о. Петар, Мишколц КЛ 1859—60.

Поповић Стеван, Ада, Бачка, р. 1855, православни, о. Коста, бележник (Szilárd, jegyző), БЛ V—VIII раз. гимназије и матура 1870—4.
Поповић Тома, Ужгород (Ungvariensis), 1819, православни, Србин (Rascianus), о. квестор, БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV) 1767—9.
Поповић Урош (Поповић-Пеци, адвокат), Н. Сад, 18, православни, о. Лазар, трговац, КЛ год. II студија 1835—6, учио у Сегедину.
Поповић Филип, Беодра, Банат, 20, православни, о. Јован квестор, КЛ права I—II 1825—7, учио у Академији В. Варадин.
Поповић Харитон, Будим, родом из Македоније, православни, „Hungarus", племић, син епископа (episkopi filius), КЛ испит 1796.
Поповић Христифор (Риста, Christiphorus), из Македоније, 17, православни, Србин (Rascianus), БЛ донатиста (cl. V) 1767—8.
Поповић Христифор, „Szaravola" (?), Банат, 22, православни, „Hungarus" о. Недељко, парох (Dominicus, parochus), БА права II 1816—17.
Поповић ... Србин (Popovits, Rascianus, више нема ништа), БЛ синтакса (cl. III) 1761—2.
Пошта Јован, Петроварадин, 16, БЛ донатиста (cl. V) 1749—50.
Пошић Лазар, Брестовац, Банат, 18, о. Арсеније, БЛ филозофија I (logicus), 1842—3, учио у Сегедину.
Пошић Матија, Брестовац, 19, о. Арсеније, БЛ права I (jus 1), 1842—3, учио у Сегедину.
Предић Јован, Карловци, 18, о. Јосиф, БЛ филозофија I (cl. I) 1819—20.
Предић Петар, Карловци, 22, православни, о. пок. Јосиф, БЛ год. I студија (primanus) 1837—8, учио у Карловцима.
Предић Станислав, Карловци, православни, о. Јосиф, БЛ филозофија I (primanus 1) 1838—9, учио у Карловцима.
Предраговић Риста (Kristof), Банат (Kumánd. Torontál), православни, о. Матија свештеник, БЛ VII—VIII раз. гимназије, матура 1871—3; члан бачке дружине „Слобода": Риста Предраговић.
Прекајски Јефтимије (Prekaiszky Eutymie), В. Кикинда, р. 1821, православни, о. Никифор, ПЛА год. III студија 1841—2 (један је адвокат).
Продановић Данило, Бечкерек, Банат, 22, православни, о. Жига, трговац, ПЛА год. I студија (primanus) 1829—30 (један је адвокат у Пешти 1845).
Продановић Борђе, Пешта, 18, о. квестор, БЛ граматика (cl. IV) 1755—6.
Продановић Јован, Пешта, 18, о. трговац, БЛ граматика и синтакса (cl. IV, III) 1755—7.
Продановић Јован, Арад, 19, православни, о. Никола, племић, ПЛА год. III студија 1834—5.
Продановић Никола, БЛ граматика и синтакса (cl. IV, III) 1735—7.
Прокоп Самуило (Procopius — Прокоповић), Будим, 23, Србин (Serbus), БЛ филозофија (cl. I) 1751—2 (заједно с Павлом Јулинцем, и он је отишао у Русију 20. VII 1752), abveneat Russia se contulit.
Прокоп Борђе (Procopius Georgius), Скалица, Словачка (Србин или Словак?), БЛ граматика (cl. IV) 1756—7.
Протић Аврам, Сомбор, Бачка, 15—16, о. протопрезвитер, БЛ синтакса и реторика (cl. III, II) 1776—8.
Протић Александар, В. Бечкерек, 20—22, православни, о. Лазар, протопрезвитер, КЛ год. III студија, права (juris) 1828—9, учио у Мезе Берењу.
Протић Димитрије (проф. и директор Крагујевачке гимназије), Чаково, Темишвар, 20, православни, о. Никола, БЛ реторика (cl. II) 1839—40, учио у Темишвару (у бачкој дружини потписао се: „Димитрије Протић, ретор из Србије, Крагујевчанин"; биће да му је отац тада службовао у Крагујевцу; помињу га Колар и Подградски).
Протић Јоаким, Братислава (Pozsony), р. 1887, православни, о. пок. Јован, БА права I 1906—7, учио у Високој школи у Бечу.
Протић Јован, Меленци, Банат, 20, православни, Србин (Szerb), о. Јоаким, БА права I—III 1874—7.
Протић Павле, Братислава (Pozsony), р. 1882, православни, Србин (Szerb), о. пок. Јован, БА права I—IV 1900—5, учио гимназију у Братислави.
Протић Петар из Чакова записан је у бачкој дружини, као члан Читаонице и Друштва српског 1841; да је слушалац физике, тј. БЛ филозофија II 1841—2.

Протић Сима, Чаково, православни, о. Димитрије, БА права II 1836—7.
Пуљо Емил (Pullio — велики бележник у Араду), Арад, 17, БЛ реторика, филозофија I, права I (cl. II, I) 1798—1801, БА права II 1801—2.
Пуљо Константин, Арад, 23, православни, „Illyrus", о. Хестера? (pater: Hestera?) из истог места, БА права I 1830—1.
Путник Јован (владика Јосиф, син Димитрија, р. 1777, синовац митрополита Мојсија Путника), Шиманд, Арад, православни, племић, КЛ филозофија I 1793—4.
Путник Павле, Српски Ковин, Пешта (ex Cottu Pestiensi, Raczkeviandus), православни, КЛ год. I студија 1800—1, БА права II 1802—3.
Путник Стеван (адвокат Сомбора?), Митровица, Славонија, 12—17, о. потпуковник, племић, БЛ граматика, синтакса, реторика, филозофија (cl. IV, III, II, I) 1784—8.
Пуча Франьа (Pucsa Ferecz, Србин или Румун?), Микалака, Арад, р. 1854, православни, о. Никола, свештеник, БЛ VII раз. гимназије 1872—3.
Пушка Константин, из Македоније (новосадска „цинцарска" породица), 16, православни, о. трговац, БЛ граматика (cl. IV) 1783—4.
Радак Борђе (револуционар 1848—9, адвокат, економ, народни добротвор), В. Кикинда, жупанија Банат, 22, православни, „Мађар", о. Борђе (Radák György, 22 éves, n. e. g., Magyár, Nagy Kikinda, Torontál vármegye, atyja György gazdálkodó u. ott), БА права II 1847—8 (заједно с Милетићем. Напустио студије 8. априла 1848 (A tanodát elhagyta 1848 április 8 án); положио испит из два предмета, из осталих 4 окт. 1852 (годину дана после Милетића).
Радак Стеван, Мехадиа, Војна граница (Mechadia ex Confinio militari), р. 1817, о. Лазар, парох, ПЛА год. III студија 1838—9.
Радановић Димитрије (проф. у Панчеву), Панчево, 21, о. Михаило, трговац, БЛ филозофија I (cl. I) 1822—3, учио у Карловцима.
Радановић Димитрије, Србобран, Бачка, 20, православни, „Мађар", о. Урош, БА права II 1844—5.
Радиновић Василије ... 19, БЛ реторика (cl. II) 1757—8, умро (mortuus) 1757.
Радинковић Јосиф (Србин или Хрват?), БА права I 1785—6.
Радић Јован, Суботица, 17, православни, м. Катарина, КЛ права 1832—3, учио у Мезе-Берењу (источно од Сарваша).
Радић Миленко, Суботица, р. 1887, православни, Србин (Szerb), о. Петар, лекар БА права I—III 1 : 09—12.
Радић Петар, Бечеј (?), Банат, р. 1851, о. Јован, БЛ VIII раз. гимназије 1869—70, као члан „Слободе" потписао се: Каменко Радић.
Радишић Александар, Србобран, Бачка, 20, православни, о. пок. Новак, племић, БА права II 1843—4 (Дим. Радишић „ot Radoš", генерал).
Радишић Јулије (др медицине, омлад. песник, Бранков друг), Србобран, Бачка, 17, православни, о. Стеван, племић, БЛ филозофија I (logicus) 1841—2 (Radischics Julius, gr. r. n. u., 17, Sz. Tomás, Bács, pater Stephanus, nobilis, ex gymn. Carlovic, logicus).
Радишић Сима (адвокат), Н. Сад, 19—21, православни, о. Григорије, племић, КЛ права I—II (primanus 1, 2) 1819—20, год. III—IV студија 1820—2.
Радишић Стеван (адвокат), Србобран, Бачка, православни, КЛ год. I студија (alt. st. cul. novicius) 1802—3.
Радобицки Димитрије (Радубицки), Митровица, Славонија, 14, о. трговац, БЛ граматика и синтакса (cl. IV, III) 1786—8.
Радобицки Бирило (Поповић-Радубицки), Сент-Андреја, о. трговац, БЛ синтакса и реторика (cl. III. II) 1771—3.
Радовановић Јован, Митровица (Szirmiensi), КЛ год. I студија 1800—1.
Радовановић Павле (адвокат у Пешти 1847), Н. Сад, 18, православни, о. Стеван, БЛ год. I студија (primanus) 1826—7, КЛ права 1826—7, ПЛА (права) 1826—7, (променио три школе у једној школ. години), дошао из Пештанског универзитета (venit ex Univ. Pestiensi).
Радовановић Петар (писац, брат Павла, проф. Крагујевачке гимназије, проф. Београдског лицеја, секретар Министарства просвете, управитељ основних школа у Србији, члан Друштва српске словесности), Н. Сад, Бачка, 19, православни, „Hungarus", о. Стеван, занатлија (opifex), ПЛА год. I студија (I-mo Scholae philosophico-theologicae atque judico-politicae) 1825—6.

Радовић Димитрије, Тиса-Фелдвар (Tisza Füred, југоисточно од Јегре), 10 (или 20?), православни, о. Борђе, трговац, ЛЛ . . . 1825—7.

Радојчић Борђе, Карловци, 18, православни, о. Петар, БЛ филозофија I, или права? (primanus 1) 1838—9, учио у Карловцима.

Радојчић Петар, Будим, 15—16, православни, Србин (Rascianus), БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV) 1754—6.

Радојчић Јован, Зимоњ (?), р. 1856, о. Милош (писац, студент медицине 1843), БЛ VIII раз. гимназије и матура 1874—5.

Радонић Милован, Н. Сад . . . КЛ 1800—1.

Радонић Тимотије (Богобој), Петроварадин, 13—14, православни, Србин (Rascianus), о. трговац, квестор, БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV) 1759—61.

Радосављевић Јаков (омладински песник), Н. Сад, 17, о. Константин, БЛ филозофија I—II (logicus, physicus) 1841—3.

Радосављевић Јован, Сомбор, 17—19, православни, м. Марија, КЛ год. II студија 1822—3, учио у Сегедину.

Радосављевић Тодор (и Радослављевић), Попинци, Петроварадин, православни, о. Аврам, командир чете (centurio) КЛ права I—II, год. III—IV студија (primanus 3, 4) 1823—5, дошао из Карловач. гимназије (наставио студије права 1826).

Радослав Матија, Карловци, Петроварадин, 19, православни, о. Тодор, трговац, КЛ год. III студија (primanus 3) 1823—4 (студент права у Бечу 1826, значи: после две године филозофије студирао је права I у Кежмарку, и наставио права у Бечу).

Радослав Павле, Карловци, 17, православни, о. Петар, БЛ филозофија I 1839—40, БА филозофија II 1840—1.

Радотић Кирило (Ћирило, службеник Парабродарског друштва у Даљу), Даљ (Tótországi Dálly), 19, православни, о. Борђе, трговац, БЛ филозофија I (logicus) 1846—7, права I приватно 1849—50.

Радошевић Гаврило, Мехадиа, околина (vegvidék), Банат, р. 1829, православни, „Мађар", ПЛА права I 1847—8, учио у Шопрољу.

Радуловић Григорије (Gergely), Томашевац, Војна граница, 20, православни, м. Марија, БГ VII раз. гимназије 1850—1 (Radulovics G., 20 J., Militär grenze, Tomaschevetz, gr, n. u., mutter Maria, (Wohnung:), Hauptplatz 230), БЛ филозофија II (physica) 1851—2.

Радуловић Константин (проф. у Карловцима?), околина Темишвара, 20, православни, о. Михаило, КЛ год. I студија 1826—7, учио у Карловцима.

Радуловић Петар, Томашевац, р. 1852, православни, о. пок. Василије, свештеник, БЛ VII—VIII раз. гимназије и матура 1870—2, учио у Сегедину.

Рајић Андрија (Раић), Ланио (?), околина Бура, 12, БЛ граматика (cl. IV) 1776—7.

Рајић Јован (књижевник, историчар) учио је у Комарну католичку гимназију 1744—8 (разреде ниже гимназије, кад је гимназија после тридесет година затворена, језуити су архиву понели са собом; између два велика рата школска архива није се налазила у Комарну).

Рајић Јосиф (Раић — Србин?), Модра (Pharma cop.), околина Братиславе, 13, БЛ граматика и синтакса (cl. IV, III), 1765—7.

Рајић Јосиф (Раић — Србин?), Пешта, 14, о. Самуило, БЛ синтакса и реторика (cl. III, II) 1813—15.

Рајић Павле, Бур, 20, БЛ филозофија (cl. I) 1780—3.

Рајић Стеван (Раић), Бур, 13—15, племић, БЛ донатиста, граматиста и синтаксиста (cl. V, IV, III) 1735—6.

Рајић Стеван (писац, учитељ, затим парох осијечки), Ланио (?), Бур, 13, БЛ граматика (cl. IV) 1774—5.

Рајић Т . . ., Бур, 13—15, БЛ синтакса и реторика (cl. III, II) 1785—8.

Рајешић Петар, Велики Свети Никола, Банат, р. 1821, православни, „Мађар", о. Григорије, ПЛА теологија 1847—8.

Рајко Михаило (Рајковић), Комарно, 17, племић, БЛ синтакса (cl. III) 1773—4.

Рајковић Василије, Загреб, 17, православни, БЛ филозофија (cl. I) 1795—6, БА права II 1799—1800.

Рајковић Борђе (књижевник, уредник педагошких часописа), Н. Сад, 17, православни, о. Јаков, трговац (Rajkovits Georgius, g. r. n. u., 17, Neoplanta, Jacobus, mercator, Alumneum), БЛ ретор старији (rhetor veter. cl. II)

1842—3; у класифик. протоколу уписан је на мађарском: Raikovics György, 18, görög n. e. hit., Új Vidék, Bácsmegye, Jakab kereskedő ugyanott, K. A. (животно опредељење:) theologus.

Рајковић Емил, Апар, (између В. Бечкерека и Сенте), Банат, 20, православни, Србин (Szerb), о. Милош, свештеник, БА права I—III 1897—1900.

Рајковић Јефтимије, Митровица, Срем, 15, племић, БЛ синтакса (cl. III) 1779—80.

Рајковић Јован ... БА филозофија II, права I 1792—4.

Рајковић Карло (Carolus — Драгутин?) ... БА филозофија I 1797—8.

Рајковић Константин, Пешта, 16, о. трговац, БЛ синтакса (cl. III) 1808—9.

Рајковић Милош, Врањево, Банат, 18, православни, о. Борђе, БГ VII раз. гимназије иступио (ausgetr.) 10 окт. 1851, БЛ филозофија I (logicus) 1851—2.

Рајковић Никола, Загреб, 19, православни, БЛ филозофија I (cl. I) 1802—3.

Рајковић Сима, Пешта, 15—16, о. трговац, БЛ деклиниста, донатиста, граматиста (cl. VI, V, IV) 1835—7.

Ракић Сима (новосадски благајник), Н. Сад, 15, БЛ реторика (cl. II) 1757—8.

Ракичевић Никола (Rakitsevits), Сомбор, 19, православни, старатељ: адвокат Јован Марковић (?), БА права I 1829—30, учио у Карловцима.

Раковић Андрија (Србин или Словак?), Модра при Братислави, БЛ филозофија (cl. I) 1781—2.

Раковић Андрија, Чрња (Csernya — Црња у Банату? Черна у Словачкој?), БЛ граматика (cl. IV) 1786—7.

Ракослав в. *Рукослав.*

Ранисављевић Василије, Панчево, р. 1886, православни, Србин (Szerb), о. Димитрије, трговац, БА права I—III 1905—8.

Ранков Светозар, Кубин, Темишвар, р. 1825, православни, о. Павле, трговац, БЛ филозофија I (logicus) 1841—2, ПЛА права I 1843—4.

Ратковић Милош (катихета српских студената у Братислави, доцније игуман манастира Раванице), Рума, 29, свештеник Карловачке митрополије (presbyter Archi-Dioecesis Carlovicensis), о. Стеван, БЛ филозофија I (logicus) 1845—6, дошао из Загребачке академије (ex Academia Regiae Zagrebiensi).

Рац Венцијамин, Бур, 9, о. трговац, БЛ донатиста (cl. V) 1796—7.

Рац Јаков Јован ... БЛ донатиста (cl. V) 1734—5.

Рац Јован Христифор, Бур, БЛ донатиста (cl. V) 1734—5.

Рац Јован, Мала Пећ, Бур (Kis-Pötz — Kis-Pöczino, Jauriensis), 14—17, племић, о. насељеник (colonus), БЛ донатиста, граматиста, синтаксиста и ретор (cl. V, IV, III, II) 1774—8.

Рац Јован, Велики Међер (Nagy Megyer), Словачка (на пруги Комарно—Братислава), 14, племић, БЛ граматика (cl. IV) 1810—11.

Рац Константин, Карлово (јужно од В. Варадина?), 17, православни (g. r. n. u.), о. Ћирило, КЛ год. II студија 1835—6, учио у Сегедину.

Рац Михаило, Весприм, о. племић, БЛ филозофија I (cl. I) 1769—70.

Рац Михаило, Силаш (Szilas код В. Међера), Комарно, Словачка, 11, племић, БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV) 1776—8.

Рац Стеван ... БА филозофија I 1787—8.

Рацкеви Јован (Rátzkövy), Комарно, 15—17, племић, БЛ реторика и филозофија (cl. II, I) 1751—4.

Рацковић Борђе, Петроварадин, Н. Сад, 18—19, БЛ реторика и филозофија (cl. II, I) 1751—3.

Рацковић Михаило, Н. Сад, Бачка, 20, племић, БЛ реторика, филозофија (cl. II, I) 1796—8.

Рацковић Симеон (Сима), Н. Сад, 15, о. сенатор (Давид, велики бележник), БЛ граматика и синтакса (cl. IV, III) 1766—8.

Рашић М. Сима учио је у Братислави (приватно); члан је ђачке дружине „Слобода", БЛ (?) 1870—1.

Рашковић Аврам, Будим, 12, о. капетан, БЛ донатиста, граматиста и синтаксиста (cl. V, IV, III) 1734—7.

Рашковић Борђе, Арад, 18, православни, о. Никифор, парох, БЛ филозофија I (primanus 1) 1838—9, учио у Араду.

Рашковић Мојсије (писац), Митровица, са подручја граничара, Славонија, 14—16, о. (Александар) потпуковник 1764, пуковник 1765, уписан 24 маја, младић добрих особина па преведен у старији разред 3. јуна 1765 (Moses

de Rascovich ex Praefectura Confinor/um), Mitrovtzio, Sclavonia, pater vice collonelus — tribuni militum, annorum 14, 24 maj, optimae notae adolescens vita sua peregit tandem 1765 3 junii ist translocatus), БЛ граматика, синтакса и реторика (cl. IV, III, II) 1765—7. (Написао је: *Quam cum Posoniensibus valediceret musis habuit*, Беч 1768).

Релић Матија, В. Бечкерек (Зрењанин), БГ VI раз. гимназије иступио (ausgetretet) 6. окт. 1851.

Рига Павле, из Србије, Србин (Serviensis, Rascianus), на другом месту: из Македоније (Macedo), 15—16, о. квестор, БЛ деклиниста, донатиста и граматиста (cl. VI, V, IV) 1748—51 (Грчки песник и револуционар Рига од Фере— Rhigas Pheraios, 1757—98, погинуо од Турака у Београду, где му је подигнут споменик).

Рибички Јован, Банатски Комлош, Банат, р. 1824, православни, „Мађар", о. Исидор, ПЛА права I 1843—4.

Рибички Никола, Мокрин, р. 1854, о. Светозар, имање у Сенти, БЛ V раз. гимназије 1870—1.

Рибички Павле (пријатељ Ј. Суботића, Полита Десанчића и Словака Кузмањиа, мецена Корнела Станковића), Мокрин, Банат, 21, православни, „Hungarus", о. Сима, трговац, БА права II 1825—6.

Рибички Светозар (синовац Павла, омладински писац, капетан хусарске пуковније, добротвор), Комлош, Банат, р. 1822, православни, о. Исидор, племић, ПЛА год. I студија (филозофија I), 1839—40, БЛ филозофија II (physica) 1840—1.

Рибички Сима, Мокрин, р. 1819, православни, о. пок. Велимир, граничар (confiniarius), на другом месту (старатељ?): Борђе, ПЛА год. I студија 1839—40, БЛ филозофија II (phisicus) 1840—1.

Ристић Борђе, Панчево, 17, православни, о. Јован, БЛ ретор старији (rhetor veter. — cl. II) 1842—3.

Ристић Димитрије, Темишвар, р. 1893, православни, „Мађар", о. Јован, БА права I—II 1912—14.

Ристић Константин, Темишвар, 20, православни, о. Јефтимије, КЛ год. II—III студија (primanus 2, 3) 1825—7.

Ристић Михаило, 11, о. Илија, БЛ граматика (cl. IV) 1842—3.

Ристић Михаило (писац филозофских списа, проф. Карловачке гимназије), Бела Црква, 18, православни, м. Катарина, БЛ филозофија II (phisicus) 1847—8, учио у Сегедину.

Ристић Никола, Панчево, околина, 19, православни, о. Јован, БЛ филозофија I (logicus) 1842—3, учио у академији у Дебрецину.

Ристић Петар, Карловци, православни, Србин (Serbus), о. Јаков, КЛ год. III студија 1816—17, дошао из Пештанског универзитета (ex univerzitate Pestina venit).

Ристић Светозар (публициста, покретач и уредник „Београдског дневника"), Карловци, р. 1852 (у Енцикл. 1853), о. Павле, трговац, БЛ VIII раз. гимназије 1871—2, исписао се (пре полагања матуре).

Ристић Стеван, Карловци, 20, православни, старатељ: Гаврило Стеић, виноградар, ПЛА год. I—II студија (I-mo Scholae philosophico-theologicae atque juridicae) 1824—6.

Рогулић Лазар, Ириг, 10, православни, о. Јован (адвокат), БЛ граматика 2 (cl. IV) 1843—4, учио у Карловцима.

Рогулић Михаило (адвокат у Вуковару), Ириг, 14, православни, о. Јован, БЛ реторика (cl. II) 1842—3, дошао из приватног завода.

Рогулић Стеван (официр), Ириг, 13, православни, о. Јован, БЛ граматика I (cl. IV) 1842—3, дошао из приватног завода.

Рогулић Тодор, Ириг, Срем, 18, православни, о. „Мађар", БЛ права (jóg) 1847—8, учио у Наћ Керешу (Körös, околина Сегедина?).

Романовић Василије, Н. Сад, 20, православни, о. Урош, свештеник, БА права 1833—4.

Романовић Урош (свештеник, катихета Новосадске гимназије 1834—5), учио је у Кежмарку КЛ други децениј XIX века (према Алекси Ивићу, Грађа, I, 418).

Роса Георгије (Rosa, Roza, из „цинцарске" породице), из Македоније, 13, православни (gr. r. n. u.), Грк (Graecus), БЛ донатиста (cl. V) 1774—5.

Роса Георгије, Мишколц (Мађарска), 17, о. трговац, БЛ донатиста (cl. V) 1782, граматиста (cl. IV) 1782—3 (овде записан да је из Јегре).
Роса Јован, Сент-Андреја, 14, о. трговац, БЛ синтакса (cl. III) 1776—7.
Роса Наум, из Македоније, 15, Грк (Graecus), о. квестор, БЛ граматика (cl. IV) 1757—8.
Роса Тома, из Македоније, 14, Грк (Graecus), о. квестор, БЛ граматика (cl. IV) 1775—6.
Роса . . . (Роза, само толико), БЛ 1795.
Роса Кондороши Георгије (Rosa Condorussy — Кондороши новосадска породица), родом из Македоније, Грк (Macedo, Graecus), 15, 18, о. квестор, трговац, БЛ граматика и синтакса (cl. IV, III) 1765—7.
Росваљ Георгије (или Рошваљ — Rosvany), из Македоније, 15, Грк (Graecus), о. квестор (трговац), БЛ граматика (cl. IV) 1775—6.
Рожић Јован (Rozsits), православни, БА филозофија I 1801—2.
Ружић Ђорђе (адвокат), В. Кикинда, р. 1852, православни, о. Ника, БЛ V—VIII раз. гимназије 1868—72.
Ружић Никола (адвокат сомборски), Н. Сад, 18, православни, о. Ђорђе, секретар епископије, БА права I 1842—3.
Ружић Тодор (Rusits Theodorus), Варадин, Бачка (Varad. Bacsiensis), 13, Србин (Rascianus), отац трговац, квестор (mercator, quaestor), БЛ донатиста, граматиста (cl. V, IV) 1755—6.
Рукослав Ђорђе (и Ракослав), Пешта, 18—20, православни, о. Јован, БЛ филозофија I права I (cl. I) 1814—16, БА права II 1816—17.
Рукослав Јован (Rakoszlav, Ragoslav Joannes, писац), Пешта, 14—15, о. трговац, БЛ синтакса и реторика (cl. III, II) 1775—7.
Рукослав Константин (Ракослав, адвокат), Пешта, 19, БЛ филозофија (cl. I) 1789—90.
Рукослав Петар, Пешта, 14, о. трговац, БЛ синтакса (cl. III) 1780—1 (са Луд. Шедиусом).
Руњић Константин, Сегедин, 18, православни, м. Ана, КЛ год. II—III студија 1827—8, учио у Сегедину.
Рус Јован (— Кондорош, из „цинцарске" породице), Велики Лак (Nagy Lak), Чанад, р. 1841, православни, о. Василије, БЛ VII раз. гимназије 1861—2.
Сабо Павле, Батоња (северно од Арада), Чанад, 16—17, православни, о. Михаило, трговац, ПЛА год. I студија (филозофија 1) 1834—5, БЛ филозофија II 1835—6 (познат је Дим. Анастасијевић Сабо).
Савић Ђорђе, В. Бечкерек (Зрењанин), р. 1854, о. пок. Стеван, БЛ III—IV раз. гимназије 1867—9 (потомак брата Ивана Југовића).
Савић Бена, Турски (Нови), Бечеј (Török Becse), 20, православни, „Мађар", о. пок. Коста (Szilárd +), БА права I—III 1882—5.
Савић Јован, Черноград, *Далмација* (Csernogrado Dalmata), 20, племић, БЛ филозофија I (cl. I) 1749—50.
Савић Јован (адвокат), Стари Бечеј (Vetus Becse), 18, православни, о. Стеван, парох, КЛ филозофија или права 1835—6, учио у Сарвашу.
Савић Јосиф, Јегра, 11—12, православни, о. Сава, КЛ граматика (cl. IV) старија година (grammatica veter.) 1821—2, ПЛА граматика (cl. IV) 1821—2.
Савић Љубомир, Банат, 19, православни, о. Давид, БЛ филозофија II (physica) 1847—8.
Савић Никола . . . 18, православни, БГ VII раз. гимназије 1851, иступио 3. нов. 1851.
Савић Павле, Јегра, 17, православни, о. Сава, старатељ: Петар Савић, ЛЛ реторика (cl. II) 1819—20, КЛ год. I студија (primanus novus) 1820—1.
Савић Сава (Sabba, Sebastian), Н. Сад, 16, православни, о. Сретко (Scherdko?), трговац, БЛ филозофија I, права I (cl. I) 1814—16, БА права II 1816—17 (био је адвокат).
Савић Стеван, Земун, 19, православни, о. Лазар, БЛ филозофија I (primanus 1) 1838—9.
Савић Стеван (адвокат), В. Бечкерек, р. 1826, 17, православни, о. Сава, БЛ филозофија II (physica) 1843—4, учио у Сегедину (филозофија I), ПЛА права I 1844—5.
Сајшић Урош (Szaisits), Суботица, р. 1863, о. Петар, БЛ VII раз. гимназије 1880—1.

Сандић Стеван, Осијек, р. 1820, православни, о. Урош, ПЛА год. I студија (филозофија I) 1837—8, БЛ филозофија II (primanus 2) 1838—9, БА права I 1839—40.

Сандић Урош, Темишвар, 18—21, православни, Србин (Szerb), о. Стеван, БА права I—IV 1874—8.

Сарајлић Никола, Н. Сад, 24, православни, о. Константин, БЛ филозофија I (logicus) 1845—6.

Сарајкић Ђорђе (адвокат у Иригу), Каменица, Срем, о. пок. Јован, БЛ филозофија I (cl. I) 1826—7, учио у Темишвару.

Светић Матија, . . . БА филозофија II 1785—6.

Севкић Кузман (Szevkits Cosmas) . . . (нечитко), 20, православни, о. Теофил, Сомбор, Бачка, КЛ год. III студија 1819—20.

Секереш Антоније (Szekeres Antonius), Бур, 13—15, православни, Грк (Graecus), БЛ граматика, синтакса и реторика (cl. IV, III, II) 1852—5. (Није искључено да је ово Атанасије Секереш, бечки цензор и пријатељ Доситеја; истина, на три места је уведен као Антоније, али у матрикулама има доста сличних погрешака).

Секулић Александар (посланик на сабору у Карловцима 1872), Банат, р. 1836, о. прота, МГ реторика и поетика (humaniora 2) 1854—5.

Секулић Ђорђе, Арад . . . КЛ год. III студија 1813—14.

Секулић Јован, Арад, р. 1821, православни, о. Ђорђе, сенатор, БЛ филозофија II (primanus 2) 1838—9, учио у Варадину, ПЛА год. III студија (права) 1839—40.

Селић Михаило, . . . БА филозофија I 1803—4.

Сенић Григорије, Осијек, 17, православни, „Hungarus", о. Шпиридон, парох, ПЛА год. I студија 1827—8.

Сенић Стеван (?), Н. Сад, КЛ год. I студија 1814—15.

Серб в. *Срб.*

Сербан в. *Србан.*

Сервицки Димитрије, Н. Сад, 14, племић, БЛ синтакса (cl. III) 1788—9.

Сервицки Ђорђе (почасни члан Матице српске), Петроварадин, 16, племић моћан (nobilis potens), БЛ синтакса (cl. III) 1795—6, КЛ реторика (cl. II) 1796—7 (de Török Kanisa), БЛ филозофија I (cl. I) 1797—8.

Сервицки Ђорђе, Толчва (код Шарош Патака), Земплин, 18, православни, о. Мартин, племић, КЛ год. I студија (primanus) 1823—4, учио у Ујхељи.

Сервицки Ђорђе (члан патроната Новосадске гимназије), Н. Сад, 18, православни, о. Димитрије, племић („от Терек Кањиже"), ПЛА год. I студија 1825—6.

Сервицки Ђорђе, Токај, 15, православни, о. Ђорђе (?), племић, КА филозофија I 1827—8.

Сечујац Павле де Хелденфелд (Доситејев пријатељ из Беча), Петроварадин, (на другом месту Темишвар), 11—12, племић, о. потпуковник (vice collonelus, Арсеније, барон од 1767), БЛ граматика и синтакса (cl. IV, III) 1767—70.

Сима Мартин (Србин? Русин или Румун?), Тот Варадин, Арад, 23, православни (g. r. n. u), о. Гаврило (Gabriel), племић, ПЛА год. III студија 1836—7.

Симеоновић Александар, Каменица, Бачка (треба: Срем), православни, Србин (Rascianus), о. квестор, БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV) 1765—7.

Симеоновић Алекса, (Каменица?), Бачка, 13, о. трговац, БЛ синтакса (cl. III) 1766—7.

Симеоновић Јован (Simonovits), Сремска Каменица, 20, православни, м. Милица, удова, ПЛА год. III студија 1833—4.

Симеоновић Максим (писац, адвокат, проф. Београдског лицеја, ред. члан Српског ученог друштва), Карловци, 19, православни, о. парох, БЛ филозофија I (cl. I) 1813—14.

Симеоновић Стеван (адвокат, поседник у Каменици), Каменица, Срем, 17, православни, о. Јосиф, БЛ филозофија I (logicus) 1846—7, дошао из Новосадске гимназије.

Симеоновић Тодор (пуковник у Русији, Доситејев пријатељ), из Каменице, 20, о. грађанин (Филип?), БЛ реторика (cl. II) 1748—9 (Филип Симеоновић, сремски комесар, и син му Тодор добили племство 1759).

Симоновић Петар, Београд, 16, о. трговац, БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV) 1736—7.
Симић Александар (Шимић), Сомбор, 21, православни (g. r. n. u), о. Никола (Шимић), адвокат (писац), БА права II 1834—5.
Симић Душан, Н. Сад, 21, православни, Србин (Szerb), о. пок. Павле, БА права I 1883—4.
Симић Симеон, Кикинда, р. 1838, о. Петар, БЛ VII раз. гимназије 1855—6.
Симуновић Стеван, Шид, 18, о. Тома, МГ филозофија I 1845—6, БЛ филозофија I 1845—6.
Синановић Бирило, Арад, 10, о. трговац, БЛ граматика (cl. IV) 1766—8 (раз. граматике учио 2 године, јер је био малолетан).
Сипковић Георгије (Szipkovits), Гершењ (североисточно од Папе), Весприм, племић, БЛ реторика (cl. II) 1768—9.
Славуј Константин, Пешта, 15, о. трговац, БЛ синтакса (cl. III) 1780—1.
Славнић Ђорђе, Турија, р. 1846, о. Јован, БЛ VI раз. гимназије 1864—5 (тазбина Косте Трифковића).
Славнић Стеван, Сента, р. 1815, православни, о. Лазар, економ, БЛ филозофија I 1836—7, ПЛА год. III студија (права) 1840—1, за адвоката.
Смедеревац Жига Тодор, В. Бечкерек, 24, православни, о. Јован, трговац, ПЛА год. О студија 1832—3.
Соколовић Петар, Банат, 13, Србин (Rascianus), БЛ донатиста (cl. V) 1768—9.
Солар Риста (Christiphorus), Земун, 20, православни, о. Тома, трговац на веліко (negotiator), КЛ год. III студија 1826—7, дошао из Пештанског универзитета.
Сомбати Михаило, Арад, 17, православни, о. Василије, Арад, БЛ филозофија I (cl. I) 1832—3.
Софрић Марко, Сент-Андреја, Пешта, 22, православни, о. Ђорђе, трговац, БЛ реторика (cl. II) 1824—5.
Софрић Стеван, Сент- Андреја, 18, православни, (о. пок. Ђорђе), старатељ: Јован Добри из Сент-Андреје, племић, КЛ права 1825—6, дошао из Пештанског универзитета.
Спајић Стеван (Spaits) . . . БА . . . in artistica 1777—8.
Спасић Милован (др филозофије, писац, члан Друштва српске словесности, члан Просвјетног савета, управитељ осн. школа у Србији), Раковац, Србија (Serbia), м. Вида, БЛ поетика и реторика (cl. II) 1839—40, учио у Н. Саду.
Спасојевић Арсеније, Вршац, КЛ 1802—3.
Срб Мелентије (Szerb Meletius), Арад, 22, православни, БА права I—II 1820—2.
Србан Михаило (Szerban Michály), Велики Лак (Nagy Lak), р. 1838, православни о. Ђорђе, БЛ VII раз. гимназије 1856—7.
Србу (Шербу?) Јован (Serbu János), Рудариа, ист. Банат, (Србин?), о. Јаков, свештеник, БЛ VII раз. гимназије 1883—4.
Сретковић Стеван, Темишвар, р. 1826, православни, „Мађар", о. Трифун, ПЛА теолог год. III—IV студија 1843—5.
Стајић Ђорђе, В. Бечкерек, р. 1819, православни, „Hungarus", старатељ: Данило Стајић, парох, ПЛА теолог (theologus) I—II 1838—40.
Стајић Стеван, В. Бечкерек, 19, о. Јован, трговац, БГ VII—VIII раз. гимназије, 1851—3, стан: Michaelgasse 168, Schneeweissgasse 24.
Стакић Ђорђе (адвокат), БА права I—II 1795—7.
Стакић Петар, Стари Бечеј, 16—19, православни, о. Ђорђе, сенатор, БЛ филозофија I (logicus) 1840—1, учио у Кечкемету, БА права II 1843—4.
Стаматовић Никола (писац), Славонија, 18, БЛ синтакса (cl. III) 1776—7.
Станимировић Игњат (проф. и ректор Београдског лицеја, члан Великог суда, ред. и почасни члан Српског ученог друштва), Суботица (Maria Theresianopol), 19—20, о. Симеон, парох, ПЛА год. I студија 1829—30, КЛ права 1832—3, учио у Мезе Беренју (ист. од Сарваша).
Станисављевић Михаило, Карлово (Драгутиново), Банат, р. 1818, православни, о. Мојсије, ПЛА год. III студија 1838—9, за адвоката.
Станковић Антоније . . . БА филозофија I 1790—1.
Станковић Димитрије, Комарно, родом из Македоније, 13, православни (Graecus) о. квестор, БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV) 1769—71.
*Станковић Јован (*Србин?), Судовце (Szudicza), В. Хонт, (Словачка), БЛ филозофија 1750—1.

Станковић Јован . . . БА филозофија I 1787—8.
Станковић Јован . . . БА филозофија I 1790—1.
Станковић Јован, Футог, Бачка, 20, православни, о. Стеван, КЛ права 1825—6, учио у Сегедину.
Станковић Јован, Карловци, 18, православни, о. Арсеније, виноградар, КЛ права (primanus 2) 1828—9 (са Стеријом), дошао из Карловаца.
Станковић Јован (новосадски адвокат), Мохач, Барања, 20, православни, „Мађар", БА права II 1844—5.
Станковић Јосиф (Србин?) . . . БА филозофија II 1790—1.
Станковић Матија (Србин?) . . . БА филозофија I 1787—8.
Станковић Михаило, Будим (на другом месту Пешта), 17, о. трговац, БЛ синтакса и реторика (cl. III, II) 1746—8, не подноси дисциплину (disciplinae impatiens).
Станковић Никола, Јегра, православни, КЛ синтакса (cl. III) 1798—9.
Станковић Никола, Будим, 17, православни, о. Михаило, племић, КЛ права 1830—1, учио у Пешти.
Станковић Стеван, Панчево, 19, о. Јован, МГ филозофија I 1847—8.
Станковић Тодор, Јегра, 16, православни, о. трговац, ПЛА реторика и поетика (II-da classis rhetoricae et poeticae) 1817—18.
Станковић Тодор, Меленци (Банат), о. Јован, БЛ VII раз. гимназије 1863—4.
Становић Атанасије, Борок (Gyorok), Арад, 23, православни, „Hungarus", старатељ: мајка, КЛ права 1836—7, ПЛА права I 1836—7.
Станојевић Василије, Бечкерек, 18, православни, КЛ год. I студија 1826—7, учио у Темишвару.
Старец Игњатије, Пешта (околина), 17, Грк (Graecus), БЛ донатиста (cl. V) 1765—6.
Стејић Јован, Черевић, Срем, р. 1863, о. Коста, БЛ VII раз. гимназије 1881—2.
Стефановић Борђе, В. Бечкерек, 18, православни, о. Самуило, МГ филозофија I приватни испит, 1847—8, БЛ филозофија II (physicus) 1847—8, БА права 1850—1.
Стефановић Константин, Гргуревци, Срем, р. 1849, о. Димитрије (писац), БЛ VIII раз. гимназије и матура 1869—70.
Стефановић Лазар (др медицине, писац), Вршац, Темишвар, 18, православни, о. Андрија, КЛ права 1848—9, дошао из Пештанског универзитета.
Стефановић Павле, Митровица, Срем, р. 1851, православни, о. Василије, БЛ V—VIII раз. гимназије 1868—2, учио у Винковцима.
Стефановић Петар, Сент-Андреја, 16, Србин (Rascianus), БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV) 1761—2.
Стефановић Стефан, Будим, 20, о. Лазар, КЛ права 1832—3, дошао из Пештанског универзитета.
Стојадиновић Василије (отац Милице Српкиње, свештеник у Врднику) учио у Братислави, БЛ? (према дневнику Милице Српкиње *У Фрушкој Гори,* III).
Стојадиновић Јеремија, Рудимна, Банат, 21, православни, о. Јован, парох, КЛ год. III студија 1827—8, учио у Сегедину.
Стојадиновић Петар (брат Милице Српкиње), Врдник, Срем, 13, о. Василије, парох, ЛЛ синтакса 2 (cl. III) 1844—5, „паметан" (sapiens), учио у Пешти, ПЛА синтакса 1845, испит, прешао да полаже испит у Прешовској школи (a vizsgálat előtt Eperiessi iskolába átment).
Стојадиновић Светозар (брат Милице Српкиње, новосадски адвокат, књижевник), Врдник, Срем, р. 1821, „Мађар", о. Василије (парох), ПЛА права I 1844—5, намерава да студира теологију (в. наш чланак *О браћи Милице Стојадиновић Српкиње, Зборник МС за књижевност* II, 1954). Према Ђорђу Рајковићу, Светозар је учио и у Братислави (БЛ?) 1842—3.
Стојанов Милан, Чаково, Темишвар, р. 1858, православни, о. Стеван, БЛ VIII раз. гимназије 1875—6.
Стојановић Андрија, Петроварадин, 13, БЛ граматика и синтакса (cl. IV, III) 1767—9.
Стојановић Арсеније, Темишвар, 15—16, о. трговац, БЛ деклиниста, донатиста и граматиста (cl. VI, V, IV) 1735—7.
Стојановић Илија (новосадски адвокат и градски капетан), Н. Сад, 17, православни, о. Андреја, БЛ право или филозофија (cl. I) 1822—3.

Стојановић Јефтимије, Темишвар, 18, православни, „Hungarus", старатељ: очух Павле Васић, ПЛА год. I студија 1832—3.
Стојановић Јован, Пешта, 19, православни, Србин (Rascianus), о. квестор, БЛ синтакса (cl. IV) 1752—3.
Стојановић Јован (адвокат?)... БА филозофија I—II 1799—1801.
Стојановић Младен, Темишвар, 18, православни, „Мађар", о. Јован, БА права II 1847—8.
Стојановић Никола, Срем, 14... БЛ граматика и синтакса (cl. IV, III) 1766—8.
Стојановић Никола, Н. Сад, 20, православни, о. Срета, трговац, КЛ год. III—IV студија (primanus III, IV) 1829—31.
Стојановић Никола, Будимпешта, 19, православни, м. Јулијана, ПЛА год. III студија 1832—3.
Стојановић Павле (писац), Н. Сад, 18, православни, м. Јелисавета, КЛ год. I студија 1726—7, учио у Н. Саду (један је проф. Београдске I гимназије 1841).
Стојановић Павле (градоначелник Н. Сада), Н. Сад, 23, православни, о. пок. Андреја, м. Софија, БЛ год. II студија (primanus 2), филозофија или права (politicus) 1838—9, дошао из Пештан. универзитета.
Стојановић Петар, Петроварадин, 13—14, племић, БЛ граматика и синтакса (cl. IV, III) 1766—8.
Стојановић Петар, Кикинда, Банат, 17, о. сенатор, племић, БЛ синтакса и реторика (cl. III, II) 1780—2.
Стојановић Петар, Н. Сад, 16, православни, о. Илија, КЛ год. I студија 1814—15, БЛ год. II студија (cl. I) 1815—16.
Стојановић Петар, В. Кикинда, р. 1819, православни, „Мађар", о. Арсеније, ПЛА права I 1845—6.
Стојановић Сима, Черестемеш (источно од Темишвара, у близини Лугоша), Банат, р. 1842, православни, о. Стеван, БЛ VII раз. гимназије 1859—60, VIII разред 1862—3, раније учио у Сегедину.
Стојановић Стеван, Бановци, Срем, КЛ реторика (cl. II) 1800—1 (један је члан Државног савета Србије и почасни члан Српског ученог друштва).
Стојачковић Адам,... БЛ филозофија I (cl. I) 1804—5.
Стојачковић Лука (отац историчара Александра), православни (g. r. n. u.), БА права II 1805—6.
Стојиловић Борђе (Stoilovits), Сент-Андреја, 18, православни, БЛ филозофија (cl. I) 1791—2, БА права II 1793—4.
Стојко Јован (Србин или Румун?), Влашка (Valachia), 15, о. трговац, БЛ декли-ниста (cl. VI) 1751—2.
Стојко Ратско (Stoiko Racko — Stoicivits Ratsko), Темишвар, 16, Србин (Rascianus), о. квестор-трговац, БЛ граматика и синтакса (cl. II, III) 1757—9.
Стојковић Арон, В. Бечкерек, 21, православни, о. Симеон, трговац, ПЛА год. III студија 1830—1.
Стојковић Атанасије (др филозофије, књижевник и научник, проф. универзи-тета у Харкову), православни... БА филозофија II, права I 1795—7 (в. наш чланак *Атанасије Стојковић на студијама, Настава математике и физике,* IV, Београд 1952).
Стојковић Владислав, В. Бечкерек, Банат, р. 1818, православни, о. Сима, трго-вац, ПЛА год. I—II студија, теолог 1838—40.
Стојковић Борђе, Суботица, 20, православни, Србин (Szerb), о. Лазар (адвокат), БА права I—III 1869—72.
Стојковић Јеврем (омладински писац), Српска Пећка (Rátz-Pétska), Арад, 18, православни, о. Микаило, БЛ филозофија (cl. I) 1833—4, учио у Темиш-вару.
Стојковић Лазар, Петроварадин, 10—11, БЛ деклиниста и донатиста (cl. VI, V), 1735—7.
Стојковић Лазар (адвокат), Суботица (Maria Theresiopolis), 19, православни, „Hungarus", о. Петар, БА права I—II 1820—2.
Стојковић Риста, В. Кикинда, р. 1851, православни, о. Глиша, БЛ VII—VIII раз. гимназије 1871—3, БА права I 1874—5.
Стојнов Милан, Чаково (Темишвар), о. пок. Стеван, БЛ VI раз. гимназије 1873—4.
Стојчевић Андрија (Stojtsevits, војсковођа, подмаршал), Петроварадин, Срем (Нештин), на другом месту Пешта, 12—14, православни, Србин (Rascia-

nus), о. службеник (provisor), БЛ донатиста, граматиста и синтаксиста (cl. V, IV, III) 1766—9.

Стојчевић Петар (Stoicsovics) Нештин, Срем, 16, БЛ реторика (cl. II) 1768—9.

Стојчевић Тодор (Stoitsevits), Срем, 15, племић, БЛ синтакса (cl. III) 1777—8. (Стеван и Јован Стојчевићи добили племство 1759).

Стојшић Василије, Сегедин, 18, православни, о. Софроније, КЛ год. I—II студија (primanus 1, 2) 1821—3, учио у Сегедину.

Стојшић Григорије, Ириг, Срем, р. 1885, православни, Србин (Szerb), о. Сава, БА права I—II 1904—6.

Стојшић Јован, Темишвар, 14, православни, Србин (Rascianus), БЛ деклиниста и донатиста (cl. VI, V) 1763—5.

Стојшић Лазар, Сомбор, 12, православни, Србин (Rascianus), о. сенатор. БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV) 1749—51.

Стојшић Милан (Суботица), р. 1866, православни, о. Петар, БЛ V раз. гимназије 1881—2.

Стојшић Михаило, Сомбор, 22, православни, о. Константин, парох, БА права II 1829—30.

Стојшић Сима, Ириг? Срем, р. 1851 (1850), о. Павле, БЛ VI—VIII раз. гимназије и матура 1868—71.

Стојшић Урош, Суботица, р. 1863, о. Петар, БЛ VIII раз. гимназије 1880—1.

Стокић Јосиф (проф. Крагујевачке гимназије), Панчево, 20, без родитеља (orphanus), БЛ филозофија II 1836—7, дошао из Пештанског универзитета (стипендиста Текелијанума).

Стокић Михаило (адвокат), Сента, 18, православни, о. трговац, БЛ реторика (cl. II) 1801—2, БА филозофија I—II 1802—4.

Стоковић Георгије (Стојковић?) . . . БА филозофија I 1799—1800.

Стратимировић Прокопије, Бачка, 15, племић, БЛ граматика (cl. IV) 1768—9.

Стратимировић Радивоје (Рада Кулпински, адвокат, градски капетан, писац), Кулпин, Бачка, 20, православни, старатељ: Јефтимије Стратимировић, КЛ права 1836—7, дошао из Пешт. универзит.

Стратимировић Тома, Кулпин, 19, православни, старатељ: Јефтимије Стратимировић, КЛ год. II студија 1836—7, учио у Сегедину.

Стратимировић Тодор (адвокат, угледни јавни радник), Кулпин, Бачка, православни, племић, КЛ граматика (cl. IV, novicius) 1790—1, БА филозофија II 1795—6.

Страшић Петар, Мохово, Славонија, о. Арсеније, парох, ПЛА год. I студија 1826—7.

Суботић Јефтимије, Сент-Андреја, 16, о. Петар, трговац у Будиму, БЛ филозофија или права (cl. I) 1825—6.

Суботић Борђе (адвокат Пожешке жупаније), православни, БА права I 1796—7.

Суботић Јован, Карловци, 18, православни, о. Јефтимије, БЛ филозофија I (logicus) 1840—1, учио у Карловачкој гимназији.

Суботић Јован, Карловци, р. 1853, православни, старатељ: Јован Павловић, БЛ VII—VIII раз. гимназије и матура 1871—3.

Суботић Милан, Карловци, р. 1845, православни, о. Петар, БЛ VII раз. гимназије 1863—4.

Сукнаић Борђе (и Сукнарић), Загреб, 19, православни, м. Ана, БЛ филозофија I (logicus) 1846—7, дошао из Загребачке академије.

Сушић Максим (Maximilianus, Србин?) . . . БА филозофија II 1794—5.

Табаковић Василије, Липа, Темишвар, 24, православни, о. Михаило, парох, ПЛА год. IV студија филозофско-теолошких и правних 1834—5.

Табаковић Јован (адвокат), Свети Никола (Остојићево), Банат, 19—21, православни, о. Василије, КЛ филозофија 1817—18, година III студија 1819—20.

Такач Александар (Србин?), Пешта 13, православни (gr. r. n. u.), о. Борђе, племић, БЛ синтакса 2 и реторика (cl. III, II) 1838—40.

Таковић Јосиф (Србин?), Братислава (Poson.), 12, о. крзнар, БЛ донатиста (cl. V) 1752—3.

Таназевић Арсеније, Меленци, Банат, р. 1852, о. Атанасије, свештеник у Меленцима, БЛ VII—VIII раз. гимназије и матура 1870—2.

Таназевић Милош, Меленци, Банат, р. 1844, православни, о. Петар, БЛ VII раз. гимназије 1862—3, учио у Сегедину.

Таназевић Михаило (Tanazovits), Темишвар, р. 1854, о. Атанасије, свештеник у Меленцима, БЛ VII раз. гимназије 1870—1 (Таназовић Бранко из Чакова, в. Енциклопедија).

Таназевић Младен, В. Бечкерек, 19, православни, Србин (Szerb), о. Михаило, БА права I—II 1865—7.

Таназевић Петар, В. Кикинда, 20, православни, о. Јован, бележник, БА права II 1838—9 (помиње га Pauliny-Tóth, Besiedky, IV, 98).

Танасијевић Атанасије (Thanasievics) . . . р. 1824, православни, „Мађар", о. Арсеније, ПЛА права I 1843—4.

Танасковић Јован, Лученац (Loschonczino, Neogradiensis, Словачка), 12, православни (gr. r. n. u.), КЛ ретор (novicius, cl. II) 1816—17.

Тапавица Арон, Чуруг, р. 1844, о. Тодор (мајор), БЛ VI раз. гимназије 1862—3.

Тапавица Јефтимије (Јевта), В. Бечкерек, р. 1817, православни, о. Тома, професор, ПЛА год. III студија 1838—9.

Тапавица Новак, Чуруг, 17, православни, о. Михаило, трговац, БЛ филозофија или права (primanus) 1837—8.

Тапавица Стеван, Нови Бановци, Петроварадин, 19, православни, Србин (Serbus), м. Ана, БА филозофија I 1835—6, КЛ права 1837—8, дошао из Беча.

Татаровић Богољуб, Руски Ламеш (Oroszlámos, северно од В. Кикинде), Банат, р. 1850, православни, о. Борђе, БЛ VII—VIII раз. гимназије и матура 1868—70, БА права I 1870—1.

Татаровић Василије, Руски Ламеш, Банат, р. 1854, о. Борђе, свештеник, БЛ V—VII раз. гимназије 1869—72.

Татић Михаило, Стара Кањижа, Војводина, р. 1839, православни, БГ VI—VIII раз. гимназије и матура 1858—61.

Татић Петар (и Тати), Кањижа, р. 1844, православни, о. Теофан, БЛ III—VI раз. гимназије 1859—63, учио у Сегедину.

Татић Северин? (Severinus) . . . 20, православни, о. Михаило, КЛ год. III студија 1831—2, учио у В. Варадину.

Телечки Кузман (Cosmas), Кикинда, Банат, 20, православни, „Hungarus", о Димитрије, насељеник (colonus), ПЛА филозофија 1819—20, у току трајања напустио школу (cursu durante scholas nostras deseruit).

Теодор Атанасије, 15, православни, о. квестор, БЛ граматика (cl. IV) 1760—1.

Теодор Јован, Осијек, 17, православни, Србин (Rascianus), о. квестор, БЛ граматика (cl. IV) 1763—4.

Теодор Тома, Јегра (Erlau), 15, Србин (Rascianus), БЛ донатиста (cl. V) 1759—60.

Теодоровић Александар Сивац, Бачка, 19, о. Гаврило, трговац, БГ VII—VIII раз. гимназије 1851—3, стан: Ungarngasse 231, други: Schneeweissgasse 24.

Теодоровић Борђе, Темишвар, 17—20, православни, „Hungarus", о. Емануило, протојереј (archipresbyter), ПЛА год. I—II студија (филозофија—теологија, права) 1832—4.

Теодоровић Димитрије, (проф. Крагујевачке гимназије, писац, први преводилац Коларева *Узајамности*), Брестовац, Војна граница, Банат, 19, о. Борђе, БЛ филозофија II (physicus) 1841—2.

Теодоровић Димитрије (Todorovics Döme), Србобран, р. 1853, БЛ VII—VIII раз. гимназије 1871—3.

Теодоровић Јеврем (Theodorovics Ephremius), Петроварадин, 17—19, племић, БЛ синтакса и реторика (cl. III, II) 1845—7.

Теодоровић Константин, Кубин, Темишвар, 17, православни, „Hungarus", ПЛА год. I—II студија (philosophico-theologicae et juridico-politicae) 1832—4.

Теодоровић Максим (Maximilianus), Меленци, Банат, 20, православни, о. Лука, КЛ год. III студија 1819—20.

Теодоровић Милош, Пивнице, Бачка, 18—19, о. пок. Стеван, свештеник, БЛ филозофија I (logicus) 1846—7.

Теодоровић Милан, Меленци, Банат, р. 1843, о. Тодор, БЛ VII раз. гимназије 1862—3.

Теодоровић Михаило, Карловци, 18, православни, о. Јован, трговац, КЛ год. I студија (primanus) 1824—5, учио у Карловцима.

Теодоровић Никола, Бечкерек, р. 1822, православни, „Мађар", о. Василије (можда тутор), ПЛА права I 1842—3.

Теодоровић Стеван (Србин или Русин?), из Поткарпатске Русије (ex Parva Russia), БЛ филозофија I—II 1748—50 (отишао на студије у Витемберг).

Теодосијевић Петар (писац, преводилац, адвокат у Земуну), Земун, 23, православни, о. Михаило, КЛ год. III студија (primanus III) 1829—30, учио у Сегедину.
Теофановић Александар (Theophanovics Sándor), Сомбор, Бачка. 19, православни, „Мађар", о. Василије, БА права I—II 1845—7.
Теофановић Григорије (Gregorius), Костајница, Хрватска, 20, о. официр (miles), БЛ филозофија (cl. I) 1752—3.
Теофиловић Гаврило, Петроварадин, 18, племић, о. заповедник, управник (praefectus), БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV) 1736—7.
Тербуховић в. *Трбуховић.*
Терзић Сима, Срем, 23, Србин (Rascianus), БЛ донатиста (cl. V) 1773—4.
Терзић Тодор, Срем, 15, о. трговац, БЛ реторика (cl. II) 1758—9.
Тешић Александар, Сента, р. 1842, о. Илија (?), БЛ VIII раз. гимназије 1861—2.
Тирка Никола (из познате „цинцарске" породице), из Македоније, 14—17, Грк (Macedo, Graecus), о. квестор, БЛ донатиста, граматиста и синтаксиста (cl. V, IV, III) 1772—5 (заједно с J. Гросом, првим директором Карловачке гимназије).
Тирол Алексије, Остригон, 13, о. трговац, БЛ синтакса (cl. III) 1792—3.
Тирол Димитрије в. *Пантић.*
Тодоровић в. *Теодоровић.*
Тобовић Фрања, Јегра, 14, православни, БЛ донатиста (cl. V) 1781—2.
Толмач Јован, Александрово, Бачка (Sándor, Bács), м. Ева, БЛ реторика (cl. II) 1851—2.
Толмач Емануило, Верија, Македонија (Veria, Macedo), 12—18, Graecus, о. трговац, БЛ донатиста, граматиста, синтаксиста и ретор (cl. V, IV, III, II) 1749—53.
Тошић Атанасије (Танаско), Карловци, р. 1852, о. Живан, БЛ VIII раз. гимназије 1871—2.
Трбуховић Јован, Костајница, Вараждин, Хрватска (Costajnicza, Varasdin Croatiae), 18, Србин (Rascianus), о. свештеник, БЛ синтакса и реторика (cl. III, II) 1855—7.
Трпа Јован, Арад, р. 1851, православни, о. Илија, БЛ VI раз. гимназије 1869—70.
Трифковић Коста (писац, комедиограф), Н. Сад, Бачка жупанија, 23, православни, Србин, станује у Ружовој улици бр. 60, о. Атанасије, градски службеник, школарину платио за зимски семестар (Trifkovics Szilárd, 23 év, gör. n. e., Szerb, Ujvidék. Bács v. m., Rózsa utcza 60 sz., atya Athanáz, városi tisztviselő, téli félévre fizetett), БА права II 1865—6, КА права III 1866—7, стан: Форгачева улица бр. 65 и Бела улица (Fehér utcza) бр. 363, учио у Дебрецину (в. наш чланак *Коста Трифковић на студијама, Зборник Матице српске за књижевност,* XII—2, 1964).
Трифоновић Јован (адвокат, потпредседник Матице српске), Пешта, 13, о. трговац, БЛ граматика и синтакса (cl. IV, III) 1800—2.
Трифунац Александар, Меленци, Банат, р. 1879, православни, „Мађар", о. Димитрије, БА права I 1899—1900.
Трифунац Борђе, Мокрин, р. 1849, о. Михаило, БЛ VI—VIII раз. гимназије и матура 1866—9.
Трифунац Михаило, В. Кикинда, Банат, 20, православни, „Hungarus", о. Урош, парох, БА права II 1842—3.
Трифунац Павле (истакнути јавни радник, потпредседник Матице српске, министарски саветник у Пешти), В. Кикинда, Банат, 18, православни, „Hungarus", о. Урош, парох, БА права II 1842—3.
Тричков Борђе, Арад, 20, православни, „Hungarus", м. Јелена, БА права I 1824—5.
Тројанов Секула, Вилагош, Арад, р. 1867, о. Петар, БЛ IV раз. гимназије 1883—4.
Турнај Александар (Turnai), Сент-Андреја, 20, Србин (Rascianus), БЛ донатиста (cl. V) 1772—3.
Турнај Димитрије, из Македоније, 12—13, Грк (Graecus), о. трговац, БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV) 1761—3.
Бира Карло? (из „цинцарске" породице), Комарно, (Словачка), 13, о. сенатор, БЛ синтакса (cl. III) 1800—1.

Ћирић Борђе (писац, директор Крагујевачке гимназије, проф. Београдске гимназије, редовни и почасни члан Српског ученог друштва), Дубовац, 24, православни, о. Дамјан, БЛ филозофија II (physicus) 1842—3, учио у Сегедину.

Ћирић Светозар (Tyirics), Горњи Ковиљ (Felső Kovil, североист. од Петроварадина), Бачка, р. 1880, православни, Србин (görög keleti, Szerb), о. Милан, БА права I—II 1902—4.

Ћирковић Јован (Кирковић, фрушкогорски адвокат), Марадик, Срем, 20, православни, о. Вићентије, бележник, КЛ год. IV студија 1823—4, овамо дошао из Пештанског универзитета (ex universitate Pest. huc venit).

Ћосић Миливоје (Tyoszics), Бан-Барања, р. 1869, православни, о. Божидар, учитељ, БЛ V раз. гимназије 1887—8.

Ћурчић Орест-Стојко (Tyurcsics Orestes, писац стихова), Бечеј, Банат, 19, о. Сима, БЛ филозофија I (logicus) 1840—1, учио у Н. Саду.

Удицки Светозар, В. Кикинда, 23, православни, Србин (Szerb), о. Јован, свештеник, БА права I 1874—5.

Узелац Јован, Петроварадин, р. 1893, православни, Србин (Szerb), о. Рада, БА права I 1913—14.

Фани Борђе (из „цинцарске" породице), В. Кикинда, Банат, православни, о. Никола. БЛ VI раз. гимназије 1869—70, учио у Кечкемету.

Фани Јован, В. Кикинда, 20, православни, Србин (Szerb), о. Бена, БА права II 1876—7.

Филипидес Тодор (и Филиповић, из „цинцарске" породице), Батофедин, Македонија, Грк (Batophaedinus, Macedo, Graecus), БЛ реторика (cl. II) 1750—1.

Филиповић Аврам, Рума, Срем, 18, православни, о. свештеник, БЛ реторика (cl. II) 1785—6.

Филиповић Јован (правни писац, преводилац, државник Србије), Карловци, 18—19, православни (graeci ritus non uniti), о. Милош, БЛ филозофија I (у уписници), теологија I—II (у класификационом протоколу) 1836—8 (испите је полагао из теолошких и филозофских предмета); због болести мајке напустио је школу (пошто је положио неке испите) 8 маја 1838 (ob matris mobum domum abuit).

Филиповић Станислав (проф. Карловачке гимназије, Рума, Срем, о. Тодор), БА филозофија I—II, права I 1788—91.

Филиповић Тодор — Грујовић Божа (из Руме, проф. Харковског универзитета, дипломата, први секретар Државног савета Србије, пок. 1807, по неком казивању учио је у Братислави крајем XVIII века), БА? БЛ?

Филковић Георгије (адвокат), Н. Сад, православни (БА 1798), КЛ год. I студија 1798—9, дошао из Братиславске академије (ex academia Posoniensi).

Фруша, Фрушић в. *Вруша, Врушић.*

Фруша Анастасије, Пешта, 15, о. трговац, БЛ синтакса (cl. III) 1803—4 (в. Вруша Анастасије, ако је ово иста личност, како је могао из разреда синтаксе прећи на филозофију без течаја реторике и поетике?).

Фруша Никола, Стари Арад, р. 1822. православни (gr. r. n. u.), о. Јован, градски капетан у В. Варадину, КЛ филозофија I 1840—1 (испит?), дошао из В. Варадина (venit Magno Varadino) ПЛА год. II студија 1840—1, ЛЛ филозофија II 1840—1.

Хадиа Јосиф („цинцарска" породица), Земун, 18, о. трговац, БГ VII—VIII р. гимназије 1851—3.

Хариш Јован (из познате „цинцарске" породице), Сомбор, 28, православни, м. Сара, КЛ права 1830—1.

Хаџи Атанасије (Hatsy), Сомбор, 12, о. трговац, БЛ граматика (cl. IV) 1785—6.

Хаџи Јован (Hadzy, из „цинцарске породице"), из Македоније, 12—13, о. трговац, БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV) 1761—3.

Хаџи Константин (Chaczi), из Македоније, Грк (Graecus), 18—20, о. трговац, БЛ граматика и синтакса (cl. IV, III) 1760—1.

Хаџи Константин (Hadzy, Hatsy), из Македоније, Грк (Graecus), 13—15, о. трговац, БЛ донатиста, граматиста и синтаксиста (cl. V, IV, III) 1773—5.

Хаџић Александар (Hadsits Sándor), Србобран, Бачка, р. 1828, православни, „Мађар", о. Јован, ЛЛ филозофија II 1844—5, ПЛА права I 1847—8 (јуначки се борио у одбрани Србобрана 1848—9).

Хаџић Димитрије, Меленци, р. 1826, православни, „Мађар", старатељ: Јован Трифунац, ПЛА права 1844—5.

Хаџић Димитрије, В. Бечкерек, Војводина (Wojwodschaft), 21, православни, о. Петар, трговац, МГ филозофија I, приватни испит, 1850, БЛ прив. испит (права I?) 1850, БА права II 1850—1.

Хаџић Петар (писац), Н. Сад, 15, православни, о. Никола, старатељ: епископ Гедеон Петровић (tutor: Reverendissimus episcopus Gedeon Petrovits), БЛ реторика (cl. II) 1824—5 (у I семестру положио испите), у II семестру умро (mortuus).

Хаџић Тодор (економ у Србобрану), Србобран, Бачка, 19, православни, о. Јован, БЛ филозофија I (logicus) 1851—2, учио у Карловцима.

Херцег Јован, Лугош (источно од Темишвара), Банат, 19 1/2, православни, „Hungarus", о. Павле, племић, ПЛА права I 1835—6.

Херцег Никола, Лугош, Банат, р. 1818, православни, о. Павле, трговац, ПЛА год. III студија (теологија, права, филозофија), опредељење: лекар (medicus).

Хоровиц Леополд (Horovitz Leopoldus, новосадски Јеврej?), Н. Сад, БЛ синтакса (cl. III) 1825—6.

Христић Илија (новосадски адвокат), Н. Сад, 20, православни, „Hungarus", БА права II 1830—1.

Христифоровић Атанасије (и Христифоров), Петроварадин, 17, о. трговац, БЛ донатиста (cl. V) 1735—7.

Христифоровић Стеван, Суботица (M. Theresiopolis), 18, православни, о. Симеон, трговац, БА филозофија I 1806—7, права I 1808—9.

Христифорус Петар (Christiphorus — Христифор), Мишколц (Мађарска), православни, КЛ 1805—6 (заједно с Јованом Јовановићем из Мишколца).

Цветковић Борђе (срески начелник у Футогу), В. Бечкерек, р. 1828, православни, „Мађар", о. Петар ПЛА права I 1847—8.

Цветковић Исак, Сент-Андреја, 20, православни, старатељ: Борђе Цветковић, племић, БА права II 1830—1.

Цветковић Љубомир, В. Бечкерек, р. 1821, православни, „Hungarus", о. Петар, парох-протопрезвитер (parochus ac protopresbyter) у Новом Врбасу, ЛЛ реторика (cl. II) 1838—9, ПЛА год. III студија (auditor militaris) 1841—2.

Цветковић Павле, Сент-Андреја, 20, православни, „Hungarus", племић, м. Ана, БА права II 1825—6.

Цветковић Петар . . . православни, БА филозофија II 1797—8.

Церначки Василије (писац, рођен у Турији 1781, студирао у Кежмарку, путовао по Русији и Турској; в. Рад. Врховац, чланак у *Споменици Матице српске,* 1926, 145—6, др. Мираш Кићовић, *Матица српска, Браство* XXI, сепарат, 12), КЛ око 1800.

Цигури Јован Михаило (Czigury, Cyguri, „цинцарска" породица), родом из Македоније, Грк (Macedo, Graecus), 16—18, о. трговац, БЛ донатиста, граматиста, синтаксиста и ретор, (cl. V, IV, III, II) 1758—61.

Циук Сима (Cziuk Simeon — адвокат, писац стихова), Допшин у Славонији (Dobsil in Slavonia), 22, православни, без родитеља (orphanus), старатељ: брат Максим Циук, парох (parochus csürögiensis, Bács), БЛ год. III студија (после филоз. I—II, права I) 1824—5, БА права II 1825—6.

Чаварго Петар (Csavargo — Чврго? Србин?), Сегедин, православни (gr. r. n. u.), КЛ граматика (cl. IV) 1804—5.

Чаварго Стеван (Tsavargo — Србин?), Сегедин, 15, о. трговац, БЛ синтакса (cl. III) 1783—4.

Чапа Димитрије (Tsapa, „цинцарска породица), Будим, КЛ донатиста (cl. V), 1791—2.

Чапа Наум (Csapa), Сент-Андреја, Пешта, 18, о. трговац, БЛ синтакса (cl. III), 1789—90.

Чарнојевић-Црнојевић в. *Черновић.*

Чакра Борђе, Н. Сад, 20, православни, о. Петар, градски сенатор и саветник (senator et consul), БЛ филозофија I (philosofia I) приватни испит (права I?) 1850, БА права II (juris II) 1850—1, умро (gestorben).

Чварковић Александар (директор Крагујевачке гимназије, проф. гимн. у Београду, редовни и почасни члан Српског ученог друштва), Карловци, 22,

старатељ: ... БЛ филозофија I 1836—7, дошао из Пештанског универзитета 14 марта 1837.

Чепи Димитрије, Комарно, на другом месту: Лак, 11—12, племић, БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV) 1779—80.

Черновић Димитрије (Чарнојевић, Црнојевић, писац), Арад, 16, племић (о. Јован, потпуковник, преселио се у Русију 1751), БЛ реторика (cl. II) 1755—7.

Черновић Димитрије (Csernovits), Шиманд, Арад, 16—18, православни, племић, м. Јозефина, рођена Бошњак, КЛ права 1833—4, учио у Дебрецину, ПЛА год. II студија 1835—6.

Черновић Ђорђе, Шиманд, Арад, 17 1/2, православни, племић, м. Јозефина, рођена Бошњак, ПЛА год. II студија 1835—6.

Черновић Јован (писац), Футог, Бачка, 14—15, православни, Србин (Rascianus), племић, БЛ граматика и синтакса (cl. IV, III) 1754—6.

Черновић Јован, (Шиманд), Арад, 20, православни, племић, м. Јозефина, рођена Бошњак, КЛ права 1833—4, учио у Дебрецину.

Черновић Лазар, Футог, Бачка, 12—13, Србин (Rascianus), племић, БЛ граматика (cl. IV) 1754—6, синтакса (cl. III) 1756—7.

Черновић Михаило, Саранд (јужно од Дебрецина), 17, православни, Србин (Szerb), о. Арсен, приватник у Београду, БА права I—III 1885—8, учио гимназију у Будимпешти.

Черновић Павле, Арад, 14, племић, БЛ граматика (cl. IV) 1743—4 (То је Павле Чарнојевић от Мачe, који је с братом Симеоном купио имање у Футогу 1760; они су тражили од грофа Воронова одобрење да се преселе у Русију и ступе у царичину телесну гарду као капетани; Симеону Черновићу от Мачe, капетану у Исмаиловској телесној гарди, посветио је Јулинац своју *Историју српског народа).*

Черновић Павле, Футог, Бачка, 11—15, Србин (Rascianus), племић, БЛ граматика (cl. IV) 1767—9, синтакса (cl. III) 1769—70.

Черновић Павле, Саранд, 19, православни, Србин, стан: Сарамска улица бр. 8, спрат I, о. Арсен, приватник у Београду, учио у Будимпештанској мађарској краљ. гимназији, уписан 11 септ. 1885 (Csernovics Pál 19, görög keleti, Szerb, Szaránd Bihar-megye, Szaramvám -utcza, 8 sz. I emel., atya Arsen magánzó Belgrád, Budapesten a magy. kir. főgymn., Ugyanott 1885 sept. 11), БА права I—III 1885—8.

Черновић Петар (Чарнојевић, потомак Црнојевића, тамишки велики жупан, гроф, представник на сабору у Карловцима 1837, 1842, писац на мађарском језику), Мача, Арад, 15, православни, о. Павле, БЛ год. I студија (cl. I), филозофија или права, 1825—6 (заслужан за Матицу српску у одбрани завештења Саве Текелије).

Черновић Симеон, Арад, 12—16, племић, БЛ граматика, синтакса, реторика (cl. IV, III, II) 1770—5.

Четири Лазар (Tsitiry, из познате „цинцарске" породице), родом из Македоније, Мишколц (Мађарска), 13—15, Грк (Graecus), о. трговац, БЛ донатиста, граматиста, синтаксиста (cl. V, IV, III) 1765—8.

Четири Михаило (Tsitiry), Jegra, 18, православни, БЛ граматика (cl. IV), 1788—90.

Чикош Владислав (Стојадиновић Чикош, књижевник, секретар Министарства просвете у Београду), Војка, Срем, 23—24, православни, о. Јован, заставник у Сланкамену, дошао са сведочанством Сегединског лицеја (Csikosch Wladislaus, ann. 21, gr. rit. non unit., Vojka, Syrm., Joannes, signifer Szlankamen. juris auditor, venit cum testimonio Lycei Szegediensis), КЛ год. III—IV студија, права, 1828—30 (заједно са Стеријом).

Чикуша Борђе (Czkuscha), Лаћарак, Срем, 21. православни, о. Михаило, парох, КЛ год. III студија 1827—8, учио у Сегедину.

Чобанов Тома, Свети Никола, на другом месту: Сента, р. 1842, православни, о. Тодор, БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV) 1860—2.

Чокић Гаврило, Стари Бечеј, Банат, 17, православни, „Hungarus", о. Борђе, саветник дистрикта (District. consultor), БА филозофија II, права I—II 1821—4.

Чокрљан Василије (писац, преводилац), Меленци, Банат, 27, православни, о. Захарије, ПЛА год. III студија 1834—5 (пре тога студирао медицину у Пешти).

Чокрљан Георгије (Csokerlan Georgius — др медицине, лекар у Темишвару), БА филозофија I—II 1795—7.

Чокрљан Јован (писац?), В. Бечкерек, 11—12, Србин (Rascianus), о. сенатор, БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV) 1779—80 (један је учитељ у Белој Цркви 1826, други, или исти, свештеник је у Новом Бечеју, доцније проф. богословије у Далмацији, дописни члан Прашког ученог друштва, в. Новаковић *Библиографија).*

Чолаковић Атанасије ... БЛ филозофија и теологија (cl. I) 1795—6, БА филозофија I 1797—8.

Чолаковић Игњат, Баја, Бачка, 16, православни, о. квестор, БЛ синтакса (cl. III) 1793—4.

Чопор Јован (и Чупор у грађанству), Сент-Андреја, 16—17, православни, о. Јован, трговац, БЛ год. II студија (primanus 2, politicus) 1837—8 (војвода Никола Чупор погинуо у Михаловцима, источна Словачка, 1476, в. Ивић, *Из историје Срба, Летопис МС* 254, 1908).

Чопор Марко (Csopor), Сент-Андреја, 18, православни, о. Јован, БА права I—II 1825—7.

Чорба Данило, Комарно, 14, православни, племић, БЛ синтакса (cl. III) 1759—60.

Чорба Самуило, Комарно, 12, православни, племић, БЛ граматика (cl. IV) 1775—6 (Чорбе су Срби; неки од њих прочули су се као јунаци у Русији; поред Милорадовића, Зорића, Змајевића, Шевића, браће Текели, Рашковића, Прерадовића и других, помиње их В. Григорович, проф. универзитета у Одеси у свом раду *Об участии Србов в наших общественых отношениях,* Одеса, 1876).

Чортић Јован (Чотрић?), Земун, 18, православни, о. Павле, БЛ филозофија I (logicus) 1843—4, учио у Карловцима.

Чука Георгије, Мишколц (Мађарска), 14, православни, о. трговац, БЛ граматика (cl. IV) 1789—90.

Чуљак Стеван, Комарно (Словачка), 13, православни, БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV) 1747—9.

Чупић Василије, Станишић, Српска Војводина (Vojvod. Serbiae), о. Петар, МГ реторика и поетика (humaniora 1) 1857—8.

Чупић Стеван (Tsupits), Славонија, православни, о. поручник? (Lieutnant?), БЛ донатиста (cl. V) 1751—2.

Чуча Георгије (Csuts), Комарно, 12, православни, БЛ донатиста (cl. V), 1775—6.

Шакабента Јовановић Јован, Карловци, 16—17, Србин (Joannovits Joannes, Carlovicziensis, Rascianus), БЛ донатиста и граматиста (cl. V, IV) 1746—8 (Johannes Jovanovits de Schaccabenth, Carlovtziensis, nobilis, Rascianus, 17, translocati cl. V 30 mai. Revocaty ab avunculo Patriarcha nationis Illyricae 3 aug. magis neglectus quam ineptus. — Овде се Јован друге године, 1747, уводи као племић от Шакабента, јер је патријарх Арсеније IV Јовановић Шакабента добио племство за себе, брата Андрију са синовима и синовца Јована Нешкова крајем 1746).

Шакабента Андреја (архимандрит, протосинђел) ... КЛ год. I студија (altiorum stud. cultor anni I) 1802—3.

Шакабента Мојсије (Schakabent Moses), Срем, 16—18, о. капетан, БЛ донатиста, граматиста и синтаксиста (cl. V, IV, III) 1768—71, rebus suis vitae per actis.

Шандровић Александар (Александровић?), Темишвар, р. 1833, МГ филозофија I (приватни испит) 1851, БЛ филозофија II (phisicus=VIII раз. гимназије) 1851—2, БГ матура 1852.

Шандровић Димитрије (Александровић?), Темишвар, р. 20. V 1813, православни, „Hungarus", ПЛА (год. III студија?) 1838—9, неопредељен (incertum).

Шевић Александар (новосадски адвокат), Н. Сад, 18, православни, БЛ филозофија I (logicus) 1841—2, учио у Сегедину.

Шевић Василије, Н. Сад, 15—18, православни, о. Јован, трговац, м. Ана, БЛ реторика и филозофија I (cl. II, I) 1824—6, КЛ год. II студија 1826—7, дошао из Пожунског лицеја (venit ex Lyceo Posoniensi).

Шевић Димитрије (васпитаник Милована Видаковића у Кежмарку), КЛ филозофија I 1810—11.

Шевић Јован, Осијек, Славонија, 19, православни (gr. r. n. u.), о. Атанасије, трговац, БА, права I—II 1821—3 (после је студирао теологију).

Шербан Вићентије, Комлош, Банат, р. 1822, православни (g. r. n. u.), о. Борђе, парох, ПЛА год. III студија 1840—1 (заједно с Натошевићем), опредељење: економ (познат је Дим. Шербан, адвокат од 1822).

Шиватић Димитрије (Шивачић?), Сент-Андреја, православни, КЛ донатиста (cl. V) 1790—1.

Шилић Јован, Н. Сад, 18, православни, о. Павле (адвокат), БЛ филозофија II (primanus 2) 1838—9.

Шилић Петар (новосадски адвокат), Н. Сад, 20, православни, „Hungarus", о. Јован, трговац, БА права II 1818—19.

Шилић Радош, Трнава, Братиславска жупанија (Tyrnavia, Poson. cottu — Nagy Szombat Pozsony), 14, православни (g. r. n. u.), о. Борђе, трговац, БЛ филозофија I (logicus) 1842—3, учио гимназију у Трнави (био је стипендиста Текелијанума, слушалац апотекарског течаја 1849—50).

Шилић Сава (Schilits Sabbas, Sebastianus), Н. Сад, 18—21, православни, о. пок. Михаило, трговац, БЛ филозофија I—II, права I 1822—5, КЛ права 1825—6, дошао из Братиславе (Posonio venit).

Шилић Урош, Трнава (Tyrnavia, Poson.), православни (g. r. n. u.), МГ реторика (humaniora — cl. II) 1844—5.

Шићаревић Јован (Schityarevits — његов брат Сима Шићара, службеник Матице српске), Меленци, Банат, 20—21, православни, м. Ана, КЛ год. II—III студија (primanus 2, 3) 1825—7.

Шиљак Игњатије (Zsillyak Ignatius) ... БА филозофија I 1796—7.

Шишман Милан, Крстељ (Keresztely), Темишвар, 19, православни (g. n. e.), Србин (Szerb), БА права I—III 1874—7.

Шумарски Максим (Сремац, слушалац права у Пожуну положио је докторат на универзитету у Пешти 1830, в. *Летопис МС,* 25), БА права око 1826.

Шумановић Константин, Шид, 19—21, православни, о. Илија, КЛ год. I студија 1835—6, год. III студија 1838—9, дошао из Дебрецина (где је учио и пре Кежмарка).

*
* *

Списак Срба који су учили у Словачкој током XVIII и XIX века, тачније речено: од 1735—1914. године, не може бити потпун. Недостају извори за неке временске периоде појединих школа, за многе школске године појединачно, као и за многе слушаоце, нарочито приватисте. Укупан број српских ђака средњих и виших школа на подручју Словачке, кад би сви били познати, износио би свакако преко 2000, од прилике 2200—2500.

Од овде уведених ученика, њих 1962 на броју, похађали су Братиславски лицеј (БЛ): 1083, Братиславску академију (БА): 440, Братиславску гимназију (БГ):36, Модранску гимназију—полулицеј (МГ): 49, Трнавску гимназију (ТГ): 6, Кежмарски лицеј (КЛ): 341, Прешовски лицеј—академију (ПЛА): 182, Левочки лицеј (ЛЛ): 14, и Кошичку академију (КА): 19. Многи од њих учили су у две, а неки и у три поменуте школе, у једном, два или три дотична места.

ПРЕДСТАВКА МАРИЈИ ТЕРЕЗИЈИ (III)

Захарија Орфелин

*[1] Allergetreuester Vorschlag für die Einrichtung der Consistorien, Schulen, Bischöfen, und Bischöflichen Residenzien bey der Privilegirten, im Königreiche Hungarn, und demselben einverleibten Provincien, wohnhaften Rascianischen Nation.

Unsere Bischöfe begehren, es solle bey unserer Kirche, was die Bischöfe angehet alles nach dem alten Gebrauch hergehen; der alte Gebrauch aber war solcher: Die Kirchen hatten eigene Gütter und Einkünften, über welche man Dispensatores, oder Oeconomos bestellet, die aus eben diesem Fundo so wohl denen Pfarr Geistlichen, als denen Bischöfen ihr Jährliches Salarium zu ihrem nöthigen Unterhalt ausgaben, für die ordentliche Erhaltung der Kirchen-Sachen sorgten, und von allen Empfang und Ausgaben die Rechnung führeten. Nach Zerstörung des griechischen Reichs war denen Bischöfen nicht zu schwer solche Oeconomos abzuschaffen und sich selbst zu eigenwilligen Dispensatoren zu machen, und also alle dergleichen Kirchen-Proventen in ihr Beutel zu ziehen, und anstat auch denen Pfarr-Geistlichen davon den Unterhalt zu geben, beschwerten sie dieselbe noch, dem Kopfsteuer gleich, mit verschiedenen Auflagen, unter dem Namen Sydoxia, welches Wort war in dem Alterthum [2] nie gehöret. Wegen Einsamlung solcher Proventen bestelten sie ihre Vicarien, unter dem Namen Exarchen, gleichwie die Imperatores solche in Provinciis gehalten haben; und damit die Exarchen von den Bischöflichen Proventen nichts haben solten verordneten sie ihnen von denen Gemeinden, die, so genañte Konaken zu fodern, welches Wort im Alterthum gleichfals nichts bekañt gewesen. Im Alterthum waren die Pfarr-Geistliche die Bischöfliche Räthe; hernach aber, da die Bischöfe nach Austilgung der Christlichen Monarchen, in der Regierung der Kirchen selbst geblieben, haben sie solche Räthe ausgeschlossen, und selbst mit ihren Exarchen eigenwillige Räthe und Richter geworden.

Weñ also unsere Bischöfe verlangen, damit alles nach dem alten Gebrauch werden solle; so ist höchst nöthig solche Dispensatores oder Oeconomos in einem jeden Bistum zu bestellen, die alle bestiñte und unbestiñte proventen oder Einkünften einkassiren, auch die Bedürfniße des Bischöflichen Hofes, ausgeben, und von allen diesen die Rechnung

---

* Друга свеска Орфелинове представке, која има засебну пагинацију.

Најверније предлог за уредбу о конзисторијама, школама, епископима и епископским резиденцијама код привилегисаног расцијанског народа који живи у краљевини Хунгарији и њој прикљученим провинцијама

Наши епископи траже да у нашој цркви, што се тиче владика, све иде по старом обичају; а стари обичај је био ово: цркве су имале сопствена добра и приходе над којима су били постављени диспензатори или економи, који су баш из тог фонда издавали годишњу плату и паросима и епископима потребну за њихово издржавање, бринули се за уредно одржавање црквених ствари и водили рачуна о свим примањима и издавањима. Пошто је разорено грчко царство, епископима није било тешко да уклоне ове економе и себе саме да поставе за самовољне диспензаторе и тако све те црквене приходе да трпају у свој џеп; и уместо да одатле и паросима дају за њихово издржавање, оптерећују их још, слично харачу, разним наметима под именом с и д о к с и ј а, а та се реч у древна времена никада није чула. Ради скупљања тих прихода постављали су викаре, под именом егзарха, као што су их императори држали у провинцијама; а да егзарси од епископских прихода не би ништа имали, наредили су им да од општина захтевају такозване к о н а к е, а ни та реч у древна времена никако није била позната. У древна времена пароси су били епископски саветници; а потом, како су епископи — пошто су уништени хришћански монарси — сами остали у управи цркве, такве саветнике су уклонили и сами са својим егзарсима постали самовољни саветници и судије.

Ако дакле наши епископи захтевају да све буде по старом обичају, у највећој мери је нужно да у свакој епископији буду постављени такви диспензатори или економи који купе све одређене и неодређене приходе или примања, издају их за потребе епископског двора и о свему тачно воде рачуна. Код сваког епископа, међу које се подразумева и архиепископија, морају бити постављена два таква

führen. Bei einem Jeden Bischof, unter welchen auch das Ertzbistum verstanden wird, mussen zwey solche Oeconomi mit Instructionen bestellet, und von der hohen Stelle bestättigt werden, einer nemlich aus dem Ort, wo die bischofliche Residenz ist, und eben dieser soll auch zugleich der bei dem Ordinario Consistorio Assessor seyn; und der andere soll in der Residenz wohnen, und dieser ohne Wissen des [3] Anderen nichts ausgeben därfe: Beede aber nicht dem Bischof selbsten sondern dem ganzen Extraordinario Consistorio unterworffen seyn, welchen auch ihre über den Empfang und Ausgaben die Rechnung bei jeder Versam̄lung des Consistorii vorlegen, und dieß nemliche Consistorium solche Rechnungen in Copia dem Ertzbischöflichen Appellatorio einschicken solle; Das Appellatorium aber im fall es siehet, daß von Seiten eines Bischofens uñöthige, und uñütze Ausgaben gemacht sind, nach einer und der andern Ermahnung soll den Übertretter, er sey wer er im̄er seyn wird, der hohen Stelle anzeigen.

Alle, sowohl des Ertzbischofens, als der Bischöfen Residenzien solten mit Mauer, oder wenigstens mit Brettern fest und hoch umgegeben, und die Hofthüren von dem Hof Oeconomo Abens zu- und Morgens aufgemacht werden.

Es sollen sowohl für das Ertzbisthum, als für die Bistümer die Dienstleute mit ihren jährlichen Lohn bestim̄et werden, über welche (ausgenom̄en die Kanzlei, die unter der Aufsicht des Extraordinarii Consistorii stehen soll) der Hof Economus und das Consistorium ordinarium die Aufsicht und direction zu haben; sie in den Dienst aufzunem̄en, Contracten mit ihnen zu schliessen, und aus dem Dienst zu entlassen schuldig seyn sollen. Gleicher gestalt über die bei dem Ertzbistum und bei anderen Bistümer befindliche Weingarten, Wiesen und andere Grundstücke sollen die Oeconomi die Aufsicht [4] und direction haben und für alles sorgen mit Einverständniß des Consistorii ordinarii, und allemal die Rechenschaft dem Extraordinario Consistorio geben und berichten, wie die Sachen gehen; das Extraordinarium Consistorium solches dem Consistorio Appellatorio einzuschicken, mit Vermelden, ob von diesen Grund-Stücken dieses Jahrs Nutz oder Schaden gewesen. Dieses Oeconomische Wesen, oder Wirtschaften sollen solcher Gestalt dirigiret und geführet werden, daß der Ertzbischof und die Bischöfe sollen für dergleichen Wirtschafts-Dingen gar keine Sorgen haben, sondern sich einzig und allein mit den Geistlichen Dingen beschäftigen; den̄ so reden die ächte Christliche Bischöfe: Act. 6.2. „Es ist nicht billich, daß wir das Wort Gottes verlassen, und zu Tische dienen." Und Lit. 2.4. „Niemand, der Gott streitet, flicht sich in weltliche Händel, auf das er dem gefalle, dem er sich ergeben hat."

Wir lesen in der Hl. Srift, daß die Apostel in wichtigen Sachen, mit anderen Glaubigen Priestern Rath und Berathschlagung gepflogen haben; den̄ so stehet geschrieben: Act. 15.6. „Und die Apostel und Aeltesten kamen zusam̄en, von dieser Sache zu handeln." Es soll also in einem jeden Bistum das Consistorium bestellet werden, welches alle Geistliche Dinge, und Vorfallenheiten dirigiren und um den Wohlstand, und um gute Ordnung der Geistlichkeit die Sorge tragen soll: den̄ alles dieses, wie es gebühret, zu dirigiren, und im gebührenden Stande zu erhalten, ist für einen Menschen, das ist für eine Person des Bischofens

економа са инструкцијама и потврђена од високог места: један, наиме, из места у коме се налази епископска резиденција и тај управо треба да буде асесор редовне конзисторије, а други треба да станује у резиденцији и овај без знања оног другог не би смео ништа да изда. Али ниједан од њих не треба да буде подређен самом епископу, него целој ванредној конзисторији, којој и подносе рачуна о примањима и издавањима приликом сваког састанка конзисторије, а ова иста конзисторија те рачуне треба у копији да пошаље архиепископској апелаторији. А ова апелаторија, у случају да види да су од стране неког епископа чињени непотребни и некорисни издаци, после једне или две опомене, треба високом месту да пријави преступника, па ма ко он био.

Све резиденције — и архиепископова и епископске — треба да буду ограђене чврстим и високим зидовима или бар даскама, а дворске капије да дворски економ увече затвара и ујутро отвара.

И за митрополију и за епископије треба да буду постављени службеници са годишњом платом, над којима (са изузетком канцеларије која има да стоји под надзором ванредне конзисторије) дворски економ и редовна конзисторија треба да води надзор и управу, да их прима у службу, с њима склапа уговоре и отпушта их из службе ако су криви. На исти начин економи треба да воде надзор и управљају виноградима, ливадама и другим земљиштем које имају архиепископија и друге епископије и о свему да се брину у сагласности са редовном конзисторијом и сваки пут да полажу рачуна ванредној конзисторији и обавештавају како ствари стоје, а ванредна конзисторија ово да доставља конзисторијалној апелаторији додајући да ли је од ове земље у тој години било користи или штете. Ово економисање или газдовање треба да буде управљано и вођено на тај начин да митрополит и епископи за такве економске ствари немају никакве бриге, него да се баве искључиво духовним стварима, јер овако говоре прави хришћански епископи: „Није прилично нама да оставимо ријеч Божију па да служимо око трпеза" (Дјела ап. 6. 2). А Лит. 2. 4: „Јер се никакав војник не заплеће у трговине овога свијета да угоди војводи."[1]

Читамо у Св. писму да су се апостоли о важним стварима договарали и саветовали са другим старешинама верника,[2] јер овако стоји написано: „А апостоли и старјешине сабраше се да извиде ову ријеч" (Дјела ап. 15, 6). У свакој епископији треба, дакле, да буде установљена конзисторија која треба да управља свим духовним стварима и случајевима, и да се брине о напретку и добром реду међу свештенством; јер, управљати свим тим као што треба и одржавати у одговарајућем стању сасвим је немогуће једном човеку, то јест личности једног епископа. Таква конзисторија, због лакшег и исправнијег расправљања о стварима које се јављају, треба да буде подељена на редовну и ванредну. Редовна конзисторија треба да се састаје једном недељно и због тога њени асесори, мирјани и свештена лица,

ganz unmöglich. Solches Consistorium, wegen leichteren und richtigeren [5] Abhandlungen oder vorkom̄enden Sachen, solle in Ordinarium und Extraordinarium abgetheilet werden. Das Ordinarium Consistorium soll sich einmal in der Woche versam̄len, und deßwegen müssen die so wohl weltliche als geistliche Assessores ex loco, wo die Residenz ist, erwehlet werden; das Extraordinarium Consistorium aber dreymal im Jahre, ausser wen̄ eine Noth die Prolongirung nicht abwarten kön̄te. Die Pflichten eines und des anderen Consistorii sollen die jenige seyn, die in dem gedruckten Regulament beschrieben sind. Über dieß, das Ordinarium Consistorium solle über die Wirtschaften des Bistums eine fleißige Aufsicht haben damit alles im guten Stande erhaltet, und jede Arbeit zu gehöriger Zeit verrichtet seyn möge. Das Extraordinarium Consistorium soll bei jeder seiner Versam̄lung von denen oeconomis die Rechnungen des Empfangs, und der Ausgaben nem̄en; examiniren, bessern, und endlich alles dieses dem Appellatorio einmals im Jahre zur Revision einzuschicken, mit gründlichen wahren Bericht von allem dem, was die Oeconomos, die Einkünften, und die Ausgaben anbetrift.

Alle Sachen, die der Kirchen und der Geistlichkeit angehen soll der Bischof mit seinem so wohl Ordinario, als Extraordinario Consistorio (da er in beeden der Praeses seyn soll) gemeinschäflich tractiren, nach seinem aber eigenen Willkühr gar nichts; und so auch von der, solche Sachen betrefenden Correspondenzien zu verstehen ist. Diejenige, die man zu Diakonen und zu Priestern ordiniren will, [6] sollen erstlich in dem Extraordinario Consistorio examiniret, und nach befinden ihrer genugsamen Tüchtigkeit, protocoliret, und hernach von dem Bischof, ohne aller Pfarr-Tax, die die Simonische Kezerey ist, ordiniret werden: und solcher Gestalt auch in Erwehlung und Ordinirung der Protopopen zu verfahren. Dieses nemliche Consistorium soll extractum Protocoli der neuordinirten Geistlichen dem Appellatorio jährlich einzusenden verbunden seyn, damit das Appellatorium bei Ereignung der Noth köñe davon der Hohen Stelle in Wienn, hinlänglichen bericht geben.

Was den Ertzbischofens- und Metropolitens-Wahl anbelanget soll es nach denen allergnädigsten National-Privilegien, und nach bisherigen allezeit geweßten Gebrauch geschehen: der Bischofens-Wahl aber soll nicht wie bishero von denen einzigen Bischöfen, die von verschiedenen Leidenschaften geführet, erwehlen des Ertzbischofens, oder eines und des anderen Bischofens Lieblingen, Clienten oder Schmeichler, ohne Rücksicht auf die Geschicklichkeit, geistliche Meriten, und auf das unsträfliche Leben der Person, wie es leyder! die Erfahrung bezeuget: sondern solcher Bischofs Wahl soll in dem ganzen geistlichen Appellatorio, nach den Kirchenstatuten geschehen, und von ihm der Erwehlte dem allerhöchsten Hofe representiret, auch nach Empfang des allergnädigsten Genehmhaltung und Confirmation, in praesentia Consistorii Appellatorii Consecriret werden. Auch ihre Installationes sollen nicht so prächtig, wie bishero, zu Beschwerung, und eitelen Aufwand der Einkünften des Bistums, verrichtet werden, den̄ sie werden in einem und dem anderen Creyse nur als Bischöfe, nicht aber als weltliche regierende Fürsten und Herrschafts-Herren be- [7] stellet. Was die Consecrations-Taxen anbelanget, diese Sache rühret gleichfals von der Simonischen

морају бити бирани из места у коме је резиденција, а ванредна конзисторија трипут годишње, сем ако нужда не трпи одлагање. Дужности једне и друге конзисторије треба да буду оне које су описане у штампаном Регуламенту. Сем тога, редовна конзисторија треба помно да надзирава газдовања епископије, да би се све одржавало у добром реду и сваки посао правовремено обавио. Ванредна конзисторија треба на сваком свом скупу од економа да прима, проверава и исправља рачуне примања и издавања и да, најзад, све то једном годишње доставља апелаторији на ревизију, са темељним тачним извештајима о свему ономе што се односи на економе, примања и издавања.

О свим стварима које се односе на цркву и свештенство епископ треба да одлучује заједно са редовном и са ванредном конзисторијом (пошто треба да буде председник обе), а ништа по сопственој самовољи и ту треба подразумевати и ствари које се тичу меница. Оне који се рукополажу за ђаконе и свештенике треба најпре испитати у ванредној конзисторији и пошто се утврди да су довољно способни, заведу у протокол и затим да их епископ рукоположи без икакве свештене таксе која је симонијска јерес; и на тај начин поступати код избора и произвођења протопопа. Ова иста конзисторија треба да буде обавезна да изводе из протокола новорукоположених свештеника сваке године доставља апелаторији, како би ова апелаторија у случају потребе о томе могла високом месту у Бечу да поднесе довољан извештај.

Што се тиче избора архиепископа и митрополита — треба да се одржава према најмилостивијим народним привилегијама и према досадашњем обичају какав је вазда био. Али епископа не треба, као до сада, да бирају једино епископи, који, руковођени разним страстима, бирају љубимца, штићеника или ласкавца архиепископовог или овог и оног епископа, без обзира на подобност, свештене заслуге и непорочан живот личности, као што, на жалост, искуство показује, него епископа треба да бира цела духовна апелаторија према црквеним статутима и да изабранога она представи најузвишенијем двору, па после добијања најмилостивије сагласности и постављења да буде хиротонисан у присуству конзисторијалне апелаторије. Ни њихове инсталације не треба да буду тако сјајне као досада, на терет и сујетни трошак прихода епископије, јер они се у овом или оном округу постављају само као епископи, а не као световни владајући кнезови и господари. Што се тиче такси за посвећење — и ова ствар потиче од симонијске јереси, због чега хришћанска црква ово никако не дозвољава, као што се може видети из познате књижице. Поврх тога, код нас епископи нису из богате породице да би тако ове таксе могли

Kezerey her, weßwegen die Christliche Kirche erlaubet dieses keines Weges wie aus dem bekañten Büchlein zu ersehen ist: Über dieß, bei uns werden keine aus reichen Familien zu Bischöfe, also, daß sie solche Taxen aus ihren eignen Vermögen hergeben koñten, sondern da sie alle aus armen Familien herkom̄en müssen hernach zu Auszahlung solcher verdam̄ten Consecrations-Taxen, von der Geistlichkeit und von dem Volk ihrer Dioecesen zu erpressen trachten. Mit alle dem, so man auf solche hier beschriebene Weise die Bistümer einrichten und mit Oeconomis versehen wird, so wird gar nicht nöthig seyn solche Taxen für das Ertzbistum zu vorsehen, da solches Geld auch in jenem Bistum wird auf die Eitelkeiten nicht verwendet werden.

Und weilen das Bischofs-Amt ist ein ganz geistliches Wesen, weßwegen es auch geistlich, das ist unbefleckt und unsträflich geführet werden muß; Tit cap. 1: 1. Tim. cap. 3. so muß auch das Hauß eines Bischofens nach den nemlichen Regeln, wie die Klöster gehalten werden, folglich nöthig ist denen Bischöfen, die allen übrigen, so wohl geistlichen als weltlichen, mit allen Tugenden und tugendhaften Verhalten fürgehen müßen, aufs nachdrücklichste zu verbieten reiche und öftere (ausser in Namenstäge des Landesfürsten und ihre eigene) eitele Gastereyen zu machen; noch jemals in ihren Residenzien Musikanten zu gebrauchen, vielweniger die Hochzeiten ihrer Familien, oder andere Leuten, in der Residenz zu halten und tractiren; sonsten so wohl der Bischof, der solches heiliges Verboth übertrettet, als das Consistorium und Oeconomi, die es zu lassen, sollen der Hohen Stelle die Red und Antwort zu geben schuldig seyn.

Besonders denen Bischöfen und ihren Consistorien auf das schärfeste zu verbieten, die Weibsbilder, wessen solche im̄er [8] seyn werden, fremde oder Blutsverwandte in der bischöflichen Residenz zu erhalten, und zum Tafel einzuladen; die Ertz- und bischöfliche Familien und Blutsverwandten, wie auch alle Lieblinge müssen von den bischöflichen Residenzien völlig und gänzlich abgeschaffet werden, und solchen keines Weges zu lassen, die Wohnung, oder Nachtlager in dem bischöflichen Hof zu haben, (man verlanget solches Verboth nicht ohne Ursach) noch vielweniger aus denen, des Bistums Einkünften ihnen adelstand, Chargen, Güter, u. d. g. zu verschaffen; *weilen ein Bischof wird für das Wohl der Kirche, nicht aber für das Wohl seiner Familie erwehlet und gesetzet.* Es wird wahrhaftig durch ein solches Verboth deßgleichen ungereimten Wesen eine unserer hiessigen Kirche, besondere allerhöchste Kays. Königl. Gnad bezeuget werde.

Es erfordert so wohl die höchste Noth, als der Wohlstand der Nation, auch des Staats selbsten, zu welchen wir uns für getreue Unterthanen und Mitbürger bekeñen, bei dem Ertzbistum zu Karlowitz, und bei denen Bistümer zu Temesvar und Verschez, die Pflanzschulen ordentlich einzurichten, aus welchen man für den geistlichen Stand, für die Consistoria, und für die Schuldirectores und Schulmeister tüchtige Subjecten haben und herstellen köñe. Die Besoldung denen Lehrern solcher Pflanzschulen soll aus denen des Ertzbistums und der zween Bistümer Einkünften, durch die Hände des extraordinarii Consistorii und Hof-Oeconomi hingegeben werde.

платити из сопственог иметка, него пошто сви потичу из сиромашних породица, морају касније, да би исплатили ове проклете таксе за посвећење, настојати да их исцеде из свештенства и народа своје епархије. Са свим овим, ако се на овај овде описани начин уреде епископије и у њима поставе економи, неће уопште бити потребно предвиђати такве таксе за архиепископију пошто тај новац ни у оној епископији неће бити утрошен на сујету.

И пошто је епископско звање потпуно духовна ствар због чега се и мора држати духовно, то јест чисто и непорочно (Тит. гл. 1; 1. Тим. гл. 3), мора се и дом епископов држати истих правила као и манастири, па је нужно епископима — који свима осталима, духовницима и световним људима, морају предњачити свим врлинама и моралним држањем — најенергичније забранити да приређују богате и честе (сем на имендане владара и своје сопствене) сујетне гозбе, ни да икада у своје резиденције доводе музиканте, још мање да у резиденцији одржавају и приређују свадбе чланова својих породица или других људи; иначе, и епископ који прекорачи ову светү заповест, и конзисторија и економ који то дозвољавају, морају одговарати високом месту.

Епископима и њиховим конзисторијама посебно најоштрије забранити држање жена у епископским резиденцијама, па ма чије оне биле, стране или спадале оне у сроднике по крви, или их позивали за сто; архиепископске и епископске породице и сродници по крви, као и сви љубимци, морају бити потпуно одстрањени из епископских резиденција, и њима никако не треба дозволити да станују или ноћивају у епископском двору (та забрана се не тражи без разлога), још мање да им се из прихода епископије прибављају племство, чинови, имања и сл., *јер епископ се бира и поставља за добро цркве, а не за добро своје породице*. Забраном такве неподопштине биће, ваистину, нашој овдашњој цркви указана посебна најузвишенија цар. крал. милост.

И највећа невоља и највеће добро народа, па и саме државе, за чије се верне поданике и сугрђане признајемо, изискује да се при архиепископији у Карловцима, и при епископијама у Темишвару и Вршцу уредно устроје семинари из којих би се могли добијати и образовати ваљани кандидати за свештенички сталеж, за конзисторије, и за школске директоре и учитеље. Плата учитељима ових семинара треба да се даје из прихода архиепископије и ове две епископије, путем ванредне конзисторије и дворских економа.

In einer solchen Pflanzschule müssen Sechs Classen bestim̄et werden: nemlich 1) Trivial-Schule für die Anfänger: 2) Slavonische Gram̄atik. 3) Anfangsgründe der lateinischen und deutschen Sprachen. 4) Lateinisch und deutsche Gram̄atik. 5) Retorica —. und 6) Cathechisation sowohl für diejenigen die sich dem geistlichen Stande widmen wollen, als für alle schüler, die der geistliche Lehrer in Sonn- und Festtagen in der Christlichen Religion zu unterrichten schuldig seyn soll.

Der jährliche Lohn für die Schullehrer soll bestim̄et werden, nemlich:

[9] 1.)	Für den Trivial-Schulmeister	fl. 150
2.)	für die Slavonische Gram̄atik	fl. 200
3.)	für die Anfangs Gründe der Lat. und deutsch. Sprache	fl. 150
4.)	für die lateinische und deutsche Gram̄atik	fl. 200
5.)	für die Retorik	fl. 250
6.)	für den Geistlichen Lehrer, nebst der Kost bei dem Bischof	fl. 300
		1250

Die erstere zwey Classen kön̄en also gleich anfangen, und aus diesen die Schüller nach und nach zu der anderen befördert, die Besoldungen aber der übrigen Classen kön̄en derweil auf die Erbauung des Schulhauses angewendet werden. Solche Pflanzschulen sind um so vielnöthiger, da ein erwachsener von 20. und mehr Jahren Mensch, der ehe dem von solchen Wissenschaften nicht einmal gehöret, vielweniger etwas davon gelehrnet hat, kan weder von dem Schuldirectore zum Schul--Amte, noch von dem Consistorio, oder von dem Catechetischen Lehrer zum Priester-Amt, wie es gebühret, unterrichtet werden: dieses ist eine solche Sache, die der Unmöglichkeit natürlicher Weise unterworfen ist.

Es sind zwar von der Hohen Stelle drey Schuldirectores um die Trivial-Schulmeister zu unterrichten, und die Schulen zu visitiren, verordnet; da aber ihnen nur dreyen soviele in aller acht Dioecesen, Schulen jährlich gebührender Weise zu visitiren, und, dem allerhöchsten Absichte nach, alle im guten Stande zu erhalten keines Weges möglich sey; denn mit Lauffen von Ort zu Ort kan man nichts ersprießliches ausrichten: So wäre nöthig einen solchen Schuldirektoren in jeder Dioeces zu bestellen. Und um die Abwendung des Volks von der Religions Furcht, die in ihrem Hertzen seit 1769. so tief eingewurzelt ist, und folglich um desto leichtere Errichtung solcher Schulen, müßten so wohl die Schulen, als die Schuldirectores der Direction und dem Aufsicht, nicht des Bischofens, sondern des extraordinarii Consistorii in jeder Dioeces mit [10] eben solchen Instructionen, die von der Hohen Stelle anderen Oberdirectoren und Inspectoren gegeben sind, übergeben seyn. Die Schuldirectores müssen alle Jahr die Schulen visitiren, das Verhalten der Schulmeistern, und den Fleiß der Schüllern prüffen, und alles dieses dem Extraordinario Consistorio schriftlich reportiren, das Consistorium aber solchen Report dem Appellatorio, und Appellatorium an die hohe Behörde nach Wien̄ einzusenden schul-

У једном таквом семинару мора се завести шест разреда, и то: (1) Тривијална школа за почетнике; (2) Славенска граматика; (3) Почетна настава латинског и немачког језика; (4) Латинска и немачка граматика; (5) Реторика и (6) Катихизација, како за оне који хоће да се посвете свештеничком позиву, тако и за све ученике које вероучитељ треба да је дужан да обучава недељама и празничним данима у хришћанској вери.

Годишња плата учитеља треба да буде одређена, и то:

1. за учитеља тривијалне школе	150 фор.
2. за словенску граматику	200 фор.
3. за почетну наставу латинског и немачког језика .	150 фор.
4. за латинску и немачку граматику	200 фор.
5. за реторику	250 фор.
6. за вероучитеља, сем хране код епископа, . . .	300 фор.
	1250 фор.

Прва два разреда могу се одмах отворити, и из њих ученици могу постепено прелазити у остале, а плате за учитеље осталих разреда могу засада бити употребљене за изградњу школске зграде. Овакви семинари су утолико нужнији, што одраслог човека од 20 и више година, који дотле о таквим наукама није чак ни чуо, још мање из њих нешто научио, школски директор не може ваљано припремити за учитеља, ни конзисторија или вероучитељ за свештеничко звање. То је таква ствар која је природно немогућа.

Високо место је поставило, додуше, три школска директора да обучавају учитеље тривијалних школа и посећују школе; али пошто њима тројици никако није могуће да у свих осам епархија годишње на одговарајући начин обиђу толике школе и према највишој намери одрже их у добром стању — јер јурњавом од места до места не може се ништа корисно учинити — било би нужно да такав школски директор буде постављен у свакој епархији. И да би се код народа уклонио верски страх, који је од 1769. тако дубоко укорењен у његовом срцу и да би се тако лакше завеле такве школе, морали би се и школе и школски директори подвргнути управи и надзору не епископа него ванредне конзисторије у свакој епархији, и то са истим инструкцијама које је високо место дало другим врховним директорима и инспекторима. Школски директори морају сваке године обилазити школе, проверавати држање учитеља и вредноћу ученика, и о свему овоме писмено обавештавати ванредну конзисторију, а ова конзисторија такав извештај треба да је обавезна да достави апелаторији, и апелаторија високој власти у Беч. Ванредна конзисторија треба, међутим, сваке треће године [да пошаље] двојицу својих асесора, то јест једног из духовног и једног из световног реда који су искусни, на генералну визитацију ових школа и проверу вредноће школског директора као и учитеља и ученике сваког места, и потом

ldig seyn soll. Inzwischen aber soll das Extraordinarium Consistorium jedes dritten Jahrs zween seine Assessores, das ist, einen Geistlichen und einen Weltlichen, die wohl erfahren sind, zur General-Visitation solcher Schullen, und zu Prüffung des Fleißes des Schuldirektoren, als der Schulmeistern und Schülern jedes Orts, und hernach für alles nach Befinden der Sachen, dem Appellatorio, und Appellatorium der hohen Behörde in Wien̄ den Bericht getreulich einzusenden. Diese Visitatores sollen mit eben solchen Instructionen versehen werden, wie andere im Königreiche verordnete Schulvisitatores; solcher allein Gestalt kön̄en die Trivial-Schulen bey unserer Nation am leichtesten zu diesem Stand gebracht werden, den die allergnädigste Beherrscherin, bestellet zu haben wünschet; und über dieß solche allergnädigste Anordnung und Einrichtung würde zum grösten Trost und Freude des Volks, auch ein in der That selbsten gröstes Zeichen des zu der getreuesten Nation, allermildesten Wohlwollen, und mütterlicher Barmherzigkeit seyn.

Die Zahl der Assessoren des Ordinarii und Extraordinarii Consistorii soll nach dem gedrucktem Regulament verbleiben; und weilen in den bischöflichen Känzleyen werden keine andere, als nur solche Sachen verrichtet, die die Kirchen, die Geistlichkeit und geistliches Wesen betrefen; so kön̄en, und von Rechtswegen schuldig sind die Secretarien jedes Bistums (ausgenom̄en des Ertzbistums alwo das Appellatorium gehalten wird, und der Secretarius des [11] Ertzbistums giebt dabei den Actuarium ab) die Stellen der Consistorial-Notarien vertretten. Denen weltlichen in Extraordinario Consistorio Assessoren muß man diurnam bestim̄en, wie auch denen Protopopen; denen Mönchen aber Reisegeld, und dazu quartier und Kost bei dem Bischof geben.

Und weilen das Consistorium Appellatorium als ein unserer ganzen, in diesem Königreiche sich befindenden Kirche Oberes Gericht, betrift den ganzen unseren Clerum, alle Kirchen und alle geistliche Dingen, unsere hiessige Kirche aber muß nicht allein aristokratisch, sondern auch demokratisch regieret werden; so wäre höchst nöthig, daß die sowohl Weltliche als Geistliche Assessores solten aus aller acht Dioecesen per eine Person von jedem, das ist von Pfarrgeistlichen Klösterlichen und weltlichem Stande, und also in allen, nebst dem Ertzbischofen, als dem Obervorsteher unserer hiessigen Kirche, 25 Person erwehlet und festgesetzt werden, damit die übrige Bischöfe, die nicht zu gegen werden, wie auch das ganze Volk allezeit, ohne allen Religions-Furcht verbleiben kön̄en. Die Mönchen allein sollen, nebst dem Reisegeld, das Quartier und Kost bei dem Ertzbischof haben. Die zwei Bischöfe aber, nemlich aus Neusatz und Temeswar, die als näheste, jeder mit einem Protopopen und einem Weltlichen in Appellatorio seyn müssen, sollen sich auf eigenen Unkösten erhalten; den das Ertzbistum ist nicht schuldig auf sie, ihre Lakeen, Kutschern, Pferden, u. d. g. die Speesen hinzugeben. Dieses Consistorium Appellatorium solle nur einmal im Jahre versam̄let werden: Solte sich aber inzwischen erreignen, daß die Freyheit der Nation und der Kirche, wieder die allergnädigste National-Privilegien von jemanden verletzet werde, und Klage in das Ertzbistum eingebracht wird; Im solchen Fall soll der Ertzbischof, als Obervorsteher solcher Freyheit die Macht haben, etliche an nähesten wohnenden Appellations Assessores, nemlich [12] beeden Bischöfen,

о целом стању ствари да достави тачан извештај апелаторији, а апелаторија високој власти у Бечу. Ови визитатори треба да буду снабдевени истим инструкцијама као и други школски визитатори који су постављени у овој краљевини; само на тај начин могу тривијалне школе код нашег народа да буду доведене на онај степен на који најмилостивија государиња жели да их постави. А поврх тога, таква најмилостивија одредба и уређење били би на највећу утеху и радост народа, један у самој ствари највећи знак милостивог благоволења и материнског милосрђа према овом најверније народу.

Број асесора редовне и ванредне конзисторије треба да остане према штампаном Регуламенту, и пошто се у епископским канцеларијама не обављају друге ствари сем оних које се односе на цркву, свештенство и веру, секретари сваке епископије могу и по правди су обавезни да буду конзисторијални бележници (изузев у архиепископији где заседа апелаторија, а секретар архиепископије је при томе писар). Световним асесорима ванредне конзисторије мора се одредити дневница, као год и протопопима; а калуђерима давати путни трошак, и усто стан и храну код епископа.

И пошто се конзисторијална апелаторија као врховни суд целе наше цркве која се налази у овој краљевини односи на сав наш клер, све цркве и све духовне ствари — а нашом овдашњом црквом не мора се управљати само аристократски него и демократски — било би у највећој мери нужно да и од световних и од духовних асесора из свих осам епархија буде биран и одређен по један из сваког сталежа, то јест из реда парохијског свештенства, калуђера и мирјана, и то у свему 25 лица, са архиепископом као врховним поглаваром наше овдашње цркве, да би остали епископи који нису присутни, као и цео народ за сва времена могли бити без икаквог страха по веру. Само калуђери треба, поред путног трошка, да имају стан и храну код архиепископа. А два епископа, наиме они из Новог Сада и Темишвара, који као најближи, сваки са по једним протом и мирјанином, морају бити у апелаторији, треба да се издржавају на сопствени трошак, јер архиепископија није дужна да троши на њих, њихове лакеје, кочијаше, коње и сл. Ова конзисторијална апелаторија треба да заседа само једном годишње. Ако се, међутим, догоди да неко слободу народа и цркве повређује супротно најмилостивијим народним привилегијама и жалба се поднесе архиепископији, у таквом случају треба архиепископ, као врховни представник те слободе, да има власт да сазове неке асесоре апелације који станују најближе, наиме оба епископа, једног проту, једног архимандрита и два световњака, да се с њима посаветује и према својству ствари да пише висо-

einen Protopop, einen Archimandriten, und zwei weltliche zu berufen, sich mit ihnen zu berathschlagen, und nach Beschaffenheit der Sache an die hohe Stelle in Wien̄, auch an Ihro Kays. Königl. und Apostol. Maytt selbsten, um die allerhöchste Kays. Königl. Protection allerdemütigst ersuchend, zu schreiben. In solchen Fall aber werden denen beruffenen Assessoren keine diurnen gegeben, ausser die Tafel bei dem Ertzbischofen.

So wohl zum Appellatorio, als zu den anderen Dioezesan-Consistorien sollen solche weltliche Personen erwehlet werden, die Wohlerfahren, wohlbemittelt, und keine Schmeichler der Bischöfe sind. Nelbst dem alle solche Personen sollen nicht von den Bischöfen, sondern die Geistlichen von dem Clero, und die Weltliche von denen Gemeinden erwehlet, und jeder unter solchen erwehlten, der Geistliche in praesentia Episcopi et cleri; der Weltliche aber vor seiner Obrigkeit, sollen den Eyd der Treye so wohl dem allerhöchsten Kays: Königl: Hof und dem Staat, als ihrer eigenen Kirche ablegen, und das sie in allen Fällen und Vorfallenheiten die Gerechtigkeit beobachten werden.

Um nicht mindere Gewissens-Beruhigung des Volks ist höchst nöthig, denen Bischöfen, unter welchen auch der Ertzbischof verstanden wird (den̄ er ist von den Hirtens-Pflichten keines weges ausgenom̄en) die Zeit wenigstens jedes dritten Jahrs, ein für allemal zu bestim̄en, auf die Canonische Visitation ihrer Dioezesen auszugehen; ein welches desto zuversichtlicher zu gelassen werden kön̄e, da die Ertz- und Bischöfe Juramentum fidelitatis ein für allemal abgeleget haben, folglich wäre nicht nöthig allemal um allerhöchsten Consens anzuhalten und zu warten; jedoch um Abwendung der Erpressungen und Beschwerung des Volks sollen denen Bischöfen hierzu ein für allemal die Regel vorgeschrieben werden, und daß sie ohne allen Pomp und pomposen Geleit, sondern so wie es denen Seelhirten und Kirchenlehrern gebühret, von einer [13] Gemeinde zu der anderen gehen solten, weßwegen wird einem jeden genug seyn, mit sich seinen Secretarium, zwey bedienten und einen Koch zu führen. Und weilen solche Canonische Visitation geschiehet nicht nur allein wegen Belehrung der Geistlichkeit und des Volks, sondern auch wegen Prüffung und besserung bei denen Gemeinden anderer geistlichen Sachen, auch bei dieser Gelegenheit, den Fleiß der Oberwehnten Schuldirektoren, Schulmeistern und Schüler zu Prüffen: So muß das Extraordinarium Consistorium dem Bischof zwey seine Assessoren, das ist, wie gesagt, einen Geistlichen und einen Weltlichen mitzugeben, die nebst den Schulsachen, zugleich auch andere geistlichen Dingen prüfen, kleine der Besserung betreffende Sachen da in loco beurtheilen und entscheiden: grossere aber und wichtigere, die zu Entscheidung mehr Zeit erfordern, an das Dioecesan-Consistorium verweisen. Solche Visitation soll auf Unkösten des Bistums geschehen; dem Volk aber wird nicht zu schwer fallen, seine geistliche Lehrer und Seelhirten mit Vorspan̄ von Dorf zu Dorf zu bedienen. Die Erpressungen und Foderungen sollen, wie gesagt, denen Bischöfen, und ihren Mitgeferten allerdings verbothen werden. Es ist aber auch weder durch die göttliche, noch natürliche und bürgerliche Rechten verbothen, ein freywilliges Geschenck und Allmosen zu geben und anzunem̄en, und

ком месту у Бечу, па и самом њеном цар. крал. и апостолском величанству молећи најскрушеније за преузвишену цар. крал. заштиту. Али у таквом случају позваним асесорима се не дају дневнице него се само хране код архиепископа.

И за апелаторију и за друге епархијске конзисторије треба да буду бирани такви мирјани који су веома искусни, материјално добро стоје и нису ласкавци према епископима. Поред тога, сва таква лица не треба да бирају епископи, него свештенике клер и мирјане општине, а сваки изабрани — свештеник у присуству епископа и клера, а мирјанин пред својом влашћу — да положи заклетву верности најузвишенијем цар. крал. двору и држави, као год и својој цркви, и да ће се у свим случајевима и приликама држати правде.

Ради не мањег умирења савести народа у највећој мери је нужно епископима — међу које се подразумева и архиепископ (јер он никако није изузет од пастирских дужности) — једном за свагда одредити рок да бар сваке треће године одлазе у канонску визитацију својих епархија, што се утолико поуздание може дозволити, пошто су архиепископи и епископи заклетву верности једном за свагда положили, па према томе не би било нужно сваки пут тражити и сачекати највишу дозволу; ипак, да би се одстранило уцењивање, глобљење и притисак на народ, епископима у вези с тим треба једном за свагда прописати правила, и да без икакве помпе и помпезне пратње, него онако како приличи духовним пастирима и црквеним учитељима, иду од једне општине до друге, због чега ће свакоме бити довољно да собом води свога секретара, двојицу слуга и једног кувара. И пошто се оваква канонска визитација не врши само због поучавања свештенства и народа, него и због проверавања и поправљања других духовних ствари код општина, као и да се том приликом провери вредноћа горе поменутих школских директора, учитеља и ученика, мора ванредна конзисторија епископу да придода два своја асесора, једног свештеног и једног мирјанина, који сем школских ствари, истовремено проверавају и друге духовне ствари; ситније ствари које треба исправљати ту на лицу места процењују и о њима одлучују, а веће и важније, за чију одлуку треба више времена, упућују епархијској конзисторији. Оваква визитација треба да се одржава на трошак епископије, а народу неће пасти тешко да своје духовне учитеље и пастире услужи подвозом од села до села. Уцене и искања треба, као што је речено, свакако забранити епископима и њиховим сапутницима. Али ни по божанским ни природним и грађанским правима није забрањено давање и примање добровољног поклона и милостиње, а било би сасвим неправо, чак нехришћански, када општине не би биле увиђавне према толиким путним тегобама, невољама и душебрижништву свога епископа и дозвољавале да оде

wäre es ganz unbillich, ja auch unchristlich, weñ die Gemeinden ihres Bischofs so viele Reisebeschwerlichkeiten, Mühe und Seelsorge nach seheten, und den selben leer und ohne mindeste Erkeñtlichkeit weg gehen lasseten. Die in Herrn Dienst reysende Officiers ziehen nebst der Jährliche Gage auch die Diurnen, und empfängen auch von denen Orts Inwohnern die Geschencke; die Römisch-Katholische Geistlichkeit saṁlet, ohne von der politischen Behörden darangehindert zu werden, von unseren Glaubens-Verwandten ein namhaftes Allmosen; warum deñ verbothen seyn mögte unseren Bischöfen, welche Tag und Nacht über uns und unsere ewige Seeligkeit wachen müssen, und besonders zur Zeit solcher Canonischen Visitation, einige freylige Geschencke und Christliches Allmosen abzu reichen?

[14] Denen Bischöfen und Consistorien soll keines Weges erlaubt seyn, die bischöfliche Lackeen zu Pfarrgeistlichen, wie auch Clienten, weñ sie auch geistliche wären, zu Klösterliche Archimandriten hinsführo zu ordiniren; dañ die erstere haben bey den Bischöfen nichts anderes gelehrnet, als den Tisch auf-und abdecken u. d. g. die andern aber lernen von ihren Wohlthätern Bischöfen nichts anders als, wie ihre Herrn sind, stolz, üppig, hoffärtig, Ehr und Geldsüchtig u. d. g. zu seyn, die folglich von dem Klösterlichen Leben und verhalten ganz und gar nichts weder wissen, noch jemals wissen wollen; weßwegen hernach zwischen solchen Zuchtlosen, und den armen Mönchen eine beständige Confusion geschiehet, (man sagt dieses nicht ohne Ursach) derowegen soll die Erwehlung und Ordinirung der Archimandriten und Eugumenen nach dem, im bekannten Büchlein pag. 132. angeführten Vorschrift des Rechtglaubigen Kaysers Justiniani verrichtet werden; nemlich: Jubemus igitur Eugumenum aut Archimandritam in unoquoque Monasterio ordinari, non omnino secundum gradum Monachorum, sed omnes Monachi melioris opinionis existentes eum eligant, proposito Sacrosancto Evangelio dicentes, quia neq propter amicitiam, aut aliam quamlibet causam, sed scientes eum et fide rectum, et vita castum, et gubernatione dignum, et qui possit monachorum disciplinam et omnem Monasterii statum utiliter custodire, eum elegerunt, et Sanctissimum Episcopum, sub quo Monasterium constitutum est, eum, qui ita electus est, modis omnibus Abbatem ordinare." Benebenst dem die Klosters Archimandriten sollen denen Mönchen, als ein Vorbild des andächtigen Lebens mit aller Sanftmüthigkeit und Demut führgehen, folglich sollen auf französischen, mit 4 kostbaren Pferden bespañten Pirutsch nicht fahren; eigenen Kutscher und Lakeen in besonderer Livree nicht halten; weder vom Saṁet gemachte Mönchens-Kappe, vulgo Klobuck auf dem Kopf tragen, noch seidene Kleider, und an goldenen Ketten, oder am rothen oder grünen Banden goldenes, vielweniger mit Edelsteinen besetzes Kreutz, eben als die Bischöfe selbsten [15] zu tragen pflegen, an sich legen. Es ist für sie genug das von Schmeltzen-arbeit am schwarzen Bande hangendes Kreutz, und das Kleid in etwas von dem gemeinen Mönchens-Kleid unterschieden, d. i. von etwas feinerem Tuche, oder anderer wollener Materie, alles glat schwarz anzuhaben. Weñ sie wohin in Klosters-Angelegenheiten, oder aufs berufen des Consistorii auszufahren haben, so müßen sie sich mit bedeckter Karozza und drey Pferden begnügen: Sonsten die üppige Tracht und Herrliches Verhalten nicht allen dem

не добивши ништа, без и најмањег знака захвалности. Официри који путују у служби владара добијају, поред годишње плате, и дневнице, а примају поклоне и од месног становништва; римокатоличко свештенство скупља, а да га у томе не спречавају политичке власти, значајну милостињу од наших сродника по вери; па зашто онда да буде забрањено да се нашим епископима, који дању и ноћу морају бдети над нама и нашим вечним спасењем, а нарочито за време овакве канонске визитације, пружи неколико драговољно датих поклона и хришћанска милостиња?

Епископима и конзисторијама никако не треба да буде дозвољено да епископске лакеје убудуће рукополажу за парохе, као ни питомце, па ма они били и свештена лица, за архимандрите манастира; јер, први код епископа нису ништа друго научили сем да постављају и распремају сто и сл., а други од својих добротвора епископа не уче ништа друго сем да, као што су и њихови господари, буду горди, сластољубиви, охоли, похлепни на славу и новац и сл., који, према томе, о манастирском животу и понашању ама баш ништа не знају, нити икада хоће да знају, због чега потом постоји стална конфузија између оваквих разузданих људи и сиротих калуђера (не говори се ово без разлога), па избор и рукополагање архимандрита и игумана треба вршити према наведеном пропису правоверног цара Јустинијана, у познатој књижици, стр. 132, наиме: „Захтевамо, дакле, да се игуман или архимандрит поставља у сваком поједином манастиру, и не по неком старешинству монаха, већ да га изаберу они од тамошњих монаха чији је предлог бољи, и да при том изјаве, држећи пред собом пресвето Јеванђеље, да га нису изабрали због пријатељства или било каквог другог разлога, до само зато што знају да је и правоверан и непорочан у животу и да је достојан да управља и да је способан да сврсисходно чува дисциплину монаха и одржава у добром стању манастир. Исто тако, затим, преосвећени епископ, под чијом је управом манастир, треба да тога који је на тај начин изабран, по свим правилима рукоположи за старешину манастира." Сем тога, манастирски архимандрит треба свом благошћу и скрушеношћу калуђерима да предњаче као пример преданог живота, па према томе не треба да се возе на француским чезама у која су упрегнута 4 скупоцена коња, не треба да држе сопственог кочијаша и лакеје у посебној ливреји, нити на глави да носе од сомота направљену калуђерску капу — по народски клобук — ни да на себе стављају свилену одећу и златан, још мање драгим камењем оперважен крст о златном ланцу или о црвеној или зеленој траци, као што обично епископи носе. За њих је довољан глеђеисан крст који виси о црној траци, а риза да им се мало разликује од обичне калуђерске ризе, тј. да је од нешто финијег платна или друге вунене материје, све једноставно црно. Када имају да се извезу манастирским пословима или по позиву конзисторије, морају се задовољити покривеним каруцама и са три коња; иначе, раскошна ношња и господско

Mönchen-Stande nicht gleichet, sondern auch geschiehet zum Nachtheil und Schaden der kleinen proventen des Klosters. Und gleichwie denen übrigen Mönchen, also auch denen Archimandriten soll nicht erlaubt seyn, ohne eusserster Noth, und das er etwa von dem Consistorio berufen wird, in das Residenz Ort, oder in andere Orten und Dörfer auszufahren: Es wird auch dieses nicht ohne Ursach gesagt.

Und weilen zwischen einem Bischof und einem Mönchen kein anderer Unterschied ist, als nur der bischöfliche Beruf und Macht, das Evangelium zu predigen und die Sacramenten zu verwalten und auszutheilen, Math. 28.29. dieser Beruf aber und diese Macht gestattet ihm gar nicht ein prächtigeres Leben zu führen, als ein Mönch zu führen hat: So därften sie vom Rechtswegen keine solche verschiedener Farb reiche seidene schim̄ernde, denen weltlichen Herrn erlaubende, mit Seiden und kostbaren Zobeln unterfüterte und umgegebene Kleider, und wieder alle geistliche Art mit goldenen Franzen besetzte hütter tragen; den̄ wen̄ Basilius Magnus, Joañes Chrysostomus und andere alte Bischöfe sich begnügen haben in schlechten einfältigen schwarzen Wollenen Kleidern zu gehen, warum denn sie es nicht thun kön̄en? Freylich sie kön̄en, wie auch schuldig sind ein Vorbild des demüthigen Verhaltens denen Christen zu seyn. Weßwegen so wohl der Ertzbischof, als die Bischöfe müßten nach dem Exempel der Hl. Vätter unserer Morgenländischen Kirche, einerley schwarze wollene Kleider und das Kreutz an goldenen Ketten, oder am braunrothen Bande, ausgenom̄en, daß der Ertzbischof kan das Kreutz [16] am Ponsonfärbigen Bande an sich tragen: denn wen̄ das Amt einerlei ist, so muß auch die Kleidung einerlei seyn. Solcher Gestalt würden sie, wahrhaftig, eine weit grössere Ehre so wohl bei Gott als bei den Menschen haben, wen̄ sie nur wolten die Hoffart und ein solch prächtiges Verhalten von sich jagen; da zu noch so viel auf d gleiche Eitelkeiten anwendendes Geld kön̄te man auf die, der Kirche und des Bistums nöthigste Dingen, alsdasind Consistorien, Pflanzschulen, u. d. g. angewendet werden. Und weilen Christus unser Heiland habe die Bischöfe nicht zu Minister der zeitlichen Landes Fürsten sondern zu seine eigene geistliche Ministern erwehlet und gesetzet, so ist ihnen, so reiche und kostbare Wagen, Pferden, mit verschiedenen Livreen angekleidete Lakeen, u. d. g. zu halten nicht erlaubt. Die Christen müssen zwar ihren Lehrern und Seelhirten den Unterhalt geben; den wer dem Altar dienet, von dem Altar muß er auch seine Nahrung haben, sagt der göttliche Paulus; aber er sagt auch zu denen, die dem Altar dienen, Seelhirten: Wen̄ wir Nahrung und Kleider haben, so laßt uns daran begnügen: Einfolglich sollen die Bischöfe sich nicht Herrlich, sondern ehrlich zu erhalten suchen. Es wird von einigen Klosters Mönchen bei Herausgebung der Mönchens-Regeln unter dem Namen der Bischöfen, nicht umsonst gesagt: „Wie kön̄en den unsere Bischöfe uns solche Regeln vorschreiben, und uns dem Mönchens-leben lehren, da sie, was das Mönchens-Verhalten betrift, eben solche Mönchen sind, wie wir, und den̄och die fressen das Fleisch alle Tag öffentlich; sie halten und empfängen in ihre Residenzien die Weiber, spatzieren mit ihnen öffentlich; — — — — und leben in allen nach der Mode der Welt. Das, was sie uns zu thun befehlen, übertretten sie selbst, und was sie uns zu thun verbieten, das thun sie selbst. Sie sind sonsten allerdings

понашање не само што не приличи калуђерском реду, него је и на уштрб и штету малих манастирских прихода. Архимандритима, баш као ни осталим калуђерима, не треба да буде дозвољено да се без крајње нужде — ако га, рецимо, позове конзисторија — извозе до резиденције или у друга места и села; ни ово није речено без разлога.

И пошто између епископа и калуђера не постоји нека друга разлика сем епископског звања и власти да проповеда Јеванђеље и да врши и подељује свете тајне (Мат. 28. 29)[3], ово звање и ова власт му, међутим, никако не дају право да води раскошнији живот него што га води један калуђер; ни по којем праву не би они смели да носе таква разнобојна блистава свилена одела која су дозвољена световној господи, постављена и оперважена свилом и скупоценим самуром, ни — мимо сваког начина код свештеника — шешире оперважене ројтама; јер, ако су се Василије Велики, Јован Златоусти и други стари епископи задовољавали тиме да иду у лошим, простим, црним вуненим ризама, зар и ови то не могу да чине? Наравно да могу, као што су и дужни да буду хришћанима узор скрушеног држања. Због тога би и архиепископ и епископи по примеру св. отаца наше православне цркве морали носити једнаке црне вунене ризе и крст о златним ланцима[4] или на мркоцрвеној траци, изузев што архиепископ може на себи да носи крст о траци јасно црвене боје[5], јер ако је звање исто, мора и одећа бити иста. На тај начин они би, ваистину, уживали далеко већу част и код Бога и код људи, само када би хтели да се отресу охолости и такве раскоши; уз то још, толики новац утрошен на те сујете могао би се утрошити на ствари које су најнужније цркви и епископији, као што су конзисторије, семинари и сл. А како наш Спаситељ Христос епископе није изабрао и поставио за министре световних владара, него за своје сопствене духовне министре, није им дозвољено да држе тако богата и скупоцена кола, коње, лакеје обучене у различите ливреје и сл. Хришћани додуше морају давати издржавање својим учитељима и духовним пастирима; јер ко олтару служи, мора се и хранити од олтара — каже божански Павле, али он и назива оне који служе олтару духовним пастирима. Ако имамо храну и одећу, будимо тиме задовољни; према томе, епископи треба да настоје да се издржавају не сјајно него часно. Не прича се без разлога да су неки калуђери поводом издавања монашких правила под епископским именом говорили: „Па како могу наши епископи да нам прописују таква правила и да нас уче монашком животу, када су они — што се тиче монашког држања — управо такви калуђери какви смо и ми, а ипак они свакодневно јавно ждеру месо, они држе и примају у своје резиденције жене, јавно се шетају с њима . . . и у свему живе по светској моди. Они сами крше оно што нама наређују да чинимо; а што нама забрањују да чинимо, чине они сами. Они су иначе на сваки начин дужни да нам буду узор свега онога што нам наређују

schuldig uns ein Vorbild alles dessen zu seyn, was sie uns zu thun befehlen oder verbieten, als da Basilius Magnus und andere alte Bischöfe, die dergleichen Regeln [17] denen Mönchen vorschreiben, gewesen sind, und deßwegen so lang sie uns nicht solche Exemplarische Vorgänger werden, so lang könen wir ihre solche, dem Alterthum unbekante Regeln nicht annemen; wir haben von den alten Kirchen und Klöster--Vorstehern hinlängliche Regeln, es mangelt uns aber nur an den Vorbilder." Man siehet jetzo, wahrhaftig, einige unter den Archimandriten als weltliche Paranymphos, und einige unter den Bischöfen als weltliche Sponsos.

Wen also die Bischöfe, die Archimandriten, und die Egumenen werden denen übrigen Mönchen, als Vorbilder des tugendhaften Verhalten fürgehen; ein Mönch hingegen unehrbar, furchtloß und ungehorsam, zum Aergerniß der andern lebet, das extraordinarium Consistorium soll einen solchen, nach der zweiten und dritten Ermahnung und bestraffung abkleiden, und nicht auf seinen freyen Willen aus dem Kloster entlaßen, sondern so gleich in facie Consistorii, ihn einem Werbungs-officier zum Militar-Dienst übergeben: dan wen ein solcher Gott dem Herrn, dem er sich besonders gewidmet hat, nicht dienen will, so soll er dem Landes Fürst dienen. Solche Bestraffung wird nicht allein die gerechteste seyn, sondern auch die übrige in ihren geistlichen Pflichten, auf das leichteste erhalten könen. Es stehet im Buch, das man bei uns Kormcsia nenet, Cap. 58. fol. 596. pag. 2. folgendes: „Dreyer Ursachen wegen ist einem Mönchen aus seinem Kloster wegzugehen erlaubet: 1.) Wen der Vorsteher ein Ketzer ist. 2.) wen der Zutritt der Weiber im Kloster geschiehet: und 3.) wen die weltliche Kinder im Kloster lernen: den es ist ungereimt, das solches in einem Kloster geschehe." Mithin wäre sehr nüzlich aufs schärffeste zu verbieten, die Kinder in Klöstern, unter welchem Vorwand es auch imer seyn wird, zu erhalten, wegen Bedienung sollen Haus-Knechten unter Besoldung gehalten werden. Es wird dieses nicht ohne Ursach gesagt.

ZU ERHALTUNG DER CONSISTORIEN.

[18] Es ist bekant daß das von unserer allergnädigsten Monarchin allermildest ad Bonum Nationis, bestimtes unangreifliches Vermögen bestehet gegenwärtiger Zeit in folgenden Rubriquen:

	Gulden.
1.) bei dem Neusatzer Magistrat	16000.
vom 9bre 1776. bis den lezten 10bris 1779.	
das Interesse zu 5 pro cento	2466.
2.) Bey dassigem Burger Lazarum Bogdanovics	3000.
vom 9bre 1776. bis den lezten 10bris 1779.	
das Interesse zu 6 pro cento	546.
3.) bei anderem dassigen Burger Raphael Miloradovics . . .	2000.
vom 9bre 1776. bis den lezten 10bris 1779.	
das Interesse zu 6 pro cento	366.

или забрањују да чинимо, као што су били Василије Велики и други стари епископи који су монасима прописивали оваква монашка правила, и зато докле год нам они не постану такве узорне претече, дотле не можемо прихватити таква правила непозната древним временима. Од старих црквених и манастирских старешина имамо ми довољно правила, али нам недостају само узори." Сада неки архимандрити заиста изгледају као нагиздани девери, а неки међу епископима као мирске ђувегије.

Када дакле епископи, архимандрити и игумани осталим калуђерима буду предњачили као узори моралног живота, а калуђер напротив живи нечасно, без страха и послушности, на саблазан других, треба ванредна конзисторија таквога после друге и треће опомене и казне да свуче[6], и не да га по његовој слободној вољи отпусти из манастира, него да га одмах, пред лицем конзисторије, преда официру за регрутовање, у војну службу, јер ако такав неће да служи Господу Богу, коме се посебно посветио, нека служи владару. Таква казна биће не само најправеднија него ће и остале најлакше моћи подстицати да испуњавају своје духовне дужности. У књизи која се код нас зове Крмчија стоји следеће (гл. 58, фол. 596, стр. 2): „Из три разлога је калуђеру дозвољено да оде из манастира: (1) Ако је старешина јеретик, (2) ако у манастир долазе жене, и (3) ако световна деца у манастиру уче; јер неприлично је да се то догађа у манастиру." Стога би било врло корисно најстрожије забранити држање деце у манастиру, под било којим изговором; за рад треба држати домаће слуге, уз плату. Не каже се ово без разлога.

ИЗДРЖАВАЊЕ КОНЗИСТОРИЈА

Познато је да се неприкосновени фонд који је наша најмилостивија монархиња најмилостивије одредила као народно добро састоји из следећих рубрика:

	Гулдена
1. Код Новосадског магистрата	16000
Од новембра 1776. до краја децембра 1779. интерес 5 посто	2466
2. Код овдашњег грађанина Лазара Богдановића	3000
Од новембра 1776. до краја децембра 1779. интерес 6 посто	546
3. Код другог овдашњег грађанина Рафаила Милорадовића .	2000
Од новембра 1776. до краја децембра 1779. интерес 6 посто	366

4.)	Bei der Csernoevicsischen Familie	4800.
	vom Jahr 1770 bis 1779 inclusive das Interesse zu 6 pro cento	2592.
5.)	bey dem Kupfer-Amt in Wiēn	8000.
	vom Aprilio 1777. bis den lezten 10bris 1779. das Interesse zu 4 pro cento	852.
6.)	Bei der Kam̄er in Wiēn	8000.
	vom Martio 1778. bis den lezten 10bris 1779. das Interesse zu 4 pro cento	346.
7.)	Von denen, für das Illyrische Regiment ausgezahlten Schulden übergeblieben Sum̄e	13000.
	vom Jahre 1769. bis 1779 inclusive das Interesse zu 4 pro cento	5200.
8.)	Bei dem Ertzbischofen und Metropoliten Vidak	11000.
9.)	Bei dem Bacser Bischof Radivoevics	7000.
10.)	Bei den Pakratzer Bischof Sivkovics	1200.
11.)	Bei dem Carlstädter Bischof Petrovics	1000.
12.)	Bei dreyen Dörfer in Esseger Comitat	3000.
	Sum̄a gegenwärtiger National-Massae . . . . . fl.	90368.

[19] Es ist gleichfals bekan̄t, und es stehet auch im gedruckten Regulament, daß der allerhöchste Kays. Königl. Hof seye der Nation dreysig acht Tausend Gulden schuldig, ob gleich im Regulament das Ertzbistum, und nicht die Nation genen̄et wird, da doch die ganze Nation, und nicht der Patriarch Arsenius Csernoevics dem allerdurchläuchtigsten Haußе von Oesterreich, nebst dem Persönlichen getreuesten tapferen Kriegs--Diensten an̄och mit oberwehnter Sum̄e behülflich gewesen. Man ist aus der Kanzley des National-Ertzbistums versichert, daß die Cameral--gut Dalya zu Genießung des Interesses von dieser schuldigen Sum̄e nicht gehöre: sondern der Allerhöchste Hof wäre, allen Rechten nach, schuldig der Nation, das ist, in die ad bonum Nationis allergnädigst bestim̄te Massa die Sum̄e, sam̄t den ganzen Interesse vom Jahr 1700 oder wenigstens vom 1710. bis 1770. zu 5 pro cento, und vom 1770. bis 1779. inclusive zu 4 pro cento zu geben und auszuzahlen. Folglich die ganze in Capitali und in Interessen National-Massa solle sich gegenwärtiger Zeit bei dem Kays. Königl. Hofe in Sum̄a 153520 fl. nemlich an Capitali 38000 fl. und an Interessen für 69 Jahren 115520 fl. befinden. Von dieser ganzen Sum̄e hätte das ad Bonum Nationis bestimmtes Vermögen vom Anfang des 1780 Jahrs das Interesse zu 4. pro cento, von dem allerhöchsten Hofe hins fihro Jährlich 6140 fl. 54 kr zu empfangen. Davon kön̄te man acht Schul direktores, und ein kleines, wenigstens von 12. Personen Schülern, Seminarium zu Karlowitz, und etwelche studenten auf der Universität zu Ofen, für die Pflanzschullehrer beständig erhalten, einwelches, wahrhaftig, wäre der armen Nation ein grosses Beneficium; nicht minderer Nutz wäre auch für den Staat; dan̄ wen̄ die Unterthanen, und Staatsbürger wohlerfahren und wohlgebildet sind, so werde der Wohlstand das Staats desto grösser und rümlicher. Jedoch wie die ganze Nation, also auch diese allerhöchste Wohlthat beruhet einzig und allein auf dem allergnädigsten Wohlwollen Ihrer [20] Kays.

4.	Код породице Чарнојевић	4800
	Од године 1770. до 1779. укључујући интерес од 6 посто	2592
5.	Код уреда за бакар у Бечу	8000
	Од априла 1777. до краја децембра 1779. интерес 4 посто	852
6.	Код коморе у Бечу	8000
	Од марта 1778. до краја децембра 1779. интерес 4 посто	346
7.	Преостала сума од исплаћених дугова за илирску регименту	13000
	Од године 1769. до 1779. укључујући интерес од 4 посто	5200
8.	Код архиепископа и митрополита Видака	11000
9.	Код бачког епископа Радивојевића	7000
10.	Код пакрачког епископа Живковића	1200
11.	Код горњокарловачког епископа Петровића	1000
12.	Код три села Осијечке жупаније	3000
	Укупни данашњи износ народног добра	фор. 90368

Исто тако је познато, а то стоји и у штампаном Регуламенту, да најузвишенији двор дугује овом народу тридесет осам хиљада гулдена, иако се у Регуламенту наводи архиепископија а не овај народ, пошто је ипак читав народ, а не патријарх Арсеније Чарнојевић, најузвишенијем дому аустријском, поред личних најверних храбрих служби у рату, још и горепоменутом сумом био од помоћи. Из канцеларије народне архиепископије се уверава да камерално добро Даљ не спада у уживање интереса ове дугујуће суме, него да је најузвишенији двор, по свим правима, дужан народу, то значи маси најмилостивије одређеној као народно добро, ову суму заједно са читавим интересом од 1700. године или бар од 1710. до 1770. уз интерес од 5 процената, а од 1770. до 1779. закључно уз 4 процента дужан да дâ и исплати. Према томе читав народни иметак у основном капиталу и интересима треба данас код цар. крал. двора да износи укупно 153.520 фор., и то у основном капиталу 38.000 фор. и у интересима за 69 година 115.520 фор. Од читаве ове суме износ одређен за народно добро од почетка 1780. године уз 4 процента интереса који има да се отада прима од најузвишенијег двора износи годишње 6140 фор. 54 кр. Од тога би се стално могли издржавати осам школских директора, један мали семинар у Карловцима који би се састојао бар од 12 ученика, и неколико студената на универзитету у Будиму за учитеље семинара, што би ваистину била велика бенефиција за овај сироти народ; јер ако су поданици и грађани државе обавештени и образовани, благостање државе постаје утолико веће и похвалније. Ипак, као и цео народ тако и ово најузвишеније доброчинство почива искључиво на најмилостивијој благонаклоности њеног цар. крал. и апостолског величанства, јер ми смо

Königl. und Apostolischen Maytt: dañ wir sind allerweise des allerhöchsten Hofes getreueste Vasalen, und wünschen des Staats, in welchem wir uns befinden, wahre und getreye Mitbürger zu seyn.

Und obgleich die allergnädigste Kays. Königl. durch den Hof- Staats- und Kriegs-Rath, wie auch durch die Königliche Hungarische Hof-Kanzlei uns gegebene und von dreyen gesalbten Gottes, durch eben diese hochlöbliche Kanzlei allergnädigst bestättigte Privilegia, unserem Clero gestatten die Zehenden von unserer Nation zu haben; so haben doch einige unter unseren Bischöfen solche Zehenden für ihre eigene Personen genom̄en und gebrauchet; da doch Gott der Herr solche Zehenden nicht denen Hohepriestern allein, sondern dem ganzen Israelitischen Clero gegeben: den̄ so stehet geschrieben: „Alle Zehenden im Lande, beede von Saamen des Landes, und von Früchten der Bäume sind des Herrn und sollen dem Herrn heilig seyn." Levit. 26.30. Und weilen Gott der Herr brauchet solche Zehenden nicht für sich, so ist leicht zu begreiffen, daß es für die Geistliche, die dem Altar dienen, gehöret wie an einem anderen Orte davon ausdrücklich stehet: „Der Zehende der Kinder Israel, die sie dem Herrn heben, habe ich denen Leviten gegeben zum Erbtheil Nam.18.24.

Die im § pho 9. des gedruckten Regulaments bestim̄tete Assistenten, sollen vielmehr administratores des ad bonum Nations bestim̄ten unangreiflichen Vermögens und des Ertzbistums benen̄et werden; den̄ durch dieses Wort Assistenten verstehet man bei uns, als die Mithelffer des Oberverwalters solches fundi, und das solcher Oberverwalter seye der Ertzbischof, von welchem doch nicht selbsten, sondern von dem ganzen Consistorio Apellatorio das Oberdirectorium über diesen fundum und über das ganze Vermögen des Ertzbistums geführet werden soll. Die Gelder des fundi, die sich [21] gegenwärtiger Zeit bey dem Ertzbischof, und bei anderen Bischöfen und privat-Personen befinden, sollen binnen zween Jahren längstens, alle dem Appellatorio eingeliefert und von demselben keinen privat-Personen, sondern nur allein denen Magistraten der Königlichen freyen Städten, als zu Preßburg, Pest, Ofen, Neusatz und der gleichen, aufs Interesse gegeben werden; und die von dem Appellatorio erwehlte, und von dem Allerhöchsten Hof allergnädigst bestättigte administratores haben vor solche Gelder die nöthige Sorge zu tragen, die Interessen davon zu gehöriger Zeit ein zu kassiren, von Ausgaben die Rechnung zu führen, und solche Jährlich dem Appellatorio vorzulegen, das Appellatorium aber der hohen Stelle in Wien̄ zu com̄uniciren.

BESTIMUNG DER DIURNEN FÜR DIE CONSISTORIAL-ASSESSORES.

I. Im Consistorio ordinario

Weilen das ordinarium Consistorium müsse alle Woche einmal versam̄let, und deßwegen müssen die Assessores ex loco erwehlet und gesetzt werden, mithin dem aus der Weltlichen erwehlten und bestelten Assessori, als der auch zu gleich ein Mithelffer des Hof-Oeconomi seyn wird, ein jahrliches Salarium zu bestim̄en.

	Gulden
nemlich	100.

на сваки начин највернији поданици најузвишенијег двора и желимо да будемо прави и верни сугрaђани државе у којој се налазимо.

И мада најмилостивије цар. крал. привилегије које су нам путем дворског, државног и ратног савета, као и путем краљевске мађарске дворске канцеларије дате и које су најмилостивије потврдили три миропомазаника Божија управо путем те високославне канцеларије дозвољавају нашем клеру да има десетак од нашег народа, неки наши епископи су ове десетке узели и употребили за своју сопствену личност; а Господ Бог је ове десетке дао не само првосвештеницима него целом израелском клеру, јер овако стоји написано: „И сваки десетак земаљски, од усјева земаљскога, и од воћа, Господњи је, светиња је Господу" (Левит. 26. 30).[7] И пошто Господу Богу десетак није потребан за себе, лако се може схватити да он припада свештеницима који служе олтару, као што на једном другом месту изричито стоји: „Десетке синова Израиљевијех, што ће доносити Господу на жртву што се подиже, дајем Левитима у нашљедство" (4. Мојс. 18.24).[8]

Асистенти предвиђени 9. параграфом штампаног Регуламента треба чак да постану администратори неприкосновеног фонда одређеног као народно и архиепископијско добро, јер под овом речју асистенти подразумевају се помагачи врховног управника оваквог фонда, и да је архиепископ тај врховни управник, који међутим не треба сам него са целом конзисторијалном апелаторијом да води врховну управу над овим фондом и над целим иметком архиепископије. Новац фонда који се у овом тренутку налази код архиепископа и других епископа и приватних лица треба најдаље за две године да буде предат апелаторији, а ова да га не даје приватним лицима него искључиво магистратима слободних краљевских градова као што су Братислава, Пешта, Будим, Нови Сад и сл., под интерес; а администратори које изабере апелаторија и најузвишенији двор најмилостивије потврди, имају да воде дужну бригу о овом новцу, да у одређено време наплаћују камату, да воде рачун о издацима и да га годишње подносе апелаторији, а апелаторија саопштава високом месту у Бечу.

ОДРЕБИВАЊЕ ДНЕВНИЦА КОНЗИСТОРИЈАЛНИМ АСЕСОРИМА

I. У редовној конзисторији.

Пошто се редовна конзисторија мора једном недељно састајати и због тога се сви асесори морају бирати и постављати из места, треба изабраним и постављеним асесорима из реда мирјана, у који ће спадати и помагач дворског економа, одредити годишњу плату наиме . . . . . 100 гулдена.

II. Im Consistorio Extraordinario.

Alle Geistliche und ein Weltlicher sollen aus anderen benachbarten Orten, und der andern Weltliche ex loco bestellet werden. Zwey unter ihnen Klösterliche sollen in der Residenz Quartier [22] und Kost haben; denen übrigen aber die Diurnen zu geben, nemlich:

Zween Protopopen, jedem p 1 fl. 30 kr täglich,		
und also beeden auf 30 Tag	fl. 90.	
Reise-Geld hin und her, beeden	fl. 90.	
		100.
Zween Pfarr-Priestern gleich so viel	fl. 100.	
Einem Weltlichen täglich p 1 fl. 30 kr.	fl. 45.	
Reise Geld	fl. 5.	
Dem Weltlichen ex loco	fl. 30.	
		280.
Dreymal so viel in ein Jahr	Suma fl. 840.	
		fl. 940.

Diese für beede Consistorien Sume von 940 fl. kan und soll aus den Einkünften des Ertzbistums zu Karlowitz, und der Bißtümer zu Neusatz, zu Temesvar, zu Verschez, und zu Arad, das ist von jedem denen, ihrer Dioecesan-Consistorien Assessoribus bei Endigung jeder Versamlung ausgezahlet werden. Für die Consistorien aber zu ofen, Pakratz und Carlstadt, weil diese Bißtümer an den Einkünften zu arm sind, soll ihnen für ihre Extraordinaria Consistoria nemlich p 840 fl. und in Suma auf diese drey Bißtümer 2520 fl. aus denen an bonum Nationis bestimten Interessen Jährlich geholfen werden: Das ordinarium Consistorium aber sie selbsten aushalten, d.i. den Weltlichen Assessor mit 100 fl. auszahlen müssen.

Im Consistorio Appellatorio

1) Aus Sirmischer Dioeces.

Der Protopop soll ex loco seyn und folglich ohne Diurnen [23] Ein Archimandrit soll, gleich wie alle übrige zu dem Appellatorio angestelte Mönchen, das quartier nur, und Kost bei dem Ertzbischof haben.

Der weltliche Assessor soll ex loco bestellt werden,		
mit 1 fl. täglich, und so p ein Monat	30.	
2.) Aus Bacser Dioeces.		
Zween Assessoribus, d. i. einem Protopop		
und einem weltlichen, jedem p. 1 fl. 30 kr	90.	102.
Reise-Geld, beeden	12.	

II. У ванредној конзисторији.

Сва свештена лица и један мирјанин треба да буду постављени из других суседних места, а други мирјанин из места. Двојица из монашког реда треба да добију стан и храну у резиденцији, а осталима треба дати дневнице, и то:

Двојици прота, по 1 фор. 30 кр. дневно и тако обојици за 30 дана	фор. 90	
Путни трошак за одлазак и повратак, обојици	фор. 10	
		100
Двојици пароха исто толико	фор. 100	
Једном мирјанину, дневно по 1 фор. 30 кр.	фор. 45	
Путни трошак	фор. 5	
Мирјанима из места	фор. 30	
		280
Трипута толико годишње укупно	840	
	фор. 940	

Ова сума од 940 форинти за обе конзисторије може и треба да буде исплаћена из прихода архиепископије у Карловцима и епископија у Новом Саду, Темишвару, Вршцу и Араду, што значи да свака исплати асесоре своје епархијске конзисторије по завршетку сваког заседања. Међутим, конзисторијама у Будиму, Пакрацу и Горњем Карловцу, пошто су ове епископије сувише сиромашне по приходима, за њихове ванредне конзисторије — наиме 840 форинти и укупни износ за ове три епископије 2520 фор. треба годишње помоћи из камате која се добија од народног фонда. Али редовну конзисторију морају саме издржавати, тј. световним асесорима исплаћивати 100 фор.

У конзисторијалној апелаторији

1. Из сремске епархије.

Прота треба да је из места и према томе без дневнице.

Један архимандрит треба, као и сви монаси постављени у апелаторију, да има само стан и храну код архиепископа. Мирски асесор треба да је из места, са 1 фор. дневно, за месец дана . . 30

2. Из бачке епархије

Двојици асесора, тј. једном проти и једном мирјанину, сваком по 1 фор. 30 кр.	90	102
Путни трошак, обојици	12	

3.) Aus Temesvarer Dioeces.			
Zween assessoribus gleichfals	90.	}	106.
Reise-Geld beeden	16.		
4.) Verschezer Dioeces.			
Zween assessoribus	90.	}	118.
Reise Geld	16.		
Dem Mönchen Reise-Geld	12.		
5.) Aus Arader Dioeces.			
Zween assessoribus	90	}	118.
Reise Geld	16.		
Dem Mönchen Reise-Geld	12.		
6.) Aus Ofener Dioeces.			
Zween assessoribus	90.	}	140.
Reise Geld	20.		
Dem Mönchen überhaupt	30.		
7.) Aus Pakrazer Dioeces.			
Zween Assessoribus	90.	}	140.
Reise Geld	20.		
Dem Mönchen überhaupt	30.		
[24] 8.) Aus Carlstädter Dioeces.			
Zween assessoribus	90.	}	160.
Reise Geld	30.		
Dem Mönchen überhaupt	40.		
	fl.	914.—	
Drey administratores des National-fundi müssen auch für ihre Mühe, ihr jährliches Salarium, wenigstens p 120 fl haben, darunter auch das Reise-Geld verstanden wird		360	
	fl.	1274.—	

Alle, aller dreyen Consistorien Assessores solten von dem allerhöchsten Hofe allergnädigst decretiret werden mit beisatz des Tituls einem jeden von dem jenigen Consistorio, zu welchem einer bestellet wird; und so auch die administratores des fundi: dañ solche Ehren-Tituln mögten vielleicht einem jedem unter ihnen anstatt eines grösseren Salarii dienen. Das gegenwärtige Capitale des ad Bonum Nationis allergnädigst bestim̃ten unangreiflichen Vermögens bestehet nun, wie oben in 90368 fl. Von dieser sum̃a jährliches Interesse zu 5 pro cento, tragt aus 4518 fl 24 kr.

Und weilen die Nation aus diesem allergnädigst bestim̃ten Fundo, für dieß mal kein besseres Bonum haben kan, als die Consistorien im gebührenden Stande zu erhalten, so sollen die Extraordinaria Consistoria der oben erwehnten dreyen Bistümer, wie auch das ganze Appellatorium und die administratores des fundi Nationis aus dieser, des In-

3. Из темишварске епархије			
Двојици асесора, исто тако	90	}	106
Путни трошак, обојици	16	}	
4. Вршачка епархија			
Двојици асесора	90	}	118
Путни трошак	16	}	
Монасима путни трошак	12	}	
5. Из арадске епархије			
Двојици асесора	90	}	118
Путни трошак	16	}	
Монасима путни трошак	12	}	
6. Из будимске епархије			
Двојици асесора	90	}	140
Путни трошак	20	}	
Монаху укупно	30	}	
7. Из пакрачке епархије			
Двојици асесора	90	}	140
Путни трошак	20	}	
Монаху укупно	30	}	
8. Из горњо-карловачке епархије			
Двојици асесора	90	}	160
Путни трошак	30	}	
Монаху укупно	40	}	
	фор.		914
Три администратора народног фонда морају такође за свој труд имати годишњу плату бар по 120 фор. у шта је урачунат и путни трошак			360
	фор.		1274

Све асесоре све три конзисторије треба најмилостивијом одлуком да поставља најузвишенији двор, додајући свакоме титулу оне конзисторије у коју се поставља; исто важи и за администраторе фонда, а такве почасне титуле би свакоме од њих могле да буду уместо неке веће плате. Садашњи капитал неприкосновеног фонда најмилостивије одређеног као народно добро сачињава, како је наведено горе, 90368 фор. Од ове суме годишња камата од 5 процената износи 4518 фор. 24 кр.

И пошто народ од овог најмилостивије одређеног фонда за сада не може имати веће користи него да конзисторије одржава у добром реду, треба ванредне конзисторије горепоменуте три епархије као и целу апелаторију и администраторе народног фонда из-

teresses Massa, in sum̄a mit 3794 fl erhalten [25] werden. Und was vom Jahre zu Jahre wird übrig verbleiben, soll es allezeit im Ertzbistum unter 4 Schlüsseln, nemlich des Ertzbischofens und der dreyen administratoren pro alia necessitate, jedoch niemals über 3000 fl. in paratu gehalten werden: als zum Exempel, wen̄ etwa der Ertzbischof solte pro Bono Nationis nach Wien̄ reißen; so soll er aus dieser überbliebenen Interessen-Massa die Reise Unkösten haben. Im solchen Fall aber er niemals allein, sondern mit zween Assessoren vom Appellatorio gehen, und sich mit ihnen nicht herrlich, sondern ehrlich erhalten, und nach Zurück kunft von allen Ausgaben die Rechnung denen Administratoren geben soll. Über die oberwehnte in paratu pro necessitate zu haben seyende Gelder, sich befindende, wie auch die von Verlassenschaften der ablebenden Ertz- und Bischöfen einkom̄ende Sum̄en, soll das Appellatorium durch die administratores zum Capitale schlagen, und folglich wie gesagt, einem oder dem anderen Magistrat aufs interesse geben, damit man mit der Zeit ein hinlängliches, für die arme Schüler Seminarium stiften, und daraus allezeit fähige Schul Direktores, Secretarien, Kanzelisten, und Consistorial Assessores der Bißtümer haben kön̄e.

DER HOFSTAAT DES ERTZBISSTUMS

könte mit denen schon bekan̄ten, in 28000 fl. bestehenden Einkünften, folgender Weise bestehen:

		Gulden
1.	Kaplan, aus denen überzehlten Pfarrgeistlichen zu Karlowitz, mithin ohne quartier und Kost im Hofe zu haben, im Baaren	120.
2.	Diakonen, die das Extraordinarium Consistorium alle Jahr je aus zween Sirmischen Klöstern einhollen soll, beeden das Quartier und Kost im Hof, und nebst dem, jedem auf die Kleidung p 50 fl.	100.
1.	Secretarius: gegenwärtiger Nenadovics hat Jährlich, nebst 36 Klafter Bren̄holz, im Baaren	1600.
	jedoch nach seiner, würd für einen anderen als Salarium auf 1000 fl. im Baaren genug seyn.	
1.	Notarius für die Kanzley, wie auch für beede Dioecesan--Consistorien	500.
1.	Registrator dem auch zu gleich die Direction über die Bibliothek des Ertzbistums zu führen, von dem Appellatorio übergegeben seyn soll	600.
3.	Kanzelisten, jedem p 300 fl.	900.
—	Alle 6 müssen für sich, ausser dem Hofe das Quartier und Kost haben.	
[26] 2.	Practikanten, nebst quartier und Kost, p 100 fl . . .	200.
2.	Köche, auf beeden	300.
2.	Hauß Knechten p 24 fl.	48.

државати од интереса на масу, у укупном износу од 3794 фор. А што од године до године буде преостајало, треба у архиепископији стално да се држи под 4 кључа, наиме архиепископовим и тројице администратора, спемно за друге потребе, али никада преко 3000 фор.; тако нпр., ако би архиепископ требало народним послом да путује у Беч, нека од ове преостале масе од камата подмирује путне трошкове. Али у таквом случају никада да не иде сам него са двојицом асесора апелаторије и с њима да се издржава не господски него часно, а после повратка да администраторима положи рачун о свим издацима. Апелаторија путем администратора треба да прикључи главници горепоменути новац који се држи за случај потребе, као и суме које притичу из оставштина упокојених архиепископа и епископа, па затим, као што је речено, да га даје овом или оном магистрату под интерес, да би се временом могао основати погодан семинар за сиромашне ученике, и одатле у свако доба могли добијати способни школски директори, секретари, канцелисти и епархијски конзисторијални асесори.

ДВОР АРХИЕПИСКОПИЈЕ

могли би сачињавати, на основу већ познатих прихода од 28000 фор.:

		гулдена
1	капелан од прекобројних пароха у Карловцима, па према томе без стана и хране у двору, у готовом	120
2	ђакона које ванредна конзисторија сваке године треба да узме из по два сремска манастира, обојици стан и храну у у двору, и сем тога сваком на одећу по 50 фор.	100
1	секретар; садашњи Ненадовић прима годишње, сем 36 хвати огревног дрвета, у готовом	1600
	међутим, после њега за неког другог биће довољна плата од 1000 фор. у готовом	
1	бележник за канцеларију, као и за обе епархијске конзисторије	500
1	архивар коме апелаторија треба да преда на управу и библиотеку архиепископије	600
3	канцелисте, сваком по 300 фор.	900
	— сва шесторица морају засебно, изван двора имати стан и храну.	
2	практиканта, сем стана и хране, по 100 фор.	200
2	кувара, за обојицу	300
2	домаће слуге, по 24 фор.	48

2.	Kuchel Menschen p 24 fl.	48.
2.	Kellner, auf beeden	250.
2.	Brod becker, auf beede	100.
1.	Einkauffer	60.
2.	Hof husaren, nebst Mundur p 40 fl.	80.
3.	Lakeen nebst Mundur p 35 fl.	105.
1.	Tafel Deker, nebst Mundur	35.
1.	Wirtschafter, wegen allen Grundstücken	150.
1.	Leibkutscher, nebst Mundur	50.
1.	Vorreitter, nebst Mundur	30.
1.	Gemeiner Kutscher nebst Mundur	35.
1.	Stallknecht	24.
2.	Ochsentreiber p 35 fl.	70.
2.	Gärtner, auf beede	150.
1.	Mayerhofs-Hütter	60.
2.	Panduren über die Wiesen u.d.gl. nebst Mundur p 35 fl.	70.
1.	Ober Oeconomus des ganzen Ertzbistums der alle Einkünften incassieren, das nöthige daraus auszugeben — Die Rechnung von allen zu führen und über alle Dienst-Leüte, und über alle Sachen des Ertzbistums die Ober-Aufsicht zu haben hat, nebst Quartier und Kost . . .	500.
1.	Mitoeconomus, der zu gleich auch ein Assessor des Consistorii Ordinarii seyn soll (ausser dem Hof) . . .	100.
1.	Hofwäscherin, ausser dem Hof	150.
—	auf die Kanzley und Briefporto	600.
—	auf den National in Wiēn Agenten des Ertzbistums . .	800.
300.	Klafter Brēnholz, a 2 fl 45 kr	885.
20.	Centner Kertzen, a 20 fl	400.
—	Auf die Wachs-Kertzen für die Tafel des Ertzbischofens	100.
—	Auf die Stallung	1000.
—	Auf den Keller	500.
—	auf die Arbeit der Weingärten, zween Garten und Heumähen	1500.
—	Auf die Hofkapelle, Kertzen, u d. g.	100.
—	auf zwey Dioecesan Consistorien	940.
[27] —	Auf die Auf Pflanz-Schule	1150.
NB.	zu der Trivial schul müßte die unserer Religion zu Karlowitz Gemeinde 100 fl mit zu geben.	
—	Auf das Allmosen denen bedürftigen von seiten des Ertzbischofens	500.
—	Auf die hin und her im Hofe Reparationes und Einkauffung der Tisch- Kuchel- und d.g. Requisiten in einem Jahr mehr, in einem weniger doch über einander	1500.
—	Auf die Kleidung, und andere Hand-Speesen des Ertzbischofens könte genug seyn	1500.
—	Auf die Munduren der Lakeen und übrigen	450.
—	Auf 30 Personen Dienstleuten Kost	3285.
NB.	Die 2 Diakonen, und 2 Kanzley-Practikanten, wie auch der Ober-Oeconomus müßten bey der Ertzbischöflichen Tafel speisen.	

2 кухињска помоћника по 24 фор.	48
2 келнера, за обојицу	250
2 пекара, за обојицу	100
1 снабдевач	60
2 дворска хусара, сем мундира, по 40 фор.	80
3 лакеја, сем мундира, по 35 фор.	105
1 трпезар, сем мундира	35
1 економ за сва земљишта	150
1 лични кочијаш, сем мундира	50
1 јахач испред кола, сем мундира	30
1 обичан кочијаш, сем мундира	35
1 коњушар	24
2 говедара, по 35 фор.	70
2 баштована, за обојицу	150
1 чувар мајура	60
2 пандура за ливаде и сл., сем мундира, по 35 фор.	70
1 врховни економ читаве архиепископије који има да наплаћује све приходе, да издаје што је потребно — да води рачун о свему и да води врховни надзор над свим службеницима и свим стварима архиепископије, сем стана и хране	500
1 помоћник економа, који истовремено треба да буде и асесор редовне конзисторије (изван двора)	100
1 дворска праља, изван двора	150
— за канцеларију и поштанске трошкове	600
— за народног агента архиепископије у Бечу	800
300 хвати огревног дрвета, по 2 фор. 45 кр.	885
20 центи свећа, по 20 фор.	400
— за воштане свеће, за архиепископову трпезу	100
— за коњушницу	1000
— за подрум	500
— за рад у виноградима, две баште и косидбу сена	1500
— за дворску капелу, свеће и сл.	100
— за две епархијске конзисторије	940
— за семинар	1150

Прим.: За тривијалну школу морала би наша верска општина у Карловцима да даје 100 фор.

— за милостињу невољницима од стране архиепископа	500
— за разне поправке у двору и набавке потреба за сто, кухињу и сл., једне године више, друге мање, али једно с другим	1500
— за одело и друге ситније трошкове архиепископа могло би бити довољно	1500
— за мундире лакеја и других	450
— за храну 30 лица у служби	3285

Прим.: 2 ђакона и 2 канцеларијска практиканта, као и врховни економ морали би се хранити за архиепископовим столом.

— Auf die Tafel des Ertzbischofens, wobei täglich, als in einem National-Ertzbistum, 16. Personen, zu weilen mehr, zu weilen weniger sich eintrefen; überhaupt . . 3500.

fl 25145.

Die Oeconomi kön̄ten schon Sorgen, über die zu überbleiben seyenden sum̄a noch etwas zu ersparen, um wen̄ der Ertzbischof auf die Canonische seiner Dioeces Visitation ausgehen soll, man ihm und seinen Mitgefehrten, daraus die Reise Unkösten geben; wie auch wen̄ er solte etwa in eine und die andere Kranchheit fallen, den Artzt erhalten und für die Arzneyen zahlen; nicht minder so ihn der Tod solte heimsuchen das man aus solcher überbleibenden Sum̄e, zu Bestreittung der Speesen des Leichtbegängnißes, im Baaren etwas haben kön̄e.

Und also ein Ertzbischof mit denen in 28000 fl bestim̄ten und wohl bekan̄ten proventen, kön̄te schon, zwar nicht herrlich wie ein Fürst, doch ehrlich, seiner geistlichen Vorstehers-Würde gemäß, bestehen. Das aber der gegenwärtige [28] Ertzbischof sich beständig beklaget, er kön̄e mit solcher Sum̄e nicht bestehen, ist kein wunder: alle proventen des armen Ertzbistums, müssen in Händen des Ertzbischöflichen Bruders ja gar in dessen Hause stehen, und der ganze Hof von eben dem selben verwaltet wird; auf seine Kinder, die zu Preßburg lernen, muß das Ertzbistum gegen 1000 fl Jährlich hingeben, um welche Sum̄e kön̄te eine fast ganze Pflanz-Sule gehalten werden; kaum weniger auch auf seine verheieratete Tochter jährlich hingeben; sein ganzes Hauß erhaltet, ernehret und bekleidet sich aufs conto des Ertzbistums. Ein in dem Residenz-Hof, von dem verstorbenen, Ertzbischofen Nenadovics, mit 4 Stuben und 2 Kuchel für Ertzbistums Leute erbauetes Haus bewohnen zwei Ertzbischöfliche Familien, eine mit völliger Nahrung und reicher Kleidung aus denen Proventen des Ertsbistums, zum Aergerniß den ganzen daselbigen Volck; und wer kan alle bekante, doch un̄othige an Geld, Weinen, und anderer Sachen, und noch dazu heim̄liche verdächtige — — — — Schenckungen auszehlen? Weßwegen kan der jetzige Ertzbischof, auf diese Weise mit den von Ihro Maytt allergnädigst bestim̄ten proventen freylich nicht bestehen, ja wen̄ er auch noch so viel hätte, so würde er gleichfals sich, um nicht bestehen zu kön̄en, beklagen.

DER HOFSTAAT DES BISSTUMS ZU TEMESVAR.

Könte jährlich folgender Massen aus gehalten werden:

	Gulden
1. Secretarius, der auch das Notariat Amt in beeden Consistorien zu vertretten hat	500.
1. Kanzlist	150.
— Die Speesen auf die Kanzeley und Brief porto	200.
1. Koch	150.

— за архиепископову трпезу, за којом се, као у народној архиепископији, дневно нађе 16 лица, понекад више, понекад мање, укупно 3500

фор. 25145

Економи би већ могли да се побрину да од сума које преостану још понешто уштеде да би, када архиепископ треба да пође у канонску визитацију својих епархија, њему и његовим сапутницима одатле дали за путни трошак, као и ако би допао какве болести, да би довели лекара и платили лекове, а не мање, ако би га снашла смрт, да би од овако преостале суме могли имати нешто у готовом за подмиривање погребних трошкова.

И тако би архиепископ са одређеним и познатим приходима од 28000 фор. могао опстојавати лепо, додуше не велелепно као какав кнез, али часно, према свом достојанству духовног поглавара. А што се садашњи архиепископ стално жали како с том свотом не може да опстојава, није никакво чудо: сви приходи сиромашне архиепископије морају се налазити у рукама архиепископовог брата, чак у његовој кући, а читавим двором баш он управља; за његову децу која се школују у Братислави мора архиепископија да даје око 1000 фор. годишње, а за ту суму могао би се издржавати готово цео један семинар; једва нешто мање издаје годишње на своју удату кћер; читава његова кућа се издржава, храни и одева на рачун архиепископије. У кући са 4 собе и 2 кухиње за људе архиепископије, коју је саградио покојни архиепископ Ненадовић живе две породице архиепископове родбине, једна се потпуно храни и богато одева из прихода архиепископије, на саблазан целог овдашњег народа; а ко може побројати све познате, али непотребне и уз то још сумњиве . . . . . поклоне у новцу, вину и другим стварима? Због тога садашњи архиепископ, наравно не може да живи са приходима које је на овај начин најмилостивије одредило њено величанство; чак када би имао још толико, жалио би се како не може да опстојава.

ДВОР ЕПИСКОПИЈЕ ТЕМИШВАРСКЕ

могао би се годишње издржавати на следећи начин:

	гулдена
1 секретар који би био и бележник у обе конзисторије . . .	500
1 канцелиста	150
— канцеларијски трошкови и поштарина	200
1 кувар	150

2.	Haus Knechten 24 fl	48.
1.	Kuchel Mensch	24.
1.	Leib Kutscher nebst Mundur	45.
1.	Vorreiter nebst Mundur	30.
1.	Ein gemeiner Kutscher	35.
1.	Hof-Husar, nebst Mundur	40.
2.	Lakeen, nebst Mundur, a 35 fl.	70.
1.	Tafeldecker nebt Mundur	35.
[29] 1.	Kelner	50.
1.	Brodbecker	50.
1.	Hof Oeconomus	300.
—	Auf die Munduren der Lakeen und übrigen	180.
—	auf die Stallung	500.
—	auf die Wäsch	100.
60.	Klafter Brēnholz a 2 fl	120.
7.	Centner Kertzen, a 20 fl.	140.
—	auf die Wachs-Kertzen	50.
—	auf die Allmosen von Seiten des Bischofes	200.
—	auf zween Consistorien	940.
—	Auf die Pflanz-Schule	1250.
—	auf die Nahrung des ganzen Hofstaats mit samt dem Brodt und Wein, zu 6 fl. täglich	2190.
—	Auf die Kleidung, und andere Handspeesen des Bischofes	1000.
	fl.	8397.

Was von der proventen- Sum̄e (die von jedem Bistum bei der hohen Stelle wird ohne zweifel bekan̄t werden) übrig verbleibet, soll bei dem Oeconomo vom Jahr zu Jahr für die hin und her Reparationes im Hofe für die Einkauffung der Kuchel-Tafel u.d.g. Requisiten, für das Ausgehen auf die Visitation des Dioeceses und für die Kranchheit und Tod des Bischofes, aufbehalten werden.

Auf nemliche Weise auch der Hofstaat des Bistums zu Verschez kön̄te ausgehalten werden, ausgenom̄en das auf die Nahrung zu Verschez wird so viel nicht aufgehen; und da zu noch die unserer Religion Gemeinde daselbst müßte zu der Trivial Schule 100 fl. zu geben.

DER HOFSTAAT DES BISSTUMS ZU NEUSATZ

könte folgender Gestalt ausgehalten werden:

		Gulden
[30] 1.	Sekretarius, der zugleich auch das Notariat-Amt in beeden Consistorien zu vertretten hat	500.
1.	Kanzelist	150.
—	Kanzley-Speesen und Brief-porto	200.
1.	Koch	120.
2.	Haus Knechten a 24 fl	48.

2 домаћа слуге, по 24 фор.	48
1 кухињски помоћник	24
1 лични кочијаш, сем мундира	45
1 јахач испред кола, сем мундира	30
1 обичан кочијаш	35
1 дворски хусар, сем мундира	40
2 лакеја, сем мундира, по 35 фор.	70
1 трпезар, сем мундира	35
1 келнер	50
1 пекар	50
1 дворски економ	300
— за мундире лакеја и осталих	180
— за коњушницу	500
за рубље	100
60 хвати огревног дрвета, по 2 фор.	120
7 центи свећа, по 20 фор.	140
за воштане свеће	50
за милостињу од стране епископа	200
за две конзисторије	940
за семинар	1250
за храну целом двору, заједно са хлебом и вином, по 6 фор. дневно	2190
за одећу и друге ситне издатке епископа	1000
фор.	8397

Што од укупних прихода (који ће за сваку епархију високом месту без сумње бити познати) преостане, треба од године до године да чува економ за разне поправке по двору, за набављање посуђа и сличних реквизита, за одлазак на визитацију дијецезе и за болест и смрт епископову.

На исти начин би се могао издржавати двор епископије у Вршцу, сем што у Вршцу за исхрану неће бити потребно толико и уз то још тамошња наша црквена општина морала би давати 100 фор. за тривијалну школу.

ДВОР ЕПИСКОПИЈЕ У НОВОМ САДУ

могао би се издржавати на следећи начин:

	гулдена
1 секретар који истовремено има да обавља бележничку дужност у обе конзисторије	500
1 канцелиста	150
— канцеларијски трошкови и поштарина	200
1 кувар	120
2 домаћа слуге, по 24 фор.	48

1.	Kuchel-Mensch	24.
1.	Leib Kutscher, nebst Mundur	45.
1.	Vorreiter nebst Mundur	30.
	6. Pferde könen für alle Nothwendigkeiten, und 1 Pferd genug seyn.	
1.	Hof-Husar, nebst Mundur	35.
2.	Lakeen, nebst Mundur a 35 fl	70.
1.	Kelner	40.
1.	Broodbecken	40.
1.	Majerhofhütter	50.
1.	Hof Oeconomus	200.
—	Auf die Munduren der Bedienten	150.
50.	Klafter Breñholz a 3 fl.	150.
—	Auf die Wäsch	100.
—	Auf die Kertzen	120.
—	Auf die Stallung	400.
—	Auf die Allmosen von seiten des Bischofes	100.
—	auf beede Consistorien	940.
—	auf die Nahrung des ganzen Hofstaats mit samt dem Wein und Brood, zu 5 fl täglich	1825.
	fl.	5347.

Was übrig verbleibet, soll vom Jahr zu Jahr für die Kleidung des Bischofes (die ohne dem nicht alle Jahr gemacht werden) wie auch für andere Nothwendigkeiten, wie oben bei dem Temeswarer Bistum gesagt, auf behalten werden.

Mit solcher Einrichtung kan auch das Bistum zu Arad erhalten werden. Und weil im Neusatz zu weilen mehr als zu Arad aufgehen kan, so hat dasselbiges Bistum zur Hülffe das Praedium Sirig. Weñ man von dem ietzigen [31] Bischofen Radivoevics seine Lieblinge, seine Blutsverwandte und seine Clienten abschaffen, und den Hof-Oeconomen obbesagter Weise bestellen, auch so ihm, als allen anderen die uñothigen Gastereyen verbieten wird, so wird gewiß dieser Bischof also gleich besser bestehen, und von der Schuldmachung befreyet werden.

Bei denen anderen dreyen Bißtümer, die kleine Einkünften haben, soll das Extraordinarium Consistorium mit dem Hof-Oeconomo bey jedem Bistum den Hofstaat nach der Möglichkeit (deñ man muß sich nach der Decke strecken) einrichten und bestim̃en; und wie es eingerichtet hat, dem Appellatorio, und Appellatorium der hohen Stelle berichten.

Die Extraordinaria Consistoria sollen, um solche Hof Oeconomos zu verschaffen, die Sorge tragen, und bis man dazu weltliche Personen bekom̃en wird, könen der weil vernünftige Mönchen aus den Klöstern bestellet werden. Jeder Oeconomus soll vor dem Hl. Evangelio schweren, daß er in aller Einkaßirung und Ausgaben wie auch in allen, was den Wohlstand des Bistums anbetrift sich getreu und redlich aufführen wird. Zween Exemplaria solches Juramenti sollen gemacht, davon eines bei dassigem Extraordinario Consistorio verbleiben und das andere dem Appellatorio zugesandt werden.

1 кухињски помоћник	24
1 лични кочијаш, сем мундира	45
1 јахач испред кола, сем мундира	30
6 коња могу за све потребе, и још 1 коњ, бити довољни	
1 дворски хусар, сем мундира	35
2 лакеја, сем мундира, по 35 фор.	70
1 келнер	40
1 пекар	40
1 чувар мајура	50
1 дворски економ	200
за мундире послуге	150
50 хвати огревног дрвета, по 3 фор.	150
за рубље	100
за свеће	120
за коњушницу	400
за милостињу од стране епископа	100
за обе конзисторије	940
за храну целог двора, заједно са вином и хлебом, по 5 фор. дневно	1825
	фор. 5347

Што преостане, треба од године до године задржати за епископово одело (које се и иначе не прави сваке године), као и за друге потребе, као што је речено горе, код темишварске епископије.

Таквим уређењем може се одржавати и епископија у Араду. И пошто се у Новом Саду понекад може потрошити више него у Араду, то ова епископија има као помоћ добро Сириг. Ако се од садашњег епископа Радивојевића одстране његови миљеници, сродници и штићеници и на горе речени начин постави дворски економ, па ако се и њему као и свима осталима забране непотребне гозбе, тај епископ ће сигурно одмах боље опстојавати и бити ослобођен прављења дугова.

Код остале три епархије, које имају мале приходе, треба ванредна конзисторија са дворским економом да уреди и среди двор према могућности (јер се мора пружати према губеру); а како га је уредила треба да обавести апелаторију, а апелаторија високо место.

Ванредне конзисторије треба да се побрину да дођу до таквих дворских економа, и док се за то не добију световна лица, могу се дотле постављати разумни монаси из манастира. Сваки економ треба да се закуне пред Јеванђељем да ће се верно и поштено држати приликом сваког примања и издавања, као и у свему што се односи на благостање епископије. Ова заклетва треба да буде састављена у два примерка, од којих један остаје односној конзисторији а други се доставља апелаторији.

Kurz zu sagen: so lang solche der Bischöfen und ihren Residenzien Einrichtung nicht verordnet und bestim̄et wird, so lang werden die Bischöfe des Geldes nicht satt werden. Wie der ganze Hof eines jedes Bißtums sehr schlecht eingerichtet ist, also auch die Kanzley des Bistums; die Bischöfe wollen keine Kanzelisten halten, und was kan ein einziger Secretarius bei so viel vorfallender Dioecesan Geschäften ausrichten? Die Ertzbistums Kanzeley, alwo von der ganzen Nation und von anderen [32] Staats-Dicasterien, Sachen und Geschäften fast alle Tag vorkom̄en, hat nur zwey Kanzelisten; wie wird es den̄ möglich seyn zween Menschen so viele Schreiberey auszuhalten? Wahrhaftig keines wegs; und deroselben einer von ihnen zween hat vom unaufhörlichen Sitzen die Hypochondrische Kranckheit bekom̄en, und der andere, der nebst anderer Kanzley-Expeditionen, auch das Notariat-Amt in beeden Dioecesan-Consistorien verwalten muß wird bald gar blind werden: ein einziger Practicant, oder vielmehr Copeist ist noch vorhanden, mit einem jährlichen Salario von 50 fl. davon er so wohl Kleidung als Nahrung haben Muß.

Wir haben bis dato die allerhöchste Kays. Königl. Gnade nicht haben kön̄en, zu den Staats-Diensten, ob wir gleichwohl in aller Treye zu dem Staat leben, keines wegs zu gelassen werden; und wen̄ die Studirte wenigstens bei denen Bischöfen das Brod nicht haben kön̄en, warum solte sich den̄ einer auf die studien begeben, und die Zeit seiner jungen Jahren damit umsonst verlieren?

NACHTRAG

Zu dem allergetreuesten Vorschlag für die Einrichtung der Consistorien, Schulen, Bischöfen, und Bischöflichen Residenzien bey der Privilegirten Raszianischen, in dem Königreiche Hungarn und dem selben einverleibten Provincien, wohnhaften Nation.

Nach Ableben eines zeitlichen Ertzbischofens und Metropolitens, sollen aus dem Appellatorio 4 Assessores, das ist, der Neusatzer Bischof, als der näheste, dann ein Archimandrit, Ein Protopop, und Weltlicher, der ex loco ist, zu der Administration des Ertzbistums, sede Vacante, ein für allemal bestim̄et werden. Dem [33] Archimandriten soll das quartier und Kost in der Residenz gegeben werden; der Protopop, so er nicht ex loco seyn wird, soll quartier und Kost gleichfals in der Residenz, und nebst dem die Diurne p ein Gulden haben. Der Bischof solle wenigstens einmal in der Woche, sede vacante, ex officio, mithin ohne die Diurnen dafür haben, dahin kom̄en, weil er zu solcher nahen Reise aus denen, seines Bistums Einkünften, gar keine Unkosten machen darf, in deme der selbe mit eigenen Wagen, und Pferden bis auf Karlowitz, und zurück zu fahren nicht von nöthen haben wird, den̄ der Ober-Oeconomus des Ertzbistums kan allezeit den Wagen mit Pferden des Ertzbistums auf den bestim̄ten Tag nach Peterwaradein schicken um ihn nach Karlowitz einzuhohlen, und widerum nach eingenom̄enem

Кратко речено: докле год се код епископа и њихових резиденција не нареди и одреди такав ред, дотле се епископи неће наситити новца. Као што је читав двор сваке епископије врло лоше уређен, таква је и канцеларија епископије; епископи неће да држе писаре, а шта може код толиких епархијских послова да уради један једини секретар? Архиепископска канцеларија где се готово свакодневно појављују ствари и послови који се тичу целог народа и других државних инстанци има само два писара; па како је могуће да два човека издрже толико писаније? Ваистину, никако; и због тога је један од те двојице од непрестаног седења добио хипохондричну болест, а други који поред других канцеларијских послова мора да врши и бележничку дужност у обе епархијске конзисторије ускоро ће ослепити. Ту је још један једини практикант или управо речено преписивач, са годишњом платом од 50 фор., од које мора да се одева и храни.

До сада нисмо никако могли имати најузвишенију царско-краљевску милост да добијемо приступ у државне службе, мада живимо у потпуној верности према овој држави; па ако школовани ни код епископа не могу имати хлеба, зашто онда неко да иде на студије и да тиме узалуд губи време својих младих година?

ДОДАТАК

најверније предлогу за уредбу о конзисторијама, школама, епископима и епископским резиденцијама код привилегисаног расцијанског народа који живи у краљевини Хунгарији и њој прикљученим провинцијама.

После пресељења у вечност архиепископа и митрополита за администрирање обудовеле архиепископије треба једном за свагда одредити из апелаторије четири асесора, тј. новосадског епископа који је најближи, затим једног архимандрита, једног проту и једног мирјанина који је из места. Архимандриту треба дати стан и храну у резиденцији; прота, ако не буде из места, треба такође да има стан и храну у резиденцији, а сем тога и дневницу по један гулден. Епископ треба бар једном недељно, током упражњености столице, да одлази онамо по службеној дужности, па према томе да не прима за то дневнице, јер за тако кратак пут не сме да прави трошкове из прихода своје епископије, пошто он неће имати нужде да сопственим колима и коњима путује до Карловаца и натраг, јер главни економ архиепископије може у свако доба кола са коњима архиепископије одређенога дана да пошаље у Петроварадин да га довезу у Карловце и поново да га врате, после ручка и вечере који треба да му буду дати на трошак архиепископије, тј. у резиденцији.

Mittag und — Abendmahl, so ihme auf Kosten des Ertzbistums, d. i. in der Residenz gegeben werden soll, zurückzufahren.

NB. Mithin man redet nicht unbillich, daß der Bischof Putnik für seine des leztlich ledig-gewesten Ertzbistums administration, die aus der armen National Massa 7000 fl. unrecht genomen habe, indeme er gar keine eigene darüber Unkosten gehabt, sondern noch dazu mit ihm sein Secretarius, seine Lakeen, seine Kutscher und Pferden, wie auch seine aus Neusatz öfters ankomende Lieblinge, erhielten sich auf Unkösten des Ertzbistums: Er, als damals der einzig-geweßte Verwalter des Ertzbistums konte hernach mit denen zween Ertzbischöflichen geistlichen Domestiquen, jungen Leuten, die Aufwands-Rechnungen machen, wie er gewolt hat. Er hatte damahls sehr wenige wichtige Geschäfften, sondern sitzete zu Karlowitz fast beständig um nur, wegen Vermehrung der Diurnen, die Tage zu vermehren.

Gleich wie anderen Ordens-Personen, also auch denen Ertz- und Bischöfen wird nicht zugestattet, vor ihrem Lebens-Ende Testamenten zu machen, weilen sie weder mit der Helfte, noch mit kleinsten Theil des verbleibenden Verlassenschafts-Vermögens, das aus denen des Ertz- und Bistums- nicht aber aus ihrer Familien Einkünften im Geld, Realien u. d. g. bestehet, leztwillig zu disponiren Macht haben könen, ausser [34] mit jenem, was sie vor der Consekration etwas eigenes gehabt haben und besitzen: mit diesem nur könen sie disponiren und vermachen, wie und wen sie imer wollen. Der glaubige Kayser Justinianus im 10 ten Tit: der Neuen Befehlen statuit de hoc sequentem leges: „so der Bischof etwas nach der Ordination überkomet, davon kan er keinem von der seinigen etwas übermachen, den solches gehöret der Kirchen zu, welcher er Bischof ist: und nach seinem Tod werden die Oeconomi die Rechenschaft zu geben schuldig seyn; jenes aber, was er vor der Ordination gehabt, kan er ausgeben, verkaufen und überlassen, wem er imer will."

Man hoffet, es wird unsere allermildeste Beherrscherin dieses heiligstes, des andächtigen Kaysers, als Ihrer Maytt glorwürdigsten Vorfahrers gesetz nicht umstoßen, ja viemhr solche Verlassenschafften anstatt der Kirche, dem ad Bonum Nationis bestimten unangreiflichen Vermögen zu zu eignen lassen: den aus diesem fundo werden die Ertz- und Bischöfliche, wie wohl nicht ihre eigene, von ihren Familien hergebrachte, Verlassenschaften auch zu pia legata gebrauchet; was die profana legata anbelanget, die Ertz- und bischöfliche Familien sollen arbeiten, und folglich sich aus eigenem Vermögen erhalten.

Jeder Protopop, da er die Aufsicht über die Kirchen und Pfarrer zuhaben, und von Zeit zu Zeit zu visitiren hat, erfüllet er somit die Schuldigkeit seines Bischofens, weßwegen man ihn für einen Bischöflichen Vicarium achten köne. Ein abgeordneter, der die Geschäften des jenigen, der ihn abgeordnet, verrichtet, von wem nimt er die Belohnung, wo nicht von eben demselbigen, von dem er abgeordnet ist? Also auch jeder Protopop solte, aller Billichkeit nach, von seinem Bischof, dessen er Geschäfte in seiner Dioeces verrichtet, auch die Belohnung haben: weilen aber die Einkünften eines Bistums sich nicht so weit erstrecken, so ist die Gewohnheit eingeführet, daß dem Protopop

Прим. С тим у вези не говори се бадава да је епископ Путник за своје администрирање архиепископије, која је недавно била упражњена, бесправно узео 7000 фор. из сиромашне народне масе, а да није имао баш никаквих сопствених трошкова, а уз то су се још с њим на рачун архиепископије издржавали његов секретар, његови лакеји, његови кочијаши и коњи, као год и његови миљеници који су чешће долазили из Новог Сада; он, као онда једини управник архиепископије, могао је потом са двојицом свештених лица—дворјана архиепископије, младим људима, правити рачуне трошкова како је хтео. Он је онда имао врло мало важних послова, него је готово непрестано седео у Карловцима, само да би, повећавајући број дана, повећавао дневнице.

Као ни другим калуђерима, ни архиепископима ни епископима није дозвољено да праве тестаменте пред крај свога живота, јер они не могу имати власт да тестаментално располажу ни половином, ни најмањим делом оставине која се састоји из прихода у новцу, реалија и сл. архиепископије и епископије, а не из прихода њихових породица, сем оним што су имали и поседовали пре посвећења; само тиме могу диспонирати и завештати то како и коме год хоће. Православерни цар Јустинијан у десетој глави нових заповеди потврдио је следећи закон: „Оно што епископ добије после посвећења не може оставити тестаментом никоме од својих, јер то припада цркви чији је он епископ и после његове смрти економи ће бити дужни да поло-
же рачуна; али оно што је имао пре посвећења може дати, продати и предати коме год хоће".

Надамо се да наша најмилостивија владарка неће укинути овај најсветији закон побожног цара, најславнијег претка њеног величанства, него да ће чак дозволити да се такве заоставштине уместо цркви прикључе неприкосновеном имању у оквиру народног добра; јер, из тог фонда се архиепископске и епископске оставштине, мада не њихове сопствене које потичу од њихових породица, користе као црквени легати; што се пак тиче профаних легата, породице из којих су архиепископи и епископи треба да раде, па нека се према томе издржавају из сопственог иметка.

Сваки прота, пошто има да води надзор над црквама и паро-
сима и с времена на време да их обилази, испуњава тиме обавезу свога епископа, због чега може бити сматран епископским викаром. Изасланик који обавља послове онога ко га је послао — од кога да прими награду, ако не управо од онога ко га је послао? Тако би и сваки прота, по свакој правди, требало да прима награду од свога епископа чије послове обавља у његовој епархији; али пошто приходи једне епископије нису толико велики, заведен је обичај да проти

die des ihm bestim̄ten Protopopiats-Pfarrer pr 2 fl und die in loco, wo er wohnet, anderthalb Theil dassiger Pfarr proventen ohne die 2 fl zu geben, [35] abführen sollen. Der verstorbene Ertzbischof und Metropolit Joan̄ Georgievis, aus besonderer Gewogenheit zu einigen seinen Schmeichlern Protopopen brachte es so weit, daß mit dem allerhöchsten Regulament beschlossen worden ist, denen Protopopen auch von denen in loco mitwohnenden Pfarrern, nebst dem anderthalb Theil der Pfarr--Einkünften, noch dazu seine 2 fl. abzureichen. Diese That, jenes der Welt gedienten Ertzbischofens war ganz unbillich. Ein Protopop nim̄t von denen, die draussen sind, Pfarrern pr 2 fl. von ihren aber Pfarr--proventen nim̄t er gar kein Theil: also auch hat er kein Recht von anderen mitwohnenden in loco Pfarrern anderthalb Theil zu nem̄en, nim̄t er es dan̄, so muß er die 2 fl fahren lassen; ja es wäre auch der andertjalb Theil für die Protopopen zu viel, indeme sie keine Priesterliche, oder Pfarr-functionen verrichten: Sie taufen die Kinder nicht, sie gehen zu denen Kranken nicht; sie copuliren keinen; sie halten die Pfarrloose nicht, und celebriren die Hl. Liturgie als wie die Bischöfe zu celebriren Pflegen, an grosse nur Festtagen. Man wünschet zu wissen, wer sie dan von diesen allen Pfarr-Pflichten befreyet hat? Wahrhaftig selbst der Satanas. Wen̄ sie also keine Pfarr-function nicht verrichten wollen, so müßten sie von Rechtwegen nicht einmal gleichen, vielweniger anderthalben Theil von den Pfarr Einkünften haben. Die gesunde Vernunft bekräftiget es; auch der göttliche Paulus, der von dem Amt des Protopopen gar nichts gewust, spricht: „Es soll der Ackerman̄, der den Acker bauet, der Früchte am ersten geniessen." 2. Tim. 2.6. „Der aber nicht arbeiten will, der soll auch nicht essen." 2. Thess. 3.10. Folglich die Billigkeit erfordert, die Protopopen sollen in loco, wo sie wohnen, alle Pfarr--functionen, ausser nur das Pfarr-loose, zu verrichten angehalten seyn, und als dan von ihren mitwohnenden Pfarrern den anderthalb Theil, secundum consuetudinem aus den Pfarr-proventen zu nem̄en, die 2 fl. aber auf keine Weise. Und weilen sie von dem Bischof, einzig und allein dieserwegen gesetzet werden, damit sie, statt seiner, die unterhabende Pfarrer [36] zur guten Ordnung und Schuldigkeit anhalten, und die Unordnungen besseren solten, weßwegen sie auch von jedem Pfarrer, für ihre Mühe und Reise die 2 fl jährlich nem̄en, so sollen sie wenigstens 4 mal im Jahre, nach dem allezeit geweßten Gebrauch in ihre Protopopiaten ausgehen, die Aufführung und Verhalten der Pfarrgeistlichen in denen Pfarr-Pflichten, und die Kirchen-Einkünften und Ausgaben zu prüffen, und für alles dem Consistorio schriftlich zu reportiren.

Die gegenwärtiger Zeit Bischöfe verrichten keine andere ihnen von Gott auferlegte Schuldigkeit, ausser einzig und allein die Handauflegung. Sie predigen das Wort Gottes nicht, und taufen keinen Ungetauften; da doch der Heiland selbst ihnen dieses zu thun befohlen, da er gesagt hat: „Lehret und taufet:" Math. 28.19. Mar. 16.15. Sie befehlen die Hl. Liturgie in ihren Cathedral-Kirchen alle Tag zu celebriren, und sie selbst gehen dahin, niemals es anzuhören, ausser an denen Son̄- und Fest-Tagen, einige auch an diesen Tagen seltens, besonders diejenige, die im Haus eigene Kappelen halten, neben welcher eine Stube liegt, wo kein Mensch ihn sehen kan, und er will noch sagen, das er in der

свештеници његовог протопопијата дају по 2 фор., а они из места у коме он живи један и по део парохијалних прихода, без ова 2 фор. Покојни архиепископ и митрополит Јован Борђевић, из особите наклоњености према неким својим ласкавцима протама дотерао је дотле да је најузвишенијим Регуламентом било одређено да се протама и од свештеника који станују у истом месту дају још и 2 фор. поред једног и по дела парохијских прихода. Ово дело оног архиепископа који је служио свету било је сасвим неправилно. Прота узима од пароха који живе изван места његовог становања по 2 фор., али од њихових парохијских прихода не узима ниједан део; тако он нема право ни да од пароха који су с њим у истом месту узима један и по део, а ако га узме, мора се одрећи 2 фор., јер би и један и по део за проте било сувише много, пошто не обављају никакве парохијске функције: не крсте децу, не иду болесницима, не венчавају, не држе чреду, а служе свету литургију као што епископи имају обичај да је служе — само о великим празницима. Људи желе да знају ко их је то ослободио од свих тих парохијских дужности. Ваистину — сам сатана. Ако дакле неће да обављају парохијске функције, не би, по правди, морали да имају чак ни исти, а још мање један и по део парохијских прихода. Здрав разум то потврђује; и божански Павле, који о протојерејском чину баш ништа није знао, каже: „Радин који се труди најприје треба да окуси од рода", 2. Тим. 2.6; „Да ако ко неће да ради, да и не једе", 2. Солуњ. 3.10.[9] Према томе, правда захтева да проте у местима у којима живе треба да буду обавезни да обављају све парохијске функције, сем да држе чреду, и тек онда од пароха из истог места, као што је уобичајено, да узимају један и по део из парохијских прихода, а она 2 фор. ни на који начин. И пошто су од епископа једино и искључиво зато постављени да уместо њега подручно свештенство опомињу на ред и дужност, а да исправљају нередо, због чега и узимају од сваког пароха 2 фор. годишње за свој труд и пут, требало би бар четири пута годишње, према вајкадашњем обичају, да одлазе у своје протопопијате, да контролишу понашање и држање пароха у њиховим парохијским дужностима, као и црквене приходе и издатке, и о свему да подносе писмени извештај конзисторији.

Епископи данашњег времена не обављају никакву другу од Бога им наложену дужност, осим једино рукополагања. Они не проповедају слово Господње и не крсте некрштене, мада им је сам Спаситељ наредио да то чине када је рекао: „Учите и крштавајте", Мат. 28. 19; Мар. 16. 15.[10] Они наређују да се у њиховим саборним црквама сваког дана служи св. литургија, а они сами никада не иду онамо да је одслушају, сем недељама и празницима, неки ретко и тим данима, нарочито они који у свом дому имају сопствене капеле крај које је соба, где га нико не може видети, и он још тврди да је био у цркви, што ипак није истина, јер његова капела или велика зграда није црква, него скуп верника у име Исуса Христа, где епископ, ако иначе

Kirche gewesen sey; welches doch nicht wahr ist, den̄ seine Kappelle, oder das große Gebäude ist nicht die Kirche, sondern die Versamlung der Glaubigen im Namen Jesu Christi, alwo der Bischof wan̄ er sonsten ein ächter Bischof seyn will, muß allezeit zugegen seyn, um den Versam̄leten Christen ein Vorbild des Andachts und Gottes Furcht beym allgemeinen Gebet und Gottes Preisen zu seyn, wie auch, ja ex officio ihnen das Wort Gottes zu predigen, dazu er allein, nicht aber in seiner Kapelle versteckt zu sitzen, oder scheinheiliger Weise zu beten, berufen und gesetzet ist; Den so redet der Heiland der Welt: „Ihr seyd das Licht der Welt. Eine Stadt, die auf einem Berge liegt, kan [37] nicht verborgen werden. So zündet man auch nicht ein Liecht an, und setzet es unter ein Sümmern, sondern auf einen Leichter, auf daß es allen denen Leuchte die im Hause sind. Also soll euer Liecht vor den Menschen scheinen, daß sie euere gute Wercke sehen, und eueren Vatter, der im Him̄el ist, preisen." Math. 5. 14.—16. solcher obbeschriebener Weise gehen die jetzige Bischöfe in die Kirche, und die Hl. Liturgie celebriren sie nur an grossen Fest-Tägen, seltens aber zur anderer Zeit, ausser wen̄ sie einen ums Geld zu Diakonen, oder zu Priestern ordiniren wollen. Solcher nun Gestalten kön̄te auch ein einfältigster Mönch einen Bischöf abgeben. Sie rathen und zwingen das Volk viermal im Jahre die Sünden zu beichten, sie selbst aber thun dieses niemals, als wären sie ohne aller Sünden: Heißt dan̄ dieses ein Vorbild dem Heerde zu seyn? Der göttliche Jacobus, Bruder des Herrn spricht: „Bekeñe einer dem anderen seine Sünden." Cap. 5. V. 16. Jacobus schließet hier die Bischöfe gar nicht aus, dan̄ sein Sendschreiben erstrecket sich auf alle glaubigen, unter welchen auch die Bischöfe verstanden werden; So aber die Bischöfe sich aus der Zahl der Glaubigen selbst ausschließen, so soll dieses auf ihr eigenen Kopf fallen.

Ohngeachtet dessen wäre zu verordnen, daß gleichwie in übrigen Christlichen Tugenden und Pflichten, also auch im Kirchen-Gehen und im öfteren Beichten der Sünden der dem Beichtvater (aber nicht vor solchen, die ihnen die Ohren krauen. 2. Tim. 4. 3.) die Bischöfe Ein Vorbild dem Heerde seyn sollen, und das Extraordinarium Consistorium über alles dieses die Aufsicht zu haben, und das widrige dem Appellatorio kund zu machen schuldig seyn soll.

[38] Und weilen die Bischöfe, aus Kargheit, ihre eigene geistliche Diener zu halten, selbst nicht wollen, wie der jetzige Ertzbischof mit wort und That zeiget, daß er ohne der gleichen geistlichen Hof-Officianten seyn kan; so ist dieses für die Kirche desto nützlicher, weilen der gleiche geistliche Officianten werden in keinen anderen Dingen, als nur im Stolz, Üppigkeit und Wollust, im Geld-Erpressungen, in der Hurrerey, in Huren-Lieder und in mehr der gleichen ungebührlichen gottlosen Verhalten unterrichtet; man schreibet dieses nicht ohne Ursach, den̄ die Exempeln vorhanden sind; und so bald einer zu der Würde eines Archidiaconi angelanget, so trachtet er schon zu dem Bischofs-Amt zu gelangen, ob er gleichwohl noch nicht völlig das Kinder--Wesen abgeleget hat. Überdieß, wir finden in den ersten acht oder neun Jahrhunderten bei denen Bischöfen keine solche Geistliche, unter verschiedenem Ehrens Namen Officianten; solche sind weit hernach heraus gebrochen, und Nur von denen Bischöfen selbsten ausgedichtet,

хоће да буде прави епископ, увек мора бити присутан, да би окупљеним хришћанима био образ побожности и страха Господњег при заједничкој молитви и прослављању Бога, као и да им, по дужности, проповеда слово Божије, због чега је једино позван и постављен, а не да у својој капели седи скривен или да се притворно моли; јер, овако говори Спаситељ света: „Ви сте видјело свијету; не може се град сакрити кад на гори стоји. Нити се ужиже свијећа и меће под суд, него на свијетњак, те свијетли свима који су у кући. Тако да се свијетли ваше видјело пред људима, да виде ваша добра дјела, и славе оца вашега који је на небесима" (Мат. 5. 14—16). На такав горе описани начин иду садашњи епископи у цркву, а св. литургију служе само о великим празницима, али ретко у друго време, изузев када некога за новац хоће да рукоположе за ђаконе или свештенике. Па на такав начин би и прост калуђер могао бити епископ. Они саветују и присиљавају народ да се четири пута годишње исповеда, а они сами то никада не чине, као да су без икаквог греха; па зар се то зове бити образ стаду своме? Божански Јаков, брат Господњи, говори: „Исповиједајте дакле један другоме гријехе", гл. 5. с. 16.[11] Јаков овде никако не искључује епископе, јер се његова Посланица односи на све вернике, међу које се подразумевају епископи; али ако епископи сами себе искључују из броја верника, онда нека то падне на њихову сопствену главу.

Без обзира на то требало би наредити да, као и у осталим хришћанским врлинама и дужностима, и у похађању цркве и чешћим исповедањем грехова пред исповедником (али не пред таквима који им чешкају уши, 2. Тим. 4. 3) епископи буду образ стаду својему, а ванредна конзисторија треба над свим тим да води надзор и да је дужна да о противном обавештава апелаторију.

И како сами епископи због шкртости неће да држе своје сопствене свештенослужитеље, као што садашњи архиепископ речју и делом показује да може да буде без оваквих придворних свештенослужитеља, ово је за цркву утолико корисније, јер ти свештенослужитељи не би били поучавани никаквим другим стварима, сем једино гордости, раскоши и похлепи, изнуђавању новца, курварству, курвањским песмама и даљим таквим неподобним безбожним понашањима; не пише се ово без разлога, јер постоје примери, а чим је неко дошао до архиђаконског достојанства, већ тежи да доспе до епископског чина, мада још није сасвим престао да буде дете. Поврх тога, у првих осам или девет векова код епископа не налазимо свештенике под разним почасним службеничким називима; ови су се појавили знатно касније, а измислили су их сами епископи, и то пошто су видели како су императори држали разне високе службе-

und zwar da sie gesehen haben, wie die Imperatores verschiedene Ministros und Hof-Cavalier unter verschiedenen Ehren tituln gehalten, und zu verschiedene Bedienungen gebrauchet, so hat die hohmuth und Hoffart die Bischöfe dahin gerissen, sich gleich dem Landes fürsten aufzuführen und ihr Hofstaat auf gleichen Fuß cinzurichten; weßwegen setzten sie in ihren Residenzien Archimandriten, Protosyngelos, Syngelos, Archidiaconos; Protodiaconos, Exarchos, und mehr der gleichen als Hof Ministros und Cavaliers, gleich der weltlichen Landes fürstlichen--Höfen, da doch der Heiland der Welt ihnen diese Form nicht hinterlassen hat, indem er so spricht: [39] „Mein Reich ist nicht von dieser Welt. Joañ. 18. 36." Und: „Filius homini non venit ministrari, sed ministrare. Math. 20. 28" Wenn also die jetzige Bischöfe selbst erkeñen, solche geistliche Officianten bei sich zu haben, nicht nothwendig zu seyn, so muß man ihnen auch hinsführo solche zu haben allerdings verbieten, wenigstens um oberwehnten Ungebührlichkeiten unter dem Oberen Clero einmal auszu tilgen. Und weñ sie zu Celebrirung der Hl. Liturgie Diakonos voñöthen haben werden, so sollen solche aus einem und dem anderen Kloster hingenoñen werden. Bei dem Ertzbistum aber so zu verordnet, wie es in dem allergetreuesten Vorschlag gesagt worden ist. jedoch damit sie im Hause nicht ganz allein leben, und in die Mußе--Fallen sollen, das Extraordinarium Consistorium soll je einem ehrbaren und wohlerfahrenen alten Mönchen aus den Klöstern bei dem Bischof halten, der den selbigen mit nützlichen Gesprächen unterhalten, zum lesen der geistlichen Christlichen, nicht aber der Naturalisten-Bücher; Zum Kirchen-Gehen, zu öfterer Celebrirung der Hl. Liturgie, und zum Beichten ermuntern, oder viel mehr vernünftig antreiben solle. Solte aber ein Bischof wieder sein Beruf und Amt leben, so soll das Extraordinarium Consistorium nach der dritten Ermahnung den widerspenstigen dem Appellatorio Consistorio anzeigen; daß Appellatorium aber soll mit eben der gleichen Ermahnungen verfahren, und entlich seine Klage dem allerhöchsten Hof vorstellen. Es würde der Nation sehr angenehm seyn, einen solchen Lotterbuben des Bischöflichen Amtes verlustiget, und ins Kloster geworfenen zu sehen, [40] ob solcher gleich wohl der Ertzbischof selbst wäre.

Die Verdiensten dessen, den man zum Bischof erwehlete, waren nur geld Erpressungen, Sorgen um die Vermehrung der Ertzbischöflichen Interessen, u. d. g. nemlich: der fähig gewesen von dem Volk, und von der Geistlichkeit das Geld, Ochsen, Pferden und andere Naturalia braf zu erpressen, und mit verschiedenen Betrügereyen auszulocken, stollam alle Jahre zu vergrosseren, die Rechnung der Einnahm- und Ausgaben fleißig und (dem Schein nach) treulich zu führen, u. d. g. als ein solcher, und ohne zweifel der erste war, und alle andere übertroffen hat, der jetzige Bischof Radivoevics, an welchen die Sirmische, Bacser, und Temeswarer Dioeces añoch gedencken, besonders die zwey leztere alwo er als administrator von den neuen Popen für (wie die Bischöfe vorgeben) Pfarr wenigstens pr 30 ducaten für den Ertzbischof, für sich aber und seine Clienten so viel als es nur iñer gekonnt, genoñen, da doch vor diesem war die Pfarr-Taxe nur gegen 12. oder aufs höchste 15 ducaten. Ein neuer Protopop zahlete vor diesem nur 30 #

нике и дворске каваљере под разним почасним титулама и користили их за разне службе, па су охолост и сујета навели епископе да се понашају као и земаљски господари и да свој двор уреде на исти начин, због чега су у својим резиденцијама постављали архимандрите, протођаконе, егзархе и више њима подобних као дворске високе службенике и каваљере, онако како је на дворовима световних земаљских господара, а ипак им Спаситељ света овај поредак није оставио говорећи овако: „Царство моје није од овога свијета" (Јов. 18.36) и „син човјечиј није дошао да му служе, него да служи" (Мат. 20. 28).[12] Ако дакле садашњи епископи сами признају да није нужно да уза се држе такве свештенослужитеље, мора им се свакако забранити да их и убудуће имају, бар зато да би се једном искорениле горе поменуте неподопштине међу високим клером. Буду ли им за служење св. литургије потребни ђакони, нека их узимају из неког манастира. Али при архиепископији, ако се уреди као што је речено у овом највернијем предлогу, да у дому ипак не живе потпуно сами и не падну у доколицу, ванредна конзисторија треба код епископа да држи по једног часног и врло искусног старог калуђера из манастира који би га забављао корисним разговорима, подстицао или чак разумно нагонио на читање духовних хришћанских — а не натуралистичких књига, на идење у цркву, на чешће служење св. литургије и на исповедање. Ако би епископ живео противно свом позиву и звању, ванредна конзисторија треба после треће опомене овог тврдоглавца да оптужи апелаторијској конзисторији; а апелаторија треба да поступи истим опоменама, и најзад своју оптужбу да поднесе најузвишенијем двору. Овом народу би било врло пријатно ако би видео да је таква битанга лишена епископског чина и бачена у манастир, па ма то био и сам архиепископ.

Заслуге онога који је биран за епископа састојале су се у изнуђавањима новца, бригама око повећавања архиепископских интереса итд.; наиме: да је био способан од народа и свештенства добро да цеди и разним преварама измамљује новац, волове, коње и друге натуралије, да сваке године повећава шталу, да вредно и (наизглед) тачно води рачун примања и издавања итд.; такав и без сумње први је био, и све друге надмашио, садашњи епископ Радивојевић кога се још увек сећају сремска, бачка и темишварска епархија, нарочито последње две у којима је као администратор од нових попова (како епископи наводе) за парохију узимао по 30 дуката за архиепископа, а за себе и своје штићенике колико год је само могао, мада је дотле такса за парохију била само око 12 или највише 15 дуката. Нови прота је дотле плаћао само 30, а он је подигао таксу за протопопијат

er aber machte die Protopopiats Taxe auf 100 ducaten. Die neue in beeden Dioecesen Bischöfe als Clienten des Nenadovics, der an solchen Erpressungen ein Wohlgefallen gehabt, wolten hernach von diesen, durch den Radivoevics eingeführten Taxen gar nichts nachlassen. Solche da waren die verdam̄ten Meriten eines zu erwehlen seyenden Subiecten zum Bischofes-Amt. Derowegen das Consistorium Appellatorium, da er von solcher erschröcklichen Gottlosigkeit, und der darüber [41] zu folgen habenden Strafe Gottes Antheil zu haben sich zu hütten hat, soll auf die Tugenden, und die geistliche Meriten einer zum Bischofes-Amt zu erwählen seyen- den Person, es soll Archimandrit oder Egumenos, oder ein anderer seyn, aufs fleisigste zu sehen, ob er nemlich in dem Kloster sich tugendhaft und demüthig ohne Scheinheiligkeit aufgeführet und gelebet; ob er sich im Lesen der geistlichen Bücher geübet; ob er seine Mitbrüder in des Furcht Gottes und dem tugendhaften Leben unterrichtet, und mit seinem eigenen Exempel vor angegangen, und ob er fähig ist die Heerde Christi mit dem Worte Gottes zu weiden; den̄ so jemand seinem eigenen Hause nicht vorzustehen weiß, wie kan der selbige der Kirche Gottes fleißig vorstehen? 1. Tim. 3. 5. folglich an seinen Brüdern kan man seine Aufführung, seine Meriten und seine Fähigkeit erken̄en. Und also ein zu erwehlen seyende Candidatus soll in allen so beschaffen seyn; der gleichen zu solchem hohen Amte der Hl. Geist fodert. Tit. 1. und Tim. 3. Eben solcher Gestalt soll die Erwehlung auch eines Bischofes zum Ertzbischof, und eines Pfarr-Priesters zum Protopopen geschehen.

Die jenige, die Hejerathen, wenden auf die eitele Hochzeits-Ergötzungen viel auf; warum kön̄ten sie dan̄ nicht pr ein, zwej, oder drei Gulden, jeder seinem Vermögen nach, für die copulation, in das Bistum hinreichen? ja dieß wäre auch nicht etwas neues; weil bis auf das 1769 Jahr war dieses allezeit ein Gebrauch, auch keinem zur Last gefallen, ausser wen̄ einige geldunersättliche Bischöfe es durch ihre Protopopen übermäßig foderten. Und dieser [42] wegen wäre nöthig solchen schon bekan̄ten Gebrauch wieder zu erneueren, aber nicht für die Bischöfe, sondern für die Unterstützung, und Aufrechthaltung der Consistorien. Eben dieser Ursache halber jeder Pfarr Geistlicher solle Jährlich 12 kr hingeben, und weilen die Consecrations, oder wie man vorwendet, Pfarr--Taxen, als eine, allem Betrachten nach, wahre Simonie müssen von allen gänzlich ausgerottet werden; so wird einen Neucreirten Pfarrer nicht zu schwer fallen, anstatt der Simonischen, 50 fl betragender Taxe, nur 10 Gulden; ein Protopop 15 und ein Bischof 20 fl zu Aufrechthaltung der Consistorien zu geben, und weilen die Protopopen dem Bischof keine, so genan̄te Sydoxie zahlen sollen, so sollen sie (ausser denen, die Consistorial-Assessores sind) jährlich pr 2 fl auf die Consistorien geben. Und gleich wie jene für die Copulationes, also auch diese von denen Pfarrern erwehnte Consistorial Gelder sollen die Protopopen ein sam̄eln, und dem Exraordinario Consistorio behändigen, und von diesem dem Appellatorio eingesendet werden; das Appellatorium aber aber denen administratoren des fundi zu übergeben hat, um daraus jedem in allen acht Dioecesen geistlichen, ordinarii Consistorii Assessorien jährlich pr 100 fl. wie auch denen Consistorial-Fiscalen, die unumgäng-

на 100 дуката. Нови епископи обе епархије, као штићеници Ненадовићеви који је уживао у таквим уцењивањима, нису никако хтели да смање ове таксе које је завео Радивојевић. Ето, такве су биле те проклете заслуге лица које је требало да буде изабрано у епископско звање. Због тога апелаторијска конзисторија — пошто он има да се чува овакве ужасне безбожности и казне Божије која га као последица сналази — треба најпомније да пази на врлине и духовне заслуге лица које треба да буде бирано у епископско звање, па био то архимандрит или игуман, или неко други, да ли се он наиме у манастиру крепосно и скрушено, без лицемерства, понашао и живео, да ли је упражњавао читање духовних књига, да ли је своју сабраћу поучавао страху Господњем и крепосном животу и својим личним примером предњачио, и да ли је способан да напаса стадо Христово словом Господњим; јер ако неко није способан да управља својим домом, како ће се старати за цркву Божију? (1. Тим. 3.5); отуда се на његовој браћи могу познати његово владање, његове заслуге и његова способност. И тако кандидат који треба да буде биран, треба у свему да буде такав какав за такво високо звање Св. дух тражи да буде (Тит. 1. и Тим. 3).[13] Управо на такав начин треба вршити избор неког епископа за архиепископа и пароха за протопопа.

Они који се жене и удају троше врло много на суетна свадбена весеља; зашто онда не би могли за венчање да даду епископији по један, два или три гулдена, свако по својој могућности? То не би ни било нешто ново, јер до 1769. године то је вазда било уобичајено, и никоме није падало као терет, сем ако неки новца ненасити епископи преко својих протопопа нису захтевали преко мере. И због тога би било нужно поново обновити овакав већ познати обичај, али не епископа ради него ради помагања и одржавања конзисторија. Управо из тога разлога треба сваки парох да даје годишње по 12 кр., и пошто таксе за рукоположења — или, како се наводи, таксе за парохију — као, по сваком схватању, праву симонију, сви морају потпуно искоренити, то новом пароху неће сувише тешко пасти да за одржавање конзисторије уместо симонијских 50 фор., колико износи такса, да само 10 гулдена, протопоп 15 и епископ 20 фор. И како проте епископу не треба да плаћају тзв. сидоксију, нека дају (изузев оних који су конзисторијални асесори) годишње по 2 фор. за конзисторије. Па као и онај за венчања, тако и овај конзисторијама намењени поменути новац проте треба да сакупе од пароха и предају ванредној конзисторији, а ова да достави апелаторији; апелаторија, међутим, има да преда администраторима фонда, да се одатле сваком свештеном асесору редовне конзисторије у свих осам епархија даје годишње по 100 фор., као и годишња плата конзисто-

lich dazu nöthig sind, ihr jährliches Salarium zu geben. und so etwas davon überbleiben solte, die administratores sollen es unter den gewöhnlichen Schlüßlen verwahren, zu alljährlicher völligen Auszahlung erwehnter Salarien; deñ die Copulationes werden alle [43] Jahr an der Zahl nicht gleich, sondern zu weilen mehr, zu weilen sehr wenige, mithin notwendig ist allezeit etwas von diesem Geld vorhanden zuhaben. Über dies hat das Extraordinarium Consistorium für die Pfarrgeistliche, die in den Consistorien assessores sind, zu sorgen, womit sie vor allen anderen, nach Befinden ihrer Fähigkeit und obbeschriebener und der gleichen geistlichen Meriten, zu dem erledigten Protopopiaten befördert, und zu Protopopen bestellet werden köñen.

Zur Zeit der canonischen Visitation der Dioeces solten jene zwey consistorial-Assessores, das Reise Geld von dem des Bistums Oeconomo zu sich nemen, für das nöthige ausgeben, und nach zurückkunft die Rechnung eben diesem Oeconomo mit samt dem Geldrest übergeben. Solte etwa eine oder die andere Gemeinde einige freywillige Geschenke oder Allmosen dem Bischof darreichen, so sollen solches die Assessores gleich fals zu sich nemen und nach Zurückkunft dem Oeconomo behändigen woraus er ihnen in praesentia Extraordinarii oder ordinarii Consistorii die Diurnen, nemlich dem Geistlichen p ein Gulden, und dem Weltlichen p ein Thaler geben, und das übrigbleibende in die Rubrique der einkünften einschreiben soll. Man Muß denen zween Assessoren die Diurnen allerdings geben indem sie auf solche Visitation der schulen und der Dioeceses zur Hülfe des Bischofes umsonst ohne aller Vergeltung zu gehen nicht schuldig sind, weßwegen in Ermangelung solcher Geschencken und Allmosen möchte bestimet und verordnet werden, [44] daß solche kleine Diurnen von jeder Geminde bei dieser Gelegenheit gegeben werden solten, deñ es würde gewiß mit denen drithalb Gulden in dreyen Jahren das Volk nicht agravirt. Jetzige Bischöfe, die wahrlich Ehr- und Geld-Hirten nicht aber Seelhirten sind, tragen nur den bischöflichen Namen ohne es mit der That zu bezeugen und wollen doch es nicht umsonst tragen, wie vielmehr jene, die die bischöfliche Schuldigkeit verrichten, und sich für daß Wohl der Nation und des Staats selbsten Mühe geben, den Lohn würdig sind? Der Lehrer der Heiden spricht: „Gedencket an euere Lehrer", d. i. vergesset nicht, ihnen etwas zu ihrem Unterhalt zu geben, „deñ sie wachen über euere seelen. Heb. 13.7.17." Und der Herr selbst sagt: dignus est operius mercede sua. Luc. 10.7. Und weilen der Secretarius jedes Bistums wird auf die Canonische Visitation zu gleich mit gehen müssen, in diesem fall, wie auch in anderer Gelegenheiten, da der Secretarius den Consistorien nicht bejwohnen kan, soll der Kanzelist (der in jeder Dioeces muß wohl erfahren seyn) die Stelle des Notarii in Consistorio zu vertretten schuldig seyn. Nebst dem fahige so wohl weltliche, als Klösterliche Diaconi, wie auch neue Priester, die noch keine Pfarr über komen haben, sollen bei den Consistorien, wegen der Practick gebrauchet werden, die aber zu solcher Zeit quartier und Kost bei dem Bischof haben sollen.

Und gleichwie das ganze Appellatorium über jenes ad bonum Nationis allergnädigst bestimten unangreiflichen Vermögen also auch aber das ganze [45] Ertzbistum, alle dazu angehorige Sachen, Grundstücken, wie nicht minder über das Gut Dallya, welches anstatt der zu

ријалним фискалима[14] који су неопходно потребни. И ако нешто одатле преостане, администратори треба да чувају под уобичајеним кључевима, да би сваке године исплатили поменуте плате; јер, венчања нема сваке године исти број, него понекад више, понекад веома мало, па је нужно у свако доба имати понешто од тог новца на располагању. Поврх тога, ванредна конзисторија има да се брине о паросима који су асесори у конзисторијама чиме их пре свих осталих, после оцене њихове способности и горе описаних и сличних духовних заслуга, унапређује у упражњени протопопијат, и они могу бити постављени за проте.

Приликом канонске визитације епархије нека она два конзисторијална асесора узму себи новац за пут од економа епископије, да би плаћали што је нужно, а после повратка нека предаду том истом економу рачун са укупним остатком новца. Ако би ова или она општина епископу дала какве драговољне поклоне или милостињу, ти асесори треба то такође да приме и по повратку предаду економу, из чега он њима пред ванредном или редовном конзисторијом треба да дâ дневнице — наиме, свештеном лицу по гулден, а мирјанину по талир — а преостало унесе у рубрику прихода. Двојици асесора дневнице се свакако морају дати, пошто они нису обавезни да бадава, без икакве накнаде иду на такву визитацију школа и епархије као помоћ епископу; због тога би, у недостатку таквих поклона и милостиње, требало одредити и прописати да такве мале дневнице том приликом даје свака општина, јер са та два и по гулдена у три године сигурно се не би оптерећивао народ. Садашњи епископи — који су ваистину пастири славе и новца, а не душа — носе само епископско име, не потврђујући га и делом, и неће бадава да га носе, а достојни су награде они који обављају епископску дужност и ревнују за добро народа и саме државе. Учитељ пагана говори: „Опомињите се својих учитеља", тј. не заборавите да им дате нешто за њихово издржавање, „јер се они старају за душе ваше" (Јевр. 13. 7. 17).[15] А сам Господ говори: „Посленик је достојан своје плате" (Лук. 10. 7). И пошто ће секретар сваке епископије истовремено морати ићи на канонску визитацију, у том случају као год и у другим приликама када секретар не може да присуствује конзисторијама, треба канцелиста (који у свакој епархији мора да буде добро искусан) да буде обавезан да обавља дужност бележника у конзисторији. Сем тога, способни и мирски и манастирски ђакони, као год и нови свештеници који још нису добили парохију, треба да буду употребљени код конзисторија ради праксе, а они за то време треба да имају стан и храну код епископа.

И као год о оном неприкосновеном фонду најмилостивије одређеном као народно добро, тако и о целој архиепископији, о свим њој припадајућим стварима, земљиштима и ништа мање о добру Даљ које је наместо у Пећи остављених патријаршијских добара

Hypek hinterlassenen Patriarchal-Gütter, dem allhiessigen von dañen-hero gebrachten Ertzbistum, bis man jene Güter zu rück überkomen wird, allergnädigst verliehen worden ist, ein Oberdirectorium der Gestalt führen soll, daß ein zeitlicher Ertzbischof gar keine Macht haben soll etwas davon zu verkauffen, zu verhypotesiren, zu verschenken, oder sonsten zu veräussern, vielweniger das oberwehnte Gut Dalya, daß nicht eigentlich ihm und seiner Familie sondern dem National Ertzbistum zugehöret, unter die arende nach eigenem Willkühr zu geben; und also nicht er allein, sondern das ganze Appellatorium die Macht haben soll, weñ er für nützlicher finde, es unter die arende zu geben, und solche arends Gelder, so als andere Einkünften des Ertzbistums, dem Ober Oeconomo einzuhändigen. NB. Es wird dieses alles nicht ohne Ursach gesagt.

Die Stallung des Ertzbistums erhaltet nun gehen 36 Pferden worunter 6 Pferden des Archimandriten von Racovatz; 4. des Secretarii, und 6. des Ertzbischöflichen Bruders, da doch das Ertzbistum die Pferden dieser dreyen keines weges schuldig ist zu erhalten. Es wäre in dem Ertzbistum genug 6 Pferden für die Person des Ertzbischofens, 4 für die Hausbedienung, 2. für die Hof Husaren 1. für die Wirdschafter, 1. im Meierhof und also in allem 14 Pferden, nebst den 8 stück ochsen, so für das Heu und Holz, dañ in Weinlesen und der gleichen gebrauchet werden sollen, zu halten. Was aber der jetzige Ertzbischof noch eine Stuterey von 70 Pferden erhaltet, und die Pusa dafür jährlich zahlet, dieses [46] daß sich nur für die Weltliche Leute schicket ist seinem Beruf ganz zuwider; die weil er nicht zum Pferd-Handler sondern zum Ertzbischof, nicht zum Pferd Vermehrer, sondern zum Christen Vermehrer, nicht zum hirten und Lehrer der Pferden, sondern zum hirten und Lehrer der Christen berufen und gesetzet worden ist. „Ein jeglicher bleibe in dem Berufe, dariñen er berufen ist," sagt der Hl. Geist durch die Lefzen des Apostel Paul — 1. Cor. 7.20. Und: „niemand, der Gott streitet, flicht sich in weltliche Händel, auf das er dem gefalle, dem er sich ergeben hat." 2 Tim: 2.4.

Gleichwie jener allergetreuester Vorschlag, also auch dieser zu dessen Ergänzung gehöriger Nachtrag ist aus denen Worten und auf verlangen der Nation, d. i. aller wohlverständigen, und die allgemeine Ruhe liebenden Nationalisten verfasset. Und weñ man zu Erbrobung dessen aus jeder Dioeces nur p 4 Wohlverständige Mäñer, d. i. 2 Pfarr Geistliche (keine Protopopen) und 2 weltliche Personen, die keine Bischöfliche schmeichler sind in ein von dem Bistum entlegenes Ort, als zum Exempel in der Königl. Freystadt Zombor in Bacser-Commitat sam̃ten, und alles dieses in der einfältigen Mutter Sprache (mit Auferlegung des Stillschweigens allen dessen was man hören wird) im Gegenwart eines oder zween Comissarien und eines Wohlerfahrnen unparteüschen Nationalisten Vorlesen, und von ihnen die Meinung fodern wolte, so würden alle mit der größten Freude micht allein sich auf [47] dieses alles unterschreiben, sondern auch um die allerhöchste Einführung solcher Ordnung ihr Ansuchen bei Ihro Kays. Königl. Apost. Maytt. auf allerdemüthigste vorstellen. Sonsten darf sich keiner unterstehen etwas wider die Bischöfe öfentlich zu reden, oder zu thun; in deme sie drohen

најмилостивије додељено архиепископији која је оданде овамо пренесена, док се она добра не врате, треба цела апелаторија да води врховну управу на тај начин, да архиепископ нема никакву власт да нешто од тога прода, задужи, поклони или било како отуђи, још мање да горе поменуто добро Даљ, које заправо не припада њему и његовој породици него архиепископији овог народа, даје самовољно под аренду; и тако не он сам, него цела апелаторија треба да има власт, кад нађе за корисно, да га да под аренду, и те новце од аренде да преда врховном економу као и остале приходе архиепископије. Прим.: Све ово се не говори без разлога.

Коњушница архиепископије издржава сада око 36 коња, међу којима је 6 коња Раковачког архимандрита, 4 су секретарева и 6 архиепископова брата, а архиепископија ипак никако није дужна да издржава коње ове тројице. У архиепископији би било довољно да се држи 6 коња за архиепископа лично, 4 за домаћу послугу, 2 за дворске хусаре, 1 за економа, 1 у мајуру и тако укупио 14 коња, поред 8 волова који треба да се употребљавају за вожење сена и дрвета, затим у берби и сл. То што садашњи архиепископ држи још ергелу од 70 коња и пашарину[16] за то годишње плаћа, што приличи само мирјанима, сасвим је у супротности са његовим позивом, пошто он није позван и постављен за трговца коњима него за архиепископа, не за умножитеља коња него за умножитеља христијана, не за пастира и учитеља коња, него за пастира и учитеља христијана. „Сваки нека остане у оном звању у коме је позван", говори Св. дух устима апостола Павла (1. Кор. 7.20) и „Јер се никакав војник не заплеће у трговине овога свијета да угоди војводи" (2. Тим. 2.4).

Како онај највернији предлог, тако је и овај додатак као његова допуна састављена по речима и захтеву целог народа, тј. свих благоразумних националиста који воле општи мир. И ако би се пробе ради из сваке епархије само по четири разумна човека, тј. два пароха (не протопопа) и два мирјанина који нису епископски ласкавци у једно место удаљено од архиепископије, као нпр. у слободан краљевски град Сомбор, у Бачкој жупанији, скупили и све ово на простом матерњем језику (с наредбом да ћуте о свему што ће се чути), у присуству једног или двојице комесара и једног добро обавештеног националисте прочитало, и од њих затражило мишљење, сви би са највећим задовољством — све ово не само потписали, него би најпонизније поднели њеном цар. крал. апостол. величанству молбу да најузвишеније нареди завођење оваквог реда. Иначе нико не сме да се усуди да јавно каже или учини нешто против епископа, пошто они прете да ће свакога најужасније прогонити; архиепископ јавно говори да ће онај ко се усуди да учини нешто против њега бити нај-

einen jeden aufs grausamste zu verfolgen; den̄ der Ertzbischof sagt öfentlich, d wo einer solte sich unterstehen etwas wider ihn zu thun, ein solcher wird ein allerunglücklichster Mensch von der Welt seyn, und das auch in diesem Königreich ein hibernien für einen solchen gefunden werden. Wahrhaftig erschröckliche und mehr als despotische, nicht eines seelhirten sondern eines Tyrañen Worten, die fähig sind alle Schalckheiten und Bosheiten der Bischöfen die sich weder Gott noch der Landes Fürsten fürchten, vielweniger sich vor den Menschen schām̄en zu unterstützen weßwegen solche Einrichtung der Consistorien, Schulen, Bischöfen und bischöfliche Residenzien, einfolglich die gänzliche Bezaumung der Furchlosen und unverschämten Ertz und Bischöfen würde ein wahre Zeugniß des jenigen aller höchsten Wohlwollens d Ihro geheiligste Maytt als unsere allermildeste Beherrscherin und Mutter bei mehreren Gelegenheiten, und besonders in dem gedruckten Regulament für das Wohl unserer Nation, und zwar in der That selbst allergnädigst zu hegen bestättigen, über dieß durch solche Einrichtung würde d allerhöchste Andecken Ihrer Maytt in die hertzen der ganzen Nation vom Geschlecht zu Geschlecht unauslöschlich eingepreget werden.

Solte aber einer oder der ander Bischof mit solcher heilsamen einrichtung, die man nach der Einführung alsogleich mit samt dem bekañten büchlein zum Druck befördern, [48] und unter der Nation ausgeben kan, nicht zu frieden seyn, so würde der Nation, besonders gegenwärtiger Zeit, da die Schalckheiten der Bischöfen nun einem jeden in die Augen fallen, und kein ehrlicher Mensch ihnen mehr trauet, sehr angenehm seyn, einen solchen eigenwillig und folglich ohne aller Censur zu leben und sich nur mit dem Geld und — — — zu erlustigen suchenden Bischofen, oder vielmehr Psevdo-Bischöfen in ein Kloster ohne alle Gnad verwiesen und einen anderen Mönchen an seine Stelle von dem Appellatorio gesetzmäßig erwehlten und ordinirten Bischof zu sehen.

Da nun die Ertzbistümliche Registratur in die Ordnung gebracht und wohl eingerichtet worden ist, höchst nöthig seyn darfte einen eigenen Registrator mit jährlichen, aus den Ertzbistumlichen Proventen abzureichenden Gehalt von 600 fl dabey anzustellen welcher in Zukunft die Registratur, auch zu gleich die Ertzbistumliche Bibliothek zu besorgen, und in guter ordnung zu erhalten schuldig und gehalten seyn solle.*

---

* [Уз Орфелинову представку, на засебне две стране, налази се примедба Угарске дворске канцеларије]

Zacharias Orphelin Graecus ñ unitus Carloviczens certum opus contra Indignationes et Murmurationes Nationis Illyricae intuitu Benignor Regulamentor annis 1777, et 1778. emanator observatas instinctu Arsenii Marcovich Sculptoris Neoplantensis abs se concinnatum, Projectum item circa ejusdem Graeci ritus non uniti Consistorior, et Scholar, nec non Majoris Cleri, et Eppor, ac Eppalium etiam residentiar regulationem qualiter pro futuro instituendam Instinctu ejusdem Sculptoris elaboratum humillime exhibet, desolatum una Statum suum Altissimae Protectioni, et gratiis Cãeo-Regiis demisse comendando.

V. Illa quae in Regulamento A° 1777. Typis edito offendiculo fuerant, erga defuncti Metropolitae querelas per B. Rescriptum Declaratorium sublata, et abolita sunt, negotium autem Consistoriorum non unitorum ideo hactenus plene definiti non potuit, cum defunctus Metropolita, qui eatenus Planum submittere debebat, id ipsum non obstante adursione, idcirco facta, praestare neglexit, postquam autem modernus Administrator Putnik, qui alia quoq, quae fatus

несрећнији човек на свету и да ће се у овој краљевини за таквога наћи зимовник. Заиста застрашујуће, и више него деспотске речи, не једног пастира него тиранина, које су кадре да подупру све пакости и злобе епископа који се не боје ни Бога ни владара, још мање им је зазор од људи, због чега би оваква уредба о конзисторијама, школама, епископима и епископским резиденцијама, па према томе потпуно обуздавање ових непокорних и бестидних архиепископа и епископа, била истинити знак оног најузвишенијег благоволенија које је њено најпосвећеније величанство као наша најмилостивија государиња и мајка у више прилика, а нарочито у штампаном Регуламенту, за добро нашег народа и то самим делом најмилостивије потврдила да гаји. Поврх тога, оваквом уредбом би најузвишенија успомена на њено величанство неизбрисиво била утиснута у срца целог народа, с колена на колено.

А ако би овај или онај епископ оваквом благотворном уредбом, коју би после доношења одмах заједно са познатом књижицом требало дати у штампу и поделити међу народ, био незадовољан, то би народу било врло мило, нарочито у данашње време када пакости епископа свакоме падају у очи и ниједан честит човек им више не верује, да види таквог епископа, или боље речено псеудоепископа — самовољног и који према томе живи без икакве контроле и гледа само да се наслађује новцем и . . . . — отераног у неки манастир, а на његово место од апелаторије неког другог калуђера законски изабраног и посвећеног за епископа.

Како је сада архиепископијска архива доведена у ред и добро сређена, било би крајње нужно поставити посебног архивара са годишњом платом од 600 фор., исплаћиваном из прихода архиепископије, који би био дужан и обавезан да води и одржава у добром реду архиву, а истовремено и библиотеку архиепископије.*

* Примедба Угарске дворске канцеларије:

Захарија Орфелин, Карловчанин, грчке неуједињене вере, покорно подноси на увид извесан рад уперен против примећеног негодовања и гунђања илирског народа, а с обзиром на племените прописе издате године 1777. и 78.; тај је рад он лично саставио, на подстицај Арсенија Марковића, кипара новосадског. Уједно он подноси и пројект, који је опет начинио на подстицај истог оног кипара, за сређивање, какво би у будуће требало да се спроведе не само у конзисторијама и школама грчке неуједињене вере, већ и у редовима клера и епископа и чак епископских дворова. На крају, он указује тако-ђе и на свој усамљен положај, покорно га поверавајући највишој заштити и милости царско-краљевској.

Одлука. Оно што је у Регуламенту, штампаном године 1777., било спорно — према жалбама покојног митрополита —, поновним племенитим рескриптом у виду прогласа брисано је и укинуто; што се тиче дужности конзисторија неуједињених, та стога није могла бити разграничена што покојни митрополит, који је до онда требало да поднесе план, није то и учинио будући да се није обзирао на ургенције по том питању; зато, дакле, тек пошто нови администра-

Metropolita exequi neglexit, sarcire debebit eatenusq peculiare Mandatum post terminatum negotium pertractationis substantiae defuncti Metropolitae obtinebit, dictum Planum submiserit, fiet ad illa, quae recurrens quoad Consistoria adducit, pro re nata Reflexio.

Quod vero Cleri non uniti vafriciem, turpem avaritiam, et per corruptiones patrocinia sibi parandi modum, in quae vitia recurrens acrius invehitur, attinet, haec quidem a vero non abludunt, Cancellaria attamen Hungco Aul: vi muneris sibi incumbentis omnem solicitudinem hactenus adhibuit, et porro quoque adhiberit, ut vitia praeattacta pededentim extirpentur, aut saltem rariora evadant. Caeterum et illud diffiteri nequit, quod idem recurrens in suo Projecto passim limites justi, et aequi multum transgressus sit, Clrumq non unitum cumprimis majorem nimiopere restrictum cupiat, quod nulla ratione obtinere valet. Siquidem Mattãs Sua Sacrma repetitim illud resolvere dignata sit, ne non unitis novi favores praestentur, sed neque e converso ipsis aliquid de justis eorum Juribus detrahatur.

Caeteroquin autem ingenuitas antememorati recurrentis ex Projecto per ipsum exhibito apparet, et zelus, quo erga Altissimum servitium fertur, laudem omnino meretur.

[Примедбу објавио и А. Ивић, Архивска грађа, IV, стр. 30—31]

тор Путник, који ће морати да допуни и остало што речени митрополит није извршио, и који ће дотле имати посебни мандат — чак и после завршетка посла око сређивања заоставштине покојног митрополита, тек пошто он буде поднео речени план, тада ће бити посебна расправа о ономе што подносилац захтева у вези са конзисторијама. А што се односи на подмуклост и срамну похлепу клера који подмићивањем имања себи прибавља, на пороке, дакле, које подносилац жестоко напада, то све, додуше, не одудара од истине, али, исто тако, Уг. Дв. канцеларија снагом задатка себи постављеног и досад је сву пажњу поклањала, а и у будуће ће је поклањати, у циљу да се ти пороци мало помало искорене или бар да се што ређе јављају. Уосталом, Канцеларија не може ћутке да пређе преко оног што подносилац у свом пројекту посвуда далеко превазилази границе праведног и прикладног и што жели да неуједињени клер, поготово виши, преко мере потисне и стави под контролу, — што је потпуно неоправдано и не може се узети у обзир, кад се већ Њено Пресвето Величанство удостојило да реши да се неуједињенима не дају нове повластице, али ни да им се, напротив, не узима ништа од њихових стечених права. Међутим, и поред свега, из пројекта који је горепоменути подносилац израдио јасно се види његова племенитост и ревност којом се руководи према највишој служби, што свакако заслужује похвалу.

Немачки текст превео Страхиња К. Костић, латински — Челица Миловановић

[1] Орфелин погрешно обележио; цитирано место је: 2. Тим. 2. 4.

[2] Мада у Орфелиновом тексту стоји „mit anderen Glaubigen Priestern", према цитирању Дјела апост., „Priester" треба схватити као „старешина".

[3] Јеванђеље по Матеју у 28. глави има свега 20 стихова; како Орфелин не цитира, него се само позива на Матеја, вероватно мисли на 28. 18—20.

[4] Ово као да је у супротности са ранијим Орфелиновим протестом против ношења крстова о златним ланцима. Можда је, у брзини која се примећује у немачком тексту, изостављена негација.

[5] У Орфелиновом тексту стоји „Ponsofärbig", што је, свакако, само немачком транскрипцијом дата реч pónceau = hochrot.

[6] Тј.: рашчини.

[7] Треба управо да стоји: 3. Мојс. 27. 30; 3. Мојс. се иначе зове и Књига Левитска.

[8] Наиме, Четврта књига Мојсијева зове се Бројеви, како је Орфелин и обележио.

[9] Цело ово место гласи: „Јер кад бијасмо у вас, ово вам заповиједасмо да ако ко неће да ради да и не једе."

[10] Орфелинов цитат је сасвим упрошћен; наведено место код Матеја гласи: „Идите дакле и научите све народе крстећи их ва име оца и сина и светога Духа"; код Марка цитат гласи: „И рече им: идите по свему свијету и проповједите јеванђеље сваком створењу."

[11] Ово место Посланице Јаковљеве гласи даље: „. . . и молите се Богу један за другога, да оздрављате; јер непрестана молитва праведнога много може помоћи."

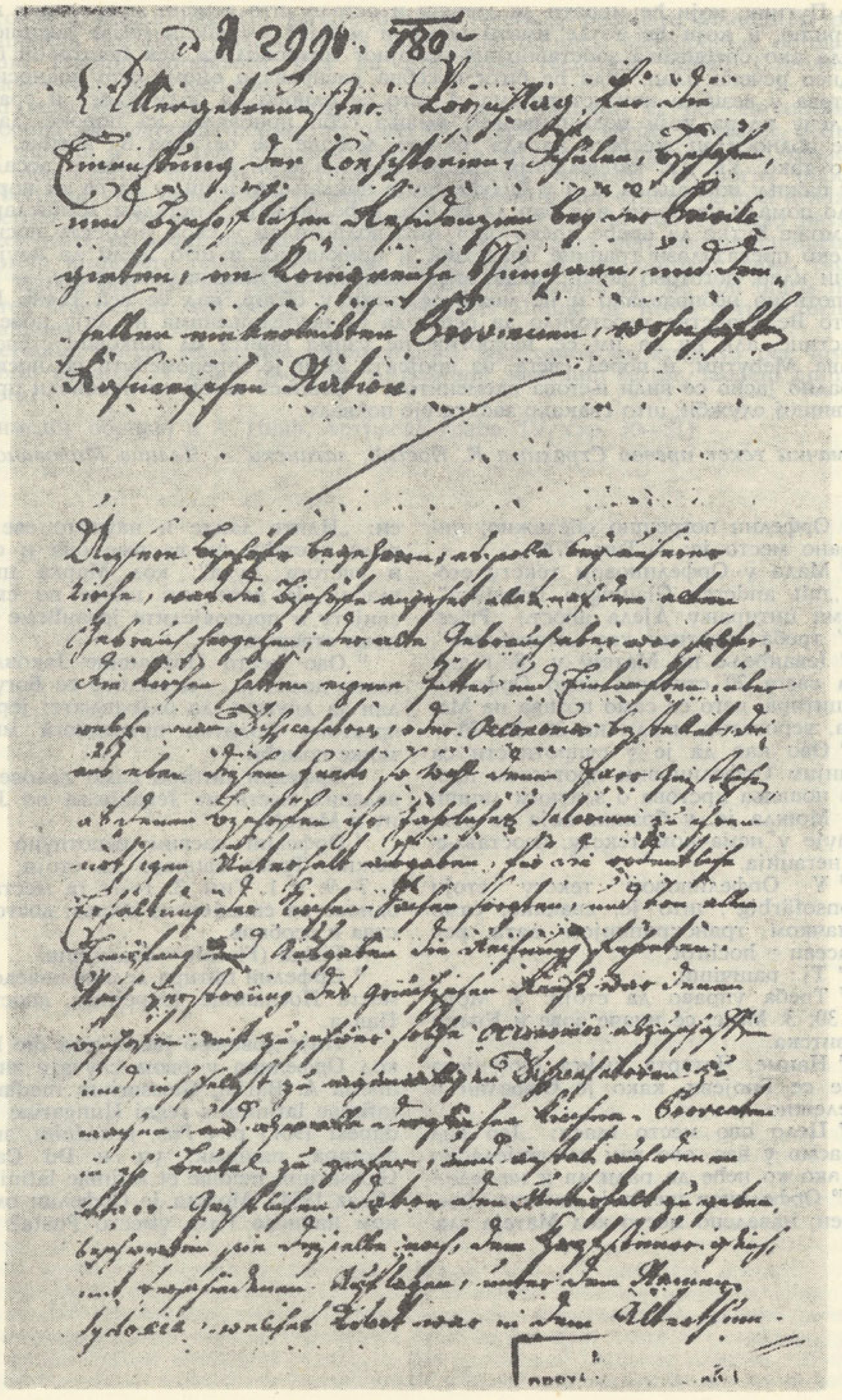
[12] Орфелин цитира само делове наведених места из Јеванђеља по Јовану и Матеју.

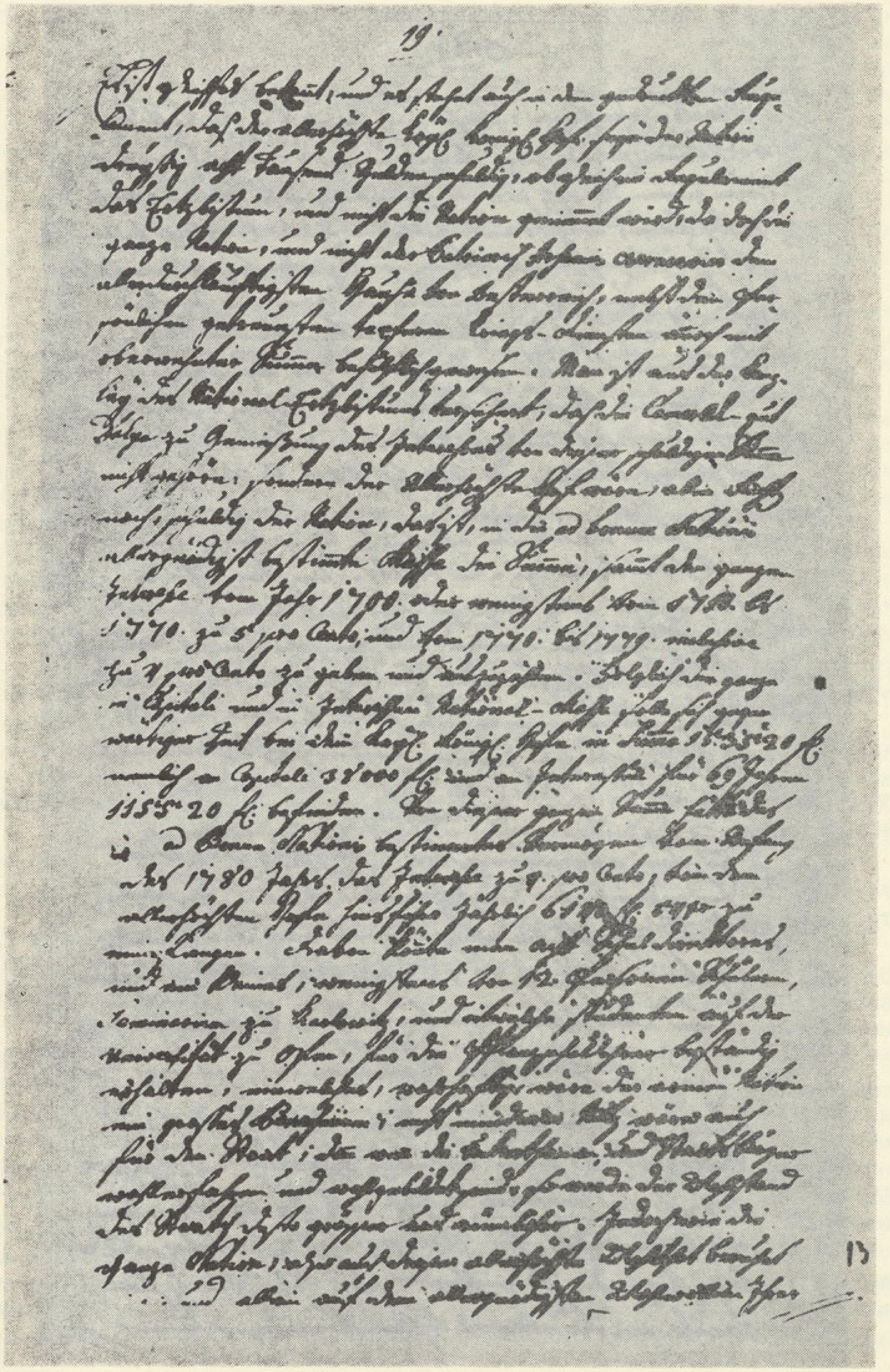
[13] Орфелин сасвим непотпуно обележио. Треба заправо да стоји: Тит. 1. 7—9. и 1. Тим. 3. 1—7; та места се односе на епископска звања, достојанства и особине.

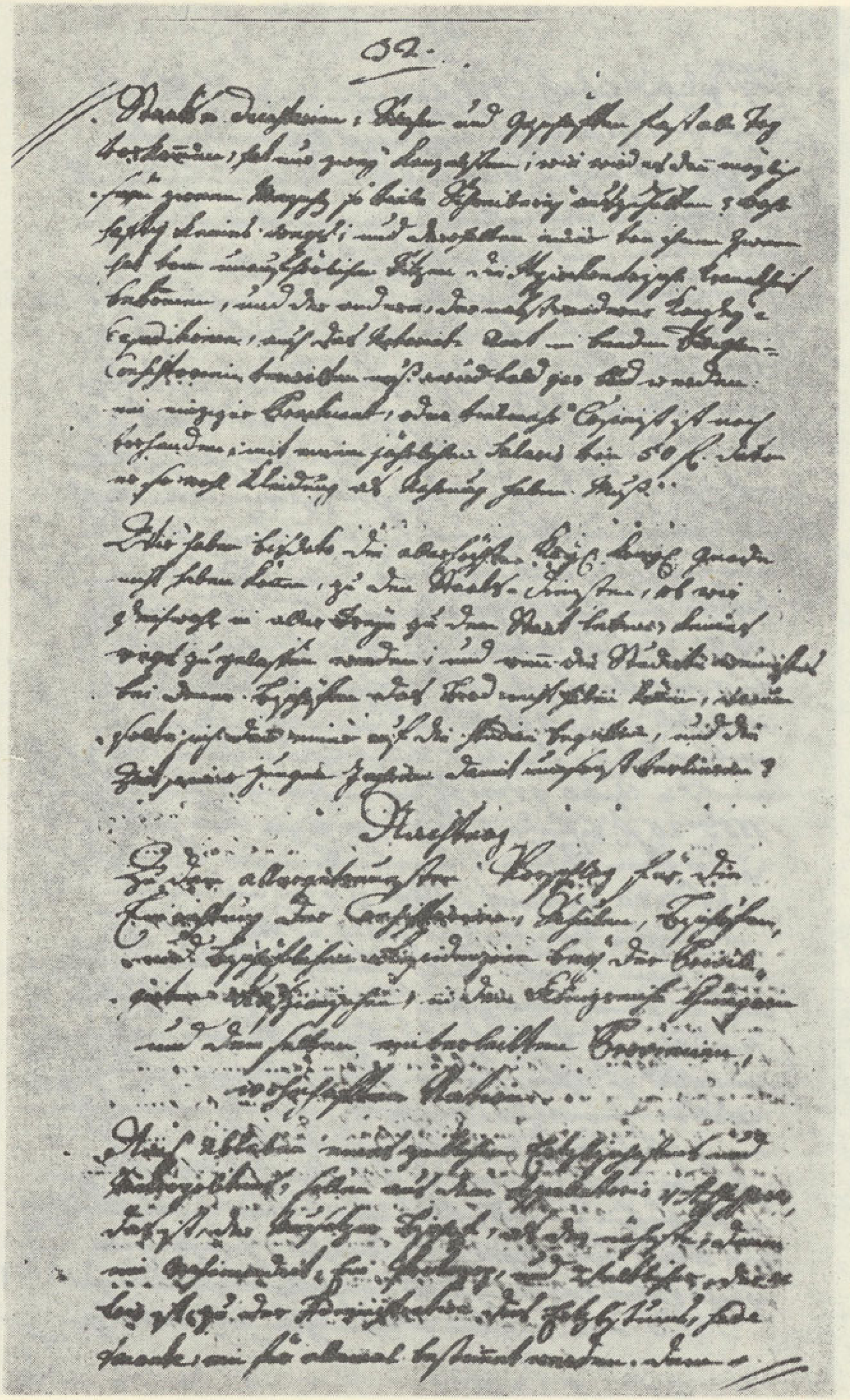
[14] Fiskal (Fiscal) = благајник.

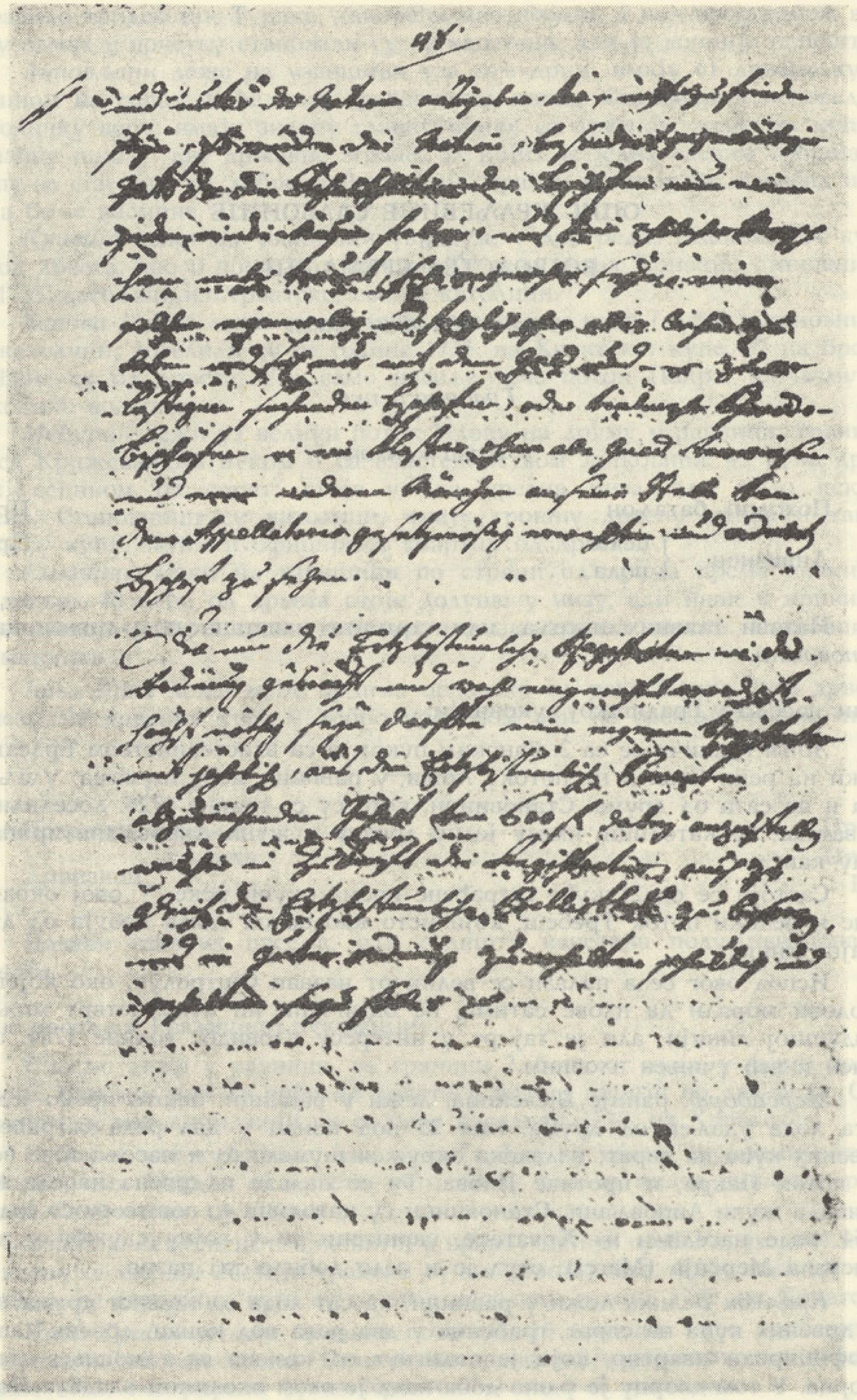
[15] Орфелин цитира делове наведених места Посланице Јеврејима, апостола Павла.

[16] Није довољно јасно шта die Pusa код Орфелина у овом случају значи; према A. Barlal, Glossarium mediae et infimae latinitatis regni Hungariae [Budapest 1901] реч *Pus, praedium*, значи пустара, пашњак; уп. и Du Cange, Glossarium mediae et infimae latinitatis [Graz 1954]. Можда је Орфелин омашком написао Pusa уместо Pusta?

ОПИС КРАЉЕВИНЕ СЛАВОНИЈЕ
и
ВОЈВОДСТВА СРЕМА (III)

Франц Штефан Енгел

Градишки пук

Први кантон

Походни батаљон	. . . . .	Први
Дивизион { цели	. . . . .	Први
Дивизион { пола	. . . . .	I

Називи главних насеља, или седишта капетана полу-дивизиона . . . *Липовљани.*

Опис насеља у Градишкој пуковнији:

Лоња граничи се са 2. банским пуком и са властелинством Ердедија; лежи на реци Сави и на потоку Лоњи, у равници међу шумама; удаљено два и по сата од друма. Становници, који су се године 1726. доселили из Хрватске, су католици, имају једну дрвену и жупи Липовљани припадајућу капелу.

Састоји се од 21 куће сагрђене према окуци реке. У овој околини тече и велики поток Требеш, који исто као поток Лоња набуја од дуготрајне кише.

Испод овог села налази се велик рт назван Оштролук, око којег су бродови морали да плове сатима, не одмичући ни пуну четврт миље у ваздушној линији, али је тај рт у интересу пловидбе године 1784. просечен и већ учињен пловним.

Мерсидорф, раније Бјеленица, лежи у равници, нешто преко једног сата хода удаљен од друма, има 25 под конац у два реда сагрђених дрвених кућа на спрат; издалека окружен шумом. Дуж насеља тече велики поток Пакра, и протиче Илова. Ту се налази и дрвена капела која припада жупи Липовљани. Становници су католици и, пошто су се године 1754. овде населили из Хрватске, увршћени су у војну службу у доба генерала Мерсија (Mercі), отуд је и село добило тај назив.

Краљева Велика лежи у равници, на сат хода од главног друма; има 46 дрвених кућа на спрат, грађених у два реда под конац, дрвену капелу и официрски квартир, који је подигнут од камена са тамошњег старог дворца. У том дворцу је у оно доба када је овом околином владала Порта

боравило тридесетак Турака, такорећи као посада, а под овостраном влашћу одмах у почетку становали су ту капетани, али је доцније напуштен.

Липовљани леже на узвишици уза сам друм, имају 61 дрвену кућу, већином на спрат; куће нису грађене под конац. Становници исповедају католичку веру, имају зидану главну цркву са дрвеном жупском кућом, немачку школу, две државне зграде, од којих је једна сасвим трошна, и шупу за егзерцир од добре грађе, затим ограђен простор за ждребад и за грла боље пасмине.

Криваја лежи на узвишици уз друм, у два реда, тамошње 24 куће су од дрвета, као и постојећа капела. Ту тече поток Криваја; становници су 1735. досељени из Хрватске; сви су католици.

Банова Јаруга лежи на друму у неједнаком низу (кућа). Становници су католици, доселили су се године 1735. из Хрватске; куће, 32 на броју, грађене су од дрвета. Уза само насеље тече поток Пакра, на њему је неколико воденица.

Међурић лежи уз велики поток Илову на друму у равници; граничи се са Крижевачким пуком и са властелинством Јанковића. 45 кућа дрвених, већином на спрат; стоје у два уредна низа, али мало искривљена. Становници су католици, имају трошну дрвену цркву и такву жупску кућу, затим и официрски квартир од дрвета.

Јамарица лежи на узвишици по страни од друма према планини; овдашњих 40 кућа од дрвета стоје додуше у низу, али ипак у кривини; овде постоји и официрски квартир и једна дрвена капела. Становници су католици.

Јања Липа лежи међу брдима недалеко од реке Пакре, има дрвену капелу, 30 дрвених кућа у добро уређеном али не сасвим правом низу.

Походни батаљон	. . . . .	Први
Дивизион	цели	Први
	пола	II

Називи главних насеља, или седишта капетана полу-дивизиона ... *Новска.*

Опис насеља у Градишкој пуковнији:

Плесмо лежи у равници, на граници 2. банског пука, у шуми поред потока Плесмо; има 18 кућа од дрвета у правој линији по два реда. Становници су католици, који су се овде населили 1740. из Хрватске.

Субоцка лежи равно, у два реда (кућа) на обема странама потока Субоцке; има 38 кућа од дрвета, исто такву капелу, иначе никакве друге зграде. Становници су католици.

Козарице леже нешто брдовито, у правој линији према друму; 44 куће од којих се насеље састоји грађене су од дрвета; има такву капелу; становници су католици, који су се овде населили године 1739. из Хрватске.

Нови Грабовац има брдовит положај, 15 дрвених кућа грађених у три сокака, не под конац. Становници исповедају римокатоличку веру, године 1741. емигрирали су из Хрватске и овде се населили.

Брестача лежи у равници, има 30 кућа од дрвета, подигнутих у једном низу дуж друма, и такву капелу; село је старо, а становници су католици.

Новска лежи равно, има 62 дрвене куће под конац подигнуте у три сокака; ту је и нов квартир за капетана, нешто старији конак за хирурга, жупска кућа и црква од добре грађе. Затим стрелиште за компанију, вежбалиште, квартир за „фурира", народна школа и дрвена штала за пастуве. Становници су католици и припадају јазавичкој жупи.

Четврт сата хода удаљено, према планини, стајао је некад утврђен дворац, који је мало-помало пропадао, а сад се још виде знаци. Од грађе са овог дворца подигнути су жупска црква и капетанов квартир.

Преко потока Струга пребачена је велика ћуприја и изграђен пола сата дуг насип према Јасеновцу у Банској пуковнији.

Иначе и овде постоји ограђен простор за ергелу, где млада ждребад и грла добре пасмине остају док не одрасту.

Стари Грабовац лежи у равници, у једном низу дуж друма; има 13 дрвених кућа; становници су католици, који су се овде населили године 1741.

Кошутарница лежи равно, има 18 кућа од дрвета и такву капелу; куће су грађене дуж друма у једном низу. Ово је веома старо село, а становници су католици.

Пакленица лежи на друму, равно, има официрски квартир и капелу од добре грађе. Куће, 38 на броју, леже дуж друма у два реда; грађене су од дрвета.

Из оближње планине извире један извор неке врсте нафте, која више личи на коломаз; њиме се служе граничари, да стоку у лето спасу од црви и глиста, а затим и за мазање својих кола.

Воћарица лежи равно на друму, има капелу од добре грађе подигнуту на брду, и 15 кућа од дрвета, које се нижу дуж друма у једном реду. Становници су католици и живе овде од памтивека.

Походни батаљон		Први
Дивизион	цели	Други
	пола	I

Називи главних насеља, или седишта капетана полу-дивизиона... *Нова Градишка* и *Драгалић*.

Опис насеља у Градишкој пуковнији:

Мачковац лежи на реци Сави, има 43 дрвене куће, које су подигнуте дуж обале у окуци. Постоји и дрвена капела; становници су католици.

Лупина лежи у равници, има 40 дрвених кућа, које су грађене под конац; постоји и таква капела; становници исповедају римокатоличку веру.

Мала лежи нешто брдовито; половина села припада Војној крајини а друга половина Провинцијалу, а власник јој је поджупан Марковић.

Цело село броји 37 кућа, од тога 21 припада војсци. Становници су католици, а своје куће подигли су у два реда у једном правом сокаку. Године 1748. уступљени су Војној крајини.

Нова Градишка. Положај овог штапског места, које је напола војни комунитет, не би могао да буду привлачнији; при руци је све што год људски живот може да учини пријатним, удобним и веселим; са оближњег брежуљка, или вежбалишта за артиљерију, пружа се поглед на пространо предео, где се најбујнија пасишта смењују са прилично плодним ораницама; једино на брежуљцима је милостива Церера и Баху уступила неколико комада земље, који носе прилично добра вина.

Зелене рудине, ливаде и поља, горди брежуљци винограда, далека брда и друге лепоте природе красе ово одабрано место. Велика река Сава појављује се на умереном одстојању, а сребрнкасти поток Шуметљица руши се у један њен рукавац, на којем стоје две лепе воденице, свака са по два точка. Према истоку и југу отвара се пространа равница; према западу и северу пак прекривају је планине што се овде сасвим благо дижу.

Године 1748. основао је ово насеље господин генерал фон Енгелсхофен, а године 1753. населиле су се овде емигрантске породице из Турске; састоји се од 168 кућа, већином добро грађених, распоређених у 9 лепих сокака. Трг за параде образује велик квадрат, на којем се дижу једноспратни квартир за пуковника и потпуковника, главна стражара, илирска школа, католичка и неунијатска црква, католичка жупска кућа, 5 станова за чланове штаба и за мајора, али ови последњи нису грађени на спрат. Надаље се овде налазе предионица свиле, квартир за пушкара и шумара, стрелиште, барутана, и стовариште од добре грађе; стара народна школа од дрвета, и 5 кућа грађених од непечене цигле за немачке насељенике, у њима засад станују нижи штапски чиновници; најзад и плантажа дудиња, и варошка кућа.

Прилаз насељу са одстојања од четврт сата хода главним друмом, изграђеним кроз подручје целог пука и један део Бродског пука, добро посутим шљунком и са обе стране украшеним најлепшим воћкама, пружа изванредан видик.

Човек помисли да се тај колски пут завршава пред неким стрмим брежуљком и припрема почетак неког непријатног друма; али чим му се приближи, он (брежуљак) се такорећи удаљује и уступа место равници пространа изгледа.

Првча лежи тик уз седиште штаба; куће, њих 58 на броју, стоје у два права реда; становници су делимице неунијати, а делимице католици; куће као и црква грађене су од дрвета, а официрски конаци од добре грађе. Поток Шуметљица тече кроз ово село.

Ковачевац лежи на друму, удаљен четврт сата од Нове Градишке, у равници; тик иза села је виногорје звано Славче; овдашње 33 куће у правој линији одреда су од дрвета; становници исповедају делимице католичку а делимице неунијатску веру.

Машић лежи такође на друму, има 42 граничарске куће у два реда, 2 официрска конака и једну неунијатску цркву од дрвета. Становници су делимично католици, делимично graeci ritus non uniti.

Пољана лежи равно по страни од друма, према реци Сави, има 39 дрвених граничарских кућа постављених у два реда. Становници једним делом исповедају католичку, а другим делом неунијатску веру.

Доњи Богичевци леже по страни од друма, према тврђави Стара Градишка уза саму шуму; 33 дрвене граничарске куће подигнуте су у два кривудаста реда; становници нису унијаћени. Један део колског пута овде је због мочварног земљишта грађен у облику дрвеног моста.

Драгалић лежи по страни од друма, има 37 дрвених кућа, подигнутих у два једнака реда; ту су квартир за капетана и „фурира", од добре грађе, народна школа, шупа за егзерцир, стрелиште, дрвена штала за пастуве. Сељани су једним делом католици, али већим делом неунијати; обе верске заједнице имају своје посебне капеле, али грађене само од дрвета.

Медари. Становници нису унијати; имају од дрвета сграђену, али већ трошну цркву; 27 кућа, грађених у 2 реда под конац, од дрвета. Десно је узбрдица.

Трнава лежи на друму, према планини; има 30 дрвених кућа, подигнутих у прилично добром поретку; постоји и мали мост, отприлике 6 хвати дуг, преко једног малог потока. Становници исповедају неунијатску веру.

Шаговина лежи у подножју планине, на потоку; куће су од дрвета, подигнуте у два реда уз окуку потока. Село је старо, становници нису унијаћени, а кућа има 27.

Жуберковац лежи у истом планинском крају, сасвим близу претходног села; има 15 дрвених кућа уз истоимени поток. Становници нису унијаћени.

Ширинци имају 11 дрвених кућа на подножју планине; становници нису унијаћени, а куће нису подигнуте под конац.

Ратковац има планински положај; 25 дрвених кућа, подигнутих у два реда под конац, и једну неунијатску парохијску цркву.

Смртић лежи на малој узвишици уза сам Ратковац; има 33 дрвене куће у 2 реда, али не под конац; становници нису унијаћени.

Походни батаљон		Први
Дивизион	цели	Други
	пола	II

Називи главних насеља, или седишта капетана полу-дивизиона . . . *Окучани.*

Опис насеља у Градишкој пуковнији:

Горњи Богичевци леже на другу на мањој узвишици; куће су дрвене, 51 на броју; стоје под конац. Положај је пријатан и има простране видике; становници исповедају једним делом католичку, другим делом неунијатску веру. Сваки део има своју, од дрвета грађену и већ трошну

капелу. Овде постоји и ограђен простор за егзерцир, и официрски квартир од добре грађе.

Косовац лежи на друму у равници, у залеђу му је планина; има 13 кућа од дрвета, постројених под конац. Становници нису унијаћени.

Дубовац лежи по страни од друма, према Старој Градишки, у равници. Испред њега је дубока шума. Има 29 дрвених кућа подигнутих под конац.

Становници исповедају неунијатску веру. Кроз шуму води саобраћајница у Стару Градишку, сагрђена тек године 1784.

Окучани леже на друму, испред њих је дубока шума. Имају 41 дрвену кућу, неунијатску парохијску цркву од слабе грађе, квартир за капетана и вежбалиште од добре грађе; народну школу, стрелиште и дрвену шталу за пастуве, затим и такав стан за „фурира".

На потоку Слобоштини који ту протиче подигнута је немачка воденица са три точка и са добро грађеном зградом.

У овом месту боравили су раније неколико година калуђери, од којих је остала садашња парохијска црква.

Грећани леже у равници, испред њих је дубока шума. Имају 70 дрвених кућа у низу, и неунијатску цркву од слабе грађе.

Човац лежи равно, по страни од друма, према Сави; напред је дубока шума. Има 49 кућа грађених од дрвета и ушораних, и официрски квартир од слабе грађе. Становници нису унијати.

Врбовљани леже равно, испред њих је дубока шума, имају 51 дрвену кућу у низу, неунијатске становнике и капелу од слабе грађе.

Бодегради леже у равници, на друму, недалеко од планине; има 48 ушораних дрвених кућа, квартир за официра и за хирурга, и неунијатску парохијску цркву од добре грађе, затим ограђену ергелу за млада грла добре пасмине.

Цаге лежи на друму према Бјеловару и Кањижи, између планина, у долини; има 20 дрвених кућа које нису подигнуте под конац. Становници исповедају неунијатску веру.

Бенковац лежи у брдовитом крају, на путу за Бјеловар; има 25 дрвених кућа које су подигнуте под конац, неунијатске становнике и једну дрвену капелу.

Чапргинци леже у планини, имају 19 дрвених кућа под конац; становници нису унијати.

Грнаковац лежи такође у планини; 8 тамошњих кућа сагрђено је од дрвета, у низу; становници нису унијаћени.

Бобаре имају 7 дрвених кућа, у једном уредном низу; становнике неунијате; положај је брдовит.

Љештани леже у планини; имају 7 под конац подигнутих дрвених кућа и неунијатске становнике.

Рогоље леже у правој линији сасвим равно, међу брдима; раније су имали само 11 дрвених кућа, а досад су порасле на 25; становници исповедају неунијатску веру, имају цркву и пароха, ког је Пакрачка епископија унапредила за протојереја.

Ту је седиште поручника који станује у додуше државној, али ипак само од дрвета сагрђеној кући.

Походни батаљон		Први
Дивизион	цели	Трећи
	пола	I

Називи главних насеља, или седишта капетана полу-дивизиона . . .
Горњи Рајић.

Опис насеља у Градишкој пуковнији:

Кричке леже у планини, имају 36 под конац подигнутих дрвених кућа, неунијатске становнике, и официрски квартир од добре грађе.

Ковачевац лежи такође у планини; раније је имао само 8 кућа, а досад се увећао на 17; куће су од дрвета, становници неунијати.

Скендеровци такође у планини, имали су раније 14, а сада имају 30 кућа од дрвета; сељани нису унијаћени, сокаци су под конац.

Бјелановац има 17 дрвених кућа, лежи у планини на путу за Пакрац и Бјеловар, ушоран у два реда, сељани нису унијаћени.

Бјелаштина има 25 дрвених кућа, лежи између планина, у правој линији, има официрски квартир од добре грађе; становници исповедају неунијатску веру. Овде се налазе и неки остаци старог дворца.

Голеша (Gollessa) лежи у планини; има 41 дрвену кућу, не под конац грађену; због свог положаја, ово је село подељено на три дела; становници исповедају неунијатску веру.

Јазавица лежи у равници уза сам друм; куће су од дрвета грађене у правој линији у лепом поретку. Становници исповедају једним делом католичку, другим делом неунијатску веру; први — многобројнији — имају трошну цркву и жупника који станује у жупничкој кући од добре грађе. Кућа има 39.

Рожданик лежи на друму у равници, у добро уобличеним низовима (кућа). Има 22 дрвене куће и официрски квартир од добре грађе. Становници исповедају једним делом католичку, другим делом неунијатску веру.

Горњи Рајић лежи у ведрој равници, на друму; има официрски квартир од добре грађе, становнике католике, који станују у 40 дрвених, уредно постављених кућа.

Ту се налази и нова жупска црква, коју обслужује јазавички жупник. Затим постоји ту вежбалиште од добре грађе, народна школа, стрелиште и дрвена коњушница за пастуве.

Доњи Рајић налази се у равници, на друму, има 52 дрвене куће расподељене на уредне сокаке, неунијатске становнике и такву парохијску цркву од дрвета, која је сасвим трошна.

Боровац лежи у равници, на друму, са 57 дрвених кућа у редимице постројеним сокацима; становници су католици, који имају једну капелу.

Лаћевац лежи у равници на друму, има 38 дрвених кућа под конац; сељани нису унијати.

Млака лежи равно, има 24 дрвене куће подигнуте према вијугању Саве. Становници исповедају неунијатску веру.

Јабланац лежи на реци Сави, низ окуку реке; има 23 дрвене куће, и неунијатске становнике са дрвеном, трошном црквом.

Походни батаљон		Први
Дивизион	цели	Трећи
	пола	II

Називи главних насеља, или седишта капетана полу-дивизиона... *Ловска.*

Опис насеља у Градишкој пуковнији:

Брезин лежи у планини, има 36 дрвених кућа у правом низу. Становници нису унијати, имају дрвену капелу.

Кукуњеваџ лежи у високој планини, има 79 дрвених кућа, становнике неунијате, правилне сокаке, парохијску цркву од добре грађе, и официрски квартир.

Бујавица лежи у планини, има 16 кућа од дрвета, под конац; становници исповедају неунијатску веру, године 1747. припали су овом пуку, док су раније били у Провинцијалу.

Ловска лежи у планини; има 27 под конац постављених дрвених кућа; становници нису унијаћени, имају цркву од добре грађе. Овде затим постоје: веома трошан официрски квартир, коњушница за пастуве, стрелиште и стан за „пр. планисту".

Корита леже у високој планини, настањују их неунијатски верници; имају 9 дрвених, под конац постројених кућа.

Јагма лежи такође у планини, састоји се од 17 дрвених, под конац грађених кућа, настањују је неунијати, који су године 1747. уврштени у Војну крајину.

Субоцки град, такође у планини, има неуредне сокаке и 36 дрвених кућа; становници нису унијаћени.

Ливаћани леже у планини, имају 18 дрвених кућа, становници нису унијати; сокаци су грађени под конац.

Субоцка је старо село, лежи у планини у приличном поретку, састојало се раније од само 11 кућа, али је њихов број досад порастао на 47; становници нису унијати, имају парохијску цркву од дрвета, а такве су им и граничарске куће, које су због брдовитог земљишта подељене на два дела.

Чаглић подељен је због брдовитог земљишта на два дела, од којих један лежи на брегу а други у долини.

Село се раније састојало од 19 кућа, а досад се повећало на 38. Становници исповедају делом католичку а делом неунијатску веру; први имају филијалну цркву, која је подигнута од остатака сад већ сасвим развалене тзв. Св. Георги-зграде. Они други пак имају парохијску цркву. Ту постоји и официрски квартир од добре грађе. Село је 1747. присаједињено Војној крајини.

Буковчани леже у планини; раније су се састојали од 9 кућа, а досада су порасли на 15; куће су дрвене, и због брдовитог земљишта нису постављене под конац. Становници исповедају неунијатску веру; године 1747. уступио их је Провинцијал овом пуку.

———

Други кантон

Походни батаљон . . . . . Други
Дивизион { цели . . . . . Први
пола I

Називи главних насеља, или седишта капетана полу-дивизиона... *Ступник.*

Опис насеља у Градишкој пуковнији:

Слатиник лежи на друму, има 53 дрвене куће у два реда, официрски квартир од добре грађе, дрвену филијалну цркву, чије је светилиште грађено од доброг материјала. Становници су католици.

Ступник лежи равно на друму, у два реда, има становнике католике, капетанов квартир од добре грађе, дрвену капелу, такву школу и конак за „фурира", поред дрвене коњушнице за пастуве, коју је саградила општина, исто такву шупу за егзерцир, и стрелиште. Постојеће 33 куће такође су од дрвета.

Кути леже по страни од друма, према Сави, имају 32 дрвене куће и такву католичку филијалну цркву.

Бебрина лежи у долини, нешто удаљено од друма, према реци Сави; има 53 дрвене куће, сасвим правилно грађене у два реда. Постоји ту официрски квартир од дрвета, и таква филијална црква. Становници су католици.

Бановци састоје се од 36 дрвених кућа, и такве капеле; становници исповедају католичку веру. Сокаци су под конац.

Дубочац. Становници су католици, осим 4 куће које исповедају неунијатску веру; село лежи на реци Сави; куће, 58 на броју, грађене су од дрвета, подигнуте према вијугавој обали. Ту је седиште потпоручника, који станује у државном квартиру грађеном од дрвета; затим трошна жупничка кућа и дрвена црква. Ова општина има свог жупника, и пре кратког времена добила је дозволу да једног дана сваке недеље преузима дрва из Турске.

Кобаш лежи на самој обали Саве, уз окуку; куће су од дрвета, становници привржени делимично католичкој, а делимично неунијатској вери; сваки део има сопственог пароха, и своју цркву. Католички свештеник станује у трошној жупничкој кући, а официр такође у таквом квартиру.

Ту је и школа од добре грађе, затим зграда за патролирајућег официра, јер се овде преузима стока и дрво из Турске. На католичком гробљу постоји веома стара црква, а у насељу има 196 кућа.

Ново Село (Нови Кобаш) лежи у долини; становници су католици, а 13 кућа, у правој линији, од дрвета.

Походни батаљон . . . . . Други
Дивизион { цели . . . . . Први
пола II

Називи главних насеља, или седишта капетана полу-дивизиона . . . *Ориовац.*

Опис насеља у Градишкој пуковнији:

Загрђе лежи у планини, у два реда; има 47 дрвених кућа, од дрвета сграђену филијалну цркву, католике за становнике, и осим једне веома старе мале цркве, солидно грађене, која стоји сасвим усамљена у планини, нема друге зграде.

Бучје лежи између брда, али на равном; куће су од дрвета, у два реда, грађене под конац; сељани су католици; имају свог жупника, који станује у добро уређеној жупничкој кући; црква је дрвена, сасвим трошна и управо се предвиђа нова градња. Кућâ овде има 57.

Дреновац лежи у планини, на потоку Орљави; куће су подигнуте у једном низу, од дрвета; становници већином исповедају католичку, а остали неунијатску веру. Ту постоји и официрски квартир од добре грађе, и већ веома стара, али још трајашна католичка капела. Кућâ има 67.

Бечић лежи у долини недалеко од потока Орљаве; куће, има их овде 9, подигнуте су у два реда под конац. Становници исповедају католичку веру.

Цигленик лежи такође у долини, недалеко од потока Орљаве; уређен у два низа, под конац; становници су католици и имају 22 дрвене куће.

Лужани леже на другу, у равници, становници су католици, имају веома трошни официрски квартир од дрвета и такав стан за „фурира", народну школу, вежбалиште, и коњушницу за пастуве; надаље 48 граничарских кућа од дрвета, и филијалну цркву од добре грађе.

Живике леже у равници, у два реда, под конац, по страни од друма, према реци Сави; становници су католици, имају 32 дрвене куће.

Пришац лежи на равној обали реке Саве; има 23 дрвене куће на спрат, у лепом поретку, и официрски квартир од печених опека. Становници исповедају делимично римокатоличку, а делимично неунијатску веру.

Малина лежи уза сам друм, у добро повученим редовима; у позадини је планина; становници су католици, има 20 граничарских кућа.

Кујник лежи на другу у 2 добро уређена низа од 19 дрвених кућа; има официрски квартир од добре грађе. Становници су католици.

Ориовац је веома уредно подигнут на другу; има четвртаст трг, на чијој средини је подигнут споменик Њ. К. Височанству надвојводи Максимилијану, изборном кнезу Келна, зато што је преузвишени на пропутовању године 1777. са тамошњег извора пио воде.

Становници су католици, станују у 64 куће грађене на овде уобичајен начин, и имају цркву, жупничку кућу, официрски квартир и стан за хирурга, и гостионицу — у власништву ерара — од добре грађе, затим народну школу, коњушницу за пастуве, стрелиште и трошну дрвену шупу за егзерцир, и ограђен простор за млада грла од боље пасмине.

На потоку Орљави стоје овде 12 добро уређених воденица, затим и једна таква немачка са 2 точка, која припада сељанима из Кута.

Радовање лежи на друму у једном низу, под конац; има 10 дрвених кућа, становнике католике, у позадини планину, и иначе никакве друге зграде.

Походни батаљон		Други
Дивизион	цели	Други
	пола	I

Називи главних насеља, или седишта капетана полу-дивизиона... *Решетари.*

Опис насеља у Градишкој пуковнији:

Решетари леже у подножју планине и због тога нису грађени потпуно под конац; становници су католици, имају 73 дрвене куће и такву капелу, добро озидан официрски квартир, дрвену појату за вежбе, подупрту стубовима од опека, стан за „фурира", стрелиште, и дрвену коњушницу за пастуве. Кроз ово село тече поток Решетарица, преко којег је на друму изграђена велика ћуприја, а недалеко од ње и једна немачка воденица.

Сичице леже равно, изграђене у три сокака под конац; имају дрвену капелу, становнике католике, и 39 кућа такође од дрвета.

Долина лежи на равној обали реке Саве; има 27 дрвених кућа, такву филијалну цркву; због честих поплава сокаци нису редимице уређени. Становници исповедају католичку веру. Ту постоји и скела за превоз у Турску.

Врбје има раван положај, и сокаце уређене под конац. Има школску зграду од дрвета и филијалну цркву од добре грађе; становници су католици и станују у 60 дрвених кућа.

Бодоваљци леже на равном, у једном сокаку уређеном под конац; имају 30 дрвених кућа, такву филијалну цркву, и дрвен официрски квартир; становници исповедају католичку веру.

Ацамовци. Положај је раван; куће су од дрвета, подигнуте под конац у једном сокаку; сељани су католици, станују у 20 кућа.

Гуњавци леже у долини између брда, са 18 кућа уређених под конац у једном сокаку; сељани су католици, и године 1741. уврштени у овај пук.

Брђани леже у долини недалеко од друма, на подножју планине Старци; уређени под конац у једном сокаку; имају официрски квартир од добре грађе и 20 дрвених кућа.

На кратком одстојању од овог места, с ону страну друма, стоји у пољу католичка филијална црква названа Запоље; ту се некад налазило једно село чији су становници, кажу, изумрли од куге. Овдашњи становници су католици, а припали су овом пуку године 1741, када се ово село још звало Дубочац.

Походни батаљон		Други
Дивизион	цели	Други
	пола	II

Називи главних насеља, или седишта капетана полу-дивизиона... *Годињак.*

Опис насеља у Градишкој пуковнији:

Тисовац лежи по страни од друма, са три стране окружен брдима, у равници, и има 16 дрвених кућа у правој линији.

Сељани су католици, и уступљени су 1741. овом пуку од Провинцијала.

Годињак лежи на самом друму, у једном низу; има официрски квартир од добре грађе, и још један од дрвета; сељани су католици и имају 22 дрвене куће; надаље дрвену коњушницу за пастуве, са зиданим стубовима, стрелиште, и шупу за егзерцир, која је преуређена у коњушницу за приплодне кобиле. Ту држе и шпанске „падуанске" овце о трошку ерара, како би се опћенито одомаћиле.

Лазе леже према реци Сави, у равници по страни од друма; имају у једном низу 19 дрвених кућа подигнутих под конац; становници су католици, од 1701. увршћени у Војну крајину.

Црноговци леже испод друма, у равници; имају 21 дрвену кућу у низу; становници су католици, који су године 1701. припојени Војној крајини.

Орубица лежи на обали Саве, има 103 дрвене куће на спрат, према окуци реке уређене по сокацима, веома трошну католичку жупску цркву, официрски квартир од добре грађе, од дрвета сграђену народну школу, а преко великог рита што га ствара поток Решетарица подигнут је дугачак насип, који зову главном жилом тог краја.

Свињар лежи на Сави, има 124 дрвене куће на спрат, које стоје на шиповима. Село има лепу пијацу, једну католичку и једну неунијатску филијалну цркву, обе од дрвета. Сељани су недавно добили дозволу да једног дана сваке недеље узимају дрва из Турске.

Петрово Село лежи на друму, добро уређено, има пространу пијацу, на којој се диже дивна католичка црква, затим жупничка кућа, 2 официрска квартира од добре грађе, па шупа за егзерцир од чатме са зиданим стубовима. Ту је и ограђен простор за грла боље пасмине.

Оштри Врх лежи изнад друма, на подножју брда Врбове, на равном; има 11 дрвених кућа, становници су католици, које је године 1741. Провинцијал уступио овом пуку. Овде из планине извире нека нафта налик на коломаз, служи људима да рањену или шугаву стоку у лето спасу од црви, а такође, помешану са свињском машћу, за мазање кола.

Походни батаљон		Други
Дивизион	цели	Трећи
	пола	I

Називи главних насеља, или седишта капетана полу-дивизиона... *Врбова.*

Опис насеља у Градишкој пуковнији:

Штивица лежи на средини између главног друма и Саве, у равници. Куће су од дрвета и нису уређене сасвим под конац; становници исповедају католичку веру, станују у 85 кућа и имају од дрвета грађену филијалну цркву.

Комарница лежи по страни, ¾ часа удаљено од друма, у равници. Има 25 дрвених кућа подигнутих под конац, католичку филијалну цркву и трошан официрски квартир грађен на исти начин.

Врбова лежи на друму, има 44 добро постројене куће, официрски квартир од добре грађе, народну школу од дрвета, квартир за „фурира", коњушницу за пастуве, дрвено стрелиште и шупу за егзерцир од добре грађе, затим и ограђен простор за младу ждребад и грла добре пасмине; општина је католичка и има филијалну цркву од добре грађе.

Ту је подигнут споменик ради сећања како су Њ. Величанство цар приликом свог пропутовања у години 1768. и Њ. Кр. Височанство надвојвода Максимилијан, изборни кнез Келна, године 1777. пили воду са тамо постојећег, још од Османлија сграђеног студенца званог Марковац; тај споменик је украшен у камен уклесаним натписом златним словима, и римским ћесарско-краљевским грбом.

Магић-Мала лежи на сат хода од друма, према Сави, на потоку Каменици; куће су од дрвета подигнуте у низу; има од дрвета сграђену филијалну цркву и такав официрски квартир. Сељани су католици и станују у 40 кућа.

Велике Сиче леже на друму пет-четврти сата удаљено према Сави. Уз само село тече поток Јабрушица, становници су католици, имају дрвену филијалну цркву и 72 куће.

Походни батаљон		Други
Дивизион	цели	Трећи
	пола	II

Називи главних насеља, или седишта капетана полу-дивизиона... *Нова Капела.*

Опис насеља у Градишкој пуковнији:

Били Бриг сграђен је на друму у 25 дрвених кућа под конац. Кроз село тече поток Каменица; становници су католици, имају своју филијалну цркву, која лежи нешто усамљена у планини.

Ту је седиште заставника, који станује у дрвеној стражари сграђеној од општине.

Нова Капела лежи на друму са 29 дрвених кућа подигнутих у два реда; становници исповедају католичку веру, имају цркву коју је ерар добро сградио, такву жупничку кућу, такав официрски квартир, подзидану шупу за егзерцир, стрелиште, зидану коњушницу за пастуве и две такве ћуприје.

Сеоце лежи по страни од друма према реци Сави; има 32 дрвене куће, малу дрвену капелу, и насред пута за Батрину, на малој узвишици, капелу од дрвета, где су и гробља за Сеоце, Нову Капелу и Батрину. Становници су католици, а сокаци уређени под конац.

Батрина лежи на друму, куће су сврстане у ред; становници исповедају католичку веру, станују у 37 кућа и имају официрски квартир.

Липовац лежи у планини, подељен на три дела, тј. Горњи, Средњи и Доњи Липовац; сваки део је одвојен у добро распоређеним кућама, које су све од дрвета. У горњем делу, или у тзв. долини код Павловца, налази се католичка филијална црква од дрвета, а друга таква на оближњој узвишици.

У Средњем Липовцу је једна зидана и још једна дрвена филијална црква, затим кречњачки мајдан пука са 3 пећи и станом за кречаре од добре грађе. Становници исповедају католичку веру, и станују у 120 кућа.

Стара Капела лежи у долини, на низбрдици, има 13 дрвених кућа у једном низу.

Драговци леже у равници близу планине, код потока Орљаве, имају 25 дрвених кућа у низу, и становнике католике.

Ратковица лежи у равници близу планине, на потоку Орљави, има 20 дрвених кућа уредно распоређених у два реда. Сељани исповедају католичку веру, и од давнина имају још и сад сасвим добру камену цркву, чије порекло није познато.

Шајкашки батаљон

Први кантон

Походни батаљон	. . . . .	Први
Дивизион	цели	Први
	пола	I

Називи главних насеља, или седишта капетана полу-дивизиона... *Тител, седиште штаба.*

Опис насеља на подручју Шајкашког батаљона:

Тител, седиште батаљонског штаба, лежи на подножју брега, на реци Тиси, која се на сат хода од Сланкамена према југу улива у Дунав, а дотле обухвата четири аде, од којих последња цепа ушће у Дунав на два дела.

Грађен је веома правилно, и поред илирске школе има 176 граничарских кућа, које су делимично од набоја, а делимично подигнуте од добре грађе.

Осим тога налазе се овде једна католичка капела, једна неунијатска црква, квартир за команду батаљона и кантона, станови за капетана, за аудитора, за поручника, за батаљонског хирурга, за профуза, за ађутанта, канцеларија рачуноводства, стара главна стражара, ерарска гостионица,

ковачница, парохијска кућа и народна школа, касапница, оружница, пристанишна стражара, барутана, спремиште за шајке и понтоне, затим 6 ерарских бунара.

Све те зграде подигнуте су делом од добре грађе, а делом од египатских опека или од набоја.

Ту постоји и скела за превоз преко Тисе у Банат, која при високом водостању превози дуж Гуштос-канала до Перлез-вароши.

20 хвати високи брег што се диже уза само насеље према северу, а чија се површина протеже на једну и по миљу, и на којем се још виде неки остаци римске тврђаве која је ту стајала, заслужује пажњу.

Према народном предању, у њој је напослетку становао неки Штета као намесник, чија је милиција, кажу, била смештена у земуницама око тврђаве.

Беше то слободан, непокоран народ који су Османлије пре 140 година отприлике, због разних извршених злочина и опачина напали, па је тврђава сасвим срушена, а намесник са целом својом милицијом убијен.

Лок. Ово насеље налазило се раније јужније, на једној ади, али је после оснивања батаљона повучено на друм, и сад се састоји од 40, у два реда постројених кућа од набијене земље, четири празна градилишта и једног новосазиданог ерарског кладенца.

У овом насељу нема официрског квартира, него постоји једна неунијатска црква коју је општина подигла од непечених опека. Дунавска ада, на сат хода одавде, на којој секу дрва за штапску стражару, припада овом насељу.

Мошорин лежи на подножју брега, с десне стране има много ритова; има неунијатску цркву, 152 куће од набоја, подигнуте у правој линији, гостионицу, илирску школу, официрски квартир од печених и непечених опека, и две дрвене шупе за егзерцир, које у исти мах служе за смештај колâ и понтонских мостића, заједно са припадајућим реквизитима. Ово насеље поседује и малу аду на реци Тиси, која је удаљена четврт сата хода.

Вилово је мало насеље изграђено на подножју брега, уредно, на друму; састоји се од официрског квартира зиданог од египатских опека, једне неунијатске цркве, једне стражаре, једне илирске школе, и 49 кућа од набоја, 6 празних градилишта, и кладенца који је ерар зидао од печених опека.

Такозвану Шпаргла-аду, што лежи у риту јужније, узело је ово насеље у закуп.

Према западу преко рита подигнут је 300 хвати дуг солидан насип са малом ћупријом, који околна насеља стално одржавају у добром стању.

Походни батаљон	. . . . .	Први
Дивизион	цели	Први
	пола	II

Називи главних насеља, или седишта капетана полу-дивизиона...
Горњи Ковиљ.

Опис насеља на подручју Шајкашког батаљона:

Гардиновци, мало, у облику крста сасвим правилно изграђено насеље, има официрски квартир од непечених опека, у којем се сада одржава илирска школа; малу цркву од добре грађе, стражару, 57 кућа од набоја и неколико празних градилишта. Према истоку и југу има ово село саме ритове.

Доњи Ковиљ зове се на народном језику Ковиљски Шмаз (Ковиљски шанац), јер је војсковођа у претпоследњем рату са Турцима овде подигао шанац у намери да пресече пут Османлијама, што су преко сремских планина и Дунава, кроз Козјак код Карловаца, хтели да се пребаце овамо. Приликом регулисања насеља ово је место уз Горњи Ковиљ изграђено тако да та два села одваја само један попречни сокак.

Ово насеље састоји се од једне илирске цркве, официрског квартира од непечене цигле, такве народне школе, старе илирске школе од набоја, 2 дрвене шупе за понтоне, од којих је једна снабдевена черпићима и великом капијом, затим од 109 уредно распоређених кућа од набијене земље, и 17 празних градилишта.

Према истоку, на одстојању од 500 стопа, ово насеље се граничи са истоименим калуђерским манастиром. Тај манастир је веома стар и има једну велику нову и једну стару цркву. Манастир је на спрат, новограђен, од добре грађе.

Овамо припада 21 кућа, које су грађене према Доњем Ковиљу; оне плаћају порез манастиру, а подлежу јурисдикцији батаљона.

Горњи Ковиљ био је раније велик отворен град, у којем је неунијатски епископ имао своје седиште; уза само место текао је у оно време Дунав, али се он доцније повукао према сремским планинама и оставио за собом само један рукавац, зван Дунавац.

Ту су официрски квартир зидан од печене и непечене цигле, квартир за „фурира" од набијене земље, илирска црква, трошна илирска школа, шупа за егзерцир, спремиште за војничку одећу, сеоска стражара, 188 кућа подигнутих под конац, од набоја, и 2 празна градилишта.

Према југу граничи се ово насеље са ритовима, и са она 2332 јутра ритске земље, која је уступљена митрополиту на плодоуживање као Praecarium.

На овдашњем рукавцу Дунава црква држи скелу (Stock-Plette) од које извлачи и корист.

На четврт сата хода према западу налази се ров који се још и сад зове Шанац принца Евгенија.

Каћ лежи равно, има 182 добро регулисане куће од набоја, 4 празна градилишта, два зидана ерарска кладенца, официрски квартир од набоја, стражару, зидану, бедемом окружену неунијатску цркву, илирску школу, и трошну ерарску гостионицу од набоја.

Од сеоског рита провлачи се у луку Римски шанац до Киришког или Алмашког глибовитог рукавца што тече мимо Госпођинаца. Али одмах изнад тог рукавца шанац поново настаје у истом облику и завршава се између камералног места Фелдварца и граничарског села Чуруга. Овај шанац још је дубок око једног хвата, а насип висок око 6 и 8 стопа.

Овај бедем дао је цар Диоклецијан да се изгради између Дунава и Тисе у кутy што га ове две реке образују при свом спајању, а у намери да заустави упаде Сармата.

Походни батаљон		Први
Дивизион	цели	Други
	пола	I

Називи главних насеља, или седишта капетана полу-дивизиона... *Жабаљ (Josephdorf).*

Опис насеља на подручју Шајкашког батаљона:

Жабаљ. Будући изложен поплавама, а налазећи се и одвећ далеко од својих поља̂, премештен је године 1785. на узвишење, према западу, а ранији назив Жабаљ преиначен у Јозефдорф.

Сада се састоји од два официрска квартира, једне стражаре, ерарске гостионице, и 2 ерарска кладенца од добре грађе; затим квартира за пр.-планисту, народне школе од набоја, 2 дрвене шупе за егзерцир, где су у исти мах смештени и понтонски мостићи и реквизит; затим има илирску цркву од добре грађе, и 216 уредно подигнутих кућа од набоја, поред 22 празна градилишта.

Мало више низводно на Тиси има ово насеље аду, као и скелу за превоз у Банат, ту је и мала крчма и камена ћуприја.

Сентиван је насеље правилно изграђено као раскршће у равници, има официрски квартир од набоја, са два одељења, преузет још од Коморе, малу неунијатску цркву, школу од набоја и такву стражару, затим два зидана ерарска кладенца, 101 граничарску кућу од набоја, и 6 још празних градилишта.

Походни батаљон		Први
Дивизион	цели	Други
	пола	II

Називи главних насеља, или седишта капетана полу-дивизиона... *Чуруг.*

Опис насеља на подручју Шајкашког батаљона:

Господинци, мало место које се приметно повећало доласком овамо упућених породица турских и млетачких досељеника; има официрски квартир од набоја, у два одељења, преузет још од угарске Дворске коморе, малу неунијатску цркву од добре грађе, стару илирску школу од набоја, 102 граничарске куће од набоја, и 2 празна градилишта, затим зидан општински бунар.

Одмах десно од овог места налази се дугачак рит, преко којег је подигнут насип са малим пропустима, туда пролази друм преко Римског

шанца описаног код Каћа, а ту се налази и још један насип са пропустом преко тзв. Киришког рита; овде се друм раздваја, и то десно за Чуруг, а лево према камералном месту Бечеју.

Близу овог места види се и мали, првобитно у облику крста грађени Римски шанац, који почиње у ливадама и протеже се према северу до великог Римског шанца.

Чуруг лежи на Тиси; има квартир за капетана и поручника, од непечене и печене цигле, стражару, у којој се сада одржава народна школа; илирску цркву од добре грађе, стару илирску школу, општинску кућу у којој станује подхирург, 287 граничарских кућа и 10 празних градилишта.

Између два камерална места, Темерина и Фелдварца, налази се један потез земље, назван Надаљ, који се састоји од 5960 ланаца и сада је овој општини дат у закуп, али је убудуће задржан за изградњу једног новог села.

Према истоку налази се у атару овог места, близу Тисе, рибњак Цигура, који је дат у закуп уз знатну суму; недалеко је ада на Тиси која припада овом селу.

---

3. О стању земљишта у разним крајевима; о подели земљишта на раздељена и вакантна, за службу везана и невезана итд.

Земљишта у Шајкашком округу, ако изузмемо горњи део код Тителa, Мошорина, Вилова и Лока, који је плодоносан само у влажним годинама, од најбоље су врсте; само сасвим незнатан број ланаца изложен је поплави, када Тиса и дунавски рукавац, такозвани Дунавац, изиђу из свог редовног корита.

Целокупна земљишта на подручју овог батаљона одмерена су године 1784. свакој кући према потреби и сопственом тражењу, предата граничарима као власништво за коришћење, а оранице подељене на 2 потеса за озиму и 1 за пролетњу сетву, и ливаду, затим на пашњак, који је свакој сеоској општини конкретно приписан, а сувишна земљишта издвојена или као ненастањена (предије) за потребе сточарства, или као сеоска претечна земља (Überländer).

Предије су следеће:

1	Мала Кувежда од	990 јутара 600 хвати
1	Топола од	1110 „
1	Надаљ одређен за насељавање	5960 „
1	Мартинци	2865 „
1	Магоч	1864 „
1	Вркајлов	1855 „
1	Вечкерек	2430 „
1	Клиса	2090 „
1	Бела Бара	1720 „
1	Миклошевци	1330 „
1	Пашка	4190 „

1 Слатина	2400	„
1 Јегрич	440	„
1 Крстача	1185	„
1 Капетанов Сурдук, који је у међувремену задржан за државну ергелу	970	„
укупно 15 предија свега	31399	јутара 600 хвати

које су, са изузетком последње, издате под закуп у корист провентног фонда.

Затим има и претечне земље,

код Ковиља звана Тарчин	640	јутара
и код Лока	185	„
свега	815	јутара

Ада код Жабља, издата под закуп, садржи 170 јутара земље.

Приликом војног и економског пописа предузетог године 1781. нађено је у Шајкашком округу:

дворишта и башта			1496	јутара 440 хвати
ораница	добрих	55782 „	1220	„
	водоплавних	81 „	1200	„
ливада	добрих	16834 „	1390	„
	водоплавних	2038 „	1100	„
винограда		886 „	350	„
вакантно		— „	—	„
пашњака		15363 „	1230	„
воћњака		29 „	750	„
ритова		48552 „	320	„
ограђених ергела, или забрана		4 „	800	„
рибњака и водâ		5415 „	1500	„
путева и неупотребљивог земљишта		2003 „	1510	„
ерарских шума		3137 „	550	„
укупно			151627	јутара 1060 хвати

Шајкашки округ обухвата дакле $14^{3}/_{4}$ квадратних миља и 604260 квадратних хвати.

Петроварадински пук снабдевен је најлепшим и најплоднијим пољима, од којих су, међутим, она на обали Саве и Босута чешће, и готово сваке године, изложена поплави тако да код неких, а првенствено код дреновачког и моровићког полудивизиона, при високој води, 15/16-и део, при средњем водостању половина од тога, а при малом изливању четвртина страда од поплаве.

Земљишта што се налазе на узвишењу дуж Дунава, од Чортановаца до Бежаније, посматрана сама по себи, сасвим су добра и плодна; али траже кишовиту и влажну годину, па да сељаку донесу обилну жетву.

Готово је исто стање и код оних земљишта што се налазе у равници, више према унутрашњости; она су исто тако добра, али при том јара и тврда тла, према томе за беричетну жетву захтевају влажну годину, или падавине. У том случају граничар може без штете по своје сопствене потребе да прода знатан део своје жетве ad extra.

Насупрот томе потребује граничар — војник приликом поплаве, каква се десила године 1784. и 1785, знатан предујам из провентног фонда, како би могао да набави потребне плодове.

Изливање Саве и Босута, вода са планине, отопљени снег и јака дуготрајна киша проузрокују поплаву.

Босут, који отиче из Саве изнад Жупање у Бродској пуковнији, загађен је великим насипом што су га граничари бесплатно подигли дуж реке, године 1751, на 47.000 хвати, од села Рушчице до чардака Топле и Ильмана, а у висини од 1½ хвата.

Његово дубоко корито наводњавају ритови и Биђ; улива се — пошто је у јаком вијугању испресецао лево крило Бродске пуковније а затим горњи део округа Петроварадинског пука — код села Босута поново у Саву.

Обале су му веома високе, и при ниском водостању тече готово неприметно; има и премало воде а да би, осим при поплави, могао да понесе неки бродић.

Спачва и Студва су потоци који у лето отичу веома споро; настају изливањем ритова. Први се код Липовца, а други код Моровића спаја са Босутом.

Други мали потоци, као Шаркудин, Тистовица, Ширадош, Шид и Топла извиру из Фрушке горе, планине у Провинцијалу. Лети су сасвим безначајни поточићи, готово без воде; али у пролеће јако набујају.

Други безбројни ритови, који пресецају цели крај, напуне се водом услед свог ниског положаја; кад прође поплава, вода заостане као у неком котлу; због високих шума не могу да продру ни сунце ни ветар па да их исуше.

То позно исушење узрок је, према томе, пустошењима која из године у годину све више узимају маха.

Многе воденице-кашичаре, које се налазе особито на потоку Шиду и Топли, и уставе подигнуте због воденица, чине да вода надође за неколико кишних дана, па поплави оранице Кузмина, Мартинаца и Лаћарка према Провинцијалу; друге такве воденице које су у Војној крајини наштене уз мале потоке, чине да ови набујају за цигло неколико часова.

Баш с обзиром на то, а имајући с друге стране у виду да би се уклањањем воденица на Сави и на потоцима не само отклониле поплаве у земљи делимично него одстранили и досадашњи многобројни процеси, настали са оностраним поданицима због кријумчарења и санитетски забрањеног мешања што се збива по воденицама, предложила је Генерална команда 1. фебруара 1786. да се воденице, уважавајући те околности, затворе, а уместо њих свуда уведу суваче, које ионако више одговарају намени, и то уз трогодишње до шестогодишњег ослобођења од пореза и бесплатно давање дрва.

Средњи предео Петроварадинске пуковније од Кузмина до Сурчина има час отворене, час ритском шумом покривене делове. Отворени део простире се дуж границе Провинцијала, која територију Војне крајине од Кузмина до Товарника ограничава на веома узан простор. Према Сави су измешане шуме, мочваре, оранице и ливаде, које већином, како рекосмо, Сава — а земљишта што леже према Провинцијалу вода са планине — због њиховог нешто нижег положаја поплави и претвара такорећи у језеро.

Пошто се изливена вода повуче, заостану још многи баровити делови, који су се последњим двогодишњим поплавама године 1784. и 1785. бескрајно повећали, и тиме многа сеоска земљишта сужена.

Римљани су већ под царем Пробом, ради отклањања тог зла, ископали код данашњег места Путинци у Провинцијалу канал са два рукавца назван Јарчина, који је почињао на ушћу једне природне дубине између Руме и Путинаца, како би излив, па и потоке Шелевренце и Шатринце помоћу одвода делимично код Јарка а делимично код Прогара одвратили у Саву. Његово корито је сада на многим местима изравнато са површином хоризонта, па је према томе крајњи циљ промашен.

Узроци што доприносе уништавању сеоских земљишта јесу ритови који се из године у годину проширују, и спутавано отицање њихових набујалих водâ.

Чим се удубљења услед излива Саве, или воде са планине препуне, она се прелију и своју воду постепено пребацују у јаме које, повезане, леже близу једна уз другу.

На овај начин се рит Аршањ напуни водом са планине, па вишком воде коју не може да хвата плави рит Тистовицу, а овај Велике Ширине затим рит Вртић (Vertics), и напослетку је одводи у Саву.

Слично стоји ствар са поплавом других делова ове и остале две пуковније, само што у многим крајевима изливање Саве проузрокује оно што у горњем случају чини вода са планине.

У начину што га природа примењује за одвођење сувишка воде разабире се јасан миг како би људи требало да поступају ради отклањања излива.

Издубене вододерине су обрасци канала у маломе.

Кад би се неколико великих канала ископало и у њих одвели мали, онда би при опадању сва устављена вода добила слободан одвод.

Управо у виду тога је учињен предлог да се помоћу уредног нивелисања одреди где треба да се ископају главни канали и други прокопи за исушивање.

Мноштво великих поплава неће, додуше, бити ограничено овим каналима; њихово копање се и не врши у ту сврху, него само да би вода, кад се повлачи, кроз њих отицала у Саву и поља ослободила свеколике заостале воде, па тако их учинила подесним за обрађивање.

Да се ти канали морају чистити с времена на време, то је неоспорно; али да се они веома лако могу очистити, свакако се дâ претпоставити, јер ће целог лета бити без воде.

Из описаног положаја насеља и распореда ритова, услед чега би сваком пуку припадало више сеоског земљишта него што га сада поседује, произлази немогућност да се године 1785. предузета подела земљишта и даље настави.

Шеснаест насеља у Петроварадинској пуковнији, тј.: Митровица, Јарак, Хртковци, Никинци, Кленак, Бежанија, Батајница, Пазова, Стари и Нови Бановци, Белегиш, Сурдук, Нови Карловци, Стари и Нови Сланкамен, Крчедин, Чортановци и Бешка, могу по свом тражењу да буду дотирана земљиштем; она су дакле због свог положаја уврштена у прву класу.

У средњу врсту могу се убројати следећих двадесет насеља, као: Кузмин, Мартинци, Лаћарак, Шашинци, Платичево, Товарник, Михаљевци, Пећинци, Попинци, Купиново, Карловчић, Деч, Шимановци, Крњешевци, Јакова, Добановци, Сурчин, Угриновци, Војка и Голубинци. Свим тим селима недостаје земљиште за дотирање; очевидно оране земљиште налази се при пролећној поплави већином под водом.

Стога је за добро ових сељана године 1786. решено да се пустара Тапавица, што лежи између њихових села а припада властелинству Рума, преузме по процењеној вредности која ће се утврдити, и раздели потребитим граничарима.

У последњу класу спада ниженаведених 29 насеља, и то: Прхово, Витојевци, Прогар, Бољевци, Бечмен, Петровчић, Гуња, Дреновци, Бурићи, Рачиновци, Врбања, Сољани, Јамена, Строшинци, Мала Вашица, Моровић, Батровци, Липовац, Апшевци, Подграће, Илинци, Босут, Грк, Рача и Адашевци.

У свим овим селима јавља се велика оскудица земљишта, оно мало ораница прекривено је у пролеће 3 до 5 стопа високом водом.

При попису извршеном године 1781. нађено је на подручју Петроварадинског пука:

		јутра	хвата
дворишта и башта		8.104	464
ораница	добрих	146.779	735
	водоплавних	8.574	1027
ливада	добрих	39.825	1090
	водоплавних	15.302	445
винограда		2.672	735
вакантних земљишта		267	278
пашњака		50.338	664
воћњака		820	356
ритова		39.089	460
ограђених ергела		625	1088
рибњака и вода		14.407	1367
путева и неупотребљивих земљишта		4.557	632
шума		150.609	1438
укупно		481.974	1224

Округ Петроварадинског пука обухвата дакле 48 квадратних миља и 3,159.624 квадратних хвати.

У Градишкој пуковнији може се само десети део постојећих земљишта убрајати у добру врсту.

Ако се округ овог пука подели на четири дела, покаже се да се земљишта која се налазе у првом делу, у суседству Бродске пуковније,

тј. ұ некадашњем пұковничком батаљонұ, ұ планини, састоје највећим делом од лоше беле земље.

Међұтим, поља што се налазе ұ равници изложена сұ честим поплавама. Само мален део код Слатника, Стұпник, Радовање, Ориовац, Малино и Капела ослобођени сұ од тога.

Отұд долази да је веома мали број становника на подрұчјұ овог батаљона ұ стањұ да пожње довољно пшенице за своје потребе ұ токұ целе године, него је штавише приморан да је кұпи за готов новац, продајұћи своје вино и ракијұ коју пече ұ планини.

Земљишта изложена поплави дајұ додұше, ұ годинама кад поводањ не ұзме сұвише маха, обилнұ бербұ кұкұруза; али то задовољство није често.

Ұ другом делұ, или бившем мајорском батаљонұ, постоји сасвим добро земљиште; мален део лежи ұ планини, остали пак ұ равници, која је изложена поплави.

Ұ први разред спадајұ насеља Врбова, Петрово Село, Штивица, Годињак, Тисовац и Решетари; ұ други села Дұбочац, Кобаш, Ново Село, Причац, Живике, Свињар, Орұбица и Долина.

Ұ трећем делұ, или ранијем потпұковничком батаљонұ, пола дивизиона смештено је ұ великој планини са лошим земљиштем; од осталог пак је велик део изложен изливањима, тако село Мачковац са целом својом околином.

Сељани насеља Првча, Ковачевац, Машић, Медари, Трнава, Драгалић, Горњи Богичевци, Косовац, Окұчани и Бодеграји поседұју сасвим плодоносна поља, па и села што леже да подножју планине, Бенковац, Смртић и Цаге сұ тұ и тамо ұ долинама снабдевена добрим земљиштима.

Ұ четвртом делұ, или ранијем „телесном батаљонұ" (Leib-Bataillon) такође је, поред неколико села, једна чета смештена ұ благословеној планини.

Становници горње половине овог окрұга јесұ најимұћнији ұ целој пұковнији. Али сұ села Јабланац, Млака, Кошұтарница и Лоња са целом својом околином, а Краљева Велика готово са половином својих земљишта изложени поплави.

Поплавұ проұзрокұје река Сава ұ местима Лоња, Плесмо, Кошұтарница, Млака, Јабланац, Стара Градишка, Мачковац, Долина, Орұбица, Свињар, Причац, Живике, Кобаш, Ново Село, Дұбочац, Бебрина, Бановци и Кұти.

Осим ових, због изливања страда и насеље Мерсидорф од набұјалих потока Пакре и Илове што отұда протичұ, затим насеље Лұжани од реке Орљаве при дұготрајним кишама или провалама облака.

Сељани из насеља: Јања Липа, Грабовац, Пакленица, Воћарица, Лұпина, Мала, Нова Градишка, Првча, Ковачевац, Машић, Пољане, Доњи и Горњи Богичевци, Драгалић, Медари, Трнава, Шаговина, Жұберковац, Ширинци, Ратковац, Смртић, Косовац, Дұбовац, Окұчани, Грећани, Човац, Бодеграји, Цаге, Бенковац, Трнаковац, Бобаре, Љештани, Рогоље, Бјелановац, Бјелаштина, Голеша, Јазавица, Рожданик, Горњи Рајић, Доњи Рајић, Боровац, Лаћевац, Јабланац, Кұкұњевац, Ловска, Корита, Сұбоцки Град, Сұбоцка, Чаглић, Бұковчани, Слатиник, Заграђе, Бұчје, Дреновац, Бечић, Радовање, Сичице, Врбје, Бодоваљци, Аџамовци, Брђани, Тисовац,

Годињак, Лазе, Црноговци, Петрово Село, Оштри Врх, Магић-Мала, Нова Капела, Батрина, Драговци и Ратковица могу бити дотирани са довољно земљишта.

У средњој класи налазе се насеља Банова Јаруга, Међурић, Брестача, Новска,Чапргинци, Млака, Бујавица, Јагма, Ливаћани, Ступник, Кути, Цигленик, Малино, Кујник, Сеоце и Липовац.

У последњу класу, напротив, спадају становници села Лоња, Мерсидорф, Краљева Велика, Липовљани, Кривај а, Јамарица, Плесмо, Субоцка, Козарице, Грабовац, Кошутарница, Мачковац, Врбовљани, Кричке, Скендеровци, Брезине, Бебрина, Бановци, Дубочац, Кобаш, Ново Село, Лужани, Живике, Причац, Ориовац, Решетари, Долина, Гуњавци, Оруб ица, Свињар, Штивица, Комарница, Врбова, Велике Сиче, Били Бриг и Стара Капела.

Приликом војног и привредног пописа године 1781. нашло се у Градишкој пуковнији од земљишта:

		јутара	хвати
дворишта и башта		3.792	619
ораница	добрих	68.639	809
	водоплавних	15.228	1110
ливада	добрих	18.926	1174
	водоплавних	9.432	950
винограда		2.455	483
вакантних земљишта		531	1500
официрских земљишта		2	400
пашњака		24.664	105
воћњака		4.533	3
ритова		6.232	180
ограђених ергела		254	—
шума		118.686	158
вода и рибњака		4.227	1541
путева и друмова, затим неупотребљивих земљишта		4.983	460
	укупно	283.590	1318

Ова пуковнија има дакле 28¼ квадратних миља и 1745318 квадратних хвата.

Кад би земљишта у Бродској пуковнији била прописно нађубрена и негована, могле би се рачунати само две врсте: то јест добра и осредња. У ову другу спадају песковита земљишта код потпуковничког батаљона, а у прву сав остали пуковски округ.

Узевши у целини, овом пуку не недостаје, додуше, довољан број земљишта; али зависи надасве од воље и марљивости граничара, затим и од делатности кантонских официра, хоће ли та земљишта обрадити како ваља, а не оставити приличан број годинама необрађен, пуштајући да се сасвим запарложи.

Ако се то одстрани, граничари овог пука имаће довољно земљишта; иначе пак ће већини недостајати.

Насеља што леже на граници Градишког пука: Канижа, Шумеће и Збјег највише су изложена изливању реке Саве, јер немају насипа пред собом; али ако вода прелије доњи насип, онда су села Подгајци, Жупања, Бошњаци, Бабина Греда, Штитар, Рајево Село, Шамац, Крушевица, Гундинци, Сикиревци, Јаруге, Новиград, Свилај, Прњавор, Купина, Зољани, Сређанци, Доња Бебрина, Клакар, Горња Бебрина, Горња и Доња Врба у води, а услед тога и земљишта и пашњаци села: Слободница, Варош, Шишковци, Прковци, Велика и Мала Копаница, Беравци, Дивошевци, Оприсавци, Лољанци, Кути, Рушчица и Старо Тополье и Оток под водом.

Река Босут плави оранице села Њемци; затим од река Биђ и Брежница страдају оранице и пашњаци селâ Чајковци, Оприсавци, Врполье, Стризивојна и Дивошевци.

Изливање обеју река, Босута и Биђа, дешава се кад Сава превисоко надође, па се тако спречава отицање Босута.

Приликом војног и привредног пописа обављеног године 1781. нађено је у Бродској пуковнији:

		јутара	хвати
дворишта и башта		2.208	337
оранице	добрих	70.638	1197
	водоплавних	17.805	390
ливада	добрих	34.849	1565
	водоплавних	10.876	326
винограда		2.012	854
вакантних земљишта		573	1410
пашњака		24.438	1512
воћњака		5.886	702
ритова		21.541	1507
ограђених ергела		287	600
водâ и рибњака		9.468	1491
путева и неупотребљивих земљишта		5.212	990
шума		138.559	363
	укупно	244.360	444

Овај пуковски округ садржи дакле 34¼ квадратних миља и 2,976.444 квадратна хвата.

Земљишта у Војној крајини Славоније одреда су везана за службу, јер свако ко их поседује одређен је за војну службу; у за службу невезана, пак, рачунају се она којима се користе штићеници (сирочад, пупиле) без оца, инокосне удовице и такви потпуни инвалиди, католичко и неунијатско свештенство, затим нови насељеници у току трију година ослобођених од дажбина.

У нераздељена земљишта, међутим, рачунају се она која су одумирањем упражњена (постала вакантна); пашњаци; она која су изложена поплавама сваке године; ерарске шуме и земљишта резервисана за цесарско-краљевске ергеле.

	јутара	хвати
Шума Шајкашког округа обухвата	3.137	550
Петроварадинског пука	150.609	1483
Бродског пука	138.559	363
Градишког пука	118.686	1584
Карловачког комунитета	1.615	200
Буковичког комунитета	689	1100
укупно	413.298	480

У тим шумама могу се наћи следеће врсте дрвећа, као што су:

храст, црница или цер,
брест,
јасен,
црвена
бела } буква,
крстаста
јавор,
топола,
јова,
јасика,
бреза,
врба, или бела врба,
крушка дивљака, таква јабука, и леска.

Ако се ветром оборена стабла што леже расута по шумама цене на само 100.000 хвати дрва за огрев, та процена није претерана. А ако се томе дода дрвеће сасушених врхова, огуљене коре и дотрајало, испашће огромна сума.

Све то дрво иструли неискоришћено, док комунитети и насеља у Срему оскудевају у њему, па стога многе паре за ту робу прелазе у Турску (ad Turcium).

Поврх тога спречава развој изданака и шуму претвара у безобличну гуштару која постаје терет за овај крај.

Просецањем канала којем се приступило омогућиће приступ и извожење дрва у шумовитим пределима који су ионако већином преплављени.

Шуме у Шајкашком округу и оне у карловачком и буковачком комунитету не подлеже изливању воде; али су још веома младе, према томе досад нису ни од какве користи.

Приход од осталих предела покривених шумом, уређење и манипулација, затим и такса на дрво, забележени су у следећем 8. одељку пар. 2.

Стабла што неискоришћена леже по шумама на уштрб младица могле би лужнице поташе изврсно да искористе.

Најмање што би се при том могло профитирати било би да се са произвођачем поташе, што борави у Баковачкој бискупији, при сваком пуку закључи такав уговор по којем би бискуп за 17 казана поташе добијао годишње 1700 форинти аренде, а за потребних 1500 хвати дрва, ко-

лико истера кулуком, 1125 форинти, према томе укупно 2825 форинти годишње, и при том своју шуму очистио делимично од дрва што тамо леже, а делимично од чворнатог дрвећа.

Та корист би се могла још далеко више повећати, кад би дотични пукови сами преузели цели посао.

Производња поташе, која би код та три пука сасвим лако могла годишње да достигне 15.000 центи, донела би и по обичној цени годишње 40.000 форинти у Крајину, и пружила нову прилику за послове и познанства са иностраним трговцима.

Граничари своју сопствену потребу у дрвима бесплатно покривају из граничарских шума.

О настањеним и ненастањеним кућама, о цесарско-краљевским зградама, њиховом броју, и начину зидања

На подручју Шајкашког батаљона, у постојећих 12 насеља, налази се 1680 настањених граничарских кућа од набоја, и 108 празних кућишта за будућа насељавања, али која су већином већ уступљена пресељеничким породицама, а недавно и двадесетчетворици Козака. Надаље:

1 главна стражара,
1 слагалиште оружја,
1 мала барутана,
1 шупа за шајке,
3 шупе за понтоне,
4 шупе за егзерцир,
7 стражара,
3 ерарске гостионице,
14 од добре грађе
4 од египатских опека } сграђених официрских квартира,
2 од набоја
4 стана за прима-планисте, од египатске опеке.

На подручју Петроварадинског пука има 66 насеља, 7723 граничарске куће од чатме, и 60 празних градилишта за насељавање. Затим:

1 главна стражара
1 стовариште барута
2 стоваришта за походну опрему
1 магацин за плодове
5 квартира за штапске официре
31 квартир за официре, } од добре грађе
29 квартира за официре, од чатме
14 квартира за прима-плана (?) од набоја, а делимично од чатме
7 коњушница за ергеле, од којих је једна грађена од доброг материјала
8 шупа за егзерцир, од којих 3 подигнуте од добре грађе
12 стрелишта од египатске опеке, али при чему су места за гађање и прихватишта метака направљени од добре грађе; затим
2 добро грађене стражаре.

Код Бродског пука засад има 96 насеља, 5456 од набоја и чатме сазграђених кућа, а нема празних градилишта. Затим:

1 главна стражара на спрат
1 барутана
1 стражара
2 ерарске гостионице
1 квартир за бригадира
4 квартира за штапске официре
19 официрских квартира, за официре
} од добре грађе
48 квартира за официре од чатме
9 станова за прима-планисте, од тога 2 грађена добром грађом
14 коњушница за ергеле и пастуве и
2 коњушнице за хусарске ордонансе, затим
17 шупа за егзерцир и стрелишта од чатме, али при чему су места за гађање и прихватишта метака направљени од добро печене цигле.

Напослетку долази Градишка пуковнија, која се састоји од 125 насеља, 4728 граничарских кућа од дрвета, и 35 празних кућа за насељавање. Иначе поседује

2 квартира за штапске официре, на спрат и
2 исто, приземна,
1 главну стражару на спрат
1 барутану
1 стовариште
1 ерарску гостионицу
34 квартира за официре
15 исто, од чатме и дрвета
} од добре грађе
14 станова за прима-планисте, од чега 4 од добре грађе
12 коњушница за пастуве, од којих је једна грађена од печене цигле
12 стрелишта са местима за гађање и прихватиштима метака, затим
13 шупа за егзерцир, од чега 8 грађених од добре грађе.

У којим насељима се заправо налазе ове зграде напоменуто је у овом истом одељку, пар. 2, при опису војничких села.

Сви квартири за штапске и друге официре граде се према нормалним плановима по нацрту поручника Грубера, а потврђеним године 1773. од Дворског ратног већа, помоћу бесплатног ручног и вучног кулука, и за сваки објект се ради локације, уз прилагање плана и прорачуна, претходно прибавља дозвола од високог дворског уреда.

Што се, уосталом, тиче ненастањених кућа, такве могу настати једино услед изумирања или исељавања целих породица, а то су веома ретки случајеви, и одмах се опет уступају пресељеничким породицама, док се земљиштима до извршеног насељавања користе стари граничари, уз плаћање земљарине.

4. Да ли и какву својину поседује граничар, како у погледу његових земљишта тако и у погледу остале имовине; и до које мере је ограничена његова природна слобода?

Својина граничара састоји се од једне куће грађене на већ описани начин; од коњâ које гаји, од оваца, говеда и свиња; кошница, винограда, воденица, а од године 1753. и ораница и ливада.

Али будући да су ове потоње дотичним домовима односно породицама приписане тако да их они не могу ни продати ни заменити, чини се да граничар у погледу ораница и ливада има само ограничено право својине, то јест право на коришћење.

Ако се, уосталом, природна слобода узме у њеном правом значењу, онда је граничар — како с обзиром на сопствену личност тако и с обзиром на своју децу, која су одређена за војни сталеж те према томе он не сме њима располагати по вољи — сасвим далеко од ње.

Али будући да војник-граничар то своје природно одређење прихвата са задовољством, а за то је као војник ослобођен многих тегоба поданика Провинцијала, као што су:

смештај војника у својој кући приликом проласка војске, прекомерна транспортовања, плаћање земљарине (терестрала) и десетка, он то ограничење његове слободе, према реченим тегобама, сматра блаженством, особито стога што граничар кад није узет у војску обавља сасвим умерене кулуке и плаћа само таксу на земљиште и главарину. Од ове последње је како шајкаш тако и славонски и сремски граничар ослобођен приликом увођења новог кантонског система.

---

5. У чему се састоји један дом—породица, и заједничко уживање добара?

Будући да се деобе породица допуштају само онда ако нису на уштрб ни стања исхране ни војне службе, сигурна је последица да породице, односно укућани у овој земљи морају бити веома многобројни.

Готово је за дивљење како се те породице, чији број у неким кућама обухвата 6 до 7 брачних парова, јединствено и мирољубиво слажу међу собом.

Ако, додуше, ту и тамо ипак настану неке несугласице, одмах их изгладе или старешина породице или пак командант места.

Међутим, тамо где су или породице веома многобројне или пак владају непомирљиве заћевице, у најмању руку не би требало чинити одвише тешкоћа при деобама.

Јер лако се може замислити са колико ревности ће радити човек који мрзи оног другог за ког треба да ради, и зна да плодовима свога зноја не може слободно располагати за себе и за своје, поготово и зато што у оним кућама где је број лица превелик одвраћају младе момке од женидбе, према томе спречавају бракове на уштрб домаће популације.

Добра уживају заједнички, према томе најстарији као и најмлађи имају исто право на њих, али с том разликом што најстарији, или онај

који је упућенији у газдинство, уз одобрење осталих укућана, располаже приходима и расходима.

Ако се догоди да старешина куће на штету осталих предузме нешто самовласно, онда се он у важним и посебним случајевима, на тужбу кантонског официра, смењује и неко други, по сопственом избору кућне заједнице, одређује за старешину.

Исто правило протеже се и на женски род. Она особа која најбоље уме да управља домаћим пословима, било да је супруга старешине куће или неког другог укућанина, бира се за домаћицу, мада се и у округу Градишког пука могу наћи гдекоја домаћинства где се о кућанству сваке недеље стара друго женско чељаде.

Искуство учи, међутим, да је оно прво начело за чланове заједнице корисније од овог другог, будући да недељна редуша првенствено мисли само на себе и на своју децу, не бринући се за остале у подједнакој мери; насупрот томе мора сталној домаћици, ако неће да се изложи опасности да буде заувек свргнута, надасве да лежи на срцу подједнако поступање према једнима као и према другима.

---

6. О старешинама сваког насеља, сваког округа; о сеоским благајнама, њиховим приходима и њиховој намени

Према јачини компанија, односно полу-дивизиона, што значи према томе да ли компанија обухвата више или мање села, одређује се и старешина сваког насеља, тако да се у свакој компанији која се састоји само од 1, 2 или 3 већа села, постављају сви официри, или капетан заједно са још једним официром, или напослетку и један официр сам.

У првом случају, ако је наиме капетан кантона смештен у селу, онда је он лично старешина насеља; а у другом случају то је кантонски официр.

Али будући да постоје и неке компаније које се састоје од више насеља него што је обично додељено официра при кантону, онда у таквим насељима где није смештен ниједан официр, надзор врши најстарији кантонски подофицир, или такозвани инспектор.

Уређење је војничко, према томе кантонски официри и подофицири у дотичним насељима слушају и извршују оно што нареди командант кантона; као што је у мање важним споровима старешина места овлашћен да изриче пресуде.

Осим овог има свако насеље посебно 2 до 3 такозвана сенатора, који су већином најстарији у селу.

Њих људи сами бирају, а њихов је посао да одређују време сетве и жетве, или бербе.

Раније су сви официри пука свршавали све војне и политичке послове који искрсну; сада пак кантонским официрима спада у дужност обављање само quo ad publica et oeconomica.

Али уопште је старешина сваког пуковског округа у војним стварима пуковник, а у Шајкашком батаљону обрствахтмајстор; прост народ, међутим, потчињен је команданту кантона, који је или потпуковник или мајор.

Села на подручју Петроварадинског пука и Шајкашког батаљона немају одвојене благајне, него онолико села колико се налази при једној компанији или полу-дивизиону образују једну заједничку благајну.

Благајна се увек налази у седишту официра и то у његовом стану; каса је снабдевена са три кључа, од којих се два налазе код сеоских старешина (кметова) из разних насеља, а трећи код стационираног официра, или код команданта.

На подручју Бродског и Градишког пука, међутим, свако село снабдевено је сопственом благајном за себе.

Приходи притичу из разних извора, наиме из насељавања вакантних земљишта, продаје дрва по исплати шумске таксе; косидбе ливада, сејања кукуруза, и попаше за напасање стоке из Провинцијала.

Прилив сада код неких компанија износи годишње 100 и више, али код других и само до 20 или мање форинти.

Примљени новчани износ се сваки пут у дане рапорта, када су наиме сви официри на окупу, у њиховом присуству и у присуству сеоских старешина положи у касу, и пријем потврди у рачунима што се у њој налазе, а на исти начин се поступа и приликом неког издатка.

Тај рачун састављају, годишње, странке што рукују новцем, достављају команди кантона на ревизију и потврду; с времена на време прегледа га и кантонски штапски официр при обилажењу округа, а напослетку се подноси и надзорном ратном комесару.

Њихова намена је засад у томе да се за добро граничарских компанија набаве пастуви и кобиле, или подигну зграде за добро општина, као што су још поред тога код Шајкашког батаљона из те благајне исплаћивани новци по конвенцији неунијатске епископије, за покриће црквених потреба, плаћање илирских учитеља и црквењака, затим и награда чувару ждребаца.

---

7. О пореклу војних комунитета, о њиховом унутарњем устројству и слобоштинама

Када је господин генерал-подмаршал гроф Сербелони године 1753. извршио уређење славонске и сремске Војне крајине, те земље су се налазиле у положају који је, због недостатка индустрије и осталих пробитачних установа, био сасвим противан истинском благостању и уздизању њихових становника.

Осим некадашњег камералног места Петроварадина, које је године 1748. уредбом генерала Енгелсхофена унапређено у слободну компанију стрелаца, а потом, године 1751, у војни комунитет, постојало је мало, или уопште није било цивилизованих насеља, и недостајала су готово сва занатства што су потребна земљама које се просвећују. Ту жалосну околност покушавали су стога да отклоне установљењем већег броја војних комунитета и тако постигну крајњи циљ: да се помоћу њиховог будућег трговачког и занатског сталежа уведе трговина и преко ње индустрија, а при том граничарима пружи прилика да своје производе продају, уновче и прибаве себи ону потребну робу која се у земљи не може добити.

Имајући то у виду, године 1753. су насеља Стара Градишка, Брод, Земун, Карловци и Буковац, раније присајединьена граничарским пуковима, затим године 1766. и седишта штаба Митровица, Винковци и Нова Градишка одређена за војне комунитете, њихова земљишта уредно одвојена од граничарских, па у нади да ће се те општине и њихов подмладак прихватити корисних заната, потом привући и стране занатлије, дате су им разне повластице путем два норматива који су потврђени са највишег места године 1751. и 1754, па преко земаљског седишта достављени тим општинама.

Битне тачке повластица садржаних у тим нормативима у ствари су следеће:

1) Потпуно су ослобођени сталне активне службе у војсци (Dienst-Stand) и произведени у слободно војно-грађанство.

2) Јурисдикцији својих магистрата, као прве инстанције одакле се жалба упућује Генералној команди и одмах Дворском ратном савету, препуштени су у политичким, економским и судским пословима, па тако разрешени од јурисдикције пукова; у кривичним стварима пак судио им је по новом пропису кривични суд (Criminal-Session), који се састојао од једног штапског официра, једног пуковског аудитора или посебног синдика и двојице чланова већа, а акта достављана Дворском ратном савету ante publicationem pro ratificatione (пре објављивања на потврду).

3) Добили су дозволу да чланове магистрата сами бирају из своје средине, уз учешће и потврду земаљског надлештва.

4) Ослобођени су свих царских или правих властелинских кулука, али за узврат обвезани да мостове и друмове на својој територији удруженим снагама одржавају у добром стању, па и путеве проходнима.

5) Добили су овлашћење да сами обаве одређивање и расподелу контрибуције, од које један уговорни део дају цесарско-краљевском ерару, а остатак могу употребити за своје опште добро.

6) Одобрене су им све прерогативе признате војним граничарима.

Под тим се заправо подразумевало слободно коришћење дрва у пуковским шумама и одобрење за ношење сабље.

За то им је у поменутом нормативу изричито стављено у дужност да се одсад понашају као војници и да се нипошто без одобрења претпостављених не одселе из комунитета.

Петроварадински комунитет добио је као компанија слободних стрелаца још и посебне повластице, на основу којих ће

а) тврђаву у случају опсаде, према заклетви положеној на сопствену древну заставу, бранити првенствено на батеријама под надзором једног капетана, да ће најмање шести део у мирно доба научити вештину руковања ватреним оружјем (Feuerwerker-Kunde), наоружати се вученим цевима (gezogene Röhren), па како таквима тако и двоцевкама (Doppelhaggen) које ће им бити издаване из војних слагалишта, с времена на време, то јест од 1. маја до краја јуна, вежбати се у гађању и једне или друге године, под командом капетана, прописно егзерцирати, за шта је допуштен умерен издатак из сопственог фонда (Proventen).

Али ово вежбање у гађању потпуно је престало откако је стрелиште или тзв. Офелнов мајур (Offlische Mayerhof), марта 1774. по други пут постало жртва пламена и сада због недостатка средстава још не може бити сграђено.

б) Има сваке године под својом заставом и на челу са музиком трипут, то јест на дан Тјелова и на оба славна имендана оба царско-краљевска величанства да измаршује, а у случају потребе и 8 или 10 дана бесплатно запоседне стражарска места.

Засад, међутим, ова компанија обично измаршује само на Тјелово, без заставе и музике, и пуца из обичних ловачких пушака.

ц) Препуштено је компанији да кад измаршује у ратна и мирна времена из своје средине одабере официре и подофицире, и за поручника узме првенствено варошког суца, а за заставника најстаријег члана већа; у тој намери је онда

д) Из грађанства такорећи заврбовано 220 глава за слободне стрелце.

е) У случају ако се због утврђења морају срушити мајури, дотичним странкама признато је трогодишње ослобођење од дажбина; и напослетку

ф) Компанији слободних стрелаца признато је рескриптом од 20. маја 1751. изузеће од плаћања скеларине (Überfuhr-Maut) као повластица којом се користе све остале војне странке. Али то се сада подразумева само за њихову личност, према томе не и за њихову послугу.

8. Опис комунитета, њихов положај, величина, житељи, грађанске куће и друге зграде, њихов број и начин грађења, и друге значајне ствари

Стара Градишка — почињући од Славоније — је први комунитет у округу Градишког пука.

Састоји се од 5 повезаних насеља, наиме од тврђаве, Горње и Доње вароши, затим од два села, Горице и Малих Струга.

Сва се она сада, како им која кућа постане склона паду, пресељавају дуж нове саобраћајнице изграђене иза тврђаве према Градишком пуку, и то са обе стране друма, па се тако скупљају у једно насеље.

Према југу граничи се са реком Савом, а у виду осталих делова са полу-дивизионом Градишког пука.

Вероисповест становника је католичка и неунијатска; прва броји 1058, друга 432, укупно 1490 душа.

Прехрамбене гране ове општине су незнатне.

Од постојеће 224 породице прехрањују се 43 трговином и занатима, 10 другим занимањима, а остале (171) већином живе од риболова и сточарства, док ратарство, услед честог изливања Саве уопште није уносно.

Куће, којих има укупно 208, грађене су по овде уобичајеном начину од набијене земље, или египатских цигала, а веома мало од добре грађе, једноспратне.

Од земљишта и остале имовине ова општина поседује:

65 3/16	јутара	воћњака
933 3/16	„	ораница
677	„	ливада
537	„	пашњака
296	грла	коња
427	„	рогате стоке
92	„	коза и оваца

569 грла свиња
195 комада кошница
4 казана за печење ракије, и
2 воденице.

Годишњи приходи износе од пореза . . . . . 1293 форинте
од закупа и пригодних примања . . . . . 1030 „

укупно 2323 форинте

Магистрат се састоји од једног варошког суца, 3 члана већа и 1 синдика.

Општина има печат: 3 рибе и 4 звезде. Чудноват је надгробни споменик неког турског пророка по имену Габиа, који се налази на три хвата испред капије тврђаве, окружен обојеном дрвеном оградом подигнутом о трошку ерара.

Тај човек је, колико се зна по предању, у доба турске владавине над овим местом становао у Старој Градишки, живео смерним и умереним животом; одрекао се многоженства, супротно обичају Турака; помагао је саветом и делом свима који су у невољи, без разлике вере. Прорицао је будуће догађаје и творио чуда. Побуђени тиме што је ово место одредио за католичке становнике, а свој надгробни споменик за камен-међаш између царског подручја и подручја Порте, дакле за турску страну није прорицао ништа добро, покушали су да га уклоне.

Управо у тој намери одвезли су га бродићем у недалеку мрачну шуму и оставили на једном дрвету. Али пре него што су стигли кући, он је према свом обећању, вероватно неким сасвим природним збивањем, већ нахранио неколицину сиромаха у својој кући.

То је расрђене Турке толико раздражило да су га убили из пушке недалеко од његовог споменика.

Откако се показало да исход одговара обећањима, Турци га убрајају у своје пророке, и са најудаљенијих места путују на његов гроб.

Године 1777, са одобрењем са ове стране, ставили су два исклесаним чалмама украшена надгробна камена на место где он почива, а оно мало новаца, што га ту обично приносе на жртву, оставља се осуђеним затвореницима који с времена на време очисте гроб од корова.

Овдашња тврђава описана је у трећем одељку.

Нова Градишка је седиште штаба Градишког пука; према северу граничи се са Пожешком жупанијом, са остале три стране пак са полудивизионима истог пука.

Становници су привржени католичкој и неунијатској вери. Прва обухвата 249, друга 287, укупно 536 душа. Општина броји 136 породица, од којих 92 живе искључиво од трговине и заната, затим 17 од других занимања, док се осталих 27, осим од свиларства, услед недостатка земљишта не могу пристојно прехрањивати ни ратарством ни сточарством.

Ово место је у једном од најздравијих и најумилнијих предела, па и веома правилно изграђено.

Куће, осим квартира за штаб и за официре, затим 44 или 45 грађанских кућа, подигнуте су на сасвим прост начин.

Од земљишта и остале имовине ова општина поседује:

34 $^{11}/_{16}$ јутара воћњака
16 $^{11}/_{16}$ „ винограда
52 $^{10}/_{16}$ „ оранице
98 $^{4}/_{16}$ „ ливада
240 јутара пашњака, у заједници са војном управом,
129 грла коња
206 „ рогате стоке
16 „ свиња
94 кошнице
14 казана за печење ракије
2 поточаре
1 кашикару.

Годишњи приходи износе 1589 форинти, од чега порез чини 627 форинти, а закупнине и пригодна примања 962 форинте.

У магистрату седе, као и код осталих комунитета, 1 варошки судац, 3 члана већа и 1 синдик.

Брод је трећи комунитет у Славонији; лежи према југу на Сави, а иначе се граничи са компанијама Бродског пука.

Вера становника је католичка и неунијатска; прву исповеда 1567, другу 94, укупно 1661 душа.

Општина броји 389 породица, од којих 123 живе од трговине и заната, 80 од других занимања, док се осталих 186 исхрањују од ратарства и виноградарства, затим и гајењем оваца.

348 грађанских кућа, осим фрањевачког самостана, уреда за со и контумац, варошке куће и двеју грађанских кућа, грађено је од дрвета и чатме. Главни трг образује квадрат, а четири неправилна главна сокака широка су 2½ хвати, а због блатишта готово непроходна.

Од земљишта и остале имовине овај комунитет поседује:

74 $^{3}/_{16}$ јутара воћњака
330 $^{14}/_{16}$ „ винограда
884 $^{9}/_{16}$ „ оранице
1057 $^{9}/_{16}$ „ ливада
541 $^{14}/_{16}$ „ пашњака
456 грла коња
607 грла рогате стоке
20 „ оваца
66 кошница
38½ казана за печење ракије
3 поточаре и
1 сувачу.

Прима годишње 4790 форинти, од чега порез износи 2491, закупнине и други приходи 2299 форинти.

При магистрату намештени су: 1 варошки судац, 3 члана већа и 1 синдик.

Винковци су последњи комунитет у Славонији, а у исти мах место где се налазе бригада и штаб Бродског пука.

На северу се граничи са Провинцијалом, а на осталим странама са компанијама реченог пука.

Вера становника је католичка и graeci non uniti ritus (Грци неунијатског обреда). Прва броји 419, друга 182, укупно 601 душа.

Међу породицама у овој општини, 161 на броју, налази се 100 трговаца и занатлија, осталих 16, затим 45 ратара, који се прехрањују помоћу земљорадње, сасвим незнатног виноградарства, сточарства и свиларства.

Земљишно и покретно имање овог комунитета састоји се од:

28 $^{8}/_{16}$ јутара воћњака
10 $^{7}/_{16}$ „ винограда
89 $^{15}/_{16}$ „ оранице
286 $^{15}/_{16}$ „ ливада
175 грла коња
247 „ говеда
95 „ коза или оваца
99 „ свиња
115 кошница
15 казана за печење ракије
2 воденице и
2 сушаче, затим
2 пресе за восак.

Приходи комунитета износе годишње 1954 форинте, од чега на порез отпада 774, а на закупнине и остале приливе 1180 форинти.

Магистрат ове општине састоји се од 1 варошког суца, 3 члана већа и једног „фурира" Бродског пука, који замењује синдика.

Митровица је први комунитет у Срему; лежи према југу на реци Сави, а са свих осталих страна граничи се са компанијама Петроварадинског пука, чији се штаб ту и налази и о чему ће бити више речи у пар. 2. овог истог одељка, при опису војних места.

Састоји се од католичких и неунијатских становника, од којих први броје 302, други 607 душа, затим једног акатолика и једног Јеврејина, према томе укупно 911 душа.

Прехрамбене гране ове општине су трговина, занати, пчеларство и свиларство, и надничарски рад.

Прва два сталежа броје 124 трговца и занатлије, затим 45 из других занимања; остали пак 114 домаћина, што све заједно чини постојеће 283 породице.

Имовно стање овог комунитета је најнезнатније од свих осталих; састоји се од

16 $^{3}/_{6}$ јутара воћњака,
4 $^{1}/_{4}$ „ оранице
111 коња
122 рогате стоке
39 оваца
71 свиња

211 кошнице
2 казана за печење ракије
1 сушаче и
1 пресе за восак.

На име годишњих прихода притиче 3738 форинти, од тога 1038 форинти износе порези, а закупнине и други приливи 2700 форинти.

Послове комунитета или грађанства обављају такође један варошки судац, 3 члана већа и један синдик.

Земун, велик, добро насељен комунитет, лежи у углу што га Дунав и Сава образују према југу при свом спајању преко пута Београда; али ово насеље лежи више на Дунаву него на Сави, преко које је некад био подигнут мост ради везе са Београдом; године 1739, међутим, тај мост је порушен.

С те стране, варош се граничи са Србијом, а преко Дунава са Немачко-банатским граничарским пуком; на осталим странама пак са полу-дивизионима Петроварадинског граничарског пука.

Место лежи ниско, на подножју прилично високог брежуљка, који се окомито диже западно од капије.

Кад сте на врху брежуљка још мало више удаљени, Саву прекривају куће, те Земун и Београд изгледају као да су једна једина повезана варош, у чије сокаке гледате одозго.

Једноставан ред палисада окружује овај комунитет.

Када је Београд године 1739. пао у турске руке и све цркве без изузетка биле претворене у џамије, све римокатоличке и веома многе грчке породице напустиле су тај злосрећни град, од њих се већина ту и настанила, услед чега је ово дотле сасвим незнатно место добило знатан прираштај.

У 16. веку овде није било ничег сем неколико кућа и старог опустелог замка, у којем је средином 15. века становао Јован Хуњади, отац угарског краља Матије I.

Сада се од тога не види више ништа осим 4 бочна зида.

Овај комунитет има римокатоличке, неунијатске, и понеког акатоличког становника, па и Јевреја, од којих је 19 породица.

Католици броје 915, грчког обреда 3465, акатолик 1 и 89 Јевреја, укупно 4470 душа.

Има 943 куће, од којих се зграда контумаца или поште, инспекторат контумаца, касарна, командантова кућа, уред за со, жупничка и градска кућа, и неколико грађанских кућа, које су већином зидане од добре грађе, могу назвати лепима.

Главна улица и неколико споредних сокака су пространи, а остали сокаци уски, а ни једни ни други нису поплочани.

Четири цркве украшавају варош, то јест једна римокатоличка жупска црква и једна самостанска црква код фрањеваца, као и две грчке парохијске цркве, од којих је друга новосаграђена тек године 1777, јер једна једина није била довољна.

Овде и Јевреји имају своју синагогу.

Ова општина живи од трговине и заната, од земљорадње и виноградарства, сточарства, и надничарског рада.

Трговаца — не рачунајући оне што ту бораве само кратко време — и занатлија има 307, других 243, ратара, копача винограда и надничара 588, укупно 1138 породица.

Покретна и непокретна имовина састоји се од:

68 јутара воћњака
654 1/8 „ винограда
1768 „ ливада
2494 1/5 „ оранице
1739 2/16 „ пашњака
480 грла коња
417 „ рогате стоке
3884 „ оваца
216 „ свиња
475 кошница
39 казана за печење ракије
5 воденица
4 сушаче и
2 пресе за восак.

На име годишњих прихода притиче 14067 форинти, од тога износи порез грађана 6700 форинти, закупнина и остало 7367 фор.

Магистрат је попуњен са једним варошким судцем, 3 члана већа, 1 синдиком и 1 варошким писарем.

Важност овом месту даје трговина; будући да лежи отприлике на средокраћи између Беча и Цариграда, и све што иде тамо и амо мора да додирује ову варош, она је постала јако тржиште и главно стовариште свеколике немачке и турске робе, за чију су похрану трговци саградили многе магацине.

Између Земуна и Београда одржава се сваког јутра важна пијаца коју српски трговци ревносно посећују и ту обављају договоре у вези са својим трговачким пословима. У ту сврху је на крајње изложеној капији увек 30 и више хиљада форинти у турском новцу bona fide депоновано код тамошњег вратара-контумацијског чувара; ти новци се приметно повећавају кад се у Београду спрема нека побуна.

Та пијаца је опкољена са два реда палисада; београдски трговци стоје на једној страни, а Земунци на другој; између њих су постављени шиљбоци, чиновници контумаца и тридесетка, који пазе на сва делања, како не би настало никакво мешање или кријумчарење новца.

У вароши има вазда и турских трговаца, па и других Турака, који стоје на услузи као посредници и сензали оним трговцима што прелазе у Земун само на неколико сати да посете пијацу.

Купа и Сава доносе многе бродове и барке из Хрватске и Крањске са немачком и талијанском робом овамо.

Дравом и Дунавом долазе бродови из Штајерске, Угарске и Аустрије са разном робом; чим се она истовари и спреми у магацине, бродови се натоваре турском робом и пошаљу натраг. Неки се и продају, и због тегобне пловидбе узводно не врате у Немачку.

Трговци канаринкама, међутим, путују право у Цариград.

Одавде се може мењати новац готово за целу Азију и Европу; непогрешан знак и поуздано обележје широко распрострањене трговине у пуном процвату. Царине и овде доносе годишње знатне суме.

Јака трговина и пловидба, положај у лепом крају на две главне реке, кратка и блага зима, мноштво странаца свакојаких нација на пропутовању, и још штошта друго чине ову варош пријатном и живом.

Карловци су трећи комунитет у Срему. Место лежи на Дунаву, на миљу од Петроварадина према југоистоку; граничи се на северу са Шајкашким батаљоном, на истоку са Петроварадинским пуком, на југу са подручјем буковачког, а на западу са подручјем петроварадинског комунитета.

Једна половина вароши налази се на брежуљцима, друга у ували на подножју високе планине што се од Дунава у једном ланцу од три миље простире свуда унаоколо око вароши, па се опет спушта до реке; али када је река веома опала, може се на обали са обе стране вароши наћи раван и сув пут.

Тај положај има нечег веома љупког и привлачног, јер будући да се из многих кућа отвара слободан поглед на дивни Дунав, виде се сви бродови како пролазе, пловећи из Немачке и Угарске у Земун, Темишвар и у Турску, или долазећи отуд овамо.

Ако се позади попнете на најближе планинске врхове, удаљене само четврт сата хода, пружа се видик који задивљује гледаоца. Дубље у планини имате са њених врхова исто тако дражестан поглед час преко вароши и Дунава према Угарској, час на најлепше шљивике и винограде што се дижу у облику амфитеатра и напослетку се губе у даљини.

На неким брежуљцима стоји кућица за уживање, а на већини нека колиба за виноградара.

Колико је бистар и чист ваздух у карловачкој планини, толико је нездрав и тежак у вароши; изузимајући само један њен део који лежи низводно од Дунава на првим узвишењима планине што ту почиње, а уздигнут је 20 до 30 стопа изнад средњег водостања Дунава.

Довољно је да река порасте само 2—3 стопе изнад своје обичне површине воде, па да на обе стране вароши преплави велик комад земље, која се потом претвара у шкодљиво блатиште што кужи ваздух.

Овде има 789 кућа, међу њима највише 300 камених, и око 100 на спрат

Остале су већином колибе облепљене блатом и покривене трском.

Сокаци су уски, нису постављени под конац, али је главна улица поплочана.

Најбоље куће дижу се у суседству митрополитове резиденције; међу њима има неколико таквих које би се и у великим градовима сматрале лепима.

Када је Београд године 1739. изгубљен заједно са Србијом, неколико стотина породица источне и западне цркве прешло је из Србије овамо; римокатоличке породице проширише су варош новом градњом на југоисточној страни све до капеле блажене Марије (Maria-Fried).

Брестови, тополе, дивље урме и дудови што су засађени уз многе куће пружају освежавајући хлад и пријатно зеленило.

Редовна резиденција грчког патријарха, или митрополита, који је године 1739. своје седиште из Пећи у Србији преместио овамо, састоји се од шест зграда наслоњених једна на другу; оне окружују велик, али нерегуларно изграђен јавни трг, који на јужној страни затвара Саборна црква, на њему су два кладенца.

Прво и најотменије од ових митрополитских здања је нова резиденција што лежи према северу дуж Дунава, камо је окренут њен 18 хвати дугачки фронт и где се налази и главна капија.

Приликом грађења заборавили су да темеље резиденције уздигну неколико хвати, да Дунав, када јако надође, не би преплавио најнижи спрат, како се то догодило године 1771.

Зграда има један спрат и навршак грађен à la mansarde који излази из крова. У њој има преко 20 соба. Из трпезарије се излази на затворен балкон који пружа најлепши поглед преко Дунава.

Позади је на поменутом тргу уз нову резиденцију дозидана лепа домаћа капела и украшена куполом; поред ње дижу се два висока дрвена стуба која по источњачком обичају носе звоно за звоњаву. Унутарња декорација резиденције представља племениту једноставност старине, свеколико покућство сасвим је далеко од расипничке раскоши данашњег света.

Двадесет корака одатле налази се стара резиденција на поменутом тргу, која је 10 хвати дугачка, 8 широка и има један спрат; горњи спрат је празан, осим кад неки царски комесар буде послат овамо, који онда ту станује.

Тачно преко пута налази се нова, каменим стубовима и лебдећим луковима украшена зграда економије, која такође затвара јавни трг и дугачка је 24 хвати, али грађена само приземно.

У њој и њеним трима задњим зградама налазе се како станови за чиновнике и лакеје митрополитове, тако и његова пекара, житница, шупа за кола, коњушнице и томе слично.

Зграду уз стару резиденцију је тадашњи митрополит Путник ради проширења трга — пошто су суседне куће по процењеној вредности откупљене од сопственика у истој намери и године 1785. срушене — уступио бесплатно, па је трг тиме добио леп изглед.

Са Дунава и са суседних брежуљака пружа патријархова резиденција са припадајућим зградама заиста диван призор, који додуше много губи кад се примакнете и резиденцију тачније посматрате.

Грчки неунијати имају три парохијске цркве и једну капелу; од њих је највелелепнија већ поменута Саборна црква св. Николе, градњу је пре отприлике 24 године неки бечки неимар правилно извео са два црквена торња по новом начину зидања. Остале две цркве, међутим, нису ни тако велике ни тако лепо грађене.

Римокатолици имају само једну жупску цркву и једну капелу, названу Maria-Fried.

Вероисповест је католичка и неунијатска; у прву се убраја 640 а у другу 2531, уз једну акатоличку, дакле укупно 3172 душе.

Општина се прехрањује трговином, занатима, виноградарством, риболовом или ловом на моруне, гајењем оваца, пчела и свилених буба.

Трговаца и занатлија има 206, других занимања 132, виноградара и надничара 592, дакле укупно 930 породица.

Од земљишта и покретне имовине комунитет поседује:

271 5/8 јутара воћњака,
2428 1/2 јутара винограда
726 1/2 „ ливада
1417 3/4 „ пашњака
1615 1/8 „ шума
286 грла коња
391 „ говеда
714 „ оваца
40 кошница
92 казана за печење ракије
11 воденица
1 сувачу и
1 пресу за восак.

Горња количина ливада обухвата и три сата хода удаљена пустара Јарковци, коју је ова општина још године 1721. per donationales (као дар) добила за верност указану царском дому Аустрије у разним приликама, и за невоље, пљевине, уконачења војника у станове и пролазак војске претрпљене у ратним временима, с тим да десетак на то имање, који је доцније утврђен на 100 форинти, мора предати Сремској жупанији, а у случају његовог насељавања иначе уобичајене дажбине такође.

Овој општини припадале су додуше и сада насељене, Петроварадинском пуку уступљене две пустаре Пазова и Сасе, или Нови Карловци, али приликом извршеног присаједињења Славоније Угарској оне су, ради употпуњења поменутог пука, бесплатно одузете општини под условом да јој опет буду враћене у случају ако пуку више не би биле потребне.

Годишњи приходи састоје се од 22035 форинти, од чега порези грађана износе 7929 форинти, а закупнине и остали приливи 14106 форинти.

Магистрат има једног варошког суца, тројицу чланова већа, једног синдика и двојицу варошких писара.

Овом месту сачуваће се трајна успомена у духовној и световној историји, како због синода што их овде од године 1740. одржавају илирски епископи источне цркве, тако и стога што су цар Леополд I, Република Пољска и Венеција овде 1699. закључили са султаном Мустафом II знаменити мир којим су Османлије изгубили многе земље.

Зграда конференције у којој је закључен мир налазила се у оно време на четврт сата хода од Карловаца, а сада се граничи с тим местом, јер су ту Срби становници године 1740. саградили нов сокак.

Поменута зграда претворена је на то у католичку капелу и за вечиту успомену названа Maria-Fried (Капела мира).

Четворо врата на која су амбасадори и посланици четири преговарачке силе сваки дан у исто време улазили у кућу зазидана су, додуше, али тако да су остала видљива.

Буковац је четврти комунитет у Срему. Граничи се на југу и истоку са подручјем карловачког, на западу са подручјем петроварадинског комунитета, а према северу са провинцијалским властелинством Каменицом.

Вера је католичка и неунијатска; прва броји 97, друга 461, укупно 558 душа.

Од постојећих 130 породица 8 се издржавају ситном трговином и занатима, 5 од других занимања, а осталих 117 већином од виноградарства и ратарства, затим понеке од гајења стоке, оваца и пчела.

Сокаци су тесни, непоплочани, нису под конац. Куће одреда приземне, само од набоја.

Положај овог комунитета један је од најпријатнијих. Планина, прекривена делимично шипражјем, а делимично воћкама, штити га од северних ветрова. Брежуљци су засађени виновом лозом и плодним воћкама; долине имају изврсних пашњака у изобиљу. Бескрајно мноштво извора, које је природа умела да искористи, одржава свежину у околини.

И сама зима као да у овом веселом крају има поштовања према зеленилу. Може се готово рећи да су га безазленост и честитост исконског света одабрали за своје уточиште.

Земљишна и покретна имовина обухвата:

101 1/4 јутра воћњака
452 1/4 „ винограда
130 1/2 „ ливада
227 7/8 „ оранице
642 1/2 „ пашњака
689 11/16 „ шуме
75 грла коња
167 „ говеда
581 „ оваца
76 „ коза
165 кошница и
11 казана за печење ракије.

Убире годишње 2501 форинту, од чега порези износе 2301 фор. а закупнине и остали приходи 200 форинти.

Буковцем управља управник, који је у судским предметима упућен на Магистрат карловачког комунитета.

Петроварадин је главни град, или тврђава, у Срему, коју су Мађари у средњем веку боље утврдили и назвали Péter-Vára, што значи Петровград. Латински се зове Petrovaradinum, од чега је искован данашњи немачки назив Peterwardein.

Град се дели на унутрашњу варош, Мајур и долину св. Рока.

Лежи на Дунаву, према југу се налазе буковачки и карловачки комунитет, према истоку Шајкашки батаљон, према северу Бачка жупанија и слободни град Нови Сад, а према западу властелинство Каменица.

Доња тврђава, или прави град лежи на равном ниском рту што га образује Дунав при свом заокрету од југозапада према југоистоку; према томе је изложена поплави од изливања реке.

Број грађанских кућа, које су већином лепе и добро грађене, износи 46. Војне зграде заузимају највише простора, оне су велелепно грађене и добро падају у очи:

Касарна код Београдске капије, оружница, стовариште провијанта, зграда Инжењерије и Генералне команде, Београдска капија, главна стражара, која се налази на лепом, сасвим наочитим кућама окруженом тргу;

Бивши Колегиј укинутих језуита, велико и велелепно здање на два спрата, садржи жупску цркву.

И фрањевачко братство поседује велик, али древан и трошан самостан, једноспратан, са црквом; ново крило овог самостана је године 1783, а старо крило године 1786. употребљено за војну болницу.

Сокаци су пространи, поплочани, док су они у Мајуру и у долини св. Рока сасвим препуштени природи, па често, због водâ што се сливају са тврђаве, готово уопште нису проходни.

Неколико корака од Водене капије је превоз за Нови Сад у Угарској, ту стоји сада понтонски мост.

Од верника обухвата ова општина заједно са два предграђа 1843 католика, 10 неунијата, 2 акатолика и 10 Јевреја, укупно 1865 душа.

Од постојећих 526 породица живе 84 од трговине и заната, 114 од других занимања, а осталих 328 само од виноградарства, нешто од гајења стоке, оваца, пчела и од надничења.

Од земљишне и покретне имовине поседује овај комунитет:

10 јутара воћњака
1861 1/2 „ ливада (ваљда винограда?)
888 1/2 „ ливада (sic!)
29 5/8 „ оранице
376 17/18 „ пашњака
439 грла коња
467 „ говеда
16 „ свиња
60 казана за печење ракије
540 кошница
4 воденице
2 поточаре и
2 суваче.

Годишњи приходи пењу се на 8391 форинту, од чега порези износе 6197 форинти, а закупнине заједно са пригодним приливима 2194 форинте.

Магистрат је, као у осталим комунитетима, попуњен једним варошким суцем, тројицом чланова већа, једним синдиком и двојицом варошких писара.

Данашњи Петроварадин био је од давнина римска колонија, која је с временом достигла пун процват. Звала се Acumincum, или Acuminacium, који је назив вероватно стекла од шиљатог копненог језика или шиљка (acumen) на којем је лежала на Дунаву.

У средњем веку су Акуминкум више пута опустошили дивљи народи који су преплавили Илирију, али је у доцнијим временима опет изграђен, па су напослетку Османлије године 1526. завладали њиме.

После многих претрпљених пораза напустили су тврђаву године 1687, па је отад остала у аустријским рукама.

Када је цар Карло VI године 1715. ради Млетачке Републике започео нов рат са султаном Ахмедом III, недалеко одавде, и то на источној страни тврђаве, збила се 5. августа 1716. главна битка, у којој је принц Евген потпуно потукао Османлије, који су морали да оставе на бојишту не само цели свој логор него и 30.000 мртвих и рањених, поред много топова.

Два предграђа леже на источној страни, а према југу испред Београдске капије на Глацису; пространа су, прво обухвата 237, а друго 124 куће, које су већином сељачке и лоше грађене.

Свако има жупског викара и цркву, али је само она у Рокусовој долини солидно грађена.

Недалеко је вештачки уређена Калварија са многим станицама и са малом капелом да брду.

На пола пута према Карловцима налази се на поштанском путу друга, још далеко лепша капела, чије је порекло чудновато.

У бици код Петроварадина заробили су Турци генерала Бројнера, а када су морали да нагну бежати, одвукли су га са собом, али су га посекли на пола пута за Карловце. Грофовска породица Бројнер дала је потом да се на истом месту где је нађен искасапљени леш подигне та спомен-капела, и назвала је Mariaschnee (Снежна госпа), јер у аустријском календару увек на дан 5. августа пада тај Богородичин празник.

Трговина и промет у овом комунитету стоје слабо, јер угарски слободни град Нови Сад преко пута привукао је све трговце; и будући да је виноградарство највећа прехрамбена грана, а грађани због слободног увоза угарских вина нису у стању да своје продају, то за добробит грађанства, које је задужено са много хиљада форинти, не би преостајало никакво друго средство него да се у овом месту насели јак гарнизон, како би се повећало оптицање новца.

Други одељак

О дизању на оружје и кретању на походе

1. О кретању граничара и о сталној маршрути за ове и за походне трупе у доба рата

Приликом извршене поделе на класе одређено је од стране овдашње Војне крајине кретање на походе пешака, оштрострелаца, артиљераца, хусара и шајкаша према наређењу Дворског ратног савета од 28. децембра 1780. и приложеном извешћу о јачини тих трупа.

Прва и друга класа сачињавале су бројно стање трупа за покрет на тај начин што $^1/_5$ како оштрострелаца тако и артиљераца мора да остане у земљи ради замене одлазећих у првој кампањи.

После те поделе предложено је од обеју тих класа кретање на поход Градишког, Бродског и Петроварадинског пешадијског пука са 6 батаљона, или 36 компанија, затим 6 ескадрона хусара, и то у следећим шаржама:

	глава
пуковници	3
потпуковник од хусара	1
мајори укључ. и хусара	7
капелани	6

аудитори	3
поручници — управници провијантског слагалишта	3
рачуновође	3
пуковски адјутанти, укључ. и хусара	4
пуковски хирурзи	3
батаљонски и штапски хирурзи хусара	7
помоћници хирурга	42
фурири	28
водници и заставници (Führer u. Estandartführer)	21
пуковски добошари	3
ескадронски трубачи	6
виши ковачи	1
помоћни ковачи	6
сарачи и кројачи	3
profos cum suis	3
капетани, пешадијски и коњички	55
поручници	54
потпоручници	54
заставници	36
наредници и стражмештери	55
каплари и над-тобџије	402
Fourierschützen	175
свирачи	124
разводници (Gefreyte) и хусарски вице-каплари	528
тесари	80
пешаци (Fousiliers)	7200
стрелци	621
редови-артиљерци	771
хусари	1080
укупно	11.388

Где по одбитку овог бројног стања што креће на поход, као што је горе поменуто, од 2. класе остаје у земљи још $^{1}/_{15}$ за допуну одилазећих у првој кампањи, а затим свих осталих у војну службу увршћених пешака, који се уписују у класу на неодређеном одсуству па се ионако сматрају као регрути само за сукцесивну замену одлазећих на поход.

Шајкашки батаљон кретао је на поход, према истом наређењу, у 3 компаније; а у шаржама:

војни капелан	1
помоћници хирурга	2
фурири	2
капетани	3
поручници	3
потпоручници	6
наредници	3
каплари	18
Fourierschützen	12
свирачи	3

разводници	36
тесари	3
редови-шајкаши	600
укупно	692
и додавши напред наведено бројно стање у покрету	11.388
свега	12.080 глава.

Шта славонски граничарски пукови у случају рата потребују од провијантских кола и пољских ковачница, затим коњских хамова, и код којих се немачких пукова у округима за регрутовање то чува, показује следећа табела:

име пука	Пуковима је потребно: кола	комплетни хамови за запреге: пољских ковачница и провијантских кола	артиљерије	ови хамови чувају се код ниженаведених пукова
	2	4	2	4
	запрежна		запрежна	
	пољске ковачнице	пров. кола	обична	тегљаша
Бродски	1	17	1	17
Градишки	1	17	1	17
Петроварадински	1	17	1	17

4	2	4	4	2	4	2		
обична			тегљаша		обична			
2	4	2	4	2	4	2	4	код Прајса
2	4	2	4	2	4	2	4	detto
2	4	2	4	2	4	2	4	detto

укључ. 6 ескадрона хусара, али који сада отпадају.

Напомена: Потребним артиљеријским и муницијским карама снабдевени су ови пукови из бечког арсенала, а провијантским колима и пољским ковачницама из стоваришта коморе у Клостернојбургу; коње са хамовима пак, заједно са момцима, добијају из регрутног округа Прајсовог пешадијског пука у Доњој Аустрији, где су депоновани њихови хамови.

Бројно стање трупа за покрет после увођења кантонског система године 1785.

При том ваља само још напоменути да се по увођењу новог кантонског система од године 1785. бројно стање трупа за покрет састоји од

два походна батаљона постављена код сваког пука, као и од момчади одређене за ратно појачање, како произлази из 4. одељка тачка 2; за шта ће се привући и потпоручници и заставници кантона ради помоћи артиљерцима и оштрострелцима.

Од кретања граничарских хусара, међутим, сада се одустало, јер су са 1. мајем године 1786. распуштени.

Походне трупе крећу при избијању рата у пуном саставу, а пук Јохана Палфија, као пук овдашњег регрутног округа добија за појачање од

Вировитичке жупаније	. . . .	170
Сремске жупаније	. . . . .	125
Пожешке жупаније	. . . . .	121
и од слободног града Пожеге	. . .	5
	укупно	421

области земаљских (landständische) регрута.

Иначе се у виду непрекидне маршруте за војнике-граничаре и овамо премештене походне трупе засад прихвата извод који је угарска Главна команда саопштила под 21. октобром 1780, тако да при покрету који би настао

Од походних трупа

батаљон пуковника Јохана Палфија у Дароцу
лични и 3. батаљон у Керу и Соби четвртог дана упадну у Угарску, а цели пук се окупи у Нојхојзлу, и 41. дана избије у Скалиц.

Напротив ће Гревенови хусари (Graeven Hussarn) 11. дана стићи у Ласкафелд, а 33. дана избити у Шлосхоф, а тако и Прајсаков 3. батаљон 16. дана приспети у Дароц, а 53. дана у Тренчин. И тако даље

Од граничарских трупа

Бродски пук 9. дана стићи у Дарду, а 39. у Хефлајн;
Градишки пук 8. дана у Барч и Сентеш, затим 27. у Хефлајн;
Петроварадински пук 19. дана у Паланку, а 59. дана у Гединг;
Шајкашки батаљон 3. дана у Темерин, а 36. дана у Тренчин треба да упадне односно избије.

Али при том се морају навести и супротне околности које је земаљска Главна команда 29. децембра 1780. изложила славном Дворском ратном савету.

Бродском и Градишком пуку потребно је за сакупљање при штабу 10 односно 8 дана, а за маршовање до прве станице упада у Угарску, урачунавши и дане одмора, првом 4 а другом 8 дана, према томе ће Бродски пук тек 14. дана моћи да стигне у Дарду, а 44. у Хефлајн; затим Градишки пук 16. дана у Барч и Сентеш, а 35. дана у Хефлајн; али о чему треба још сачекати утврђивање и стварно одређивање на основу рескрипта Дворског ратног савета од 13. јануара 1781. као и о генералној маршрути целокупних трупа узвишену одлуку Његовог Величанства.

У вези са том маршрутом, официри — који су с том намером изаслати од овамо премештених походних и граничарских трупа — у поднесеним извештајима открили су следеће препреке, али које би ипак помоћу прикладних мера од стране земаљске управе могле бити уклоњене.

1) Недалеко од Тополља и Осијека подигнути су додуше понеки мостови преко мочвара у тамошњим шумама; али будући да су с једне стране, мостови на овом трговинском путу без подлоге делимично опет порушени, према томе при мало трајнијој киши не може се лако превалити цела дневна етапа, а с друге стране је већ у години 1785. 8 коња ту за сасвим кратко време липсало на ужас и штету трговаца, појавила би се потреба да тај пут власник земље, саветник Адамовић, поправи и одржава у добром стању.

2) Код Пожеге се река Орљава у пролеће и јесен, па и у лето при јаким провалама облака обично излије толико да вод Гревенових хусара стациониран у Цернику, ако хоће да стигне до свог ескадрона премештеног у Кутјево, у таква времена мора да чека 3 или 4 дана, то јест док та вода не опадне; за толико дана би дакле овај вод био заустављен у свом маршовању.

3) Висока планина Камендин, што се диже између Кутјева и Нашица, а при јаком снегу није проходна, такође би за 3 или 4 дана продужила маршовање, ако би се десило у зимско доба.

4) Без обзира на то што се од Ораховице до Нашица морају прећи тешко проходна брда, она ипак при маршовању не проузрокују толико сметњи као

5) они код села Миклеуша између Вировитице и Ораховице, где извире Красички поток, подигнути мостови преко којих се у пролеће и јесен, кад се излије бујица са Вочинских планина, може прелазити уз много опасности, а понекад се уопште не може прећи 5 до 6 дана, док вода не опадне. Будући да при том већина препрека настаје због тога што те дрвене мостове (Kleppelbrücken) бујице отплаве, можда би се овом злу најбоље доскочило подизањем трајних мостова за саобраћај.

6) Између Вировитице и Барча код села Базије половину пута због меког земљишта при кишовитом времену, исто као

7) онај од Кошке до Бизовца у Вировитичкој жупанији треба сматрати готово непроходним блатиштем; и будући да тај пут због густе шуме не може да исуши ни сунце ни ветар, он према томе заслужује да га поправи поменута жупанија, утолико више што је то у исти мах друм који води све до Јадранског мора.

8) Између Винковаца и Нуштра, у шуми, настаје при дуготрајној киши дубоко и тешко проходно блатиште, које би довољним насипањем, као и ону готово увек постојећу бару одмах испод Нуштра код крста, што у јесен и у пролеће јако надолази и шири се, малим насипом и бољом ћупријом него што је садашња, Нуштарско властелинство могло да учини проходнима.

9) Од Пачетина до Боботе морао би се насип што постоји између та два насеља, па и мост довести у боље стање.

10) Од Боботе до првог салаша-гостионице, где се друм из Вуковара за Осијек спаја са овим, земљиште је мочварно; и мада су подигнути потребни насипи и мостови, ти насипи се ипак тако слабо одржавају да су у јесен и у пролеће готово исто тако тешко проходни као и саме барушти-

не, као што су и 3 моста који се ту налазе већином близу трулењу, па стога их треба сасвим изнова градити.

Напослетку би овде ваљало само још дотаћи како се преко Дунава код Петроварадина, ако би дошло до покрета у пролеће или у зимско доба, због јаког кретања леда по 2 и 3 недеље, а у остала годишња доба кад дува сегедински ветар по 3 и 4 дана не може прелазити, и тако би трупи у покрету, особито у првом случају, услед тога предстојала знатна препрека.

У лето и у јесен, напротив, те су незгоде отклоњене подизањем каменичког војног понтонског моста, који је године 1786. пребачен у Петроварадин.

Приликом несугласице настале године 1784. између нашег узвишеног Двора и низоземских држава због несметане пловидбе Шелдом, па су с обзиром на то неколике трупе упућене у Низоземску, основан је у Карловачко-банско-славонско-банатској крајини пешадијски фрајкор од 2 батаљона, сваки по 6 компанија, укупно од 2200 људи не рачунајући шарже, затим и хусарски дивизион од 500 глава, и њима придодато од стране славонског 3. пешадијског пука 125 сопствених војника и исто толико страних, затим пешадији од сваког пука по 100 људи који нису неопходни у газдинству, и 100 припадника Провинцијала, турских и млетачких поданика врбованих уз незнатну капару од највише 10 форинти.

Мундура пешадије била је следећа:

1 црна капа — чако
1 црвени огртач
1 мрка долама са жутом дугмади
1 бели прслук
1 црвен појас или повезача од раше
1 мрке мађарске чакшире са ременом
2 пара кошуља
2 пара гаћа
1 пар обојки
2 пара опанака уместо ципела
1 платнена торба
1 шињел од кариране тканине (croisée).

Од старих али још употребљивих кожних предмета:
1 фишек са каишем (Pantalier Riemen) и месинганим штитом
1 кајас за сабљу, који је допуњаван из старих каишева за пушке
1 рацки телећак од плетене длаке, са ременом.

Од наоружања:
1 пушка са бајонетом и корицама, затим вадизрно и 2 батерије
1 жут монтиран пиштољ са . . . (? Zwilay)
1 ханџар, или турски нож
1 стара мађарска сабља.

Потребну походну опрему изручили су граничарски пукови, такође 8 кола за комору заједно са прибором, и придодато 12 момака из компаније бр. 4 првог дивизиона.

Хусари су на начин славонских хусара добили зелене кожухе и црвене чакшире, а походном опремом снабдевени су из будимског слагалишта мундура.

Они хусари који су на места регрутовања или асентирања довели сопствене коње добијали су за њих накнаду према процењеној вредности, а после распуштања тог фрајкора године 1785, коњи су или уступљени неком коњичком пуку, или пак продати најбољем понуђачу у корист ерара.

Овај фрајкор добијао је у Земљи угарске принадлежности, а на маршовању ратну плату.

Пешадијом и хусарима фрајкора командовао је господин пуковник садашњи генерал фон Брентано, коме су били придодати мајор Милорадовић и хусарски мајор фон Продановић, поред потребних официра и подофицира из састава граничарских пукова.

Свима официрима је пред одлазак у Римско Царство (Немачку) издавана гратис једна месечна плата, а после распуштања ратна плата до повратка у сопствени пук, али следовања у натури (Naturalien) још 4 недеље дуже.

Момчад је одреда добијала 4 форинте у току марша (pro viatico), а страни поданици, поред дозволе да се населе у округу неког од граничарских пукова, још и старе комаде мундуре који су им били потребни као неопходна одећа.

Они напротив који нису били погодни за насељавање враћени су у Турску (ad Turcicum).

Прилив страних поданика у овај фрајкор, чим се намера (његовог оснивања) прочула на турском подручју, допушта поуздан закључак да би се у будуће у таквим случајевима за кратко време могао саставити посебан корпус од туђинаца.

Превела с немачког Вера Стојић.

ИТАЛИЈАНСКА ПЕСМА О ЗАУЗЕЋУ БЕОГРАДА 1789. ГОДИНЕ

Песму *Sopra la gloziosa conquista di Belgrado* имала је Народна библиотека у Београду до 6. априла 1941. године. Библиотека је њу набавила почетком овог века, што се види из величине инвентарског броја који је носила: 41233/80. Белешка коју сам сачувао на маргини мог примерка Скерлићеве *Историје нове српске књижевности* од 1912. године, на месту где се наводи Доситејева песма о том догађају, — каже за наведену италијанску песму да је изашла „исте године у Бечу, у сличном стиху и строфи, али више аустријска него Доситејева". Ту белешку сам могао писати после 1923. године, кад сам добио место „помоћника управника" у Библиотеци. Из свог сећања могу додати само још то да је песма била штампана на плакати (летку) скоро сасвим беле хартије у величини кварта или веће осмине. Примерак је био изванредно очуван.

Напомињем да ми је сличност са Доситејевом песмом била јасна, иако сам италијански језик слабо знао. Мислим да је песму написао сам Доситеј. Верујем да би неки слависта, понајпре из самога Беча, могао наћи ту песму у бечким библиотекама или архивама, и ствар потпуније објаснити.

С. Матић

ДОПУНА ВУКОВОЈ БИОГРАФИЈИ СТЕФАНА ЈОВАНОВИЋА

За биографију Стефана Јовановића, архимандрита манастира Троноше, објављеној у Вуковим *Историјским списима* (државно издање, Београд 1898, стр. 239) већ је рекао Љубомир Стојановић да је Вук њу писао „по непосредним утисцима и личном познавању" *(Живот и рад Вука Ст. Караџића,* стр. 5). Цела та малена биографија тачна је зацело до појединости, али једна Вукова реч у њој: да Стефан „других књига осим црквених није читао", — треба да се исправи и допуни. Стефан Јовановић је у својој личној библиотеци, која је бројала десетак књига, имао углавном само световне књиге, а на једној од њих се и потписао као сопственик. Зацело је све те књиге и читао, али пред Вуком за време Вуковог школовања у Троноши није о тим књигама говорио. На књизи на којој се потписао Стефан Јовановић је дао и списак својих књига. Тај запис (и списак књига) гласи:

> Знатися ѡ исторіах которія придобил г(о)с(по)д(и)нъ архимандрит Стефан во 1791ѡ лѣта: 1) Сія первая (то је руски превод А. Геваре: Золотые часы государей). — 2) Исторіа древная ѡ древных государствих. — 3) Исторія іерополитика, философія правоучителная. — 4) Исторія ветхагѡ и новагѡ завѣта, из с(вя)щенагѡ писанія. — 5) Подрѳмаръ искѳсній (ѡпитой?). — 6) ѡ приватных и пѳбличных дѣлах сочиненіе краткое. — 7) Такожде, Новагѡ и ветхагѡ завѣта, с(вя)щенагѡ писанїя. — 8) Катихисим, тоестъ православное исповѣданіе. — 9) ѡ царѣ какѡ имъ сѳпрѳгами и чадми постѳпати. — 10) Исторїя јакожде и 9-та (објашњење дајемо мало даље). — 11) Началное ученіе.

Девета и десета књига из наведеног списка јесу трећа и четврта „част" Гевариног дела поменутог у примедби уз бр. 1, али је овде, уз бр. 9, исписан наслов III—IV „части" (тај наслов се налази у садржају пред првом „части",

и вероватно је одатле и исписан). Остале наслове, међутим, (части I—II и V—VI) није исписао. Тај поступак архимандрита Стефана објашњава се, мислим, тиме што је Народна библиотека (у којој су се налазиле те Стефанове књиге) имала само те свеске чије наслове Стефан није исписао. По тој механичкој страни описивања књига претпостављам да поменуте свеске са исписаним насловима није имао ни Стефан.

Књиге Стефана Јовановића, можда све из наведеног списка, прешле су, можда преко родбинских веза, у својину проте лозничког Игњата Васића, који је после Стефановог записа у продужењу записао да је ту књигу прочитао „25. фебр. 1845. год." и потписао се као „Игнятій Васићь, протопресвїтеръ". Васић је Геварину књигу (вероватно и оне остале) поклонио Народној библиотеци 1865. године. Геварина књига је ушла у *Каталог Народне библиотеке у Београду,* II *Књижевност словенска.* (Тај други део каталога радио је приповедач Милован Глишић; — обавештење о Глишићу добио сам од свог некадашњег управника Библиотеке, Јована Томића, који је Глишића, као „помоћника управника", затекао у Библиотеци године 1902). — Књига је заведена под *Гвеваръ Антоній;* тај облик дао је руски преводилац. Тачан назив је: Гевара Антонио (1481—1545), за кога енциклопедије кажу да је шпански хроничар, моралист и приповедач, и да је његов *Сат владалаца* била једна од врло популарних књига читаве Европе тога времена.

По тој књизи, по примерку њеном који је припадао архимандриту Стефану Јовановићу, ми смо пре више од четрдесет година објавили у *Прилозима за књижевност* (П. Поповића), књ. 10, 1930, белешку *Један извор Орфелинов* (тај извор је књига Геварина). У тој белешци испуштено је да је руски превод (са латинског!) доживео два издања, — Стефанов примерак је био друго издање, 1780. и 1782. Код Срба у Аустрији Геварина књига, у руском преводу, била је, изгледа, тако исто популарна, пошто смо јој нашли два читаоца у времену које таквим вестима не обилује. Назив „Златан сат владалаца" дао је зацело преводилац са шпанског на латински, а прави наслов је био: *Сат владалаца или Златна књига Марка Аврелија.* Гевара је Марку Аврелију приписао догађај из Лафонтеновог *Сељака са Дунава* (каже коментатор Ашетовог издања Лафонтена), тојест исту приповетку коју је употребио и Орфелин. Сасвим је могућно да је та приповетка подстакла и Стефана Јовановића да набави Геварину књигу.

С. Матић

НЕКОЛИКО ПОДАТАКА О ВИШЊИЋЕВОЈ ПЕСМИ „ПОЧЕТАК БУНЕ ПРОТИВ ДАХИЈА"

Зна се да је Вук 1815. у манастиру Шишатовцу записао од „слепца Филипа" шеснаест народних песама од којих су девет о првом српском устанку. Међу овим, изузетно лепим песмама, прво место заузима *Почетак буне против дахија.* У свим његовим песмама о првом устанку има много тачних историјских момената. Он је као песник историју вешто опевао, јер „он је певао са тежњом да каже истину". — У свом чланку *Једном мртвом певачу* Герхард Геземан 1934. тачно је рекао о Вишњићу, „песнику буне": „То што те песме износе није „историја", није историска стварност. Те епске песме нису стварне, али су *истините* у једном вишем смислу. Не само истините у песничком, него истините и у историском смислу, наиме као тумачење и израж ај осећања сопствене националне судбине".[1]

По Вишњићу, млади Фочић Мехмед-ага у песми *Почетак буне...,* каже и ово:

Док запалим *Рачу у крај Дрине,*
И погубим *Аџи-Мелентија*
Кој' је иш'о преко мора сињег
Те је влашку *њабу полазио,*
Па се узгред у Стамбол свратио,
И од цара *ферман* излагао
За стотину жутијех дуката
Да власима богомољу гради,
Да је гради за седам година,
Начини је за годину дана,
Ево има шест година дана
Како *зида покрај цркве куле,*
А у куле набавља џебану
И по мраку топове привлачи;
Видиш, јолдаш, да се *нечем нада!* [2]

У архиву САНУ у Сремским Карловцима нема на жалост много докумената у вези са првим српским устанком, али ипак има извесних података који помажу да се боље схвате она времена.

У овом Архиву нашли смо десетак аката датираних неколико година пре Устанка а у којима се углавном говори о спору између манастира Раче и фрушкогорског манастира Беочина. Та акта пишу и потписују две познате историјске личности: архимандрит рачански хаџи-Мелентије Стевановић и архимандрит манастира Троноше Стеван Јовановић. Осим њих ту су и потписи двадесетак попова, кнезова и кметова, као на пример потпис проте Милутина Гучанина (Илића) који је 1811. постао војвода драгачевски, Илије Бирчанина, Алексе Ненадовића и других. Њихова писма упућена су карловачком митрополиту Стефану Стратимировићу. У њима моле Митрополита да поради да им се из манастира Беочина врате црквене ствари, турски фермани, а нарочито привилегије и грамате руских царева дате манастиру Рачи, које су рачански калуђери крајем XVII века, за време ратних година, пренели у Беочин где су се били настанили, где су живели, помрли, и све те драгоцености ту оставили.

Цела та преписка „чрезь ѡны ствари монастира раче..." водила се од 1796. до 1799. Она нас нарочито сва не интересује, нас само интересују места која потврђују наведени текст Вишњићеве песме.

Из потписа се види да је рачански архимандрит заиста *хаџија,* јер се потписује као „поклоник гроба Господњег", а затим стоји у акту и то да је „велика лавра српска чувена звана рача у нахији соколској *при рецѣ Дринѣ*",... и да се сада *„возобновила со допуштенијем господствујуштих*... „вишепреченій монастир со околними *келіами*"... и да је обновљен 1795., јер је добијен „од цара *фарман и милостъ*..."[3] — Историјски је тачно да је Мелентије Стевановић 1794. ишао у Јерусалим, да је у Цариграду израдио ферман да се манастир Рача оправи, и да је већ 1795. манастир, уз помоћ народа и братства манастира Троноше, био оправљен.[4]

Сви виђенији људи у Београдском пашалуку почетком XIX века журно су се спремали за борбу против турског зулума и самовоље дахија, па је сасвим природно што се и хаџи Мелентије спрема „и у куле набавља џебану". Он је међу првима прихватио борбу с Турцима и као истакнут борац већ је јула 1805. постао војвода соколски.[5]

Душан К. Петровић

[1] Герхард Геземан, *Једном мртвом певачу. Зборник у славу Филипа Вишњића и народне песме.* Друго издање. Београд, 1936, стр. 45—66. — [2] В. С. Караџић, *Српске народне песме.* Књ. IV, Београд, 1932, стр. 124—125, стих 311—325. — [3] АСАНУ-СК. „А". Бр. 42 од 10. III 1796; 25. IV; 13. V; 4. VI; 8. VI; 6. VII; 12. X; 20. X и 22. XI из 1799. — Бр. 62 од 10. III и 8. IV 1797. — [4] М. Б. Милићевић, *Поменик знаменитих људи у српског народа новијег доба.* Београд, 1888, стр. 762—763. — [5] „У Музеју у Титовом Ужицу чува се застава Хаџи-Мелентија. Застава је рађена од свиленог броката... На целој застави су слике са натписима..., за које се сматра да их је радио сликар Стефан Гавриловић из Сремских Карловаца". *Политика* од 16. V 1954.

ДВЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ У ЗАПИСУ ИЗ 1823. ГОДИНЕ

Прегледајући рукописе манастира Студенице, Мирјана Шакота је у једноме од њих пронашла две народне песме. Начинила је снимак и поклонила га Музеју Вука и Доситеја. Њеној доброти, као и пажњи др Голуба Добрашиновића, благодаран сам што могу објавити поменуте песме.

Студенички рукопис „Послѣдованїе молебное", потиче из 1823. Тада је писар окончао рад и на претпоследњем листу (26 а), где се налази завршетак преписа, обавестио читаоце речима:

„На 1823

Сия книга глаголема молитве великогь Василия писа Евгение Марковића одь села Рађевића."

Иза овога је додао, нешто ниже:

„Благородномѫ Госѫдару Васу."

На последњем, празном листу исписао је народне песме, које ћу пренети данашњим правописом допуњујући — између заграда — омашком изостављене речи.

[1]

Везак везла лијепа девојка,
везак везла, а војводе клела:
„Бог те убио, Мирко и Радуле!
Докле беше Гојко и Радуле,
жељни[1] бесмо Турчина видети,
а кад наста Мирко у Сријему[2],
турски коњи[3] Сријем погазите!“

[2]

Два се драга у ливади љубе;
они мисле то нико не види,
оно види зелена ливада,
она каже бијеломе[4] стаду,
стадо каже своме чобанину,
а чобанин на путу путнику,
путник каже на води возару,
возар каже на води ћеми[ји],
а ћемија тој студеној води,
вода каже девојачкој мајци,
мајка кара лијепу[5] [девојку].
Љуто[6] куне лијепа девојка:
„О, ливадо, [рода] не родила!
Бело стадо, поклали те вуци!
Чобанине, посекли те Турци!“

Како стоје наведени записи према другим сродним примерима у нашој усменој књижевности?

Стихови прве песме јављају се ретко. Њима су најближи они којима почиње *Маргита дјевојка и Рајко војвода*. Заједничко им је туговање над судбином Срема и помињање војводе Мирка. Студенички запис више је изменио повесничку истину преневши на сремско тле, иако њиме нису владали, румунске војводе — не само Мирка (Мирчету) него и Радула.

Друга песма сачувала се у обиљу варијаната; она се пева и данас. Најстарији познат запис, негде с краја осамнаестог или с почетка деветнаестог века, оставио је у рукопису Ђуро Ферић, а објавио 1964, др Мирослав Пантић[7]. Други по реду био би Караџићев, 1814, у *Малој простонародној славено-српској пјеснарици*, с насловом *Ништа се сакрити не може*[8]. Трећи је студенички, 1823. Даље би дошли записи Вука Врчевића[9] и Бранка Мушицког[10], штампани 1866. и 1875. Шест нових примера наћи ће се затим у збирци Фрање Кухача, 1879. и 1880[11]. Из рукописних збирки Матице хрватске заопштио је 1914. Никола Андрић три варијанте у целини, а седамнаест у изводу[12]. На четири записа објављена у *Zborniku za narodni život i običaje Južnih Slavena* 1899, 1902, 1915. и 1917. упућује Олинко Делорко[13], а на један у *Босанској вили* 1907. скреће пажњу Владо Милошевић[14]. Нове варијанте угледаће затим света у збиркама Франа Женка Донадинија 1913[15], Новице Шаулића 1923[16], *Istarske narodne pjesme* 1924[17], Николе Кашиковића 1927[18], Мићуна Павићевића 1938[19], Владоја Берсе 1944[20]. Из рукописних збирки Матице хрватске штампао је др Винко Жганец два примера 1950[21]. Да се песма и данас пева, потврђују записи Олинка Делорка 1952[22] и 1959[23], Владе Милошевића 1964[24] и Милоша Марковића 1969[25]. Њима би се могао придружити још један, који је настао почетком 1972. и који је Вера Петровић, студент југословенске књижевности, слушала у селу Белотићу, код Осечине, од седамдесетогодишње, иначе неписмене Борке Павловић:

Чува овце Милош и Јелена:
Милош овце, Јелена јагањце.
Поседаше млади у ливади;
они мисле нико и не гледа,
ал' то цветић из ливаде гледа
па казује тици у горици,
тица каза на путу путнику,
путник каза у пољу орачима,
а орачи својој ручконоши,
ручконоша својим кућанима,
а кућани Јелениној нани.

Љуто куне Јеленина нана:
„Ој, цветиһу, скоро увенуо,
а ти, тицо, крила саломила,
а путника ноге заболеле,
а орачи рало саломили,
ручконоша ручак просула,
а куһане куга поморила."

При поређењу са осталим записима — из крушевачке Жупе, околине Осечине, Београда, Срема, Бачке, Славоније, Карловца, Лике, Истре, Далмације, Босне, Херцеговине, Црне Горе и Боке Которске — студенички би долазио међу најразвијеније по броју појединости. На први поглед чини се као да је незавршен, пошто девојачка клетва не погађа све гласнике — њоме нису обухваћени путник, возар, ћемија и вода. Постоје, међутим, и друге варијанте са непотпуном клетвом, а неке су чак и без икакве клетве.

О писару који је 1823. записао обе песме — Јевћенију Марковићу од села Раћевића, код Рогатице — треба додати неколико речи. Средином исте године јављао је Васа Поповић, старешина пожешке нахије, Милошу Обреновићу молбу кнезова и кметова да два манастирска ћака буду рукоположена за свештенике и да потом наследе упражњену жичку нурију. Младићи су — уверавао је Књаза — смерни и честити, а добри су и у читању и писању. Један од њих био је управо Јевћеније Марковић[26].

Владан Недић

[1] У рукопису: желни. — [2] У рукопису: Сриему. — [3] У рукопису: кони. — [4] У рукопису: биеломе. — [5] У рукопису: лиепу. — [6] У рукопису: луто. — [7] Мирослав Пантић, *Народне песме у записима XV—XVIII века*, Београд, 1964, 236. — [8] I, бр. 17. Прештампано: *Народне српске пјесме*, I, Липиска, 1824, бр. 219; *Српске народне пјесме*, I, Беч, 1841, бр. 444. — [9] Вук Стеф. Караџић, *Српске народне пјесме из Херцеговине (женске)*, Беч, 1866, бр. 92. Прештампано: Вук Стеф. Караџић, *Српске народне пјесме*, V, Београд, 1898, бр. 327. — [10] Б. М., *Српске народне песме*, Панчево, 1875, бр. 36. — [11] Fr. Š. Kuhač, *Južno-slovjenske narodne popievke*, II, Zagreb, 1879, br. 727—730; III, 1880, br. 836. — [12] Nikola Andrić, *Hrvatske narodne pjesme*, VI, Zagreb, 1914, br. 59—60, str. 369—371. — [13] Olinko Delorko, *Istarske narodne pjesme*, Zagreb, 1960, 113. — [14] Vlado Milošević, *Bosanske narodne pjesme*, IV, Banja Luka, 1964, 392. — [15] Frano Ženko Donadini, *Ćobanske pjesme*, Dubrovnik, 1913, бр. 35. — [16] Јаша М. Продановић, *Женске народне песме*, Београд, 1925, бр. 110. — [17] *Istarske narodne pjesme*, Abbazia — Opatija, 1924, 156—157. — [18] Никола Т. Кашиковић, *Народно благо*, I, Сарајево, 1927, бр. 61. — [19] Mićun M. Pavićević, *Ženske narodne pjesme iz Crne Gore*, Beograd, 1938, br. 51. — [20] Vladoje Bersa, *Zbirka narodnih popievaka (iz Dalmacije)*, Zagreb, 1944, br. 214. — [21] Vinko Žganec, *Hrvatske narodne pjesme kajkavske*, Zagreb, 1950, br. 270, str. 422—423. — [22] O. Delorko, *nav. delo*, br. 66. — [23] Olinko Delorko, *Narodne lirske pjesme*, Zagreb, 1963, br. 36. — [24] V. Milošević, *nav. delo*, br. 345. — [25] Милош Марковић, *Народна лирика Жупе*, Крушевац, MCMLXIX, бр. 168. — [26] Данило Вуловић, *Књажеска канцеларија, Нахија пожешка*, 1815—1839, Београд, 1953, 127—128.

ДВА ПИСМА МИЛИЦЕ СТОЈАДИНОВИЋ-СРПКИЊЕ

Врдничка вила, Милица Стојадиновић-Српкиња, која је у своје време толико слављена, после смрти свога оца, оставши без средстава за живот, осећала се усамљена и као изгубљена. Умрла је у својој 47-ој години у највећој беди.

Ова два писма из 1864. и 1869. упућена су, прво, директору Карловачке гимназије Јовану Пантелићу, а друго, патријарху Самуилу Маширевићу.

Д. К. Петровић

I

Високоучени Господине!
Мени високопочитаеми.

Јутрос кад је дан свитао Господ Бог позвао је мога Оца са овога света к себи. Он је био достојан свештеник, редак отац, пак из признателности ћемо да га сјајно сахранимо, пак се на вас обраћам са молбом да ми пошал-

јете једно 10 ђака кои сȳ добри пјевци, да сутра на вече дођȳ, погреб ће бити преко сутра ȳ петак, почетак ȳ 8 сати из јутра.

Надајући се да ми нећете одрећи молбȳ поднешенȳ ȳ тȳжном часȳ мога живота, остајем са високопочитанием

У Врдникȳ 8 априла 1864. Милица Стојадиновић

(Патронат гимназије, кутија XXX свежањ 3)

II

Ваша Светост!

Мислила сам да Вам никад досађивати нећȳ ни лично, ни писмено, али Свештеническо сам дете, пак ми је сасвим природно да Главȳ моје Цркве високопоштȳјем и као светињȳ држим, с тога ми је тешко било читати све оне нападаје на Вашȳ Светост. Писала сам и Г. Митрополитȳ ȳ Београд о томе, он, вративши се с пȳта кȳд је ишао на поклонение Светом Краљȳ, с највећом жалошћȳ о нашем несрећном разродȳ одговара ми.

Да би Вашој Светости још један јед предȳпредила, јављам Вам да сȳ Врдничани долазили да се Саборȳ тȳже због Процеса са Свештеником, и да зактевајȳ да акта тȳжбе на Саборȳ читајȳ. Сабор беше разпȳштен, они оставише тȳжбȳ за идући Сабор. Звали сȳ и мене да тȳжим због оног жита које ми Миловић још и данас издао није, али ја као Свештеническо дете никад нећȳ перо поквасити против Главе моје Цркве, за то ми сад они веле да ни сам „Народна Странка".

Још једно имам Вашој Светости доставити које је као Аманет. Покојни Архимандрит Данило на годинȳ две дана пред Смрт говорио ми је са сȳзама како га калȳђери обтȳживајȳ и кад ми се да прилика кажем Вашој Светости да ће се видети Раваница кад њега небȳде, или он рȳке изведе. Заиста Раваница је овога лета видела да јој Данило фали: виногради сȳ неовенчани и ȳ коровȳ, башта сва ȳ коприви, а камаре са житом клијале, могȳ казати да жита немајȳ. Он је сирома пред смрт бедне дане имао, ȳ његовој горкој болести није га имао ко послȳжити. Живановић како се замонашио, таки је ȳлио свим млађим ȳ главȳ да је Ваша Светост његов кȳм, да ће Архимандрит присиљен бити на оставкȳ, а он да ће добити Раваницȳ под ȳправȳ, дакле њега сȳ сви млађи као Старешинȳ држали, а сирома Архимандрит звони за чашȳ воде, они пролазе поред собе пак се смејȳ, а он сирома сам онаки јадан болестан иде на чесмȳ да донесе себи воде, пада гангом, они гледе пак се церекајȳ. Кȳварица бијаше поред Живановића побеснила, пак Архимандритȳ ни кашикȳ чорбице није хтела зготовити, већ ако је пост, и он болан морао је јести пасȳља. Најпосле послаше кȳварицȳ да тȳжи Архимандрита ȳ комплотȳ да мȳ и крст скинȳ, а овамо исти Живановић био је са кȳварицом као венчан. Живановић и сад велике сплетке прави само да се ȳправе Манастира дочепа. Кипријана једнако гони да иде ȳ Крȳшедо, о. Арсениа тера ȳ Београд, Киприана тȳжио мирском сȳдȳ да је сазвао четȳ пȳстаинскȳ да ȳбијȳ Живановића, а нити је тȳ било какве чете ни пȳстаија, већ само Манастир имао тропак ранећи четнике и жандаре.

Покојни Архимандрит био је човек од момента, он је и мени доста неправо чинио, али што је право и Богȳ је драго, ја морам његов Аманет испȳнити, особито његова жалосна смрт сваког поштеног човека мора тронȳти. Ние шала грȳвати се човек по земљи од 9. сати ȳ вече, до 9. сати ȳ јȳтрȳ, а Живановић недати врата обити. Живановић је ȳ обште неваљао човек, сад је почео ȳ мојој кȳћи немира правити, и Катицȳ[1] мојȳ одвраћати да се несели самном ȳ Београд, већ да остане овде, пак ће он бити Игȳман, њој кȳпити кȳћȳ и виноград, ȳ винограду направити лȳстхаȳз, и да ће она господски живети, (ово Вашој Светости тајно као свом Архипастирском Оцȳ јављам) за то Вашȳ Светост молим ȳклоните га одавде, да ми несрећници још једаред неклизне, а нећете с тим Раваницȳ оштетити, јер он до 9 сати неȳстаје, ȳ Црквȳ неиде, већ само да мȳ је лепа јела, па да господствȳје.

Целивајући Вашој Светости Архипастирску Свету Десницу, и уздајући се у испуњење моје молбе, остајем

У Врднику 21 Авг. 1869.

(ФОНД Самуила Пантелића
бр. 54 из 1869)

Милица Стојадиновић

[1] Милицина рођена сестра. — Д. К. П.

„СЛОГА" И „НАДА", ЛИСТОВИ БАЧКИХ ДРУЖИНА КАРЛОВАЧКИХ И НОВОСАДСКИХ БАКА

Осамдесетих година прошлог века покренута је од карловачких и новосадских ђака идеја и акција да се оснује друштво *Слога* које би обухватало карловачке и новосадске ђаке. Тих година школовало се у овим гимназијама и неколико гимназијалаца са књижевним амбицијама, од којих су неки доцније заиста постали познати културни и јавни радници. Од оних који су се нарочито загрејали за ову дружину и радили на њеном остварењу споменућемо: Тихомира Остојића, Милутина Јакшића, Јована Максимовића, Николу Манојловића-Рајка, Милана Шевића и др. који су својим радовима и по стварању дружине „Слога" пунили странице листа који је излазио под истим називом.

На какве су препреке наилазили гимназијалци при остварењу овог друштва сазнајемо из Дневника Тихомира Остојића, који је он почео писати септембра 1881. године, а који се чува у Рукописном одељењу Матице српске Из Дневника смо узели само оне делове који се односе на оснивање и рад ђачке дружине „Слога".

На страници 27. Остојић пише: „Милутин[1] и седмошколци хоће да оснују „ђачко друштво". Намера тога друштва биће да му чланови читају и пишу чланке, расправе, песме итд. Ти чланци и песме даће се критици па ће се онда критика читати у скупштини. То би било врло лепо и добро кад би се то остварило, односно кад би директор то допустио, јер су и пре ђаци имали та друштва али се свађали и завађивали па је због тога укинуто. Не знам шта ће бити од овога. И мађарски ђаци имају овако нешто. Милутин је донео данас њине радње. Али, барем песме им не ваљају а и критика износи садржај и фали песника и песму. Ми ћемо то боље радити! Види се, да нису зрели!"

На страници 31. Остојић пише: „Даклем устав је готов за наше друштво. Ја сам баш љубопитљив да ли ће бити штогод из тога. Дај боже! Али ја сумњам."

На страници 32. он наставља: „Незнамо још шта ће бити од те наше „Дружине". Била је једна депутација г. директору да га моли. Ал' г. директор све се нешто устеже. Сви професори оће само он неће. На послетку кад је видео да неможе куда вели да ће допустити, али *без статута* [подвукао Тихомир Остојић — примедба М. Б.]. Вели да ће бити свађе, делење у странке при избору и шта ти ја тамо знам. Али ди може бити тело без главе? Он мисли, да се у одређено време скупимо па онда дед читај шта је ко начинио. Таман! Ко је видео друштво без закона и правила? Ал ја знам шта би било. Ми би се састали па би сваки по својој вољи радио. Наравно кад нема председника, ја оћу ово, онај оће оно, па би се ту посвађали па можда и почупали а он би онда дошао па би све растерао. Ето то би био крај том позоришту. То не може ићи тако. Г. директор је казао да дођемо у Недељу после цркве у школу због те ствари. Хајд видећемо! Ја сам баш љубопитљив шта ће то бити."

На страници 34. наставља: „Даклем дошао је ево дан да се одлучи шта ће бити с тим друштвом. Сви се скупили у I разред, само ми који смо били

у библиотеци нисмо могли одмах ући. Кад смо дошли г. директор је већ увелико говорио. У кратко ово је казао: да *он* [подвукао Тихомир Остојић — примедба М. Б.] не може допустити да се оснује друштво са засебним именом и статутом. Ако нам то није доста да се обратимо на патронат. Он ипак мисли, онако као и пре, да се скупимо по кад кад, па да читамо сваки свој производ. Не знам ни сам шта да велим о тој ствари."

На страници 36. Остојић пише: „Данас сам добио писмо од Ника из Јегре[2]. Ала сам сад заглавио! Ја пишем Ники како ће се књижевно друштво основати а он опет нас одушевљава и радује се а шта ћу му тужан, сад одговорити? Да је све прошло, ко лањски снег? Можда ће се смејати ако му пишем шта је, те ће казати ако је Мађар: тако вам треба а ако је Србин: знао сам ја то. Али свакако ћу ја најгоре проћи. Ја му велим како смо сви вољни, одушевљени а сад ништа. Пропало.

Ово је већ којешта! Даклем, Ника ми вели, да и у Јегри има тако друштво и у опште по свима мађ. гимназијама а ми да не можемо имати и то ваљда само зато што је српска гимназија. Ја сам мислио да ћу тиме изненадити Нику што ћу му казати да се основало друштво, а он се чуди како то није већ одавно основано!"

На страници 37. наставља: „Даклем ипак ће нешто бити од нашег (идеализираног) друштва. Кад не мож' друкчије, морамо се са директором сложити. У другу недељу после подне биће скупштина, а до тог доба треба сваки да спреми штогод да напише. Ох боже колико је поље мисли човечијих, колико се ту може писати, колико ту има предмета? Да не узмемо из науке и историје страних народа колико има ту предмета из српске историје из српског народа, које није још нико обрађивао? Има, има ту материјала само воље!"

Године 1883. Остојић још увек пише свој Дневник. Поред осталог још му на „срцу лежи Бачка дружина *„Слога"*. На страници 102. Остојић пише: *„Слога"* то је сада моја изрека!: *„Слога"* је Бачко друштво, основано у Карловцима. Карловчани су га пренели у Нови Сад, а ми смо га у Н. Саду подмладили и дали му полета. Лане су били у друштву: Ј. Максимовић, Рад. Марковић, Свет. Дујановић, М. Шевић, Максимовић и Славко Милетић. То је у неколико речи историја наше *Слоге*. Ове године сам први ја ушао. П' онда смо регрутовали све више и више. Сад нас има 18. Председник Н. Манојловић из VIII. разреда. Ја, Н. Вујић, Макс. Чика, Сава, Ђура Гакић и Илија је у друштву. Вредно радимо и критишемо. Живела *Слога!* Пишем сада приповетку *„Тима и Милица"* из Семиклуша за *Слогу*."

На страници 103, 12 децембра 1883. године, он пише: „Јели когод чуо на свету да слога може створити неслогу? То сам ја доживео. Олош из нашег разреда чуо за наше друштво па дигло читаву буну на нас. Кажу „ми њих исмевамо пред младићима, рушимо им углед" и не знам шта још. Подмећу нам свакојаке лажне ствари онде, где смо ми најузвишеније мислили. Састанке смо морали обуставити барем до божића, — могу они како су завидљиви и ниски још тужити директору. Та да су способни за што примили би их раширеним рукама ал нису ни зашто. Па зато да другом кваре вољу! То је гадно, то је ниско! Ја то презирем! Наша јадна *„Слога"* бог зна ће ли процветати кадгод док је глупака".

На страници 107, 20 фебруара 1884, записује Остојић и ово: „Најглавније је што се за ово време догодило да сам био у Карловцима на Бачкој беседи. Ишао сам из више разлога: да видим беседу, да се упознам са „Слогашима" и видим како живи Милутин."

Последњи запис о *„Слоги"* је на страници 108: „Упознао сам се са Слогашима: Стева Кумановић, Велимир Недељковић, Тошић, Мајсторовић итд. Сви су ме лепо испратили до станице."

У Рукописном одељењу Матице српске сачувано је и неколико песама Тихомира Остојића из бачких дана, међу њима је једна посвећена Николи Манојловићу. Она гласи:

Председниче Нико наш
Тебе воле свак Слогаш
Дуго, много жив нам био
и с нама се веселио.
Живио, живио, живио.

Твоја песма слађана
за њу сваки Слогаш зна
Па ти сваки жели знај,
Бог да био други Змај.
Живио, живио, живио.

Говорећи о омладини, којој је припадао и Милутин Јакшић, Васа Стајић је између осталог уписао и ово: „Она је почела свој јавни живот најсрећније. Године 1881. била је сведок Милетићеве последње победе при изборима у Новом Саду, и ова омладина толико више изабраном Милетићу живио да све јечи дворана гимназије. Она виђа Милетића и гледа у њему ‚лучу која једва осветљује мрак незрелости и несвести'. Али док она жали што је Милетић само један, и та се луча гаси. Ипак, ако је зашла звезда Милетићева ова омладина има Милетићева апостола, Змаја, који тада уређује *Невен* и *Стармали*. Можда је за похвалу код ове омладине то што је она сарађивала скоро само на *Невену;* а сарађивала је на Чика Јовину листу вредно. И та сарадња чини да је *Невен* од 1881—1886. био на свом врхунцу, јер је тада Чика Јова имао најбоље ученике: Николу Манојловића-Рајка, Јована Максимовића, Милутина Јакшића, Тихомира Остојића и Милету Јакшића. Они објављују у *Невену* своје стихове, поучне чланке и приповетке, (међу овима је и *Бадње вече у ђачкој собици* Јована Максимовића), а Змај као најбољи наш педагог упућује њихове прве кораке у књижевност."

Васа Стајић је и о *Слоги* написао неколико значајних речи: „Немамо докумената али смо слушали лепих ствари о тајном ђачком удружењу *Слози* која је прво била организована у Карловцима, а 1882—3. кад је др. Јован Максимовић прешао у Нови Сад, и годину дана касније, кад је у Нови Сад преселио и Никола Манојловић-Рајко, обновљена је у Новом Саду. Бан ове тајне организације био је прота Радослав Марковић, и он би, поред дра Јована Максимовића, могао за данашњу и за будућу омладину сачувати спомен на симпатичну *Слогу*, која је имала свој дворски церемонијал. У Тихомировој оставини сачувани су стихови које је Тихомир компоновао, а *Слога* их певала 1883. свом Бану Радославу Марковићу,[3] и председнику Николи Манојловићу, коме је желела: Бог дај био други Змај!"

Можемо жалити што се до данас није сачувао први број листа *Слога* у коме бисмо, вероватно, нашли програм рада и смернице којим ће се кретати друштво, па и сам лист. У Рукописном одељењу Матице српске сачувано је 18 бројева из друге године излажења 1881/1882. и број 1. из четврте године излажења 1883/1884, док се у Библиотеци Матице српске чува само број 1, 2. из треће године излажења 1882/83. године. Садржаји свих бројева испуњени су песмама, приповеткама, поукама и чланцима разних садржаја. Сарадници су чланови ђачке дружине *Слога*, а међу њима је највише радова Николе Манојловића-Рајка, Радослава Марковића, Јована Максимовића, Николе Шумоње и Тихомира Остојића. Највећи број радова написао је Никола Манојловић-Рајко, познати песник и преводилац са руског и пољског. Прегледајући све бројеве листа *Слога* који су до данас сачувани, установили смо да је Никола Манојловић објавио највећи број песама: *Слози, Јад, Магла, Исповест, Кривошије, Берам, Бура, Сузе, На опелу, Устанак на стражи, Срећан цвет, Умрли осмејак, На бојишту,* (балада са словеначког), *Суви листак, У туђини,* препев са немачког, *На растанку, Сеоска црква, Манастирско звоно* — са словеначког, *Суза, Гајдаш, Еолова харфа, У гори, Потоку*. Јован Максимовић, касније познати преводилац руске књижевности, написао је за *Слогу* две приповетке: *Поп Станимир Иконић,* приповетка из буне, и *Наш Рада.* Од њега је и песма *Опрости ми,* као и *Српске народне умотворине* (неколико лирских песама које се певају у народу). Никола Шумоња је написао за *Слогу* неколико приповетки: *Изигран, Два гроба* и *Мати.* За рубрику „Поука" написао је чланак под насловом *Наука о здрављу.* Тихомир Остојић је објавио у *Слоги* песму *Соколићи* и приповетку *Тима и Милица.* Већи број песама објавили су у *Слоги* и остали чланови дружине *Слога:* Радослав Марковић, Светозар Ђујановић, Драгутин Мојић и други. У броју 1. из четврте године излажења, 1883/1884, налази се и песма *Зора свиће* (посвећена „браћи Хрватима") од Радивоја Кошутића.[4] У истом броју у рубрици „Књижевност" говори се о алманаху *Србадија* који је издало Српско академско литерарно друштво у Грацу. Осим тога у чланку се пише и о потреби удруживања српске омладине као и о

важности ђачких дружина *Србадија* у Грацу, *Шумадија* у Прагу као и о некадањој *Преодници* у Пешти. За ове дружине вели се даље: „Поред осталих добрих страна и та је, што оне потпомажу да се у школској омладини одржи српски дух, тај лепи историјски аманет и животна потреба нашега народа." У рубрици „Листак" говори се о карловачком огранку дружине *Слога,* о њеним члановима који су овде и побројани: Светозар Дујановић, Јован П. Јовановић, Милутин Јакшић, Ђорђе Ивановић, Пера Богојевић, Тома Обрадовић, Стева Кумановић, Драгутин Мојић, Чедомил Марин, Никола Козобарић, Сава Стојковић, Алекса Тошић, Д. Писаревић, Алекса Марковић, Светозар Разумењић, Св. Шакрак, Павле Радојчевић, Јован Радивојевић-Вачић, Н. Бандић, Велимир Недељковић, Велимир Лукић, Сима Мајсторовић, Урош Борић. Чланови новосадског одељења нису наведени, јер, како се каже у овој рубрици, „од новосадског одељења дружине *Слога* нисмо на време добили извештаја, зато га не можемо ни саопштити."

Последњи број који има Рукописно одељење, бр. 1/1884, уредио је Никола Шумоња, касније оснивач и један од првих уредника *Босанске виле,* а литографисан је у Загребу.

Како сем ових неколико бројева немамо неких других докумената о раду ђачке дружине *Слога,* морамо бити задовољни саопштењима на које наилазимо у самоме листу, а који нам пружају доста грађе о раду ове илегалне ђачке дружине и о њеним члановима.

У свесци број 1. из 1883. у чланку *Дружина Слога у Карловцима* пише следеће: „Ово је трећа година како постоји ђачка дружина *Слога.* Њезин опстанак био је скопчан с великим теретом, но ипак она ево већ трећу годину живи. Нећемо овде говорити о њеним прошлим двема, то спада у круг њеног историописца, него ћемо да изложимо само рад од ове године, до данас. После двомесечних празника школских састаше се браћа опет у Карловцих, да продуже науке, а уз науке и рад. Пошто нема ту ни старог перовође, изабран би за председника Јов. П. Јовановић, а за перовођу Св. Дујановић. Но пошто овај доскора остави Карловце отишавши у Нови Сад, изабран би на његово место Р. Милић. И тако *Слога* поче опет да живи, али не сама за себе, већ као део велике дружине Срба ђака. У уставу измењуше се неке тачке, пошто се измениле и прилике, иначе је цељ друштва остала иста. Редовних чланова, који или су богослови или средњошколци, имаде једанаест. Скупштина се држи сваких 14 дана, а на њима се свршавају ови послови: Чита се и одостоверава се записник прошлог састанка; читају се оцене на дела, која су прошли пут предана; нова дела раздају се члановима на оцену. Саслуша се извештај о раду дружине *Наде.* Читају се предавања, декламују одабране песме, и предлажу предлози према приликама. Највише је предавано песама, приповедака је ове године стигло три на оцену. Од поучних чланака видели смо два и то оба за децу: *Наши разговори* од браца Мите (Мите Лукића) и *Одјек* од Јов. П. Јовановића. Предавања чули смо двапут и то једно од Рафаила Милића и *О једној грани наше књижевности, о љубавним песмама* од Мите Лукића. Кадкад су нас својом посетом на друштвеном састанку обрадовали браћа из Новог Сада, те и они чешће узимаху дела на оцену, што ће и у будуће увек бивати, само док буде прелазак из Новог Сада у Карловце могућим." Чланак је потписао Јован П. Јовановић, председник.

И у броју 2/1883. у рубрици „Листак" има записа о дружини *Слога,* који ће нас обавестити о раду ђака карловачке и новосадске гимназије. „Опет се навршила једна година нашега рада, једна година братскога живота у једној заједници. Видели смо да и овако расцепкани по разним местима можемо ипак остати у заједници, а то је само доказ наше чврсте и устајале воље за онај рад, коме хоћемо да се посветимо. Ове године постојала су два одељења дружине *Слоге,* и то једно у Карловцима, а друго у Новом Саду. Осим тих формално конституисаних друштава, било је чланова *Слоге,* и по појединим местима, који су оданде своје радове уредништву слали. У оба друштва, у карловачком и у новосадском, били су чланови само ђаци, богослови и гимназисти. У чланова једнога и другога друштва није никад понестајало добре воље за рад; обадве дружине бејаху у непрестаном саобраћају међу собом и са уредништвом свога листа. Друштво још увек није јавно, пошто то не допуштају прилике у којима се налазе чланови, али то не смета ни најмање напредовању. Лист *Слогу* добивали су сви чланови друштва, а осим њих и

неке друге поуздане личности, које су са саучешћем пратиле рад и развитак дружине. Од прве свеске распачано је свих 28 екземплара, што су наштампани; а за другу свеску пријавило се до педесет претплатника. Могло би се било још много више претплатника сакупити, но на хектографу се није могло штампати више од педесет егземплара, а и то стоји много труда и тегоба. Ово је друга и последња свеска за годину 1882/1883. По количини рада не заостаје ова година ни за првом ни за другом годином њенога опстанка, а по вредности рада то ће нам рећи оцена кога старијега пријатеља. Пошто се видело да је врло нужно, да *Слога* излази у што више екземплара, да се што више раширити може да што више чланова око себе прикупити може, одлучено је, да се од сада *Слога* литографише, а да би могла што чешће излазити, како не би никада у чланова понестајало воље за рад, излазиће *Слога* у мањим свескама. Променом том променуће се уједно у неколико и сама организација друштва, а све то биће обележено у друштвеним правилима, која ће се саставити у новосадском; као (сада) највећем одељењу дружине, и штампати у идућој свесци. Прва свеска IV год. (1883/1884.) изаћиће чим се пријави довољан број претплатника, да се могу подмирити трошкови око литографисања. Са појединостима, као, на пр. са ценом једне свеске, излажењем итд. нисмо још на чисто док се та ствар не реши у Карловцима и у Новом Саду. Док се још штампала ова свеска, наступила је нова школска година, а у Карловцима и у Новом Саду поново се конституисаше одељења *Слоге* те почеше већ у велико радити. Нису нам још стигли потпуни извештаји ни о једном ни о другом одељењу но из приватних писама дознасмо, да красно напредује. Ради се с одушевљењем, а у друштву су готово сви озбиљнији ђаци из горње гимназије. Ми честитамо браћи новосађанима на њиховој чврстој вољи и непоколебљивој марљивости, а свагда ћемо их радо поздравити као предводитеље у оном покрету, што га има *Слога* да произведе у омладини, у српској литератури, у народу."

Поред ђачког друштва *Слога* постојало је у Карловцима још једно друштво чији су чланови били млађи ученици који су били удружени у дружину *Нада*. И они су као и њихове старије колеге издавали лист који је имао назив њихове дружине. Ово друштво основали су 1882. године шестошколци карловачке гимназије. У Рукописном одељењу Матице српске чувају се бројеви 3, 4. и 5. из 1882. године. О овој дружини *Слога* доноси напис у броју 2. из 1883. године. У чланку под називом „Друштво *Нада* у Карловцима" пише: „Осим *Слоге* постоји у Карловцих још једна ђачка литерарна дружина *Нада*. Чланови њени су шестошколци гимназије, имаде их свега деветорица. Постанак *Наде* која је основана год. 1882. уско је скопчан са дружином *Слогом*. С почетка се радило о томе да се обе дружине споје у једно, но кад се касније развидише прилике у којима се налазили чланови једног и другог друштва, видело се да је то немогућно. Почетници не би могли упоредо са старијим члановима *Слоге* радити, а ту би онда посао био врло отежан. Но ипак остадоше обе дружине у пријатељској свези. Чланови једнога друштва полазили су састанке другог друштва; помагали саветом, упућивали и оцењивали. Где је требало јаче снаге, суделовале су обе дружине заједнички, помагали један другом, уколико су могле. И тако су ове дружине биле једно друштво, само у двоје организовано. Ове године је председник Сава Цвејанов, тајник Јован Радивојевић-Вачић, а благајник Коста Мијачевић. Месечно уплаћују чланови по 20 новч. од којих се новаца издаје лист у ком се издају примљени радови чланова. До сада су чланови почели да раде и на драмској поезији. Велимир Лукић написао је игру *Лажа и паралажа*. Није нам још дошао до руку лист дружине *Нада* те стога не можемо још никакова суда о њему донети. Из приватног писма сазнали смо да имаде у *Нади* врло лепих песама од даровитога Ј. Радивојевића. Ја мислим да би такови ствари ваљало у ком јавном листу штампати, да се види, е се и омладина буди из тврдога сна."

Иако радови објављени у *Слоги* и *Нади* имају одлике почетничкога рада, они су документ искрене жеље ђака карловачке и новосадске гимназије да уједињени допринесу развоју литературе. На тај начин, знали су, помажу своме народу. Да је то тако, говоре и стихови Николе Манојловића-Рајка којим одушевљено поздравља поновни излазак *Слоге* 1882. године.

А народ је млад и бујан
Будућности лепој смера
За то треба, за то треба
светих челик карактера
Поздрављам те слого мила
А на прагу рада нова
У теби је наша снага
Идеали наших снова.

Милана Бикицки

[1] Милутин Јакшић. — [2] Никола Игић. Родом из Черевића у Срему. Матурирао 1879. у Српској Великој гимназији у Новом Саду. После матуре добио стипендију из задужбине Петра Костића и завршио правни факултет. Као судија провео век по разним местима Хрватске и Славоније. Пред рат био судбени већник у Беловару. — [3] Радослав Марковић, прота. Рођен у Мошорину. Гимназију је завршио у Сремским Карловцима и Новом Саду, а богословију у Карловцима. Од 1889. је свештеник у Инђији. Ту је основао у оно време сва српска хумана друштва, као и културна и економска. Био је посланик на српском народном и црквеном сабору. Најзнатнији му је рад на задругарству; писао је монографије о Инђији. — [4] Радован Кошутић, слависта.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

Др Радмила Маринковић, *Српска Александрида.* Историја основног текста (Издање) Филолошки факултет Београдског универзитета. Монографије, књ XXXVI, Београд 1969, 348 стр. + 56 снимака.

Спори су и врлетни путеви наше националне науке; требало је, ето, скоро цео век да прође да се овом студијом Р. М. приближимо могућности издавања новог, научно тачнијег текста од некадашњег Новаковићевог. То ново издање Р. М. скромним тоном више наговештава него што обећава. — Студија иначе представља докторску дисертацију одбрањену 1965. године, рађену врло савесно, према текстовима до којих је М. могла доћи у нашој земљи и Европи, — близу тридесет рукописа, микрофилмованих, а неких раније објављених. Два рукописа су пропала у пожару Народне библиотеке 6. априла 1941. године: први, Новаковићев, издат срећом, а други, поклон сликара Миличевића, остао неиздат, а био је, као зацело најстарији српски текст, од великог значаја. У тој великој несрећи била је једна мала срећа: сачувани су снимци илустрација тог рукописа. На некима од тих снимака фотографски апарат је ухватио ивичне делове текста са суседних страна: на основу тих крњих слогова са ивица текста М. је извела ситан рад поређења са сличним текстовима и одредила историјско место Миличевићевом рукопису. — У целини посла циљ студија био је да се пронађе неки други што старији текст српске *Александриде.* Најближи таквом, најстаријем тексту М. је нашла у једном рукопису српске редакције из прве половине XVI века који се чува у Софији. За тај рукопис М. каже да „највероватније представља основни, првобитни текст српске *Александриде.* То је био један врло свечан текст са широким описима и дугим епским фразама, испуњен феудалним духом у ритмичким поетским реченицама" (стр. 297 и 333 студије). — У вези с овим опажањима Маринковићеве истиче се могућност откривања нових, непознатих епских хоризоната у писаној књижевности нашег средњег века.

С. Матић

Đenana Buturović, *Epska tradicija istočne Hercegovine.* Posebni otisak iz Glasnika Zemaljskog muzeja, Sarajevo, 1968.

У овом чланку Б. даје преглед савременог стања епског народног певања у наведеној области, од певача свих трију нација Босне. У том прегледу, озбиљном и пажљивом, опазио сам једну недоследност у тумачењу општијих појава у савременом епском певању, из времена штампе. Док с једне стране Б. увиђа и утврђује утицај штампане књиге, Качићевог *Разговора,* на певање Хрвата, дотле у одељцима о српском певању не увиђа могућност сличног деловања Вукове збирке. Превиђа, нарочито категорично тврђење Јагићево о Петрановићу, Новаковићев поступак, ако не и реч, са том збирком. Превиђа и значајно и јасно Врчевићево сведочанство о Вуковим књигама песама што су се „просуле" у Босни и потиснуле старо певање. То су три значајна аргумента, пред којима сваки научни радник мора застати, и тек после њиховог решења поћи даље. Затим, требало би објаснити ту необичну појаву да певачи двеју нација у босанској мешавини поступају у скоро истој ствари тако различито.

Од појединости наводимо једну доста занимљиву (она иначе говори о познавању Вукове косовске песме које сведочи певач из Гацка). Познато је неразумевање и неосећање стиха народне песме: „Царе, Лазо, од мушкијех глава", — које је показао књижевник Јован Хаџић (в. Вук, II књига песама бр. 44, примедба Вукова уз осми стих). Хаџић, иако иначе песник, или бар стваралац стихова, као и други грађани интелектуалци Вуковога доба није довољно осећао народну песму свога времена. С друге стране, савремени народни певач, управо из Подруговиђу блиског Гацка, не осећа народни стих свог земљака, старијег за сто и педесет година, — в. стр. 90. Појединост, једна од многих, која даје слику цветања епске песме у почетку XIX века.

С. Матић

Đenana Buturović, *Narodne pjesme muslimana u Bosni i Hercegovini.* Iz rukopisne ostavštine Koste Hermana. Redakcija, uvod i komentari — —, Sarajevo, 1966.

У издању сарајевског Земаљског музеја из Херманове оставштине Б. је објавила текстове муслиманских народних епских песама, целих петнаест, а других, у засебном одељку, само препричаних. У одељцима „Напомене о текстовима" и „Коментар" дала је потребна језичка објашњења и научни коментар. Држећи се Шмаусових резултата о јако раширеном „крајинском типу" муслиманског певања, она истиче и мање проучен „херцеговачки тип", који има више сличности па и додирних тачака са хришћанским певањем.

Историјски узроци довели су до двострукости, до двеју политичких оријентација, управо до двонационалности југословенског епског певања, хришћанског, српскохрватског, с једне стране, и муслиманског, с друге стране. Вук Караџић је први подвукао ту политичку двосмерност нашег народног епског певања, али непотпуно: сметао му је познати националистички став о „Србљима турскога закона". Слични напоредни узроци довели су до тога да муслиманско певање кроз многе деценије остане непознато, незаписивано и неиздавано.

Читавих седам деценија раздвајају прву Вукову *Пјеснарицу* од прве штампане збирке муслиманских песама, Херманове (и још нових осам до ове рукописне оставштине). Тако је историјска пролазност отела нашем знању од муслиманског епа много више него од хришћанског. Али историјском пролазношћу не би требало крити нашу културну заосталост, очевидну спорост и немар наше националне науке. Тек су три деценије како се увидела потреба за оснивањем посебних катедара за усмену књижевност на нашим универзитетима, те сад почињу излазити докторске дисертације из те књижевне области. Посебно се треба радовати новим научним радовима о муслиманском епу, досад највише заборављеном.

С. Матић

Слободан Ж. Марковић: *Књижевни покрети и токови између два светска рата,* издање „Обелиска", Београд 1970.

Сведоци смо једне занимљиве и карактеристичне појаве: у опсег појма о садржини књижевне историје све више улази и век у коме живимо. Његова два већа и временски заокруженија раздобља, оно предратно, са националном раздробљеношћу (1900—1914), и оно међуратно, са државом која означава нов

одсек у животу наших народа (1918—1941), могу се сматрати, са све многобројнијим разлозима, извесним историјским целинама које имају своје структуралне посебности. Одстојање које нас дели од последње године међуратног раздобља износи само нешто више од три деценије. У историјском смислу то одстојање је кратко: многи од писаца који су међуратном раздобљу својом личношћу и својим делом означавали дух и обележавали смер, данас, у овим данима и годинама, стварају интензивно, допуњују и дограђују своје дело, а понекад остварују властите уметничке врхунце. Ипак, ма колико да смо још увек везани блискошћу, да то прошло време живи у нама онако као што смо ми живели у њему, међуратно раздобље је већ део историје, јер она своје границе не рачуна од угашеног даха живота оних генерација које су носиле његова, животна обиља и поразе. За данашњег историчара књижевности и књижевног критичара научна је потреба да се аналитички прецизно испитају и критички аргументовано оцене главне међуратне духовне и књижевне појаве, да се утврди које вредности сачињавају слику епохе, али и да се осветли оно што је трајно и ван оквира временске одреднице. Тој потреби одговара књига Слободана Ж. Марковића *Књижевни покрети и токови између два рата*, која обухвата студије о експресионизму, о надреализму, о социјалној књижевности, уз текст општег карактера о проблемима проучавања међуратне књижевности југословенских народа.

Ова књига представља Слободана Ж. Марковића као синтетичара. Пре ње, међутим, он је у обимној монографији *Јован Поповић* (1968) осветлио живот и књижевно дело једног од изразитих, врло ангажованих и несумњиво дејствених писаца српске међуратне књижевности. Нешто скраћена верзија његове докторске дисертације, монографија Слободана Ж. Марковића потврђује живо духовно интересовање за пресудна идејна и књижевна струјања, за превирања, идеолошке спорове и борбе, за прилике, утицаје и преображаје којима се обележава време. Приступајући једном писцу, Марковић је морао да шири основу свога сагледања и да писчеву животну вертикалу проведе кроз читав сплет општих услова и процеса, општих појава и односа. Сада, у овој књизи знатно мањег обима од монографије, Марковић је окренут питањима већег историјског распона и дубљег значаја. Мада није први научник који пише о таласима нашег модернизма, он то чини увек са оном мером властитог суда и оним методом којим се посведочава властити став, па његове студије делују уверљиво као поглед и као резултат.

У својој студији *Експресионизам или модернизам* Марковић настоји на промени онога назива који је под појмом „модернизам" означавао први послератни модернистички талас, без подробнијег објашњења књижевноисторијске генезе и без аналитичког рашчлањивања нових црта у прозном и поетском изразу. По Марковићу, у приступању тој појави „која се до сада означавала недовољно одређеним појмом *модернизам* требало би употребљавати назив српски или београдски експресионизам." Као и Зоран Константиновић, који у својој књизи *Експресионизам* (1967) указује на европске корене, првенствено немачке, на домете и достигнућа, испитујући проблем израза, идејност и биланс покрета који се у европским књижевностима јавио пре првог светског рата, Марковић са пажњом тражи шире условљености појаве. Међутим, за разлику од Константиновића, у чијој књизи је глава *Експресионизам и Југословени* сужена на податке о појави код Југословена, Марковић полази оданде где је Константиновић стао. У средишту Марковићевог проучавања налази се појава експресионизма у хрватској, словеначкој и српској књижевности, уз међусобне додире и прожимања. Супротно ранијем тврђењу да код Срба није било експресионизма, Марковић види његове ознаке у деловању београдске „Групе уметника", њеног јављања у загребачкој *Критици* под именом „Alpha — београдска литерарна заједница", сарадњи у *Зениту*, *Путевима* и *Сведочанствима*, као и у *Мисли* за време уредниковања Ранка Младеновића. Књижевни резултати српског експресионизма су свакако дела тројице писаца: *Дневник о Чарнојевићу* Милоша Црњанског, *Бурлеска Господина Перуна Бога Грома* Растка Петровића и *Громобран Свемира* Станислава Винавера, сва три у издању „Библиотеке Албатрос". То схватање дели и др Имре Бори, који у својој опсежној студији *Мађарска, српска и хрватска авангарда* (*Израз* 1972, 1—3) проширује цело питање, додајући му нов угао виђења. И Марковић, попут Константиновића, посматра зенитизам као варијанту експресионизма.

За студију *Београдски надреализам* Марковић је имао упориште у дисертацији Ханифе Капидић-Османагић *Српски надреализам и његови односи са француским надреализмом* (1966). Марковићев текст ипак није врста извода из монографије Ханифе Капидић-Османагић. Он је покушај свођења надреалистичког покрета у књижевноисторијске границе, без предимензионирања значаја, а са утврђивањем реалних резултата. Марковић има, у том смислу, и суд по којем су „надреалисти развили теорију стварања „аутоматско писање", али нису изградили своју целовиту поетику." Он има и други суд: „Надреалистичка идеја револуције, без јасног друштвеног идеала, била је неприхватљива и неприменљива." Марковић је врло прецизно пратио све етапе развоја надреалистичког покрета, указујући на сложене утицаје и услове постанка, на битност његових идеја, на начелне и акционе спорове, и његова слика надреализма је критички одмерена, мирна и стварна у одређивању коначнијих црта.

Трећа студија, *Покрет социјалне књижевности,* представља поуздану основу за синтетичније виђење једнога од главних токова наше међуратне књижевности. Марковић се није задовољио само систематизацијом развоја, резултата и утицаја покрета социјалне литературе него је аналитички рашчланио и суштину онога метода који је назван „нови реализам". *Токови најновије књижевности за децу,* занимљив есеј о преображајним фазама ове књижевне врсте, као да, по наслову, не спада у наменски опсег књиге. Међутим, и он има своје оправдање, нарочито у оном делу у коме осветљава нове црте те лирике и прозе у четвртој деценији овога века, посебно у делима Десанке Максимовић, Александра Вучa, Тона Селишкара, Мате Ловрака и Бранка Ћопића.

Књижевноисторијске студије Слободана Ж. Марковића истичу интеграцијска кретања свагде где се она јављају и указују на посебност њиховог удела у општој слици наше међуратне књижевности. Пишчево мишљење је ту одлучно и одсечно: „По заједничком развоју националних литература и обиљу изворних црта у њима ова наша књижевна епоха чини једну специфичну посебност у односу на друге књижевности света." То мишљење је Марковић доследно и убеђено заступао у целој својој књизи, па тиме његове студије представљају солидан и ваљан прилог нашој науци о књижевности.

Бошко Новаковић

НОВА ФОТОТИПСКА ИЗДАЊА

Фототипска издања почињу и код нас, на срећу, све чешће да се појављују. Само под окриљем Матице српске изашао је већ читав низ (да споменемо само знатнија): *Сало дебелога јера,* чувена Мркаљева расправа из 1810, од које се био сачувао само један познати примерак (НС 1949); ретке Орфелинове песме *Плач Сербији* (1761), *Тренодија* (1762) и *Мелодија к пролећу* (1765), у симболичном тиражу од две стотине примерака (НС 1950); *Serbische Lesekörner* Шафарика из 1833 (са коментаром др М. Павловића, НС 1957); Орфелинов *Славено-сербскиј магазин* из 1768 (НС 1960); Жефаровићева *Стематографија* из 1741 (НС 1961); *Сербскија новини,* прве српске новине, 1791. и 1792 (НС 1963); *Уранија,* алманах за 1837 (НС 1960); *Славено-сербскија вједомости,* 1792—1794 (НС 1961); у заједници са Научним друштвом Црне Горе Матица је издала *Грлицу,* календар црногорски 1835—1839 (НС 1951), затим *Историју о Черној Гори* Василија Петровића, штампану у Москви 1754 (НС 1951), и *Српски буквар,* штампан у Црној Гори 1836. (НС 1951); у заједници са САНУ, затим, Матица је издала фототипски старе *Хиландарске рукописе* (1963), те Давидовићеве *Новине сербске* „из царствујушчега града Вијене", годишта 1813 (1964) и 1814 (1969). Од осталих значајнијих публикација ове врсте у новије време, вреди се сетити *Душановог законика* (САНУ, 1953), Вукове *Мале простонародне славено-сербске пјеснарице* из 1814 (Друштво за проучавање Доситеја и Вука, Београд 1958), Његошевог *Горског вијенца* (Обод, Цетиње 1963) и Мажуранићеве *Smrti Smail-age Čengića* (JAZU, Zagreb 1969), итд. У наше дане

ова је делатност нарочито оживела у Загребу, где је управо у току репринт-издање комплета Гајеве *Danice ilirske* (Institut za znanost o književnosti). Словенци су управо издали, такође комплетну, своју *Kranjsku čbelicu* (вид. ниже), док се Матица српска засад одлучила само за прву, најређу књигу *Летописа* (1825, НС 1968), најстаријег данас излазећег нашег књижевног часописа.

О значају фототипских издања писати данас излишно је. Нешто ипак треба у овом тренутку истаћи: наша новија издања у овој техници изгледају сасвим европски, што је добар знак да се почињемо ослобађати комплекса неукости. Јер, заједнички недостатак већине ранијих наших фототипских издања није била само примитивна техника, него и несавремен, површан, или никакав редакторски приступ. Коментар је у овим едицијама по правилу шкрт, ако није сасвим изостављен, што такође није редак случај. Међутим, изгледа да се можемо надати да је таквој пракси и код нас дошао крај.

У овој рубрици обавештаваћемо читаоце о најновијим фототипским издањима из шире области славистике код нас и у свету.

KRAJNSKA ZHBELIZA. I—V (1830—1848). *Faksimile prve izdaje. Spremna beseda: Dr. Anton Slodnjak. Opremil in tehnično uredil: Aco Mavec. Ob stodvajseti obletnici smrti Franceta Prešerna izdalo in založilo ZGP Mladinska knjiga, v Ljubljani 1969. Reproducirala in natisnila tiskarna Franz Wolf v Heppenheimu (ZR Nemčija).*

У едицији Monumenta litterarum slovenicarum, коју уређује Алфонз Гспан са Марјом Боршник и Бранком Берчичем, појавило се ово доиста несвакидашње фототипско издање, изванредно укусно опремљено и зналачки приређено, које би могло оваквим подухватима послужити за углед. *Kranjska čbelica,* дакле, знаменити словеначки песнички алманах, који је уређивао Миха Кастелиц (1796—1868), а духовни му отац био Матија Чоп (1797—1835). Колико је овај подухват данас оправдан, довољно говори податак да је прва свеска г. 1830. штампана у свега шест стотина примерака! Разуме се, није ни то најбитније. Кроз *Čbelicu* је пропуштао нови песнички дах са Прешерном, који је у њој обилато сарађивао, поред Кастелица, Водника, Космача, Јарника, Левичника, Поточника и других. Поред оригиналних, ту су штампане и преводне, а затим народне песме. На уобичајеној књижевној међи „старих" и „младих", *Čbelica* је као гласило младих извршила знатан утицај на словеначку препородитељску генерацију и уопште културу.

После знаменитих *Pisanica* (1779—1781), *Kranjska čbelica* је други значајан такав алманах, који представља изузетну појаву у словеначкој књижевности. О тој појави, деловању уредника и сарадника у време строге царске цензуре, историји подухвата, прилозима и свему осталом подробно пише А. Слодњак у пропратном коментару, који је посебно штампан и приложен овој едицији.

DICTIONARIUM QUINQUE NOBILISSIMARUM EUROPAE LINGUARUM, *Latinae, Italicae, Germanicae, Dalmaticae et Ungaricae. Venetiis, Apud Nicolaum Morettum, 1595.* — Faust Vrančić, RJEČNIK PET NAJUGLEDNIJIH EVROPSKIH JEZIKA, latinskog, talijanskog, njemačkog, hrvatskog i mađarskog. Liber, izdanja Instituta za znanost o književnosti. Prvotisak Mleci 1595, pretisak Zagreb 1971.

Лингвисти и библиофили обрадоваће се овој књизи, која је не само куриозитет у свом времену (петојезични речник), већ и први хрватски и јужнословенски речник. Он је уједно и први знатнији мађарски речник. Најзад, још за живота писчева и с његовим допуштењем пружио је грађу за дело прашког бенедиктинца Петра Лодерекера *Dictionarium septem diversarum linguarum, videlicet Latinè, Italicè, Dalmaticè, Bohemicè, Polonicè, Germanicè et Ungaricè* (1605). У XIX веку издао га је у Пожуну Јосип Терек (Török), под насловом *Dictionarium pentaglottum* (1834). На тај начин, ово је заправо његово четврто издање.

Шибенчанин Фауст Врančић (1551—1617), као црквени великодостојник и полиглота који је боравио у многим земљама (школовао се у Бечу, Венецији и Риму), класично образован, био је изванредно погодна личност за један овакав лексикографски подухват. Занимљиво је да он хрватски чакавски дијалекат назива далматинским језиком, а како тај појам проширује на читаву

јужнословенску територију, очито је да се ради о локалном патриотизму. О томе проблему, пишчевој личности и делу пише у информативном поговору Људевит Јонке.

Књизи је придодат као засебно штампани прилог *Hrvatsko-latinski rječnik*, који је по Вранчићу „поступком обрата" израдио Валентин Путанец. У краћем поговору састављач напомиње да сврха овога речника није практичне природе, већ да он треба да пружи потпун реперторијум хрватске лексичке грађе коју је пре четири века Вранчић забележио. У абецедни ред унесене су и све речи које аутор даје у прилозима. На крају, читамо занимљиве статистичке податке, према којима у Вранчићеву речнику има 5.467 латинских одредница, а хрватских речи око 5.800.

Опрема: Јосип Ваништа. Уредник: проф. др Милан Ратковић. Главни уредник: Славко Голдштајн.

Најзад, као својеврстан феномен ваља забележити настојања једног иностраног издавача на нашим ротапринт и фототипским издањима. То је др Рудолф Трофеник из Минхена, који се специјализовао за *slavica, balcanica* и *orientalia,* од којих су нека за нас управо знаменита. На првом месту ту је Далматинова *Biblija* из 1584 (Foto-Nachdruck 1968), затим Бохоричеве *Arcticae horulae* из 1584 (ND 1969), чувена Валвазорова „Слава војводине Краньске", *Die Ehre des Hertzogthums Crain,* I—IV, 1689. (ND 1971) и *Topographia ducatus Carnioliae modernae* из 1679 (ND 1970), Миклошичев *Lexicon linguae slovenicae veteris dialecti* из 1850 (ND 1970), Штајнберга *Gründliche Nachricht von dem in dem Inner-Krain gelegenen Czirknitzer See* из 1758 (ND 1970) и Копитареву *Grammatik der slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark* из 1808. (ND 1971). Нека од ових издања приређена су у заједници са Цанкарјевом заложбом, која је још педесетих година почела да издаје класична дела словеначког протестантизма, те Младинском књигом, чија серија „Monumenta litterarum slovenicarum" изврсно напредује (досад између осталог изашло: Прешернов цензурни рукопис *Poezija, Krst pri Savici;* Цанкарева *Erotika;* Грегорчичеве *Poezije* I; Трубаров *Katekizam; Vaje;* итд.). Трофеник је поред тога издао фототипски и прву књигу Јужнословенског филолога (1913, ND 1964), и Барићев Архив за арбанску старину, језик и етнологију (I—III, 1923—26, ND 1971).

Милорад Живанчевић

ИЗ УРЕДНИШТВА

Госпођа Теодора Петровић, књижевни историчар од заслуга и имена, угледни професор Карловачке гимназије пре рата а управник Архива Српске академије наука и уметности у Сремским Карловцима као и члан разних одбора Матице српске после рата, члан је Уређивачког одбора ЗБОРНИКА МС ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК од почетка излажења овога часописа, од године 1953, па све до данас, током читавих деветнаест година. На корицама XX књ. ЗБОРНИКА, међутим, први пут откако овај часопис излази, нема више њеног имена: већ дужи низ година она моли како Уређивачки одбор ЗБОРНИКА тако и Управни одбор Матице српске да је ослободимо дужности у пословима уређивања листа. Тешка срца, Управни одбор Матице српске, а још теже чланови Уређивачког одбора ЗБОРНИКА, морали су се, најзад, приклонити таквом упорном захтеву. Са жаљењем што напушта Уредништво ЗБОРНИКА, чијем је угледу она толико допринела, а свесни да је нико заменити не може и неће, Уредништво ЗБОРНИКА, у своме обновљеном и проширеном саставу, радује се ипак што ће она и надаље остати вредни и угледни сарадник нашега часописа, делу и њене љубави и њеног великога знања, па и овим путем, на страницама листа који ће увек бити и њен, захваљује Госпођи Теодори Петровић на дугогодишњој сарадњи и бризи којима је изграђивала и улепшавала овај часопис.

Уредништво

САДРЖАЈ

Светозар Бркић, *Елизабетанска драма и мрачни ликови у комадима Лазе Костића* — — — — — — — — — — — — — — — — 5

Др Никша Стипчевић, *Поглавља италијанско-српских културних веза. 2. Винченцо Миагостовић и његов превод „Песме о песми"* — — — 20

Лазар Чурчић, *Једно непримећено издање „Цвета добродетељи" у преводу Викентија Ракића и један његов непознати превод са славеносрпског на грчки језик* — — — — — — — — — — — — — 29

Иванка Веселинов, *Једна песма Константина Студеничког из 1751. године* 37

Ристо Ковијанић, *Срби који су учили у Словачкој (XVIII—XIX* век) (II) 47

Захарија Орфелин, *Представка Марији Терезији* (III) — — — — — 92

Франц Штефан Енгел, *Опис краљевине Славоније и војводства Срема* (III) 154

Ситни прилози

Светозар Матић, *Италијанска песма о заузећу Београда 1789. године* — 204

Светозар Матић, *Допуна Вуковој биографији Стефана Јовановића* — — 204

Душан К. Петровић, *Неколико података о Вишњићевој песми „Почетак буне против дахија"* — — — — — — — — — — — — — 205

Др Владан Недић, *Две народне песме у запису из 1823. године* — — — 206

Душан К. Петровић, *Два писма Милице Стојадиновић-Српкиње* — — — 208

Милана Бикицки, *„Слога" и „Нада", листови ђачких дружина карловачких и новосадских ђака* — — — — — — — — — — — — 210

Оцене и прикази

Др Радмила Маринковић, *Српска Александрида* (Светозар Матић) — — 216

Бенана Бутуровић, *Епска традиција источне Херцеговине* (Светозар Матић) — — — — — — — — — — — — — — — — 216

Бенана Бутуровић, *Народне пјесме Муслимана у Босни и Херцеговини* (Светозар Матић) — — — — — — — — — — — — — — 217

Слободан Ж. Марковић, *Књижевни покрети и токови између два светска рата* (Бошко Новаковић) — — — — — — — — — — — — 217

Нова фототипска издања (Др Милорад Живанчевић) — — — — — — 219

Из Уредништва — — — — — — — — — — — — — — — — — — 222

Зборник Матице српске за књижевност и језик излази годишње трипут,
у три свеске, које чине једну књигу

Редакција 1. св. XX књ. Зборника Матице српске за књижевност и језик
закључена је 1. марта 1972. године

Издаје Матица српска

Секретар Уредништва *Др Божидар Ковачек*. Коректор *Мирјана Алимпић*.

САРАДНИЦИ ЗБОРНИКА МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК

Властоје М. Алексијевић
др Магдалена Анђелић, Нови Сад
др Борђе Бајић, Нови Сад
др Фехим Бајрактаревић
др Антун Барац
Томислав Бекић, Нови Сад
Јулија Бељајева, Москва
Весна Н. Берић, Нови Сад
Милана Бикицки, Нови Сад
др Марија Бобровњицка, Краков
Злата Бојовић. Београд
Живојин Бошков, Нови Сад
др Рудо Бртањ, Братислава
Милица Бујас, Нови Сад
Иванка В. Веселинов, Нови Сад
др Рајко Л. Веселиновић, Београд
др Драгољуб Влатковић, Нови Београд
Васо Војводић, Нови Сад
Стојан Д. Вујичић, Будимпешта
Саво Вукмановић, Цетиње
Владимир М. Вукмировић, Дубровник
др Јован Вуковић, Сарајево
др Витомир Р. Вулетић, Нови Сад
др Славко Гавриловић, Нови Сад
др Павао Галић, Задар
др Крешимир Георгијевић, Београд
др Ирена Грицкат, Београд
др Јован Деретић, Београд
др Радмило Димитријевић, Београд
П. А. Дмитриев, Лењинград
Лука Дотлић, Нови Сад
др Иван Баја
Војин Борђевић, Београд
др Марија Жагар, Нови Сад
др Борђе Живановић, Београд
др Милорад Живанчевић, Нови Сад
др Драгиша Живковић, Нови Сад
др Вида Зелени, Праг
Радован Зоговић, Београд
др Миодраг Ибровац, Београд
др Милка Ивић, Нови Сад
Стојан Јакшић
др Иванка Јовановић-Јакшић, Нови Сад
Загорка Јанц, Београд
др Војислав М. Јовановић
Сергије Јовановић
др Душан Јовић, Зрењанин
Иванка Јовичић, Београд
др Стеван Јосифовић, Нови Сад
др Димитрије Кириловић
др Мираш Кићовић
Марија Клеут, Нови Сад
др Јан Кмеђ, Нови Сад
Божидар Ковачевић, Београд
Каталин Ковачевић, Нови Сад
Србислава Ковачевић, Београд
др Божидар Ковачек, Нови Сад
др Гаврило Ковијанић, Нови Београд
Ристо Ковијанић, Котор
др Милан П. Костић
др Мита Костић, Београд
др Страхиња К. Костић, Нови Сад
др Угљеша Крстић, Нови Сад
Младен Лесковац, Нови Сад
др Зденко Лешић, Сарајево
Василије Лукић, Цетиње
Камила Луцерна
др Марко Малетин
др Боривоје Маринковић, Нови Сад
Светислав Марић, Нови Сад
Светозар Матић, Београд
Јасна Мелвингер, Нови Сад
др Васо Милинчевић, Београд
Живан Милисавац, Нови Сад
Трива Милитар, Нови Сад
Живко Милићевић, Београд
Челица Миловановић, Београд
др Лазар Мирковић
др Александар Младеновић, Нови Сад
др Миљан Мојашевић, Београд
др Милош С. Московљевић
др Надежда Мосусова, Београд
Добривој Наћвински, Нови Сад
Момчило Настасијевић
др Душан Недељковић, Београд
др Владан Недић, Београд
др Илија Николић, Земун
Јелена Николић, Нови Сад
Милоје Р. Николић, Београд
Драгољуб Новаков, Зрењанин
др Бошко Новаковић, Нови Сад
др Жбислав Њењела, Варшава
др Тихомир Остојић
др Драгољуб Павловић
Драгослав Павловић, Рача Крагујевачка
др Миливој Павловић, Београд
др Мирослав Пантић, Београд
Бошко Петровић, Нови Сад
Душан К. Петровић, Сремски Карловци
Коста Петровић
Теодора Петровић, Сремски Карловци
др Светозар Петровић, Загреб
Гордана Поповић, Београд
др Душан Ј. Поповић
др Иван Поповић
др Миодраг Поповић, Београд
др Иштван Пот, Будимпешта
др Иван Пудић, Београд
др Андрија Раденић, Београд
Борђе Сп. Радојичић
др Никола Радојчић
Мирослав Радонић, Нови Сад
др Никша Рачић, Загреб
Јелка Ређеп, Нови Сад
Жарко Ружић, Нови Сад
др Јован Савковић
Г. М. Сафронов, Лењинград
Иштван Сентђерђи, Суботица
др Ненад Симић, Београд
Јержи Слизински, Варшава
др Олга Срдановић-Бараћ, Београд
Милојка Станаревић-Мијаиловић
Борислав В. Станковић, Сремски Карловци
др Павле Стевановић
др Петар Стевановић, Београд
др Никша Стипчевић, Београд
др Миодраг В. Стојановић, Београд
Вера Стојић, Београд
Мила Стојнић, Београд
Милован Сучевић
Радмила Сучевић, Вршац
др Иво Тартаља, Београд
Милан Токин
др Миховил Томандл
др Јован Туцаков, Београд
Иванка Удовички, Нови Београд
Александар Форишковић, Нови Сад
Лука Хајдуковић, Београд
др Едмунд Хлеба, Братислава
др Владимир Ћоровић
др Веселин Чајкановић
Лазар Чурчић, Нови Сад
Урош Џонић,
др Милош Шкарица, Задар